

Broj: 265-1-I/15

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

OMBUDSMANA ZA DJECU
za 2014. godinu

Banja Luka, mart 2015.

Бана Милосављевића 8
78000 Банја Лука, Република Српска, БиХ
Тел: (+387 51) 222 420, 221 990, Факс: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba; www.djeca.rs.ba

Бана Милосављевића 8
78000 Banja Luka, Republika Srpska, BiH
Tel: (+387 51) 222 420, 221 990, Fax: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba; www.djeca.rs.ba

Sadržaj:

I	UVOD	5
1.	UN Konvencija o pravima djeteta	5
2.	Prava garantovana Konvencijom	7
3.	Statistika o djeci	8
4.	Postupanje Ombudsmana za djecu i opšta ocjena	9
II	POSTUPANJE PO PRIJAVAMA – ŽALBAMA	15
1.	Podnositelac prijave	16
2.	Prijavom se ukazuje na sljedeće povrede prava djeteta	18
3.	Broj djece	19
4.	Kojeg uzrasta su djeca?	20
5.	Kojeg su pola djeca?	21
6.	Prijave prema institucijama	21
7.	Način prijema žalbe	22
8.	Postupanje po prijavama-žalbama	23
III	LIČNA PRAVA DJETETA	24
1.	Pravo djeteta na život u porodici i roditeljsko staranje	24
2.	Pravo djeteta na lične odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi i bliskim srodnicima	25
3.	Izvršenje odluka nadležnih organa	30
4.	Pravo djeteta na izdržavanje	31
5.	Pravo na savjetovanje	33
6.	Jačanje kapaciteta centara za socijalni rad	34
7.	Prava djece i višečlane porodice	35
8.	Prava djece i samohrani roditelj	36
IV	DJECA BEZ RODITELJSKOG STARANJA	38
1.	Hraniteljstvo	40
2.	Usvojenje	42
3.	Djeca smještena u instituciju	45
V	PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA, ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA	48
1.	Nasilje nad djecom	48
2.	Vršnjačko nasilje	55
3.	Nasilje na internetu	56
4.	Pravo na privatnost	58
VI	PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU	60
1.	Pristup zdravstvenoj zaštiti	60
2.	Zaštita djece od upotrebe droga	61
3.	Zaštita djece od upotrebe duvana	62
4.	Zaštita djece od upotrebe alkohola	63
5.	Djeca i igre na sreću	64
6.	Težina školske torbe	65
7.	Ishrana djece	65
8.	Zaštita djece sa problemima u ponašanju	66
9.	Zaštita reproduktivnog zdravlja djece	66
VII	ZAŠTITA PRAVA DJECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU	68
1.	Pravo na dnevno zbrinjavanje	69
2.	Asistenti u školama	69
3.	Organizacija i finansiranje specijalnih škola	70
4.	Ostvarivanje prava djece sa smetnjama u razvoju prema Pravilniku o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju	70

VIII	PRAVO NA OBRAZOVANjE.....	72
1.	Nastavni plan i program.....	72
2.	Saradnja škole i roditelja.....	73
3.	Disciplinska odgovornost učenika	75
4.	Organizacija i izvođenje ekskurzije u osnovnoj školi.....	78
5.	Izbor učenika generacije	79
6.	Osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja u školi	83
7.	Dječiji časopisi u školama.....	84
8.	Postupanje Republičke prosvjetne inspekcije.....	85
9.	Zaštita prava djece u vanrednim situacijama.....	87
IX	PRAVO NA IGRU I SLOBODNO VRIJEME	89
1.	Zaštita prava djece koja se bave sportom.....	89
2.	Pravo na odmor i slobodno vrijeme.....	91
X	SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA.....	93
1.	Socijalna zaštita	93
2.	Ekonomsko iskoriščavanje djece i obavljanje štetnih poslova	95
XI	PRAVOSUDNO – ZAŠTITNA PRAVA.....	99
1.	Djeca u sukobu sa zakonom – maloljetnička delikvencija	99
2.	Pravo djeteta na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i iskoriščavanja	101
3.	Djeca u saobraćaju.....	107
XII	RAD PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI.....	109
1.	Posebni izvještaji.....	109
2.	Preporuke.....	109
3.	Mišljenja.....	111
XIII	SARADNJA SA DJECOM	112
XIV	SARADNJA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA	126
XV	SARADNJA SA INSTITUCIJAMA	130
XVI	ODNOSI SA JAVNOŠĆU	134
XVII	OSTALE AKTIVNOSTI	136
XVIII	IZVRŠENJE BUDŽETA	140
XIX	PLANIRANE AKTIVNOSTI ZA 2015. GODINU	142

Narodna skupština Republike Srpske na 3. redovnoj sjednici održanoj 17. aprila 2015. godine jednoglasno je usvojila Godišnji izvještaj o radu Ombudsmana za djecu za 2014. godinu.

UVOD

1. UN Konvencija o pravima djeteta

UN Konvencija o pravima djeteta¹ ima poseban značaj među brojnim međunarodnim dokumentima kojima međunarodna zajednica pokazuje interes za djecu i potrebu za njihovom posebnom zaštitom.

Ono što je čini posebnom, među brojnim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima uopšte, je činjenica da Konvencija prepoznaće sve kategorije ljudskih prava, i građanska, politička, ekonomski, kulturna, socijalna.

Poseban značaj Konvencije ogleda se i u činjenici da Konvencija prvi put uvodi dijete kao subjekta međunarodnog prava i zaštite, kao lice koje ima pravo na svoja ljudska prava.

Posebnost Konvencije o pravima djeteta je i u činjenici da je jedan je od rijetkih međunarodnih dokumenata koji je naišao na tako široku podršku i prihvatanje, jer su je za vrlo kratko vrijeme ratifikovale 193 zemlje.²

Prava djeteta, kako ih Konvencija utvrđuje, samo su potrebe svakog djeteta na njegovom putu odrastanja. Obaveza je odraslih da djetetu obezbijede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, imajući pri tome u vidu:

- da je svako pravo iz Konvencije osnovno i jednakovo važno i da se prava moraju posmatrati u međusobnoj povezanosti,
- da prava nije moguće rangirati po njihovoj važnosti,
- da prava djeci pripadaju samo zato što su djeca,
- da se prava djeci ne mogu oduzeti zato što ih nisu zasluzili.

Utvrđujući prava djeteta, Konvencija istovremeno utvrđuje da:

a) roditelji imaju primarnu obavezu i odgovornost brinuti za zdravo odrastanje djece.³

Konvencija utvrđuje da roditelji i druga lica odgovorna za dijete imaju prvenstvenu odgovornost, da u okviru svojih sposobnosti i finansijskih mogućnosti obezbijede životne uslove potrebne za razvoj djeteta.

b) država ima obavezu preduzeti sve potrebne zakonodavne, administrativne, obrazovne, socijalne i druge mjere kako bi osigurala ostvarivanje prava za svako dijete,⁴ uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete.

Implementacija Konvencije je proces, kojim države članice preuzimaju mjere kako bi se obezbijedilo ostvarivanje svih prava iz Konvencije za svako dijete u njihovoj nadležnosti. To zahtijeva da se, prije svega, zakonodavstvo u potpunosti uskladi sa Konvencijom, kako bi se njeni zahtjevi i osnovni principi mogli direktno primjenjivati. Komitet ističe da, u kontekstu Konvencije, države moraju da vide svoju ulogu kao dužnost ispunjenja jasnih zakonskih obaveza prema svakom djetetu. Ostvarivanje ljudskih prava djeteta ne smije se shvatiti kao dobrotvorni rad ili iskazivanje milosti.⁵

¹ Usvojena na Generalnoj skupštini UN 20. novembra 1989.godine

² Bosna i Hercegovina je Konvenciju preuzeila notifikacijom o sukcesiji 1993. godine

³ UN Konvencija o pravima djeteta, član 18.

⁴ UN Konvencija o pravima djeteta, član 4.

⁵ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 5, Opšte mjere za sprovođenje Konvencije

Za ostvarivanje prava djece i posebno za njihovu zaštitu, prema Konvenciji, preduslov su kvalitetni zakoni koji dosljedno odražavaju principe i standarde Konvencije. **Usklađivanje zakona** sa zahtjevima Konvencije mora biti kontinuiran proces koji zahtijeva da se kod izmjena i dopuna važećih zakona razmotri ne samo svaki član Konvencije posebno, već i Konvencija u cjelini, naravno i kod donošenja novih zakona odredbe Konvencije se moraju ispoštovati. Pri tome je posebno važno da zakoni jasno utvrde koja prava djeca imaju i, za iste, efikasna pravna sredstva u slučaju njihovog nepoštovanja.

Pored zakona usklađenih sa zahtjevima Konvencije, uslov su i **kvalitetni kadrovi**, oni koji pored stručne spreme, koja se podrazumijeva, imaju i dodatnu osjetljivost, znanja i vještine za rad sa djecom.

Za efikasnu primjenu Konvencije neophodan je **multidisciplinaran pristup**, jer se u svakom slučaju, od svake institucije i pojedinaca koji vode postupak ili u njemu učestvuju ili donose odluke koje se tiču djece, očekuje da u svom postupanju prepozna i obezbijedi najbolji interes za svako dijete. Najbolji interes djeteta, pored toga što se uspostavlja kao pravo djeteta, posebno se izdvaja i kao jedan od četiri osnovna principa Konvencije, odnosno, kao uslov za ostvarivanje svakog prava za svako dijete. Najbolji interes djeteta, kao pravni standard nije unaprijed određen i upravo ta činjenica potvrđuje potrebu individualnog pristupa i procjenjivanja interesa svakog djeteta. Da bi se u datim uslovima i za svaki pojedinačni slučaj osigurao najbolji interes, uslov je pravilno razumijevanje Konvencije i adekvatno angažovanje stručnjaka različitih profila.

Mnoge odluke, donesene u najranijem uzrastu djeteta, dugoročno određuju njegovo odrastanje i ostavljaju posljedice za cijeli život, zato je pitanje određivanja najboljeg interesa za svako dijete ne samo obaveza nadležnih u postupanju, već i velika odgovornost. Zato, u svakom postupku za zaštitu prava djeteta, stručni tim mora utvrditi i obrazložiti šta jeste najbolji interes djeteta, imajući pri tome u vidu i mišljenje i stav djeteta o tome.

Efikasna primjena Konvencije zahtijeva i **stalnu koordinaciju** ne samo unutar istih službi, već i između službi različitih resora, na različitim nivoima vlasti, kako bi se dosljedna primjena Konvencije osigurala u svim postupcima za zaštitu prava i interesa djece.

Za kvalitetno ostvarivanje i zaštitu prava djece neophodno je **učenje djece** o onom što njihova prava jesu, odnosno, djeca moraju znati prepoznati kada su im i kako i od koga prava povrijeđena i ugrožena, i moraju znati na koju adresu i kome se mogu обратити, ko je dužan i kakvu im podršku pružiti. Informacije o tome djeca moraju dobiti u obrazovnom sistemu i od njihovog najranijeg uzrasta, a što uključuje i **učešće djece**. Pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja i učešće u svakom postupku koji se njega tiče nalaže jasnu zakonsku obavezu državi da prizna ovo pravo djeteta, ali i da obezbijedi njegovu punu primjenu.

Radi unapređenja društvene brige za djecu, UN Komitet podržava razvoj sveobuhvatne **strategije ili plana aktivnosti** za djecu koji se zasniva na Konvenciji, a koji nije samo spisak želja i dobrih namjera, već realnih i ostvarivih ciljeva. Donošenje dugoročnog strateškog dokumenta za djecu izraz je potrebe da se identifikuju problemi djece u različitim oblastima, te da se na realno zasnovanim potrebama djece definisu dugoročne politike radi unapređenja položaja djece u svim segmentima društva. Cilj je strateškog dokumenta dugoročno definisati politike, mjere i akcije svih subjekata zaštite, odrediti prioritete i mobilisati sve nadležne institucije i organizacije radi realizacije definisanih ciljeva.

Suštinski dio primjene Konvencije predstavlja i **prikupljanje podataka i vođenje evidencija** koje se odnosi na sve faze dječijeg odrastanja, ali i kontinuirano praćenje uticaja postojećih zakonskih rješenja, mjera i politika na djecu i ocjena stvarnih efekata njihove primjene.

Konvencijom o pravima djeteta kao i drugim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, uspostavljen je poseban mehanizam nadzora u primjeni Konvencije - Komitet za prava djeteta.

UN Komitet za prava djeteta⁶ uspostavljen je radi razmatranja postignutog napretka u primjeni Konvencije i izvršavanja obaveza koje su države preuzele prihvatanjem Konvencije. S tim u vezi, Komitet sa posebnom pažnjom prati usklađenosnost zakonodavstva u oblasti zaštite djeteta sa zahtjevima Konvencije i stanje u praksi u ostvarivanju i zaštiti prava djeteta.

Komitet za prava djeteta vrši provjeru da li su i u kojoj mjeri postignuti napreci u primjeni Konvencije na način da periodično razmatra izvještaje država članica o stanju prava djeteta.

Prvi izvještaj Bosne i Hercegovine - Inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine o stanju prava djeteta, Komitet je razmatrao tek u maju 2005. godine. U junu iste godine Komitet je usvojio i Zaključna razmatranja kojima je konstatovao mnoge zabrinutosti u vezi sa primjenom Konvencije, te Bosni i Hercegovini uputio i brojne preporuke⁷ da u različitim oblastima, sistemskim rješenjima doprinese unapređenju položaja djece.

Razmatrajući Kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju Konvencije o pravima djeteta, Komitet je Bosni i Hercegovini ponovo uputio brojne preporuke⁸ za unapređenje brige za djecu u različitim oblastima i sa žaljenjem konstatovao da neke od preporuka date 2005. godine još uvijek nisu realizovane.

Prihvatajući Konvenciju o pravima djeteta države prihvataju i obavezu da će UN Komitetu za prava djeteta dostavljati izvještaje o mjerama koje su preduzele na način kako je to Konvencijom uređeno.⁹ Da Bosna i Hercegovina ni u ovom dijelu nije ispoštovala obaveze iz Konvencije potvrđuje činjenica da je UN Komitetu za prava djeteta podnijela samo dva izvještaja (Prvi Inicijalni izvještaj 2005. godine i Kombinovani drugi, treći i četvrti izvještaj 2010. godine)

2. Prava garantovana Konvencijom

Novi kvalitet odnosa prema djeci koji uspostavlja UN Konvencija o pravima djeteta, između ostalog, prozilazi iz činjenice da Konvencija, kao pravni akt, jednim dokumentom uspostavlja brojna i vrlo različita prava koja se odnose na djecu, a koja su istovremeno i osnovna i jednakov vrijedna, pri tome i međusobno zavisna i sva potrebna djetetu u njegovom pravilnom razvoju.

Dijete je prema Konvenciji, ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ako se, na osnovu zakona koji se odnosi na dijete, punoljetstvo ne stiče ranije.¹⁰

⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 43.

⁷ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2005.

⁸ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012.

⁹ UN Konvencija o pravima djeteta, član 44-Države se obavezuju da podnose Komitetu izvještaje o mjerama koje su usvojile za ostvarivanje prava koja su ovdje priznata i o napretku ostvarenom u pogledu uživanja tih prava:

a)u roku od dvije godine od stupanja na snagu ove Konvencije za dotičnu državu ugovornicu,

b)zatim svakih pet godina

¹⁰ UN Konvencija o pravima djeteta, član 1.

Konvencija utvrđuje:

- pravo na život, pravo na nediskriminaciju, pravo na saznanje vlastitog porijekla, pravo na prijavu rođenja, pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva, pravo na očuvanje identiteta, pravo na život u porodici i roditeljsku brigu, pravo na usvojenje, pravo na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja i pravo da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim postupcima koji ga se neposredno tiču, pravo na privatnost, pravo na slobodu informacija, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, pravo na slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreativnu aktivnost, pravo na slobodno udruživanje i mirno okupljanje, pravo na čast i ugled, pravo na obrazovanje, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na primjeren životni standard, pravo na socijalnu zaštitu, pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, pravo na zaštitu od nezakonitog odvođenja, pravo na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i skorišćavanja, pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine, pravo na zaštitu od ostalih oblika i skorišćavanja, pravo na zaštitu od ekonomskog i skorišćavanja, pravo na zaštitu od mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupka i kazne, pravo na pravnu i drugu pomoć u slučaju lišenja slobode, pravo na dostojanstvo u krivičnom postupku.

UN Komitet za prava djeteta, u namjeri da državama članicama olakša podnošenje izvještaja o napredima u primjeni Konvencije i izvršavanju obaveza koje su po tom osnovu preuzele, istima je ponudio posebnu klasifikaciju. Komitet pored građanskih prava, prava na porodičnu sredinu i alternativnu brigu, prava na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, prava na slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti, te prava djeteta koja se nalaze u posebnim situacijama, posebno navodi i definiciju djeteta i osnovne principe iz Konvencije.

Pored navedene klasifikacije, danas su u praksi prisutne i druge brojne klasifikacije prava djeteta po različitim osnovama, kao preventivna, participativna i zaštitna prava ili kao prava na razvoj, prava na učešće i prava na zaštitu. Bez obzira po kojem osnovu se vrši klasifikacija, ista se čini iz praktičnih razloga, i ničim ne dovodi u pitanje opšte prihvачen stav da su prava djeteta nedjeljiva. Stvarna podjela prava djeteta zaista nije moguća, prava su do te mjere međusobno uslovljena, tako da neostvarivanje jednog od navedenih prava, vrlo često istovremeno ugrožava i mnoga druga prava. Djetetu koji prosi na ulici nije ugroženo samo pravo na zaštitu od eksploracije, već i pravo na obrazovanje, na zdravstvenu zaštitu, na bezbjednost, na adekvatnu roditeljsku brigu, na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

3. Statistika o djeci

Suštinski dio primjene Konvencije i jačanje sistema dječje zaštite zahtijeva i uspostavljanje sveobuhvatne baze podataka – prikupljanje podataka i vođenje evidencija o svim pitanjima i u svim fazama dječijeg odrastanja.

UN Komitet za prava djeteta, 2012. godine, razmatrajući izvještaj Bosne i Hercegovine o primjeni Konvencije izrazio je duboku zabrinutost zbog nedostatka statističkih podataka koji se odnose na implementaciju Konvencije i jasne podjele odgovornosti za prikupljanje, konsolidaciju i analizu podataka, te ponavlja svoju raniju preporuku državi da razvije koordinisani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka koji bi trebalo da „pokrije“ svu djecu mlađu od 18 godina i da raščlani te podatke po grupama djece kojima je potrebna posebna zaštita.¹¹

¹¹ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2005, tačke 18. i 19.
Zaključna razmatranja i preporuke 2012., tačke 17. i 18.

Pri tome, nije dovoljno samo uspostaviti mehanizam za prikupljanje podataka, posebno je važno i da se prikupljeni podaci analiziraju, jer kontinuirano praćenje ostvarivanja prava djece i njihova zaštita u različitim sektorima, između ostalog, je i u funkciji procjene dosadašnjih mjera i aktivnosti i istovremeno je osnov za predlaganje dodatnih mjera i nedostajućih usluga radi poboljšanja onih dijelova sistema na koje ukazuju i analize prikupljenih podataka, ali i u određivanju prioriteta u postupanju nadležnih.

Institucija je vrlo često suočena sa pitanjima koji broj djece ne prima alimentaciju, koji broj djece nije ostvario pravo na kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi i drugim bliskim srodnicima, koji broj djece je isključeno iz škole po izrečenoj disciplinskoj mjeri, koliko djece je zatečeno u prosjačenju prošle godine, da li je u porastu vršnjačko nasilje i sl. Na žalost, objedinjeni podaci izostaju. Izostankom objedinjene evidencije izostaje i praćenje i analiza prisutnih pojava i problema. Stalnim praćenjem pojave vršnjačkog nasilja npr. u obrazovnom sistemu, analizom podataka prikupljenih od škola, ukazivanjem na dobre prakse kojih ima u školama, izostanak osjetljivosti za ovu vrstu problema u nekim školama, objavljinjem škola koje u školskoj godini nisu imale ni jedan slučaj vršnjačkog nasilja i drugi pokazatelji, unaprijedio bi sistem zaštite djece u cjelini, učinio bi odgovornijim nadležne službe i odredio dalje pravce djelovanja u zaštiti djece u ovoj oblasti.

Vođenje evidencija o ostvarivanju prava djece u različitim oblastima između ostalog treba da ukaže i da li i u kom dijelu koji zakon treba mjenjati, koji podzakonski akti se moraju donijeti, kako ujednačiti praksu u pristupu rješavanja pojedinih pitanja i sl., čime bi se izbjegle situacije da su zahtjevi npr. babe i dede da ostvare pravo kontakta sa unucima godinama odbijani zato što to nije bilo regulisano zakonom, iako je i Evropski sud za ljudska prava uspostavio praksu u ostvarivanju ovog prava. Navedeni primjeri su samo pokazatelj koliko je važno, radi unapređivanja sistema zaštite djece u cjelini, imati sveobuhvatne pokazatelje, koji se odnose na implementaciju Konvencije u cjelini.

4. Postupanje Ombudsmana za djecu i opšta ocjena

Ustav Republike Srpske utvrđuje da djeca uživaju posebnu zaštitu. Pravo djeteta na poštovanje njegovog najboljeg interesa je osnov za ostvarivanje svakog prava koji obavezuje sve institucije i službe i u svim postupcima koji se odnose na dijete¹². Zbog posebne prirode djece, i njihove veće ranjivosti i osjetljivosti na rizike i povrede, posljedice neblagovremenih i neodgovarajućih postupanja mogu biti vrlo teške i dugotrajne i dodatno teške što je dijete mlađeg uzrasta. Zato je važno da se u postupcima koji se vode obezbijedi i blagovremeno i obazrivo postupanje i da se u svim situacijama vodi računa o uzrastu djeteta i njegovom dostojanstvu.

Pravo je svakog djeteta da, u postupcima koji se njega tiču, dobije potrebne informacije i da bude pitano. Informacije koje se daju djetetu u postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, treba da uključe i objasne i moguće posljedice ishoda postupka koji se vodi.

Unapređenje brige za djecu, jačanje sistema zaštite djece i njihovih interesa, ulaganje u djecu i njihov razvoj i odrastanje, maksimalno moguće u datim uslovima, prije svega je potreba društva, a onda i zahtjev Konvencije.

U zadnjih nekoliko godina sve je veća vidljivost djece i njihovih potreba, pokrenuti su brojni projekti u različitim resorima, sve je veća i osviještenost društva o važnosti, ali i specifičnosti zaštite prava i interesa djece.

¹² UN Konvencija o pravima djeteta, član 3.

U pojedinim oblastima učinjeni su značajni pomaci u zaštiti prava i interesa djeteta, ne samo u normativnom dijelu, već i sve većoj osjetljivosti svih subjekata zaštite u ovoj oblasti. Radi se o zaštiti prava i interesa djece koji su po različitim osnovama došli u sukob sa zakonom.

Novi Zakon o socijalnoj zaštiti doprinos je unapređenju zaštite djece po različitim osnovama jer je znatno proširio krug lica – djece, korisnika prava iz socijalne zaštite i omogućio da djeca kojima su prava ugrožena po različitim osnovama (pored ostalih kategorija djece i djeca žrtve različitih oblika nasilja i trgovine) ostvare prava iz socijalne zaštite, prije svega pravo na psihosocijalnu pomoć i podršku.

Značajan doprinos unapređenju zaštite djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja predstavljaju izmjene i dopune Krivičnog zakona, potpisivanje Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, uvođenje programa prevencije različitih oblika nasilja u obrazovni sistem.

Međutim, postupanjem jednog broja nadležnih službi i institucija, i u oblastima u kojima su standardi postupanja jasno definisani, svi naporovi koji su učinjeni budu dovedeni u pitanje, jer izostaje potrebna podrška djetetu i adekvatna reakcija nadležnih koji, svoju obavezu na postupanje, u skladu sa zakonom utvrđenim ovlašćenjima, najčešće prebacuju na druge institucije i organizacije.

Najčešće, propusti u radu nadležnih službi i institucija, koje imaju javna ovlašćenja i vode postupke i donose odluke o ostvarivanju prava djece i njihovo zaštiti, a kojima se ukazuje na povrede prava i interesa djece, odnose se na izostanak adekvatne reakcije. Neadekvatna reakcija ogleda se u činjenici da o podnesenom zahtjevu za ostvarivanje prava ili po prijavi o povredi prava ne odlučuju na način i pod uslovima utvrđenim zakonom, bilo da odluke ne donose u zakonom određenom roku, ili da odluke i ne donose.

Na drugom mjestu su prijave kojima se ukazuje na povrede prava djeteta donešenom odlukom. Iz donešenih odluka o ostvarivanju prava djeteta po različitim osnovama i pred različitim subjektima zaštite primjetan je nedostatak jasnih i za sve poznatih pravila rada, što opet dovodi u pitanje ostvarivanje prava djeteta i njegovu zaštitu.

Nisu uvijek u pitanju prijave kojima se ukazuje da odluka nadležnog organa nije donešena u skladu sa zakonom i definisanim procedurama. Prisutne su i situacije u kojima se građanin osjeća nemoćnim, jer zbog neadekvatne reakcije prve institucije kojoj se obratio (nije dobio odgovor na podneseni zahtjev, rekli su mu da nisu nadležni ili da se obrati drugoj instituciji) on zahtjeve podnosi drugim institucijama, a vrlo često istovremeno na više adresa, ili situacije kojima se ukazuje na neprofesionalan odnos zaposlenih, ili traži izuzeće zaposlenih u pojedinim službama ili cijele službe.

I u situacijama kada je nadležni organ svjestan propusta na koji se prijavom ukazuje, iste pravda različitim obrazloženjima, koja najčešće nisu u vezi sa predmetom prijave, a sve da bi umanjio svoju odgovornost i učinjene propuste, što kod podnositelaca prijave izaziva dodatno nezadovoljstvo.

Primjeri dobre prakse su one ustanove, koje prvim obraćanjem Ombudsmana za djecu preduzimaju sve potrebne mjere kako bi otklonili situacije koje dovode do nezadovoljstva građana i povrede prava djeteta.¹³ Institucija Ombudsmana za djecu primila je 10.10.2014. godine prijavu roditelja kojom se ukazuje na povrede prava djeteta, jer njihova „djeca nastavu pohađaju u učionici koja nije prilagođena njihovom uzrastu ...“

¹³ Predmet broj: 1279-117-PŽ/14

U svom odgovoru od 20.10.2014. godine škola navodi: „*Obavještavamo Vas da je škola postupila u svemu po zahtjevu roditelja i da ...*“ a roditelj u pismu Instituciji: „*Želimo Vam izraziti zahvalnost što ste nam izašli u susret i pomogli rješavanju našeg problema, te na taj način zaštitili prava naše djece*“.

Prijave po kojima je Institucija postupala i u izvještajnom periodu odnose se na gotovo sva područja dječjeg odrastanja.

Ipak, u najvećem broju, prijavama se ukazuje na ugroženost djece u postupcima prekida bračne ili vanbračne zajednice, na neadekvatnu zaštitu od različitih oblika nasilja, te na različita pitanja ostvarivanja prava djece u obrazovnom sistemu.

I dalje je, kao i u ranijim izvještajima, ne samo po broju žalbi, već i novim načinima ali i ponavljanjem već poznatih obrazaca, zaštita prava i interesa djece zbog prekida bračne ili vanbračne zajednice dovedena u pitanje. Praksa pokazuje da nema efikasne zaštite djeteta i njegovih interesa u slučajevima kada roditelji niti sarađuju sa nadležnim organima, niti postupaju po njihovim odlukama. Imajući u vidu da je svakom godinom sve veći broj djece koja su izložena različitim pritiscima u ovim postupcima, neophodni su efikasni mehanizmi postupanja nadležnih organa i stalni nadzor u njihovom postupanju.

Nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje kojem su djeca izložena, koje se javlja u različitim oblicima, još uvijek nije prepoznato u svim njegovima oblicima, tako da izostaje odgovarajuća reakcija nadležnih službi kako u dijelu podrške i pomoći djetetu, tako i u dijelu pokretanja postupka radi utvrđivanja odgovornosti počinilaca.

Još uvijek su prisutna, mada ne tako izražena, glasna reagovanja i pitanja gdje su djeci odgovornosti, zašto se o tome više ne govori. Pri tome se potpuno zaboravlja da prava koja imaju, djeca stiču rođenjem i ta prava su samo njihove potrebe za zdravo odrastanje. Djeca imaju i obaveze i odgovornosti, i prema sebi i prema drugima, ali to je ono čemu ih uče odrasli na njihovom putu odrastanja i od njihovog najranijeg uzrasta.

U skladu sa Zakonom o Ombudsmanu za djecu¹⁴ i utvrđenim nadležnostima da prati **usklađenost zakona** i drugih propisa u Republici Srpskoj koji se odnose na zaštitu prava djeteta, Institucija posebno ukazuje na potrebu usklađivanja zakona za zahtjevima Konvencije o pravima djeteta i donošenje podzakonskih akata utvrđenih zakonom.

Ako sistemska rješenja u pojedinim oblastima nisu adekvatna, ako su nedorečena ili nerazumljiva, ako ostavljaju prostor za različito tumačenje što dovodi do različitog pristupa i njihove primjene u praksi, za posljedicu imaju situacije koje ili onemogućavaju ili otežavaju ostvarivanje prava koja djeca imaju, a u svakom slučaju do nejednakog pristupa u ostvarivanju prava.

Istovremeno i česte izmjene zakona, kao što je Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (zakon je usvojen 2008.godine, a izmjene i dopune zakona su bile 2009, 2011, 2014.) u praksi stvara probleme u njegovoј primjeni.

S tim u vezi je i donošenje podzakonskih akata, koja su nadležne institucije obavezne donijeti u roku određenim zakonom. Iako predlagač sam predlaže koje podzakonske akte i u kojem roku će donijeti, na žalost, praksa pokazuje da se u zakonom zadatim rokovima ne donose podzakonski akti, što dovodi u pitanje ostvarivanje prava djece po tom osnovu. Jedan od primjera je Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju¹⁵ kojim je utvrđeno da će ministar u roku od šest mjeseci donijeti Pravilnik o načinu i uslovima ostvarivanja programa za djecu sa

¹⁴ Zakon o Ombudsmanu za djecu, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 103/08, 70/12, član 5.

¹⁵ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 1/12

smetnjama u psihofizičkom razvoju, pravilnik nije donesen u 2014. godini. Institucija je najveći broj preporuka u ovom dijelu uputila Ministarstvu prosvjete i kulture u namjeri da se veoma važna pitanja urede na jedinstven način, jer se radi o pitanjima koja su važna za obrazovni sistem u cjelini i ne mogu biti prepustena školi pojedinačno da ih uređuje svojim normativnim aktima.

Dodatni problem u izradi zakona i njihovo izmjeni, kao i u donošenju podzakonskih akata je da izostaje potrebna stručna, ali i šira javna rasprava, koja bi trebala dati doprinos da se u datim uslovima osiguraju najbolja moguća rješenja koja će u praksi biti primjenjiva.

Institucija je u skladu sa zakonom utvrđenim ovlaštenjima, ne samo pokretala inicijativu za izmjene i dopune zakona, već i na zakone koji su bili proceduri davala svoje mišljenje.

Nedovoljna **koordinacija** rada nadležnih službi i institucija u planiranju i definisanju politika i određivanju prioriteta u ostvarivanju prava i interesa djece i njihovo zaštiti, dovodi u pitanje ostvarivanje prava djece u određenim oblastima. Tako je Strategija za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja za period od 2009-2014, koja ima za cilj unapređenje sistemskih modela socijalne i porodično-pravne zaštite djece bez roditeljskog staranja i odnosi se na oblast hraniteljstva, usvojenja, starateljstva i institucionalnog zbrinjavanja djece, kao prioritet definisala izmjene i dopune Porodičnog zakona. S obzirom da navedeni zakon nije bio prioritet i nadležnog resora, to je ostvarivanje prava djece, kao što je usvojenje djeteta preko 5 godina starosti i dalje na čekanju.

Da bi se obezbijedio jednak pristup u primjeni zakona u ostvarivanju prava djece i njihovo zaštiti, neophodan je i stalni stručni nadzor u postupanju nadležnih službi, koji treba biti prije svega u funkciji prevencije, ne samo kod kontrolisanog organa već i kod drugih nadležnih službi po istom osnovu. Jednakom pristupu u primjeni zakona u ostvarivanju i zaštiti prava djece treba da doprinese i inspekcijski nadzor, čija preventivna uloga nije u dovoljnoj mjeri prepoznata.

Iako suštinski dio primjene Konvencije predstavlja i **prikupljanje podataka i vođenje evidencija** koje se odnosi na sve faze dječijeg odrastanja, ali i kontinuirano praćenje uticaja postojećih zakonskih rješenja, mjera i politika na djecu i ocjena stvarnih efekata njihove primjene, praksa pokazuje da prikupljeni podaci, ako se vode, nisu sistematizovani i analizirani u samoj ustanovi, a što onemogućava bilo kakvu analizu i praćenje pojave. Institucija je u svim prethodnim godinama, pa i u izvještajnom periodu, radi potpunijeg sagledavanja određenih pitanja koja mogu dovesti do povrede prava djeteta, od svih nadležnih službi tražila dostavu podataka iz njihove evidencije. Međutim, nedostavljanje podataka iz evidencije u ostavljenom roku, i vrlo često isticanje da je za to potrebno dodatno vrijeme, dovodi u pitanje vođenje evidencija i njihovo ažuriranje. Izuzetak je Ministarstvo unutrašnjih poslova, koje i prije ostavljenog roka, o različitim pitanjima, dostavlja tražene podatke iz svoje evidencije.

Ono što je zajedničko u ostvarivanju i zaštiti gotovo svakog prava djeteta je puno učesnika koji, svaki u okviru svojih ovlaštenja, ima obavezu ne samo da prepozna povrede prava djeteta, već da reaguje u skladu sa svojim ovlaštenjima. Ako samo jedan od subjekata zaštite ne reaguje blagovremeno i adekvatno, posljedice po dijete mogu biti vrlo teške i dugoročne. Zbog toga Institucija stalno ukazuje na važnost **komunikacije** između različitih resora zaštite prava djeteta, kako bi se obezbijedilo potrebno angažovanje svih subjekata zaštite, kako bi se otklonilo prebacivanje odgovornosti sa jednog na drugog subjekta zaštite, a što je vrlo često prisutno, kako bi se otklonile situacije da su svi radili, a da u konačnom dijete nije dobilo potrebnu zaštitu.

Izvještajem se ukazuje na potrebu sistemskih mjera i aktivnosti u različitim resorima radi jačanja sistema dječje zaštite u cjelini.

Pored toga, Ombudsman za djecu posebno ukazuje na potrebu:

- **Donošenja dugoročnog strateškog dokumenta za djecu**, kojim bi se na osnovu identifikovanih problema u ostvarivanju i zaštiti prava djece u različitim resorima, a na realno zasnovanim potrebama djece, definisale dugoročne politike, mjere i aktivnosti radi unapređenja položaja djece u svim segmentima društva, te mobilisale sve nadležne institucije i organizacije radi realizacije definisanih ciljeva. Zaključkom od 5.12.2013.godine Vlada Republike Srpske je zadužila nadležna ministarstva za izradu strateškog planskog dokumenta za unapređenje položaja djece u Republici Srpskoj.

- **Izmjene i dopune Porodičnog zakona** kojima bi se omogućilo ostvarivanje prava djeteta u skladu sa osnovnim zahtjevima i principima Konvencije, roditelji učinili odgovornijim za postupanja u interesu djece, ali i jačala odgovornost nadležnih službi za vođenje postupaka i donošenje odluka u skladu sa najboljim interesom djeteta.

Neefikasnost centara za socijalni rad u postupcima razvoda braka i ostvarivanje prava djeteta u tim situacijama, jednim dijelom je posljedica nedorečenih zakonskih rješenja, osnovno pravo djeteta - pravo na izdržavanja je dovedeno u pitanje (u slučajevima razvoda braka, i kad roditelj radi i prima platu), problem usvojenja djece jednim dijelom je posljedica postojećeg normativnog okvira, pitanje starateljstva nad djecom, samo su neka od pitanja koja zahtijevaju izmjene i dopune Porodičnog zakona.

- Izmjene i dopune Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju i Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju jasno su definisali ciljeve obrazovanja, ali da bi oni bili realizovani neophodno je da, između ostalog, uključe osnovne principe Konvencije, kao i prava i obaveze učenika u obrazovnom sistemu, ali i podršku djeci sa smetnjama u razvoju - pitanje asistenata u nastavi.

- **Izmjene i dopune Krivičnog zakona** kojima bi se **povećala** dobna granica za dobrovoljni pristanak na polni odnos (sada je 14 godina) čime bi se učinili odgovornim oni koji manipulišu djecom, zloupotrebljavaju ih i iskorištavaju za zadovoljenje svojih potreba, **pooštire kazne** za počinioce kričnih djela seksualnog nasilja i zlostavljanja djece. Ni jedna kazna nije dovoljna za uništen dječiji život, a zakonom predviđene kazne, posebno minimalne, nisu adekvatne težini učinjenog djela niti su u funkciji prevencije.

- **Uspostavljanje registra** počinilaca krivičnog djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, kao jednu od mjera koja može doprinijeti boljoj zaštiti djece od lica koja su već počinila ova djela, sa ciljem da se ova lica drže pod nadzorom te da se eliminiše mogućnost da počinioći ovih djela, po bilo kojem osnovu budu angažovani u radu sa djecom.

- Donošenje podzakonskih akata utvrđenih zakonom

Zakonom je, za ostvarivanje prava utvrđenih zakonom, u različitim oblastima utvrđena i obaveza donošenja podzakonskih akata u zakonom utvrđenim rokovima. Na žalost, i nekoliko godina poslije stupanja zakona na snagu ti normativni akti nisu doneseni, čime je dovedeno u pitanje ostvarivanje prava utvrđenog zakonom, a pri tome izostaje analiza stvarnih efekata primjene zakona u tom dijelu.

- **Osnivanja fonda za podršku roditeljima i djeci sa teškim oboljenjima i rijetkim bolestima**, koji vode teške borbe sa bolešću, dugotrajnim liječenjem i teškim terapijama.

- Da programi prevencije zaštite zdravlja djece i različitih oblika rizičnog ponašanja budu sastavni dio školskog programa, kako bi djeca od najranijeg uzrasta, prilagođeno njihovim potrebama i mogućnostima u školi dobila potrebne informacije i znanja o štetnosti alkohola, duvana, droga, o zdravoj ishrani, o važnosti fizičke aktivnosti...

U postupku oslobođenom brojnih formalnosti, Institucija vrlo brzo uspostavlja kontakt sa nadležnim institucijama i službama, ali i sa građanima koji ukazuju na povrede prava djeteta po raznim osnovama.

Povećano obraćanje građana Instituciji rezultat je i povećane dostupnosti Institucije na cijelom prostoru Republike Srpske. Broj predmeta u kojima je Institucija postupala dodatni je pritisak i obaveza za Instituciju u sagledavanju kompletnih uslova odrastanja djeteta, prije svega sistemskih rješenja, kako bi njihovim unapređenjem bila osigurana zaštita prava svakog djeteta, a ne samo onog koji se obratio Instituciji.

Veći broj prijava građana Instituciji, istovremeno je i veći pritisak Institucije na nadležne organe za njihovim efikasnijim djelovanjem, prije svega u sistemskom pristupu u zaštiti djece, kako bi se umanjila potreba građana za obraćanje Instituciji.

Povećano obraćanje građana Instituciji, vidimo s jedne strane kao prednost, jer u poređenju sa zemljama u okruženju, broj prijava Instituciji, prije svega je posljedica sve veće vidljivosti prava djeteta i veće osjetljivosti i vladinog i nevladinog sektora, ali i medija za brojna pitanja dječijeg odrastanja, ali i sve veća vidljivost institucije Ombudsmana za djecu i povjerenja građana u istu.

Razmatrajući drugi, treći i četvrti kombinovani izvještaj o stanju prava djeteta u Bosni i Hercegovini, UN Komitet za prava djeteta pozdravlja osnivanje nezavisnog Ombudsmana za djecu u Republici Srpskoj¹⁶ i smatra da osnivanje takvih tijela spada u obaveze preuzete od strana ugovornica nakon ratifikacije kojima se obezbjeđuje sprovođenje Konvencije i unapređuje univerzalna realizacija prava djeteta.¹⁷

¹⁶ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 19.

¹⁷ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 2. Uloga nezavisnih institucija za ljudska prava, tačka 1.

I POSTUPANJE PO PRIJAVAMA – ŽALBAMA

U 2014. godini, Institucija je po prijavama-žalbama postupala u ukupno 742 predmeta od kojih su: 557 predmeti - primljene prijave kojima se ukazuje na povrede prava djeteta po različitim osnovama, 150 su predmeti preneseni iz 2013. godine i 35 su pojedinačni predmeti pokrenuti po službenoj dužnosti, što znači da je u radu bilo ukupno 742 predmeta po podnesenim prijavama.

Ako se ima u vidu broj primljenih prijava u izvještajnom periodu, 557, njihovim poređenjem sa brojem prijava iz prethodnog perioda, npr. u 2011. godini 376 prijava, onda je jasno da je za vrlo kratko vrijeme prepoznata i uloga i značaj institucije Ombudsmana za djecu u Republici Srpskoj.

U skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom, da kontinuirano sarađuje sa djecom, upoznaje djecu sa načinom ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa i savjetuje ih kako da ostvare i zaštite svoja prava i interese,¹⁸ u izvještajnom periodu Institucija je postupala u 56 predmeta koji se odnose na saradnju sa djecom i edukaciju djece o njihovim pravima.

U istom periodu Instituciju je dolaskom u kancelariju, telefonom ili na drugi način kontaktiralo preko 1750 građana tražeći pravni savjet za situaciju koju imaju ili informacije o tome kome i kako se obratiti radi ostvarivanja prava djeteta. Građani najčešće u tim obraćanjima traže objašnjenja vezano za nadležnosti nekih od institucija koje brinu o djeci, pitaju kojim zakonom su definisane konkretnе situacije, pitaju za rokove u kojima se predmeti trebaju završiti kod nekog od nadležnih organa, pitaju za mogućnost učešća Institucije u postupcima koji se već vode pred nadležnim organima.

Jedan broj građana obraćanjem Instituciji traže savjet i da li na doneseno prvostepeno rješenje trebaju uložiti žalbu, kakve su posljedice ako žalbu ne ulože, da li su prvostepeni organi pravilno postupili.

I u izvještajnom periodu, Ombudsmana za djecu je kontaktirao i jedan broj institucija koje su tražile pomoć i mišljenje za rješavanje pojedinačnih slučajeva. Obraćanja Instituciji ove vrste ne vode se kao predmeti niti se statistikom iskazuju, ali se pitanja evidentiraju iz prostog razloga da bi imali uvid u kojoj oblasti i u kojem dijelu treba djelovati kako bi građani imali informacije za situacije na koje ukazuju.

Instituciju je i u izvještajnom periodu kontaktirao i jedan broj građana iz Federacije BiH, ali i institucije iz Federacije koje su tražile stav Institucije za prevazilaženje konkretnih situacija vezano za zaštitu prava djeteta. Bez obzira što Institucija nema ovlašćenje za postupanje u tim situacijama, a to se strankama odmah i saopšti, stranke su upućene u način rješavanja sporne situacije. U izvještajnom periodu Institucija je postupala po zahtjevu kolega iz ombudsman institucija Vojvodine i Hrvatske, a Institucija se zahtjevom za postupanje u određenim predmetima obratila institucijama ombudsmana Srbije, Hrvatske, Vojvodine.

Institucija je i u izvještajnom periodu bila u jednom broju centara za socijalni rad, radi traženja rješenja ne samo za konkretan predmet, već za dodatna sistemska rješenja, koja bi u interesu djeteta skratila trajanje postupka i učinila odgovornijim one koji svojim djelovanjem ugrožavaju prava djeteta. Sa istim ciljem Institucija je kontaktirala i jedan broj osnovnih i srednjih škola.

¹⁸ Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 6.

Primljenim žalbama ukazuje se na povredu prava djeteta u konkretnom situacijama, ali i na potrebu da se određena pitanja normativno jasno definišu.

Instituciju su kontaktirali i roditelji, članovi savjeta roditelja u školama, koji su podstaknuti određenim aktivnostima Institucije, prepoznali potrebu i mogućnost većeg angažovanja savjeta roditelja u školama po raznim pitanjima, najčešće vezano za zaštitu djece od različitih oblika nasilja na internetu i pitanja težine školske torbe, te uslova za odvijanje nastave.

Postupanje Institucije	
Žalbe - primljene	557
Žalbe po službenoj dužnosti	35
Žalbe prenesene iz 2013. godine	150
Preporuke	29
Mišljenja	1
Posebni izvještaji	3
Saradnja sa djecom i edukacija djece o pravima	56
Ukupno:	831

Godina	Žalbe		Predmeti - ukupan broj	Broj djece koja su se žalila
	Izvještajni period	Iz prethodne godine		
2010.	201	24	258	9
2011.	376	30	451	43
2012.	464	39	601	50
2013.	615	37	729	58
2014.	592	150	831	48

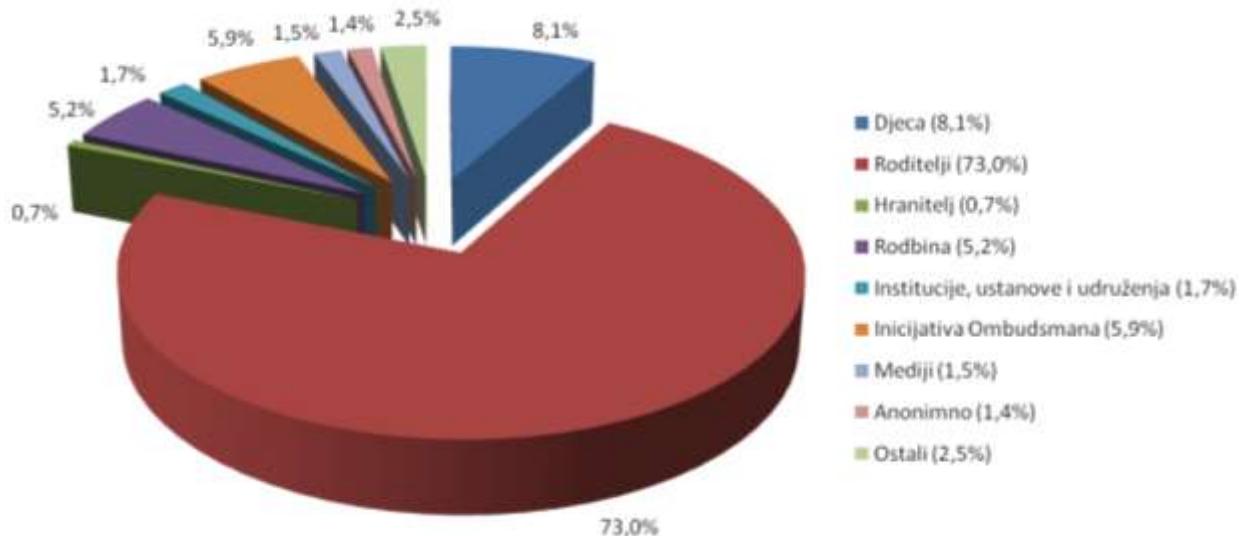
1. Podnositac prijave

Kao i u prethodnom periodu, podnositac prijave najčešće je jedan od roditelja. Roditelji najčešće ukazuju na povredu ličnih prava djeteta u postupcima razvoda braka ili prekida vanbračne zajednice. U izvještajnom periodu, prijavu Instituciji podnijela su 432 roditelja (u 2013.godini 416) što nije značajno povećanje u odnosu na prethodnu godinu.

U izvještajnom periodu broj djece koja su podnijela prijavu Instituciji zbog povrede njihovih prava je 48. Djeca prijavama ukazuju na različite oblike nasilja i povrede njihovog prava u obrazovnom sistemu po različitim osnovama.

Rodbina djeteta (najčešće baka, djed, tetka, ujak) žalbom ukazuje na nemogućnost kontakta sa djetetom ili na različite oblike nasilja i zanemarivanja djeteta.

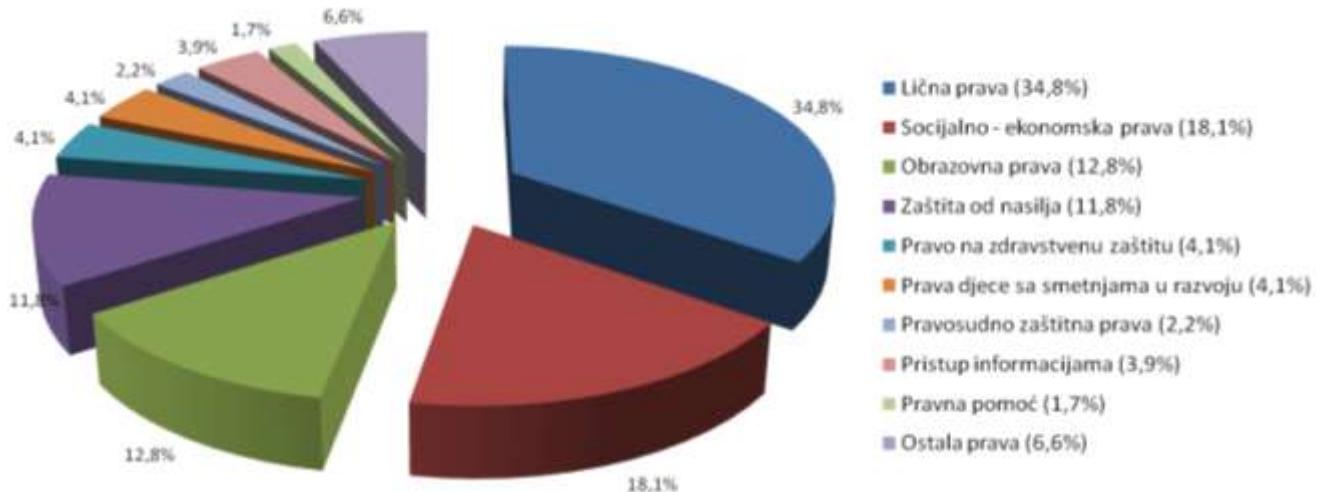
Mediji najčešće ukazuju na različite oblike nasilja i zanemarivanja djece.

Podnositelac prijave		
Roditelji	432	73,0%
Dijete	48	8,1%
Inicijativa Ombudsmana	35	5,9%
Rodbina	31	5,2%
Institucije i udruženja	10	1,7%
Mediji	9	1,5%
Anonimno	8	1,4%
Hranitelj	4	0,7%
Ostali	15	2,5%
Ukupno:	592	

Institucija je postupala i u jednom broju anonymnih prijava, kojima se ukazuje na povredu prava djeteta u različitim resorima, jer su sadržavale dovoljno elemenata koji su upućivali na potrebu provjere iznesenih navoda. U jednom broju takvih prijava nije postupala, jer nisu sadržavale dovoljno pokazatelja na osnovu kojih bi se vršile provjere. Broj anonymnih prijava u izvještajnom periodu je 8 ili 1,4% i značajno je smanjen u odnosu na 2011. godinu kada je evidentirano 5% anonymnih prijava, ali je smanjen i u odnosu na 2013. godinu kada je evidentirano 1,8% anonymnih prijava, što je dodatni pokazatelj povjerenja u Instituciju.

2. Prijavom se ukazuje na sljedeće povrede prava djeteta

Povrijeđena prava	Ukupno	
Lična prava	206	34,8%
Socijalno - ekonomski prava	107	18,1%
Obrazovna prava	76	12,8%
Zaštita od nasilja	70	11,8%
Pravo na zdravstvenu zaštitu	24	4,1%
Prava djece sa smetnjama u razvoju	24	4,1%
Pristup informacijama	23	3,9%
Pravosudno zaštitna prava	13	2,2%
Pravna pomoć	10	1,7%
Ostala prava	39	6,6%
Ukupno	592	100,0%

Od ukupnog broja primljenih prijava po kojima je Institucija postupala u izvještajnom periodu, najveći broj odnosi se na povredu ličnih prava. Iako je taj broj u izvještajnom periodu ostao na nivou iz prethodne godine, 34,8% (u 2013. godini - 35%) prijave vezane za povredu ličnih prava i dalje su najviše zastupljene.

Broj prijava na povrede ostalih prava djece nisu imali značajnija odstupanja u odnosu na prethodne izvještaje.

Institucija je zaprimila 206 prijava koje se odnose na povredu ličnih prava djeteta:

Prema Konvenciji, lična prava djeteta uključuju pravo na život, pravo na saznanje vlastitog porijekla, pravo na prijavu rođenja, pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva, pravo na očuvanje identiteta, pravo na život u porodici i roditeljsku brigu, pravo na lične odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi, pravo na posebnu zaštitu i alternativnu brigu, pravo na privatnost, pravo na čast i ugled, pravo na zaštitu od nezakonitog odvođenja. Pravo djeteta na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja izvještajem je posebno iskazano.

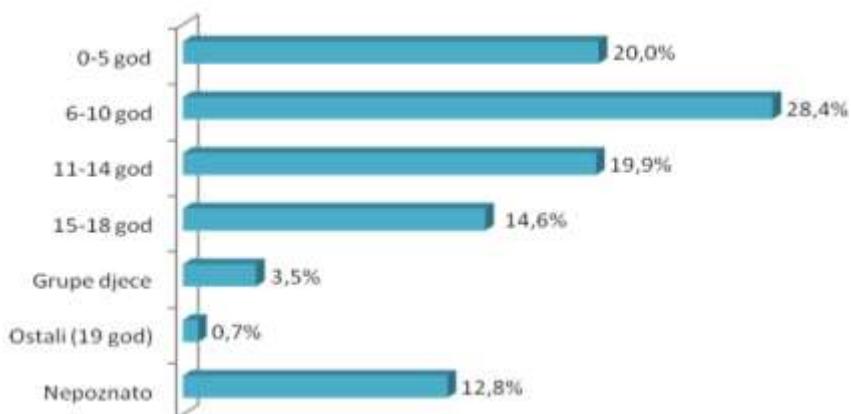
Na žalost, od ukupnog broja prijava kojima se ukazuje na povredu ličnih prava djeteta, najveći broj prijava, 56%, odnosi se na lične odnose i neposredne kontakte djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi (uređenje viđanja-donošenje rješenja, izmjena postojećeg sporazuma, izvršenje rješenja i sporazuma).

3. Broj djece

Broj djece čija su prava, i prema primljenim prijavama, povrijeđena teško je iskazati. Statistički pokazatelji odnose se samo na pojedinačne žalbe iz kojih se jasno vidi broj djece, pol i uzrast.

U slučajevima kojima se ukazuje na nedostatke u postojećim sistemskim rješenjima, nije moguće odrediti koji broj djece je povrijeden po tom osnovu. U slučajevima u kojima je Institucija radila istraživanje, takođe se ne govori o broju djece čija prava su povrijedena, već o broju djece koja su učestvovala u tom istraživanju i njihovom viđenju problema. Isto tako, žalba zaprimljena ispred jednog razreda ili grupe djece npr, evidentira se kao jedna žalba, pa se statistikom iskazuje i kao povreda prava jednog djeteta.

4. Kojeg uzrasta su djeца?

Uzrast djece		
0-5 god.	165	20,0%
6-10 god.	234	28,4%
11-14 god.	164	19,9%
15-18 god.	120	14,6%
Grupe djece	29	3,5%
Ostali (19 i više god.)	6	0,7%
Nepoznato	105	12,8%
Ukupno:	823	

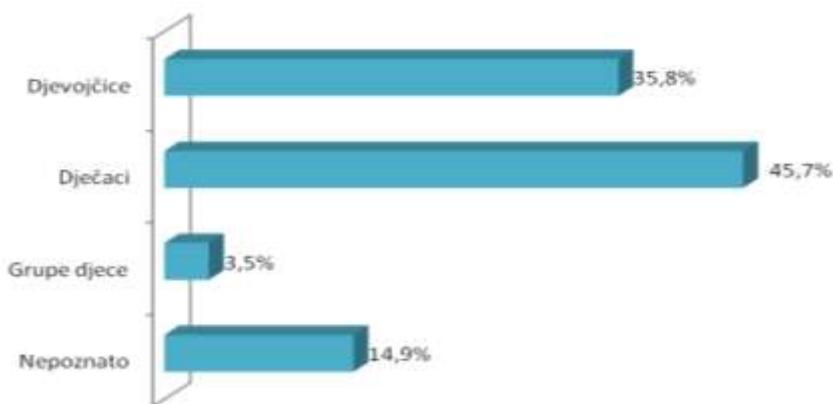
Kao i u ranijim izvještajima, iz zaprimljenih prijava proizilazi da su djeca do 10 godina života najviše izložena situacijama koje dovode do povrede njihovih prava. U 2013. godini to je bilo posebno izraženo, jer su prijave ukazivale na povredu prava djece uzrasta od 6-10 godina u 30,8% slučajeva. Iako je taj procenat nešto smanjen u izvještajnom periodu na 28,4%, mora se imati u vidu da je istovremeno povećan procenat kojim se ukazuje na povrede prava djece uzrasta do pet godina života, sa 15,5%, u 2013. godini na 20 % u 2014. godini. Pokazatelji na žalost potvrđuju da su djeca u uzrastu do 10 godina života najviše izložena situacijama koje dovode do povrede njihovih prava, s tim da je u izvještajnom periodu povećan broj prijava kojima se ukazuje na povrede prava djece u najranijem uzrastu života.

Ako se uzrast djeteta doveđe u vezu sa podacima o razvodima braka i vremenu kada se oni dešavaju, te kakve sve posljedice po dijete ostavlja i do kakvih postupaka dovodi, onda je jasno da je u postupcima razvoda braka ostvarivanje prava djece u ovom uzrastu, po različitim osnovama dovedeno u pitanje.

I u izvještajnom periodu, iz zaprimljenih prijava, za jedan broj djece nije bilo moguće odrediti kojeg su uzrasta 12,8%, jer se prijavom to nije navodilo. Ali taj pokazatelj je značajno smanjen u odnosu na prethodne godine (u 2013. godini, nepoznato - 17,9%, u 2012. godini 23,3%).

5. Kojeg su pola djeca?

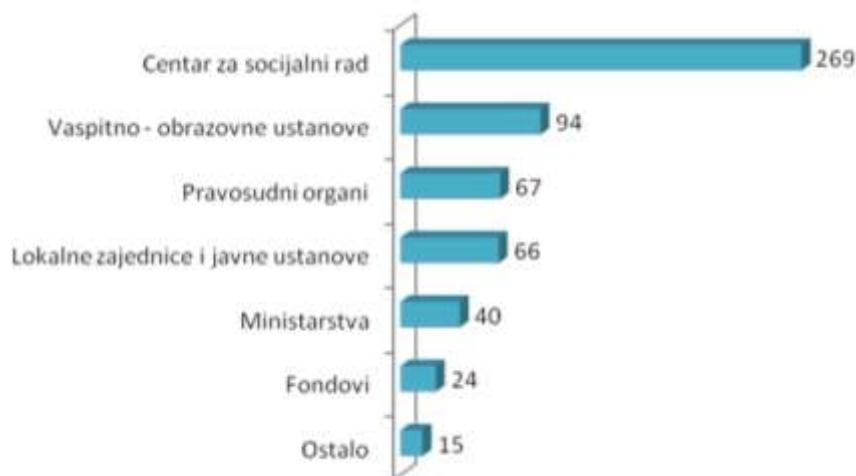
Iz zaprimljenih prijava i u 2014. godini proizilazi da su dječaci više izloženi situacijama koje dovode do povrede njihovih prava 376 ili 45,7% u odnosu na djevojčice 295 ili 35,8%, na što se se ukazivalo i u prethodnom periodu (u 2013. godini – 46,6% dječaci, a 43,3% djevojčice, u 2012. godini - 43,3% dječaci, a 43,0% djevojčice).

Pol djece		
Djevojčice	295	35,8%
Dječaci	376	45,7%
Grupe djece	29	3,5%
Nepoznato	123	14,9%
Ukupno:	823	

I u izvještajnom periodu za jedan broj djece nije bilo moguće evidentirati njihov pol, jer se to prijavom ne navodi, prijavom se navodi da dijete ima određen problem (tako se npr. u prijavi navodi „samohrana sam majka 2 djece“ ili „moje dijete“).

6. Prijave prema institucijama

Imajući u vidu da se prijave - žalbe najčešće odnose na povredu ličnih prava djeteta, što je najčešće u nadležnosti centara za socijalni rad, od ovih institucija se i u izvještajnom periodu u najvećem broju slučajeva, 269, tražio odgovor o postupanju u vezi sa povredom prava djeteta na koju se prijavom ukazuje.

Iako je i u ranijim izvještajima ukazivano da se prijave najčešće odnose na postupanje centara za socijalni rad, u izvještajnom periodu to je dodatno izraženo, 45,4%, jer su se u 2013. godini prijave prema centrima za socijalni rad odnosile na 36,3%, a u 2012. godini u 37,2%.

U provjeri navoda iznesenih prigovorima vezanim za povredu obrazovnih prava, pored izjašnjenja škole, Institucija je u značajnom broju predmeta tražila postupanje i Republičkog pedagoškog zavoda i Prosvjetne inspekcije.

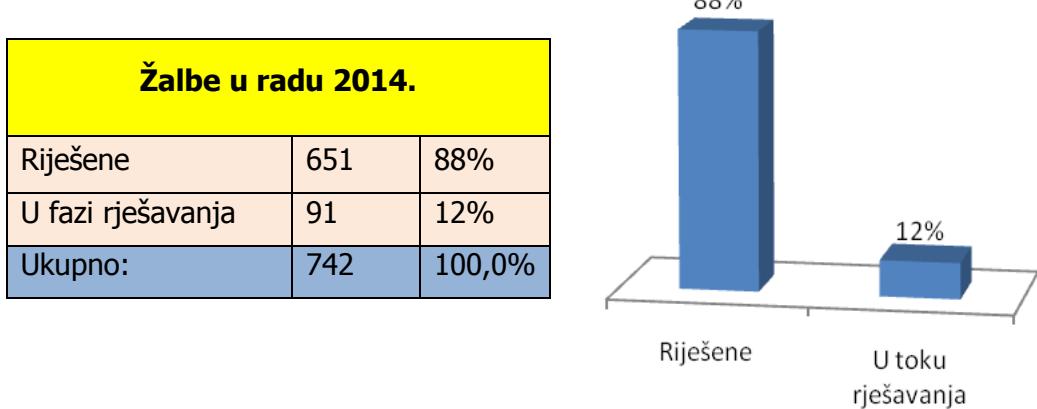
7. Način prijema žalbe

Način prijema žalbe		
Lično	302	51,0%
Telefonom	120	20,3%
Poštom	66	11,1%
E-mail	51	8,6%
Fax-om	9	1,5%
Iz medija	9	1,5%
Ukupno:	557	

Najveći broj prijava - žalbi građani su predali lično, dolaskom u Instituciju, 302 ili 51,0%, što je značajno povećanje u odnosu na 2013. godinu kada je to učinilo 215 građana. Nešto je manji broj onih koji su to uradili poštom 66, a sve je veći broj onih koji žalbu dostavljaju elektronskom poštom i telefonom.

8. Postupanje po prijavama-žalbama

Od ukupnog broja primljenih prijava - žalbi kojima se ukazuje na povredu prava djeteta po različitim osnovama, po kojima je Institucija postupala u izvještajnom periodu, riješene su 651 ili 88 %, a u fazi rješavanja je 91 prijava ili 12%.

Od 651 riješene žalbe:		
Neosnovano	44	7%
Nenadležnost	62	10%

Od ukupnog broja riješenih žalbi 651, u 44 ili 7% slučajeva, žalbe su bile neosnovane - a u 62 ili 10% slučajeva se radilo o prijavama za koje Institucija nije imala nadležnost za postupanje. Najčešće se radilo o prijavama za ostvarenje prava punoljetne djece, o ostvarivanju prava na penziju, traženje savjeta za koje Institucija nije nadležna, finansijska pomoć, pitanja iz radnog odnosa i sl.

II LIČNA PRAVA DJETETA

1. Pravo djeteta na život u porodici i roditeljsko staranje

Porodica je osnovna, prirodna i nezamjenljiva sredina za razvoj i blagostanje svih njenih članova, a posebno djece,¹⁹ a pravo djeteta na život u porodici, kao osnovno pravo, garantovano je i međunarodnim dokumentima i domaćim propisima.

Utvrđujući pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima, Konvencija utvrđuje zajedničku odgovornost roditelja za podizanje djeteta, za brigu o djetetu, vaspitanje i obrazovanje, rast i razvoj djeteta.

Prema Porodičnom zakonu Republike Srpske, roditelji imaju dužnost i pravo da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju.²⁰ Roditelji se ne mogu odreći roditeljskog prava, ali im ono, u slučajevima utvrđenim zakonom, može biti i oduzeto.

Na žalost, brojni problemi sa kojima se susreće porodica danas direktno se odražavaju na djecu i ostvarivanje njihovih prava. Da je porodica u krizi potvrđuju i podaci o sve manjem broju zaključenih brakova, a sve više razvoda. Statistika upozorava i da je sve veći broj djece iz razvedenih brakova. Roditelji zaboravljaju da razvodom braka ne prestaju biti roditelji, zaboravljaju da je odluka o razvodu braka njihova odluka koju djeca ne žele i na koju ne mogu uticati, međutim posljedice razvoda braka, pogotovo onih konfliktnih, snose upravo djeca. Prvo, u samom postupku i proceduri razvoda koja je za sve učesnike stresna, za djecu posebno.

Na žalost, statistika upozorava i na činjenicu da su djeca do 10 godina života najviše izložena situacijama koje dovode do povrede njihovih prava po različitim osnovama, uključujući i povrede prava djece u postupcima razvoda braka-neplaćanje alimentacije, nemogućnost kontakta sa drugim roditeljem i sl. Ako se pri tome ima u vidu da u najranijem uzrastu djeteta, u periodu najintenzivnijih roditeljskih obaveza usmjerenih na rast i razvoj djeteta, usled razvoda braka izostaje potrebna roditeljska briga, posledice po dijete i njegov razvoj su vrlo teške i dugotrajne.

Prema pokazateljima statistike²¹ broj sklopljenih brakova unazad tri godine je sve manji, a sve je veći broj razvoda i to poslije 5 godina braka.

	2011.	2012.	2013.
Sklopljeno brakova	5802	5326	5467
Razvedeno brakova	886	878	1052

Da je sve veći broj djece koja trpe posljedice razvoda braka, potvrđuju pokazatelji statistike, prema kojima je u 2013. godini evidentirano 770, a 2010. godinu 344 djece iz razvedenih brakova, odnosno, za tri godine, u periodu od 2010-2012. evidentirano ukupano 1674 djece iz razvedenih brakova, a za period 2011-2013 ukupno 2100 djece.

¹⁹ UN Konvencija o pravima djeteta, Preamble

²⁰ Porodični zakon, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 54/02 i 41/08, 63/14 član 81.

²¹ Republički zavod za statistiku, Statistički godišnjak Republike Srpske 2010, 2011, 2012, 2013.

Razvedeni brakovi trajali su:	2011.	2012.	2013.	Broj djece u razvedenim brakovima:	2011.	2012.	2013.
Manje od 1 godinu	32	17	30	1 dijete	215	247	247
1 godina	49	42	38	2 djece	174	179	182
2 godine	55	44	70	3 i više djece	21	33	53
3-4 godine	122	114	98	Nije bilo djece	384	419	408
Više od 5 godina	628	661	816	Nepoznato	92		162
Ukupno:	886	878	1052	Broj djece	626	704	770
				Ukupno:			2100

2. Pravo djeteta na lične odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi i bliskim srodnicima

Pravo djeteta na lične odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi, pravo je djeteta i nezavisno je od odnosa među roditeljima i statusa bračne zajednice. Odvajanje djeteta od roditelja moguće je samo izuzetno i samo onda kada se u odgovarajućem postupku utvrdi da je neophodno u najboljem interesu djeteta.²²

Na žalost, praksa pokazuje, što potvrđuju i žalbe po kojima je Institucija postupala i u izvještajnom periodu, da se u slučaju razvoda braka ili prekida vanbračne zajednice dovodi u pitanje ostvarivanje prava djeteta na kontakte i druženje sa roditeljem sa kojim ne živi, ali i sa bliskim srodnicima, po različitim osnovama.

Prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite²³ broj podnesenih zahtjeva pred centrima za socijalni rad u 2013. godini, za uređenje održavanja ličnih odnosa sa djecom je 482 (od kojih je 253 riješeno sporazumom, a za 155 odlučeno rješenjem) neznatno je smanjen u odnosu na 2012. godinu kada je podneseno 520 zahtjeva. Ovi podaci govore samo o broju podnesenih zahtjeva i načinu njihovog rješavanja, što u konačnom nije potvrda i da je isto realizovano, odnosno da je djetetu omogućeno viđanje sa roditeljem sa kojim ne živi.

Majke najčešće kao razloge nepoštovanja rješenja navode da dijete još uvijek nije spremno za susrete i da mu je potrebno vrijeme, da otac ne plaća ili neredovno plaća alimentaciju, da vrši „pritisak“ da viđanje mora biti u vrijeme određeno rješenjem, a dijete baš tad ne može, da odlazi u školu ili vrtić koji dijete pohađa, a to rješenjem nije utvrđeno.

Očevi najčešće postavljaju pitanje da li se njihovo roditeljsko pravo svodi samo na plaćanje alimentacije, jer se na njih vrši pritisak samo po tom osnovu, a istovremeno se sprečavaju da budu uz dijete. Ističu da vrijeme za susrete i druženja sa djetetom određeno rješenjem, nije u najboljem interesu djeteta i kad se ono uredno izvršava (svakog drugog vikenda od petka do nedjelje), a posebno što, propušteni vikend za druženje (zbog bolesti djeteta ili sprječenosti roditelja) ne mogu nadoknaditi, već moraju čekati sljedeći drugi vikend.

Porodičnim zakonom je uređeno (član 93.) da ako dijete ne živi u zajednici sa oba roditelja, roditelji će se sporazumjeti o načinu održavanja ličnih odnosa s djetetom (posjete i sl.). Ako do takvog sporazuma ne dođe, odluku o tome donosi nadležni organ starateljstva. Održavanje ličnih odnosa roditelja s djecom može se ograničiti ili zabraniti samo radi zaštite ličnosti i drugih interesa djece. Centar za socijalni rad, dakle, u svim slučajevima kada je izostao sporazum roditelja, svojim rješenjem određuje mjesto,

²² UN Konvencija o pravima djeteta, član 9.

²³ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječje zaštite 2013.

vrijeme i način viđanja i kontakte djeteta i roditelja (precizno određeno i vrijeme i mjesto viđanja, kontakti u vrijeme praznika, školskog raspusta, rođendana djeteta, ko dovodi dijete na susrete i sl.).

Prijave po kojima je Institucija postupala u izvještajnom periodu, a kojima se ukazuje na povrede prava djeteta, ukazuju najčešće na sljedeće:

a) Neprecizna rješenja

Svako neprecizno rješenje „sukobljeni roditelji“ koriste na način da do kontakta ne dođe i da se isti prolongira, a što za posljedicu ima ugrožavanje prava djeteta na kontakte i druženja sa drugim roditeljem.

U jednom broju predmeta, zbog nedorečenosti rješenja o uređenju viđanja, problem je nastao na mjestu predaje i preuzimanja djeteta, jer otac nije htio ostvariti kontakt sa djetetom zato što dijete nije dovela majka kako je rješenjem utvrđeno, već njena sestra, ili dijete nije htio predati baki jer takva mogućnost rješenjem nije predviđena.

Problem u praksi predstavlja i regulisanje kontakta na način, npr. svaki drugi vikend u određenom vremenu, što praktično znači da ako je dijete taj vikend bolesno ili je roditelj spriječen, da će se kontakt ostvariti tek za petnaest dana.

Problem nastaje i zbog uređenja kontakta na način „prve sedmice od petka do nedjelje“ i roditelj postavlja pitanje da li je prva sedmica i kad prvi u mjesecu počinje subotom ili nedjeljom, problem je i kad rješenjem nije posebno uređeno viđanje i za dane praznika ili porodične slave.

b) Centri za socijalni rad ne odlučuju po zahtjevu stranke u zakonom određenom roku

Postupak pred nadležnim centrima za socijalni rad za donošenje rješenja kojim se uređuje viđanje djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi predugo traje.

Iako je zakonom uređeno da nadležni organ rješenje treba donijeti u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva,²⁴ u predmetima po kojima je Institucija postupala nadležni organi rješenje nisu donijeli u zakonom ostavljenom roku.

1. Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je 27.05.2014. godine prijavu²⁵ kojom se navodi da je 27.02.2014. godine podnesen zahtjev za regulisanje ličnog kontakta sa maloljetnim djetetom, a da o podnesenom zahtjevu do danas nije odlučeno.

Na zahtjev Ombudsmana za djecu Centar za socijalni rad dostavio je odgovor 09.06.2014. godine u kome se između ostalog navodi:

- da je otac djeteta dana 27.02.2014. godine podnio zahtjev za regulisanje ličnog kontakta,
- da su stranke 13.03.2014. godine pozvane da dođu u Centar povodom podnesenog zahtjeva,
- da je zbog spriječenosti majke, a u skladu sa zahtjevima i obavezama roditelja, u Centru dana 24.04.2014. godine „*obavljen razgovor u cilju donošenja sporazuma o regulisanju kontakta oca sa mldb. kćerkom*,“ ali da roditelji nisu imali usaglašene stavove,
- 28.05.2014. godine održana je usmena rasprava,

²⁴ Zakon o opštem upravnom postupku, „Službeni glasnik Republike Srbije“ broj:13/02, 87/07, 50/10, član 206. utvrđuje: „U ostalim slučajevima kad se postupak pokreće povodom zahtjeva stranke, odnosno po službenoj dužnosti ako je to u interesu stranke, organ je dužan donijeti rješenje i dostaviti ga stranci najkasnije u roku od dva mjeseca, ako posebnim propisom nije određen kraći rok.“

²⁵ Predmet broj: 697-62-PŽ/14

- dana 4.06.2014. godine obavljena je opservacija kontakta oca sa mldb. kćerkom u očevom stanu.

S obzirom da od 27.02.2014.godine, kada je podnesen zahtjev, o istom nije donesen odgovarajući upravni akt sve do 10.07.2014, Centar je načinio propust u radu na štetu prava djeteta jer nije u zakonom propisanom roku odlučio o podnesenom zahtjevu .

2. Institucija je 24.04.2014.godine primila žalbu oca djeteta,²⁶ kojom se navodi da je Centru za socijalni rad 30.12.2013. godine podnio zahtjev za izmjenu Sporazuma o regulisanje ličnog kontakta sa maloljetnim djetetom, zbog nepoštovanja kontakta od strane majke, zahtijevajući da se kontakt odvija bez prisustva majke i u njegovom porodičnom domaćinstvu, ali da o njegovom zahtjevu još uvijek nije odlučeno.

U odgovoru, koji je Centar na zahtjev Institucije dostavio 29.05.2014. godine između ostalog se navodi da „je postupak donošenja rješenja u toku“. Institucija se dana 1.07.2014. godine obratila nadležnoj inspekciji da izvrši nadzor nad radom Centra u navedenom predmetu, tog istog dana (1.07.2014.) Centar je odlučio po zahtjevu stranke i donio rješenje.

3. Institucija je dana 25.03.2014. godine primila žalbu oca djeteta²⁷ kojom se navodi da ne ostvaruje kontakt sa svojim djetetom, jer Centar za socijalni rad i poslije nekoliko podnesenih zahtjeva nije o tome odlučio. S obzirom da je Centar za socijalni rad u svom odgovoru potvrdio navode iz prijave, Institucija je zatražila da nadležna inspekcija izvrši nadzor u postupanju Centra. Izvršenim inspekcijskim nadzorom konstatuje se da je Centar izvršio povredu odredbe člana 206. stav 1. Zakona o opštem upravnom postupku, jer najkasnije u roku od dva mjeseca računajući od dana podnošenja zahtjeva nije donio rješenje ili odgovarajući upravni akt.

Centar za socijalni rad ima i obavezu i odgovornost na preuzimanje mjera u okviru svojih nadležnosti i u zakonom propisanom roku. Zakonom utvrđeni rok za postupanje centra za socijalni rad zahtjeva maksimalno angažovanje u obavljanju poslova u okviru zakonom utvrđenih ovlašćenja, radi ostvarivanja cilja zbog kojeg su organu data javna ovlašćenja.

Protok vremena, u ostvarivanju prava djeteta na kontakte i druženja sa roditeljem sa kojim ne živi, može imati nepopravljive posljedice u odnosima između djece i roditelja koji ne žive sa njima i najveća je prijetnja ostvarivanju ovog prava djeteta, zbog toga mjere i aktivnosti centra za socijalni rad po svojoj efikasnosti i blagovremenosti moraju biti prilagođene ovoj činjenici, tako da ni primjena represivnih mjera prema roditelju koji sprečava kontakt djeteta sa drugim roditeljem, ne može biti isključena.²⁸

c) Centri za socijalni rad u jednom broju predmeta ne postupaju po nalogu drugostepenog organa

Zakonom o opštem upravnom postupku utvrđeno je da je prvostepeni organ dužan da u svemu postupi po drugostepenom rješenju i da bez odlaganja, a najkasnije u roku od 30 dana od dana prijema predmeta doneše novo rješenje.²⁹

Na žalost, žalbama zaprimljenim u Instituciju ukazuje se da centri za socijalni rad ne postupaju niti po nalogu drugostepenog organa niti u zakonom određenom roku donose novo rješenje.

²⁶ Predmet broj: 550-44-PŽ/14

²⁷ Predmet broj: 377-32-PŽ/14

²⁸ Presuda Evropskog suda za ljudska prava 39177/05 od 13.03.2007. godine

²⁹ Zakon o opštem upravnom postupku, član 227.

1. Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je prijavu-žalbu na postupanje Centra za socijalni rad vezano za održavanje kontakta roditelja sa njegovim maloljetnim sinom.³⁰

Prijavom se navodi da Centar za socijalni rad nije postupio po Rješenju Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite od 25.03.2014. godine kojim je, između ostalog, utvrđeno mjesto, vrijeme i način na koji će se ostvariti kontakt djeteta i oca do okončanja postupka.

Centar za socijalni rad, na zahtjev Ombudsmana za djecu, za dostavljanje pismenog izvještaja o postupanju Centra po nalogu drugostepenog organa i mjerama koje su preduzeli radi ostvarivanja prava djeteta na kontakt sa roditeljem, kako je to drugostepenim rješenjem utvrđeno, između ostalog navodi: „da u potpunosti uvažavaju primjedbe iz drugostepenog rješenja, ali da je stručni tim utvrdio da nisu ostvareni uslovi za ponovno odlučivanje u ovoj upravnoj stvari, te da će u narednom periodu vršiti nadzor nad vršenjem roditeljskog prava od strane oba roditelja i pružati savjetodavnu podršku porodicama.“

2. Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je prijavu – žalbu na postupanje Centra za socijalni rad vezano za održavanje kontakta sa maloljetnom kćerkom.³¹ Prijavom se navodi da je Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske dana 27.03.2014. godine donijelo Rješenje kojim se poništava Rješenje Centra od 14.10.2013. godine i predmet vraća prvostepenom organu na ponovni postupak i odlučivanje. U odgovoru Centra se između ostalog navodi: „Istina je da je drugostepeni organ poništio rješenje ovog Centra i da je bila obaveza Centra da doneše novo rješenje, ali pod takvim okolnostima (roditelj oputovao u inostranstvo), Centar je ocijenio da ne može otkloniti nedostatke navedene u drugostepenom rješenju, pa zbog toga nije ni donosio novo rješenje.“

d) Centri za socijalni rad ne koriste ovlašćenja utvrđena zakonom u zaštiti prava i interesa djeteta

Ako opravdani interesi djece zahtijevaju, ako su roditelji, odnosno onaj roditelj kod kojeg dijete živi zanemarili brigu o djetetu, centar za socijalni rad može odrediti stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava, kao i drugim mjerama porodično pravne zaštite pružiti pomoć roditeljima u ostvarivanju prava djeteta i zaštiti njegovih interesa.³²

Roditelj je, prema Zakonu,³³ grubo zanemario roditeljske dužnosti i prava, između ostalog, i ako se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donio nadležni organ.

Iako je nesporno da u jednom broju slučajeva dijete ne može ostvariti svoje pravo na kontakte i druženja sa roditeljem sa kojim ne živi, samo zato što se roditelj sa kojim dijete živi ne pridržava mjera koje je nadležni centar svojim rješenjem utvrdio, izostaje bilo kakva reakcija centra prema roditelju koji onemogućava ostvarivanje prava djeteta. Umjesto toga, roditelji se i kad je rješenje postalo pravosnažno pozivaju na rasprave i ubjeđivanja, čime se, dodatnim protokom vremena, dodatno zanemaruje briga o djetetu.

Dijete ima pravo na oba roditelja, a odgovornost zbog neostvarenog prava mora snositi i roditelj koji to onemogućava ili sprečava, ali i nadležni organ koji nije preuzeo sve potrebne mjere radi ostvarivanja ovog prava djeteta. Naravno, da u postupku u kome se utvrdi da kontakti mogu biti štetni po dijete, odnosno, da nisu u najboljem interesu djeteta, nadležni organ svojom odlukom uskraćuje takav kontakt vodeći se prije svega najboljim interesom djeteta, koji su u postupku dokazali i obrazložili. Ostvarivanje prava

³⁰ Predmet broj: 583-52-PŽ/14

³¹ Predmet broj: 504-41-PŽ/14

³² Porodični zakon, član 96, 97.

³³ Porodični zakon, član 106.

djeteta na kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi ne može i ne smije da zavisi od zahtjeva i uslova koje postavlja drugi roditelj, to je odgovornost nadležnih službi koje, i kad takva ponašanja prepoznaju, na iste ne reaguju u skladu sa svojim ovlašćenjima.

Iako u postupcima centri imaju obavezu osigurati da najbolji interes djeteta bude prioritet, te omogućiti djetetu da izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja se njega tiču, na žalost, u postupku razvoda braka, najbolji interes djeteta i druga prava iz Konvencije ostaju samo principi, jer roditelji zbog međusobnih sukoba ne vide najbolji interes djeteta, a nadležne službe ne koriste zakonom im data ovlaštenja da spriječe postupanje roditelja protivno interesu djeteta.

U situaciji kada se djetetu uskraćuje održavanje ličnih odnosa sa roditeljem, mjere organa starateljstva moraju biti i efikasne i blagovremene, nema mjesta odlaganju i odugovlačenju u aktivnostima nadležnih organa.

Mehanizmi zaštite djeteta u postupcima uređenja ličnih odnosa uglavnom se pokazuju nedovoljno efikasnim. Centri osnovni problem vide u neodgovornim roditeljima koji u ovim postupcima manipulišu djecom i koji su samo deklarativno spremni na saradnju sa nadležnim organima u cilju donošenja rješenja u najboljem interesu djeteta, neodazivanje na pozive centra, pravdanje izostanka po različitim osnovama. Roditelji odgovornost prebacuju na centar zato što odugovlače postupak, što podržavaju drugog roditelja, što nisu uzeli izjavu djeteta i sl. Prebacivanje odgovornosti sa jedne na drugu stranu dodatno usložnjava cijelu situaciju, a posljedice snose samo djeca, jer se najčešće kontakt djeteta i roditelja sa kojim ne živi i ne odvija dok traju postupci za njegovo regulisanje.

Roditelj sa kojim dijete odrasta, vrlo često dijete svakodnevno podsjeća na roditelja koji ih je napustio, koji ih ne voli, koji sada brine o drugima, stvarajući negativnu sliku kod djeteta o drugom roditelju, uslijed čega komunikacija djeteta i drugog roditelja postepeno slabi i na kraju se prekida, jer na tome sada i dijete insistira. Što su djeca mlađeg uzrasta prostor za manipulaciju je veći i lakše se postiže cilj-sprečavanje bilo kakvog kontakta djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi.

Roditelj ohrabren ponašanjem djeteta i izostankom bilo kakve reakcije nadležnih, dijete i dalje podstiče na takvo ponašanje, a drugi roditelj se najčešće povlači. Ili čak suprotno, svjestan manipulacije nad djetetom, svoju borbu za kontakt sa djetetom počinje i drugim načinima koji dodatno otežavaju cijelu situaciju. Za sve to vrijeme, dijete je uskraćeno za pravo na lični odnos i kontakt sa drugim roditeljem.

Kao posljedica navedenog, sve češće, se u postupku za uređenje viđanja podnose i prijave zbog nasilja nad djetetom, očekujući da se prethodno odluči po prijavi o nasilju nad djetetom, a tek onda odlučuje o kontaktu. Na taj način se, kupujući vrijeme u kojem nema kontakta,(dok se ne odluči po prijavi o nasilju), pokušava spriječiti svaki kontakt djeteta i roditelja sa kojim ne živi.

Instituciji su se pored roditelja obraćali i drugi srodnici djeteta, najčešće baka i djed, zbog nemogućnosti da ostvare kontakt sa unucima, poslije razvoda braka roditelja.

U obraćanju Ombudsmanu za djecu tetka djeteta navodi: „*Molim Vas da mi odobrite kontakt sa djetetom.*³⁴

Na inicijativu Ombudsmana za djecu u 2013. godini izvršene su izmjene i dopune Porodičnog zakona³⁵ kojim je prvi put u Republici Srpkoj utvrđeno pravo djeteta na

³⁴ Predmet broj: 1655-144-PŽ/14

³⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 63/14

susrete i druženja sa bliskim srodnicima i trećim licima sa kojima ga vezuje bliskost, ako je to u najboljem interesu djeteta.³⁶

O mogućnostima kontakta djeteta i srodnika (stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona) Institucija je obavijestila podnosioce prijave iz ranijih godina čiji su zahtjevi pred nadležnim centrima za socijalni rad odbijeni iz razloga što to pitanje nije bilo zakonom uređeno.

Izmjene zakona obavezuju centar za socijalni rad da odluče o podnesenom zahtjevu u zakonom određenom roku, vodeći računa o najboljem interesu djeteta, i da o tome donešu odgovarajući upravni akt. Iako su obaveze centra za socijalni rad zakonom jasno određene, Centar je, postupajući po podnesenom zahtjevu, dao saglasnost na kontakt djeteta i bliskog srodnika određenog dana, pa stranka podnosi novi zahtjev za kontakt u novom terminu. Zakonom nije dato ovlaštenje Centru da daje saglasnost o ostvarivanju prava djeteta po ovom osnovu, već da u odgovarajućem postupku odluči o zahtjevu.

3. Izvršenje odluka nadležnih organa

I pored činjenice da je pred centrom za socijalni rad zaključen sporazum o uređenju viđanja ili da je o tome donešeno rješenje koje je postalo pravosnažno, prijavama se ukazuje na povrede prava djeteta jer se kontakti i dalje ne održavaju.

Jedini način za ostvarivanje prava djeteta na kontakte i druženja u nastaloj situaciji je prinudno izvršenje na način i pod uslovima utvrđenim zakonom. U takvim situacijama roditelj najčešće odustaje od prinudnog izvršenja, jer to doživjava kao novi pritisak na dijete, a Centar za socijalni rad smatra da „*samo izvršenje u praksi nije izvodljivo, što se pokazalo u drugim slučajevima, u kojima je Centar pokrenuo postupak izvršenja, prinudno izvršenje se nije realizovalo, niti dalo željene rezultate.*“³⁷ Iz navedenog proizilazi da je postupak pred Centrom za socijalni rad za uređenje viđanja trajao nekoliko mjeseci, ali da i poslije svega kontakt djeteta i roditelja sa kojim ne živi nije moguće realizovati.

Roditelj ogorčen zbog nemogućnosti kontakta sa djetetom postavlja pitanje zašto je uopšte vodio postupak pred Centrom, ako donešeno rješenje nije moguće realizovati. Centri problem vide u drugom roditelju koji to sprečava, ali i nadležnim opštinskim službama u čijoj nadležnosti je izvršenje njihovih rješenja. Prebacivanje odgovornosti sa jedne na drugu stranu, kao i u mnogim drugim situacijama, ne doprinosi ostvarivanju prava djeteta već, naprotiv, samo se odgovlači postupak koji nikako nije u interesu djeteta. Dodatno vrijeme koje se ovakvim postupcima kupuje samo dodatno komplikuje i onako težak postupak izvršenja. Djeca ničim nisu doprinijela da budu dio izvršnog postupka, vrlo često i ne znaju i ne razumiju o kakvim se postupcima radi, pod snažnim su pritiskom jednog od roditelja, dodatno su zbumjeni, iznevjereni, i po ko zna koji put dovedeni u situaciju da biraju između oca i majke, a sve to dugoročno ostavlja posljedice na njihovo odrastanje.

Pravosnažne odluke nadležnih organa obavezuju oba roditelja, ali i nadležne službe koje njihovo izvršenje ne mogu dovoditi u pitanje. Samo izvršenje mora biti realizovano na način da se izbjegnu dodatne stresne situacije za dijete „*U svim aktivnostima koje se tiču djece od primarnog značaja su interesi djeteta bez obzira na to da li ih sprovode javne ili*

³⁶ Predmet pred Evropskim sudom broj: 27966/06, Evropski sud za ljudska prava u svojim presudama je konstatovao da se krug lica sa kojima dijete ima pravo na porodične veze stalno širi, polazi se od činjenice da je ovo pravo djeteta izuzetno važno za njegov pravilan i zdrav razvoj i odrastanje i da je država odgovorna jer nije preduzela sve potrebne mjere da se to pravo omogući.

³⁷ Predmet broj: 589-50-PŽ/13

*privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela.*³⁸

Osnovni problem je da u postupku koji se vodi, roditelji donošenje rješenja o uređenju viđanja djeteta i roditelja sa kojim ne živi, ne vide kao pravo i potrebu djeteta i da se rješenje donosi zato što je to potreba djeteta, a ne zato što dijete to mora, a nadležni centri za socijalni rad, prije postupka prinudnog izvršenja, ne koriste postojeće zakonom utvrđene mjere porodično pravne zaštite, kako bi pružili potrebnu podršku roditelju, spriječili izlaganje djeteta stalnim stresnim situacijama i omogućili djetetu ostvarivanje njegovih prava i njegovog najboljeg interesa.

U prethodnom izvještaju Institucija je ukazala na neprihvatljivu praksu odjeljenja za opštu upravu administrativnih službi nekih opština koje su svojim rješenjem odlagale administrativno izvršenje rješenja centra za socijalni rad sve dok stručni radnici centra za socijalni rad i majka djeteta ne izvrše pripremu djeteta za susret sa ocem. Takvim postupanjem nadležnih službi ozbiljno su narušena prava i interesi djece. U izvještajnom periodu Institucija nije primila žalbe kojima se ukazuje na povredu prava djeteta po tom osnovu.

4. Pravo djeteta na izdržavanje

Pravo djeteta na izdržavanje jedno je od njegovih osnovnih prava. S obzirom da dijete nije u mogućnosti da se samo brine o sebi, najvažniji dio ukupne brige za dijete je obezbjeđenje potrebnog izdržavanja. Dijete ima pravo na izdržavanje a roditelji, prije svih, imaju i obavezu i odgovornost obezbijediti ostvarivanje ovog prava djeteta.³⁹

Žalbe po kojima je Institucija postupala i u izvještajnom periodu, a kojima se ukazuje na povrede prava djeteta zbog izbjegavanja izdržavanja od strane roditelja, bez obzira što ukazuju na vrlo različite situacije kojima su djeca izložena, imaju isti rezultat - djeca su ponižena i povrijeđena i bez sredstava za život.

Kada roditelji djeteta žive zajedno, bez obzira da li je se radi o bračnoj ili vanbračnoj zajednici, i ne postavlja se pitanje izdržavanja djeteta, jer to je obaveza roditelja. Međutim, kada roditelji iz bilo kojih razloga ne žive zajedno i kada dijete odrasta samo sa jednim roditeljem, ostvarivanje prava djeteta na izdržavanje je dovedeno u pitanje.

U pismu Instituciji, između ostalog se navodi: „*Otac ne plaća alimentaciju niti pomaže u bilo kom vidu izdržavanje djece, iako postoji rješenje o izvršenju.*⁴⁰

– **Pravosnažne presude suda o razvodu braka i obavezi izdržavanja se ne izvršavaju.** Odlukom suda o razvodu braka, dijete se povjerava na brigu i staranje jednom roditelju uz obavezu drugog roditelja da na ime izdržavanja djeteta uplaćuje određeni novčani iznos. I u situacijama, što je iz predmeta spisa vidljivo, da na presudu o razvodu braka i utvrđenu obavezu da na ime izdržavanja djece uplaćuje određeni iznos roditelj nije ulagao žalbu, saglasio se dakle sa plaćanjem obaveze izdržavanja, ista je postala pravosnažna, izostaje uplata alimentacije.

– **Izostanak dobrovoljnog izvršenja pravosnažne presude, za posljedicu imam pokretanje i vođenje izvršnog postupka.** Na osnovu pravosnažne odluke suda, s obzirom da nema dobrovoljne uplate izdržavanja za djecu, majka pokreće izvršni postupak. Rješenjem o izvršenju „*određuje se izvršenje zaplijenom na dijelu mjesечne*

³⁸ UN Konvencija o pravima djeteta, član 3.

³⁹ UN Konvencija o pravima djeteta, član 27. stav 3: Strane ugovornice će preuzeti sve odgovarajuće mjere kako bi obezbijedile da dijete dobija izdržavanje od roditelja ili drugih lica koja su finansijski odgovorna za dijete.

⁴⁰ Predmet broj: 1723-153-PŽ/14

plate izvršenika u visini iznosa od XX KM mjesечно, koju platu izvršenik ostvaruje kod XXX, i prenosom zaplijenjenog novčanog potraživanja tražioca izvršenja, dok za to postoje zakonski uslovi ili do druge odluke suda.

Po prijemu rješenja o izvršenju, poslodavac obavještava sud „da nije u mogućnosti da postupi po rješenju o izvršenju, jer radnik ima ranije stvorene obaveze po kreditima u ukupnom iznosu od XX KM mjesечно, i iz tih razloga nismo u mogućnosti vršiti obustave na ime alimentacije po dostavljenom rješenju.“

Kako poslodavac ne može postupiti po rješenju o izvršenju, iz gore navedenih razloga, tražiocu izvršenja ostaje mogućnost predlaganja promjene predmeta i sredstava izvršenja u skladu sa članom 8. stav 3. ZIP-a, a ovim se, prema obavještenju suda, izvršenje na novčanim primanjima izvršenika smatra dovršenim.⁴¹

U situaciji kada se izvršenje na novčanim potražnjima smatra dovršenim, jer se iz plate ne može naplatiti alimentacija, roditelju predstoji novi postupak izvršenja, sada na imovini davaoca izvršenja. Za mnoge problem tek sada nastaje, jer zbog nemogućnosti uvida u stvarno stanje njegove imovine ili činjenice da imovina nije njegovo vlasništvo, zbog postupka koji treba ponovo pokretati i izlagati se dodatnim troškovima, mnogi odustaju od pokretanja novog postupka. Ako ipak postupak i pokrenu i u tom postupku i naplate alimentaciju - poslije procjene i prodaje dijela njegove pokretne imovine, to je naplata samo jednog dijela njegove obaveze koju on ima prema djeci. I onda, moraći sa novim prijedlogom za nova dospjela potraživanja, a za svo vrijeme trajanja postupka djeca nemaju izdržavanje.

- **Pravo djeteta na izdržavanje podređeno je mogućnostima davaoca izdržavanja.** Zakonom je utvrđeno da kada se izdržavanje traži za dijete, sud će uzeti u obzir i uzrast djeteta i potrebe za njegovo školovanje.⁴² Međutim, zakonsko rješenje istovremeno uređuje kako se u sudskom postupku određuje iznos izdržavanja za dijete, a ono nije vezano i potrebama djeteta, već samo mogućnostima davaoca,⁴³ što je protivno interesu djeteta i njegovom pravu na izdržavanje.

- Zakonom nije utvrđen minimum koji roditelj mora obezbijediti za izdržavanje djeteta, tako da plaćanje procenta od njegove plate, najčešće nije odraz njegovih stavnih mogućnosti.

- Izvršenje na plati ili drugom stalnom novčanom primanju roditelja radi izdržavanja djeteta nije zakonom postavljeno prioritetno u odnosu na druga potraživanja bez obzira kad su nastala, iz čega proizilazi da dijete ne da nema prioritet dobiti sredstva za izdržavanje, već je u redu čekanja kad se za to steknu uslovi (ako roditelj već ima kreditna zaduženja kojima je opteretio platu, dijete treba čekati da se kredit otplati).

- **Izbjegavanje davanja izdržavanja je krivično djelo.** Za ostvarivanje prava na izdržavanje zakonom je obezbijeđena i krivično pravna zaštita, čime se ukazuje i na širi društveni interes u njegovom ostvarivanju, prije svega u cilju zaštite djece koja nisu sposobna da se samostalno izdržavaju. Izbjegavanje davanja izdržavanja postoji ne samo u slučaju neplaćanja izdržavanja, već i u slučaju plaćanja manjeg iznosa izdržavanja od onog koji je utvrđen, ili povremenog plaćanja (uplati se alimentacija jedan mjesec, a onda tri mjeseca nema uplate) što je u praksi vrlo često prisutno. Krivični

⁴¹ Predmet broj: 1723-153-PŽ/14

⁴² Porodični zakon, član 253.

⁴³ Porodični zakon: Lice koje je dužno da daje izdržavanje, a nalazi se u radnom odnosu ili je korisnik penzije, ili ostvaruje stalnu novčanu rentu u mjesечноj iznosu, sud će obavezati na plaćanje budućih mjesечnih iznosa izdržavanja u procentu od ličnog dohotka, penzije, ili stalne novčane rente (član 259.), koji ne može biti manji od 15% za svako izdržavano lice, a procenat za sva lica koja traže izdržavanje ne može biti veći od 50% (član 261.)

postupak protiv neodgovornog roditelja i izrečena mjera je sankcija za nepoštovanje zakonom utvrđene obaveze, a zakonska pretpostavka za postojanje ovog krivičnog djela je postojanje izvršne odluke (sudske, izvršnog poravnjanja pred sudom ili drugim nadležnim organom) kojom je utvrđena obaveza izdržavanja. Tužilaštva u Republici Srpskoj pokazala su potrebnu osjetljivost za postupanje po prijavama kojima se ukazuje na povredu prava djeteta po ovom osnovu i iste prioriteno rješavaju.

- **Izostaju mjere porodično pravne zaštite.** Zakonom je utvrđeno da roditelj grubo zanemaruje roditeljsko pravo, ako ne brine o djetetu sa kojim ne živi duže od mjesec dana ili se ne pridržava mera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta donio nadležni organ. Iz navedenih razloga roditelju može biti i oduzeto roditeljsko pravo, kao posljednja i najteža mera. Centri za socijalni rad ne koriste zakonom utvrđena ovlašćenja i ne preduzimaju mera porodično pravne zaštite radi zaštite prava i interesa djeteta u ovoj oblasti.

Zakonom je utvrđeno i ovlašćenje centra za socijalni rad da u ime djeteta podnosi sudu prijedlog za izvršenje. Na žalost, praksa pokazuje da centri za socijalni rad gotovo ne koriste zakonom utvrđeno ovlaštenje za pokretanje postupka izvršenja, kao ni preduzimanje mera prema neodgovornom roditelju, tako da problemi u vezi sa izdržavanjem djeteta najčešće ostaju samo problemi djeteta i roditelja sa kojim živi.

Prisutan problem ne samo da ugrožava dijete i njegove svakodnevne potrebe, već i njegovu porodicu, koja je prisiljena od različitih službi i institucija tražiti i dokazivati obavezu izdržavanja, već je i dodatni pritisak na službe socijalne zaštite za pomoći takvoj djeci, koja su stvarno u stanju socijalne potrebe i pored roditelja koji ima i obavezu i odgovornost obezbijediti izdržavanje za svoje dijete.

U praksi su prisutne i situacije da roditelji, na žalost, zaista ne mogu obezbijediti izdržavanje za svoju djecu. Iako je zakon prepoznao takvu situaciju (kad sud utvrdi da roditelji ni zajednički nisu u mogućnosti da podmiruju potrebe izdržavanja djeteta, obavijestiće o tome organ starateljstva, radi obezbjeđenja sredstava za izdržavanje djeteta, član 255.) u praksi se ova mogućnost ne koristi, a posljedice snose opet djeca.

Pravo djeteta na izdržavanje je pravo djeteta i ne zavisi od odnosa među roditeljima niti od statusa bračne zajednice, bez obzira da li su roditelji u braku ili nisu, da li žive zajedno ili ne, da li je dijete rođeno u bračnoj zajednici ili nije, da li roditelj ostvaruje kontakt sa djetetom.

Obaveza izdržavanja djeteta je obaveza oba roditelja djeteta, a sistemske mjeru moraju obezbijediti da oni tu svoju obavezu i izvršavaju. Za unapređenje sistema i zaštitu djeteta i njegovog prava na izdržavanje neophodne su izmjene i dopune Porodičnog zakona.

5. Pravo na savjetovanje

Jednim brojem prijava zaprimljenih u instituciji Ombudsmana za djecu ukazuje se na povrede prava djeteta u postupcima pred centrom za socijalni rad, koji se vode radi regulisanja kontakta djeteta sa roditeljem sa kojim dijete ne živi, a u vezi sa ostvarivanjem prava na savjetovanje.

Prijavama se uglavnom navodi da postupci savjetovanja predugo traju i da ne znaju šta je cilj koji se želi postići, i u kojem vremenskom periodu (koliko dugo) te aktivnosti pred centrom mogu trajati.

Zakonom o socijalnoj zaštiti, koji je stupio na snagu u maju 2012. godine, savjetovanje se definiše kao posebno pravo, koje korisnici prava iz socijalne zaštite ostvaruju pod uslovima utvrđenim Zakonom.

Zakonom o socijalnoj zaštiti utvrđeno je da je savjetovanje sistemska i programirana stručna pomoć koju realizuju stručni radnici primjenom metoda socijalnog rada i drugih društveno-humanističkih nauka, a čija je svrha pomoć pojedincu, članovima porodice ili porodici u cjelini u razvijanju, dopunjavanju, očuvanju i poboljšanju vlastitih socijalnih mogućnosti, a u slučaju bolesti, starosti, invalidnosti, nezaposlenosti, smrti bliskih lica, problema u vaspitanju djece i u odnosima roditelja i djece, problema rizičnih ponašanja djece i omladine, problema bračnih i vanbračnih odnosa, zaključenju braka, nasilja u porodici, uključivanja u svakodnevni život nakon dužeg boravka u institucijama, ostvarivanja pojedinih socijalnih prava, te u drugim nepovoljnim socijalnim okolnostima i kriznim situacijama.⁴⁴

Zakonom je dalje utvrđeno da se savjetovanje sprovodi na osnovu procjene ukupnih potreba korisnika, individualnog plana i sporazuma između pružaoca usluge i korisnika.

To obavezuje da stručni radnici primjenom metoda socijalnog rada i individualnog plana jasno odrede svoje djelovanje u konkretnim situacijama, da odrede cilj koji se stručnom pomoći pojedincu ili porodici u cjelini treba ostvariti, što u konačnom treba da umanji ili otkloni zavisnost pojedinka ili porodice u cjelini od socijalne službe, i vrijeme u kojem se postavljeni ciljevi trebaju realizovati.

Svoje postupanje u ostvarivanju ovog prava korisnika centar za socijalni rad pravda na način da „za isto nismo u mogućnosti provoditi postupak jer Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite nije donijelo Uputstvo za sprovođenje savjetovanja.“⁴⁵

Propust je Ministarstva da u zakonom određenom roku nije donijelo Uputstvo o sprovođenju savjetovanja,⁴⁶ ali nedonošenje Uputstva nije smetnja da se pravo realizuje na način kako je to zakonom uređeno. Ne stoje navodi Centra da nisu u mogućnosti provoditi postupak. Oni postupak provode, jer iz predmeta spisa proizilazi „da je naloženo Vama da sa kćerkom i sinom odlazite u Porodično savjetovalište Centra za socijalni rad“⁴⁷ ali ne na način i pod uslovima utvrđenim zakonom.

Pravo na savjetovanje kako je Zakonom uređeno, izuzetno je važno ne samo za ostvarivanje prava djeteta na kontakte i druženje sa roditeljem sa kojim ne živi, već i za ostvarivanje drugih prava djeteta, ali se isto, kao i druga prava iz zakona, mora realizovati pod uslovima i na način kako je Zakonom uređeno.

6. Jačanje kapaciteta centara za socijalni rad

UN Komitet za prava djeteta⁴⁸ razmatrajući drugi, treći i četvrti kombinovani izvještaj Bosne i Hercegovine, ponavlja ranije date preporuke, (da se centrima za socijalni rad obezbijede odgovarajući ljudski i finansijski resursi i sistematična obuka zaposlenih, kao i da se preduzmu sve druge mjere kojima bi se garantovali kvalitet, efikasnost i transparentnost ovih institucija), **te konstatuje zabrinutost da aktivnosti centara nisu usmjerene na obezbjeđivanje socijalne podrške**, već da su često fokusirani na administrativne poslove vezano za registraciju korisnika i procjenu formalnih zakonskih kriterijuma za ostvarivanje prava na socijalnu pomoć, umjesto na pružanje

⁴⁴Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 37/12, član 55.

⁴⁵Predmet broj: 1394-129-PŽ/14

⁴⁶Preporuka Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite, broj:1707-15-UP/13 od 29.11.2013.

⁴⁷Predmet broj: 107-10-PŽ/14

⁴⁸UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 46-47.

podrške porodicama. S tim u vezi, Komitet dodatno preporučuje da se aktivnosti usmjere na izgradnju kapaciteta centara za socijalni rad čiji će mandat biti usmjerena na pružanje usluga podrške.

Centri za socijalni rad redovno ponavljaju da su pod stalnim pritiskom, da su očekivanja građana od službi socijalne zaštite sve veća, prvo iz razloga što je pred centrima sve veći broj zahtjeva za ostvarivanje prava građana, ali i sve veća zakonom utvrđena ovlaštenja centra za socijalni rad. Sve veći broj zahtjeva ne umanjuje odgovornost koju centar za socijalni rad ima u postupcima koje vodi i odlukama koje donosi u zaštiti prava i interesa djeteta.

Centri za socijalni rad su profesionalne organizacije u kojima su ključni ne samo broj, već i struktura zaposlenih. Prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite⁴⁹ u 2011. godini ukupan broj zaposlenih u centrima i službama socijalne zaštite bio je 539 radnika, a od tog broja 317 su stručni radnici. U 2012. godini, prema istim podacima⁵⁰ povećan je broj zaposlenih diplomiranih socijalnih radnika sa 87 na 92, diplomiranih pravnika sa 39 na 44, psihologa sa 22 na 31, pedagoga sa 8 na 13. Međutim, bez obzira što je i u izvještajnom periodu došlo do povećanja broja zaposlenih radnika, još uvijek u 10 (od 45) centara za socijalni rad, od ukupnog broja zaposlenih, stručni radnici ne čine ni polovinu zaposlenih. Pri tome je i dalje prisutan problem da opštinske službe socijalne zaštite imaju jednog ili nijednog zaposlenog stručnog radnika.

Najveći broj prijava po kojima je Institucija postupala, a kojima se ukazuje na povrede prava djeteta, ne samo u izvještajnom periodu, odnose se na postupanje centara za socijalni rad. Pri tome, posebno zabrinjava da se prijavama ukazuje na povrede prava djeteta pred istim centrima za socijalni rad i po istom osnovu. Jednim brojem prijava zahtijevalo se izuzeće pojedinaca zaposlenih u centrima, ali i izuzeće cijele ustanove.

Zbog izuzetno važne uloge koju centar za socijalni rad ima u zaštiti prava i interesa djeteta, vrlo je važna saradnja centra sa drugim institucijama i službama, između ostalih i sa vaspitno-obrazovnim ustanovama. Zaposleni u vaspitno-obrazovnim ustanovama ističu da po njihovoj prijavi o povredi prava djeteta po različitim osnovama, izostaje adekvatna reakcija centra i povratna informacija da li su i koje mjere preduzeli u zaštiti djeteta i njegovih interesa.

7. Prava djece i višečlane porodice

Roditelji ili drugi odgovorni za dijete imaju prvenstvenu odgovornost da osiguraju, u okviru svojih sposobnosti i finansijskih mogućnosti, uslove života potrebne za razvoj djeteta.

Država će, u skladu sa nacionalnim uslovima i u okviru svojih mogućnosti, preduzeti potrebne mjere da pomogne roditeljima i drugim odgovornim za dijete da ostvare ovo pravo i, ako je potrebno, obezbijediće materijalnu pomoć i programe.⁵¹

Problem obezbjeđenja uslova potrebnih za razvoj i odrastanje djeteta posebno je prisutan kod višečlanih porodica zbog nemogućnosti velikog broja ovih porodica da odgovore na potrebe djece.

Strategijom razvoja porodice u Republici Srpskoj⁵² kao Strateški cilj 1 definisano je: izmjena i dopuna zakona u oblastima koje su povezane sa porodicom i porodičnim životom, a koje će poboljšati ukupno stanje i perspektive porodice, između ostalog i

⁴⁹ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječje zaštite za 2011. godinu

⁵⁰ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječje zaštite za 2012. godinu

⁵¹ UN Konvencija o pravima djeteta, član 27.

⁵² Strategija razvoja porodice usvojena na Narodnoj skupštini 4. januara 2009. godine

Porodični zakon, Zakon o dječjoj zaštiti, Zakon o radu. Ni jedan od navedenih zakona nije ni ušao u skupštinsku proceduru i nije usvojen za vrijeme važenja Strategije.

Strategijom je utvrđeno i subvencionisanje boravka u predškolskim ustanovama za treće dijete, a ni ovaj cilj nije realizovan u svim lokalnim zajednicama.⁵³

Udruženja roditelja sa četvoro i više djece, a takva udruženja su registrovana u brojnim lokalnim zajednicama, jedini način vide u sistemskim rješenjima koja će na bazi potreba ovih porodica definisati politike pomoći i podrške ovim porodicama na trajnoj osnovi u različitim oblastima, sa osnovnim ciljem - stvaranja uslova za poboljšanje položaja ovih porodica i njihove integracije, ostvarivanja prava majki u pogledu materijalnog i socijalnog statusa, uspostavljanja mehanizama podrške porodici kroz materijalna i druga davanja, usluga dostupnih djeci i sl.

Osnovni problem, prema podacima udruženja, je nezaposlenost roditelja uslijed čega je znatan broj ovih porodica zavisan od socijalne pomoći i različitih donacija. Jedan broj porodica su stalni korisnici novčane pomoći centra za socijalni rad. Pomoć koju dobiju usmjerena je na prevladavanje trenutne situacije koju imaju - kupovina udžbenika za djecu, nabavka ogreva, lijekova.

Dodatni problem je da veliki broj ovih porodica nema riješeno stambeno pitanje i da su prinuđeni plaćati zakupninu ili živjeti u krajnje neuslovnim prostorijama koje su im ustupljene na korištenje. Dio sredstava koja i obezbijede usmjeravaju za komunalne naknade. Zbog problema kojima su ove porodice svakodnevno izložene i udruženja zahtjeve za pomoć dobijaju svakodnevno. S obzirom da su finansijska sredstva udruženja vrlo ograničena, to su i njihove mogućnosti podrške ovim porodicama sve manje.

8. Prava djece i samohrani roditelj

Brojni problemi sa kojima se danas suočavaju samohrani roditelji, direktno se odražavaju na djecu zbog nemogućnosti roditelja da odgovori na potrebe djeteta.

Iako veliki broj djece odrasta samo sa jednim roditeljem, danas nema zvanične i sveobuhvatne evidencije o broju samohranih roditelja, niti broju djece koja odrastaju uz brigu samo jednog roditelja, a koja bi između ostalog bila pokazatelj: koji je broj samohranih roditelja bez ikakvih primanja, koji broj samohranih roditelja ima posao ali ne može dijete upisati u vrtić, koji broj je bez riješenog stambenog pitanja, broj porodica koje su zavisne od socijalnih davanja, da li je i kojem broju porodica potrebna pravna pomoć, psihološka podrška, dostupnost različitih usluga za njihovu djecu. Pri tome se mora imati u vidu da jedan broj samohranih roditelja brine o četvoro ili više djece, ili da imaju djecu sa smetnjama u razvoju, ili sa teškim oboljenjima ili da i sami imaju ozbiljne zdravstvene probleme. Zbog toga su neophodna sistemska rješenja koja su realna i moguća u datim uslovima i koja su, na trajnoj osnovi, ovim porodicama podrška u ostvarivanju prava djece i njihovo zaštiti (nabavka udžbenika, upis u vrtić, podrška za dijete sa smetnjama u razvoju).

U situaciji kada nema brige drugog roditelja, bez obzira na razloge koji su do toga doveli, roditelj koji sam brine o djetetu, sam nosi teret odgovornosti za sve svakodnevne

⁵³ Strategijom razvoja porodice utvrđeno je i da se rađanje trećeg i četvrtog djeteta treba posebno stimulisati materijalnim davanjima, nezavisno od materijalnog položaja porodice. Prema podacima Javnog fonda za dječiju zaštitu novčana naknada isplaćuje se za trećerođeno i četvrtorođeno dijete u iznosu od 600,00 KM odnosno 400,00 KM. U 2013. godini u statusu trećeg rođenog djeteta u porodici rođeno je 1193 djece, a u statusu četvrtorođenog 211. U 2014. godini rođeno je trećerođene djece 1318, a broj četvrtorođene djece je 213.

situacije sa kojima se susreće. Obaveze koje djeca imaju u školi, njihovo slobodno vrijeme, odnosi sa vršnjacima, njihovo zdravlje, ekskurzija, obezbjeđenje uslova za život... i mnoga druga pitanja su problemi u funkcionisanju samohranog roditelja, a oni su i socijalni, i ekonomski i emocionalni, i nikako se ne mogu vezati samo za problem alimentacije, ali njeno neplaćanje dodatno usložnjava problem i dodatno ugrožava i dijete i roditelja.

U brojnim lokalnim zajednicama registrovana su udruženja samohranih roditelja koja imaju za cilj ukazati na brojne probleme samohranih roditelja i potrebu sistemskih rješenja za njihovo prevazilaženje. U udruženjima ističu da svakodnevno primaju zahtjeve za pomoć ovih porodica, međutim, zbog nedovoljnih finansijskih sredstava i njihove mogućnosti podrške su vrlo ograničene. Jedan broj roditelja povremeno dobije jednokratnu novčanu pomoć, a mnogi su i u ostvarivanju tog prava onemogućeni zbog alimentacije koju imaju samo na papiru.

Roditelji ističu da problem neplaćanja alimentacije ne znači samo uskraćivanje djetetu sredstava za život, već da im otežava i ostvarivanje drugih prava iz razloga što se dosuđena alimentacija uzima kao naplaćena bez obzira na dokaze da do isplate nikada nije došlo ili je samo djelimično isplaćena.

Sa teretom odgovornosti i strahom od neizvjesnosti koji nosi samohrani roditelj, odrastaju i djeca, jer znaju da im roditelj sam najčešće ne može pružiti ni elementarno.

III DJECA BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Strategija za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja sa planom akcije za period 2009-2014⁵⁴ je strateški dokument usmjeren na unapređenje položaja djece, koji zbog vrlo različitih životnih događaja odrastaju van svojih bioloških porodica. Strategija postavlja ciljeve unapređenja sistemskih modela socijalne i porodično - pravne zaštite djece bez roditeljskog staranja i odnosi se na oblast hraniteljstva, usvojenja, starateljstva i institucionalnog zbrinjavanja djece. Na žalost, postavljeni ciljevi, koji su prioritetno definisali potrebu izmjena i dopuna Porodičnog zakona, izradu jedinstvene baze podataka, izradu jedinstvenih evidencionalih obrazaca za oblast starateljstva nisu realizovani kako je to Strategijom definisano.⁵⁵

Ono što je, između ostalog, konstatovano Strategijom unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja je činjenica da najveći broj djece bez roditeljskog staranja odrasta u srodničkim porodicama, ali da te porodice nemaju status hraniteljske porodice i, što je posebno važno, te porodice kojima je povjerena briga za dijete nisu pod stalnim nadzorom nadležnih centara za socijalni rad.

Zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja je vrlo zahtijevna obaveza države i pored jasno postavljenih i definisanih normativnih okvira, zahtijeva i angažovanje stručnjaka različitih profila, u različitim sektorima, prije svega u centrima za socijalni rad, u čijoj je nadležnosti izbor oblika alternativne brige o djeci, ali i stalni nadzor nad brigom o djeci, i onda kada je djeci rješenjem centra obezbijedena odgovarajuća alternativna briga.

Prema Konvenciji o pravima djeteta, dijete koje je privremeno ili trajno lišeno porodične sredine ili kome, u njegovom najboljem interesu, nije dozvoljeno da ostane u tom krugu, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoći države. Države članice, u skladu sa svojim nacionalnim zakonima, obezbjeđuju alternativno staranje za takvo dijete.

Takvo staranje treba da obuhvata, između ostalog, smještaj u drugu porodicu, usvojenje ili, ako je neophodno, smještaj u odgovarajuće ustanove za brigu o djeci. Pri razmatranju rješenja, treba obratiti dužnu pažnju i na činjenicu da je poželjan kontinuitet u podizanju djeteta, kao i na etničko, vjersko, kulturno i lingvističko porijeklo djeteta.⁵⁶

Zahtjev Konvencije je obaveza države, da u skladu sa zakonom, u svim slučajevima kada razvoj i odrastanje djeteta nije moguće u biološkoj porodici, djetetu obezbijedi uslove za nesmetan razvoj, navodeći i moguće oblike koji taj razvoj mogu obezbijediti, poštujući pri tome jedan od osnovnih principa - najbolji interes djeteta.

Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je žalbu⁵⁷ kojom se navodi da je dijete bez roditeljskog staranja, u posljednjih nekoliko godina (od 2009-2014. godine) poslije zbrinjavanja u četiri hraniteljske porodice, privremeno bilo zbrinuto u srodničkoj porodici. Sada je rješenjem nadležnog centra zbrinuto u dječijem domu.

Navodi iz žalbe i dokumentacija dobijena u Centru za socijalni rad, otvaraju brojna pitanja:

1. Ko je staralac djeteta i ko je odgovoran za dijete od kada je izuzeto iz porodice? Djetetu bez roditeljskog staranja nikada nije postavljen staralac. Na pitanje Institucije

⁵⁴ Strategiju za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja sa planom akcije za period 2009-2014 je usvojila Vlada Republike Srpske 3.09.2009.god.

⁵⁵ Strategija za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja sa planom akcije za period 2009-2014. - Oblast starateljstva, tačka 1, 2.

⁵⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 20.

⁵⁷ Predmet broj: 1055-96-PŽ/14

ko je staralac djeteta i ko je odgovoran za dijete od kada je izuzet iz porodice, odgovor Centra je, da je majka staralac i zakonski zastupnik djeteta. Ako je majka staralac i zakonski zastupnik djeteta, zašto ni jedno od donesenih rješenja majci nije dostavljeno, zašto majka nije učestvovala u postupku koji se vodio pred Centrom i zastupala interes djeteta.

Prema članu 201. Porodičnog zakona pod starateljstvo će se staviti maloljetno lice čiji su roditelji kroz duže vrijeme zanemarili čuvanje i vaspitanje djece, a staralac je dužan da se kao roditelj stara o njegovoj ličnosti, a naročito o zdravlju, vaspitanju, obrazovanju i osposobljavanju za samostalan život i rad.

2. Šta su razlozi, ni jednim rješenjem nije obrazloženo, da je dijete bez roditeljskog staranja, odlukom Centra, zbrinjavano u četiri hraniteljske porodice za 5 godina. Obrazloženje je Centra da se dijete nije adaptiralo u jednoj porodici, pa su ga onda zbrinjavali u drugoj, trećoj i četvrtoj. Time se praktično prisutan problem zbrinjavanja djeteta u većem broju porodica za kratko vrijeme prevljuje na dijete koje se nije adaptiralo, a ignoriše činjenica da Centar, prilikom izuzimanja djeteta nije pravilno procjenio sve potrebe i mogućnosti djeteta i s tim u vezi donio odgovarajuću odluku za njegovo adekvatno alternativno zbrinjavanje. Svaka nova hraniteljska porodica za dijete je ne samo novo porodično okruženje, već i nova škola, novi drugovi - svaki put sve ispočetka, s obzirom da su hranitelji i iz različitih opština.
3. Poslije četiri hraniteljske porodice dijete je privremeno, do pronalaska adekvatnog rješenja, zbrinuto u srodničkoj porodici, koja nema status hraniteljske porodice. Iz srodničke porodice dijete je privremeno zbrinuto u prihvatnu stanicu za djecu i omladinu zatečenu u skitnji i prosjačenju. U vrijeme upućivanja djeteta u prihvatnu stanicu, dijete nije zatečeno u skitnji i prosjačenju, nije napušteno od porodice u kojoj je zbrinuto, nije zatečeno u neprihvatljivom ponašanju. Iz priložene dokumenatacije - službene zabilješke sačinjene na dan kada je dijete izuzeto iz porodice u kojoj je bilo zbrinuto, nema ni naznaka da je dijete u porodici bilo izloženo nekom obliku nasilja ili zanemarivanja ili da su postojali neki drugi razlozi za hitnom reakcijom Centra. Pitanje je da li je dijete i u kakvom riziku bilo, da li mu je i od koga prijetila opasnost, da li mu je bilo ugroženo zdravlje.

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, prihvatilište je ustanova u kojoj se na kraći period zbrinjavaju napuštena djeca, djeca sa poremećajima u ponašanju... koja imaju potrebu za hitnom socijalnom zaštitom. Smještaj djeteta u ovu ustanovu, pod uslovima utvrđenim zakonom, mora da prati odgovarajući akt o njegovom smještaju, što je u konkretnom slučaju izostalo.

U postupcima koji se vode pred Centrom za socijalni rad radi zbrinjavanja djeteta bez roditeljskog staranja⁵⁸ prisutna je i praksa, da je djetetu imenovan staralac koji je zaposlen u centru za socijalni rad, a koji istovremeno, kao staralac djeteta vodi postupak pred centrom i član je stručnog tima, što je potpuno neprihvatljiva praksa, s obzirom na obaveze i ovlaštenja koja staratelj ima prema zakonu.

Centar za socijalni rad je javna ustanova i prema zakonu ima i obavezu i odgovornost na preduzimanje svih potrebnih mjera u okviru datih mu ovlaštenja radi zaštite prava i interesa djeteta i ostvarivanja cilja zbog koga su mu data javna ovlaštenja.

Centar za socijalni rad ima i obavezu i odgovornost da upravne i druge postupke od značaja za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta vodi uz poštovanje osnovnih načela

⁵⁸ Predmet broj: 1656-17-PŽS/14

Zakona o opštem upravnom postupku, načelo zakonitosti, efikasnosti, istine, načelo saslušanja stranaka.

Centar za socijalni rad ima i obavezu i odgovornost da u preduzimanju mjera iz svoje nadležnosti, a radi zaštite prava i interesa djeteta, obezbijedi da najbolji interes djeteta u svakom pojedinačnom slučaju bude prioritet, te da omogući djetetu da u svakom postupku izrazi svoje mišljenje.⁵⁹

1. Hraniteljstvo

Dijete koje je privremeno ili stalno lišeno porodične sredine ili kojem, u **njegovom najboljem interesu**, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane, imaće pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.

Država će u skladu sa svojim nacionalnim zakonima obezbijediti alternativnu brigu za takvo dijete.⁶⁰

Jedno od osnovnih prava svakog djeteta je pravo djeteta na život u porodici. Porodica je osnovna jedinica društva, prirodna je i nezamjenljiva sredina za razvoj i blagostanje svih njenih članova, a posebno djece. Ako dijete nema biološku porodicu, ako su roditelji napustili dijete ili iz bilo kojih drugih razloga nisu u mogućnosti odgovoriti potrebama djeteta, djetetu je opet potrebna porodica, alternativna - hraniteljstvo ili usvojenje, koja će biti podrška djetetu u odrastanju.

Hraniteljstvo je jedan od najhumanijih oblika zaštite djece i u interesu je, prije svega, djeteta, a onda i porodice i biološke i hraniteljske, a i društva u cjelini.

Hraniteljstvo jeste i zahtjevna i odgovorna uloga jer djetetu privremeno obezbjeđuje odgovarajuće porodično okruženje za odrastanje, dijete, dakle, ne prekida vezu sa prirodnom porodicom. Ključna prednost hraniteljstva, u odnosu na druge vidove zbrinjavanja djeteta, je upravo u činjenici da dijete zadržava lični porodični identitet i vezu sa porodicom, a istovremeno stiče pozitivna iskustva porodičnog okruženja u drugoj porodici i ima za cilj da se dijete poslije određenog vremena, zavisno od potreba, vrati svojoj porodici.

S obzirom da zasnivanjem hraniteljstva, hranitelji stiču prava i obaveze u skladu sa zakonom, a da istovremeno i roditelji djeteta koje je u hraniteljskoj porodici imaju i dalje određena prava i obaveze, to je posebno važno da se ova pitanja - postupak pripreme za hraniteljstvo, trajanje hraniteljstva pa i prestanak hraniteljstva, jasno odrede. Pri tome, prava djeteta ne smiju biti dovedena u pitanje-pravo na kontakte i druženja sa biološkom porodicom, bliskim srodnicima i drugim licima, ako je to u najboljem interesu djeteta, pravo na izražavanje mišljenja i učešća u svakom postupku koji se njega tiče, pravo na informaciju, na privatnost, na slobodno vrijeme, naravno pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Novi Zakon o socijalnoj zaštiti u normativnom smislu je korak naprijed u određivanju ovog vida zbrinjavanja djece i njegovim stupanjem na snagu započele su i aktivnosti, prije svega, na promociji hraniteljstva i njegovim prednostima u zbrinjavanju djece.

Zakonom o socijalnoj zaštiti,⁶¹ članom 46. stav 2. utvrđeno je:

Ministar donosi Pravilnik o hraniteljstvu.

Zakonom je, članom 149. utvrđeno:

Ministar će u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona donijeti:

⁵⁹ Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka, broj: 1055-96-PŽ/14

⁶⁰ UN Konvencija o pravima djeteta, član 20.

⁶¹ Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 37/12

b) pravilnik o hraniteljstvu (član 46. stav 2.)

Zakon o socijalnoj zaštiti stupio je na snagu 2012. godine. Pravilnik o hraniteljstvu⁶² donesen je 2014. godine i stupio je na snagu 19. aprila 2014. godine.

Osnovni problem je da doneseni Pravilnik o hraniteljstvu nije prepoznao standarde koji se odnose na prava djece u hraniteljstvu kako u postupku njegovog zasnivanja, tako i za vrijeme trajanja hraniteljstva.

Ako centar za socijalni rad primjenjuje hraniteljstvo kao mjeru zaštite za dijete samo onda kada je to u njegovom najboljem interesu, onda Pravilnik mora jasno odrediti kada je hraniteljstvo u najboljem interesu djeteta i koji su to standardi koji se obavezno primjenjuju u ostvarivanju najboljeg interesa djeteta u hraniteljskoj porodici.

Konvencija uspostavlja prava djeteta koja važe za svako dijete i u svim uslovima u kojima se dijete nađe na svom putu odrastanja. Najbolji interes djeteta, i kao pravo djeteta i univerzalni princip Konvencije, uslov je za ostvarivanje i prava djeteta na alternativnu brigu. Najbolji interes djeteta, između ostalog, zahtijeva i : pravo djeteta na kontakte sa biološkom porodicom, bliskim srodnicima i trećima licima ako je to u interesu djeteta, pravo na iznošenje mišljenja i učešća u svakom postupku koji se tiče djeteta, pravo na informaciju, na zaštitu privatnosti, zaštitu od svakog oblika nasilja i zanemarivanja, uslove smještaja prilagođene porijeklu i potrebama djeteta...

S obzirom da standardi predstavljaju polaznu osnovu za mjerjenje kvaliteta usluga, a da je najvažniji pokazatelj za procjenu tog kvaliteta način na koji se ta usluga odražava na život onih koji je primaju - u ovom slučaju u pitanju su djeца u alternativnoj brizi, vrlo je važno da standardi budu jasno normativno definisani, kako za djecu i njihove porodice tako i za nadležne službe koje vode postupke i donose odluke u ovim situacijama.

S obzirom da Pravilnik o hraniteljstvu nije postavio standarde koji se obavezno primjenjuju u svim slučajevima kada se hraniteljstvo primjenjuje kao mjeru zaštite za dijete, prvenstveno u dijelu koji se odnosi na standarde koji određuju najbolji interes djeteta u hraniteljstvu, Ombudsman za djecu predložio je⁶³ Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite preuzimanje potrebnih mera i aktivnosti radi stvaranja uslova za postupanje nadležnih organa u interesu djeteta na način da se

izmjenama i dopunama Pravilnika o hraniteljstvu jasno odrede standardi na osnovu kojih se procjenjuje i određuje šta je, u svakom pojedinačnom slučaju, najbolji interes djeteta u hraniteljskoj porodici, s obzirom da je najbolji interes djeteta uslov za primjenu hraniteljstva kao mjere zaštite za dijete.

Pored toga, ostvarivanje prava djece bez roditeljskog staranja i njihova zaštita⁶⁴ dovedeno je u pitanje i iz razloga što u postupku za zbrinjavanje djeteta u hraniteljskoj porodici, koji se vodi pred centrom za socijalni rad, ne učestvuju roditelji djeteta, njihove izjave nisu dio rješenja, rješenja se roditelju i ne dostavljaju, nema učešća djeteta u postupku, niti njegove izjave. U postupcima, a prema dokumentaciji dostavljenoj Instituciji, Centar sam vodi postupak i rješenje dostavlja svojim službama.

Obraćanja Instituciji kojima se između ostalog postavlja i pitanje: „*kako oni mogu bez obuke da postave nekog za hranitelja uopšte, kao, prvo se vodi staratelj pa onda hranitelj. Da li to ide tako zaista,*“⁶⁵ samo potvrđuju da hraniteljstvo, kao najhumaniji oblik zbrinjavanja djece, na prostoru Republike Srpske još uvijek nije prisutno u mjeri u

⁶² Pravilnik o hraniteljstvu, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 27/14

⁶³ Preporuka Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite, broj: 784-5-UP/14

⁶⁴ Centar za socijalni rad Banja Luka, Rješenje broj: 02-UP/I-60141-39-1/14, broj: O2-UP/I-60141-20/13, broj: 03-UP/I-60142-11/03-3/09

⁶⁵ Predmet broj: 1693-146-PŽ/14

kojoj je to potrebno. Republika Srpska ima porodice koje su zainteresovane za ovaj oblik zbrinjavanja djece. U 2013. godini evidentirane su 284 hraniteljske porodice.⁶⁶ (Prema istim podacima u 2012. godini evidentirano je 250 hraniteljskih porodica, dok je u 2008. godini taj broj iznosio 150.) Pri tome, treba imati u vidu da jedna hraniteljska porodica, prema zakonu može zbrinuti najviše troje djece. Međutim, brojna pitanja se moraju sistemski jasno postaviti i definisati, kako bi hraniteljstvo u svakom pojedinačnom slučaju odgovorilo na potrebe djece. Prije svega, ključno je izbor hranitelja, njihova edukacija i posebno stalni nadzor nad njihovim radom. Pri tome se, uporedo sa razvojem standardnog hraniteljstva, mora raditi i na osposobljavanju specijalizovanih oblika hraniteljstva, kao što je hraniteljstvo za hitne slučajeve, za djecu sa poremećajima u ponašanju, za djecu sa smetnjama u razvoju...

Hraniteljstvo kao alternativna briga za dijete koje nema biološku porodicu, ili roditelji nisu u mogućnosti odgovoriti svojim roditeljskim obavezama, bez obzira na razloge koji su do toga doveli, odgovor je na potrebe i pravo djeteta na život i odrastanje u porodici. Procjene potreba djeteta i njegov najbolji interes, ali i sposobnost hraniteljske porodice da odgovori tim potrebama u nadležnosti je centra za socijalni rad. Centar ima ključnu ulogu - i obavezu i odgovornost, da zbrinjavanje djeteta u hraniteljskoj porodici bude adekvatno potrebama djeteta. Onog momenta kada je dijete rješenjem nadležnog centra za socijalni rad zbrinuto u hraniteljskoj porodici, centar je preuzeo odgovornost za dijete, zato nadzor nad radom hraniteljskih porodica mora biti stalni i kontinuirani i nikako se ne može pravdati nedovoljnim brojem zaposlenih u centru za socijalni rad, što je na žalost u praksi prisutno. **Neadekvatan nadzor nad radom hraniteljskih porodica, koji nije stalna aktivnost, koji se provodi samo u slučajevima kada problem eskalira ili da se zadovolji forma, dovodi u pitanje kvalitetno hraniteljstvo a time i pravo djeteta bez roditeljskog staranja na adekvatnu brigu.**

2. Usvojenje

Da bi se „djetetu koje je lišeno porodične sredine ili kojem, u njegovom najboljem interesu, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane“⁶⁷ obezbijedila posebna zaštita, koja može da uključi i usvojenje, neophodno je unaprijediti sistemska rješenja i afirmisati usvojenja u praksi kao najefikasniji model zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja.⁶⁸

Usvojenje kao najkompletniji oblik porodično - pravne zaštite djece bez roditeljskog staranja, koje istovremeno doprinosi i ostvarivanju roditeljstva, u Republici Srpskoj nije u dovoljnoj mjeri ni afirmisano ni korišteno, a što potvrđuju i podaci Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite unazad nekoliko godina.

Prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite⁶⁹ u 2013. godini u Republici Srpskoj podneseno je ukupno 225 zahtjeva za usvojenje djeteta, a realizovano je 17, od čega 9 zasnovanih potpunih usvojenja, 7 zasnovanih nepotpunih usvojenja i 1 zasnovano usvojenje sa međunarodnim elementom.

Prema istim podacima, u 2012. godini podnesena su 542 zahtjeva za usvojenje djeteta. Od ukupnog broja podnesenih zahtjeva realizovana su 23 usvojenja i to 14 potpunih usvojenja, 3 nepotpuna usvojenja i 6 usvojenja sa međunarodnim elementom, dok je od 301 podnesenog zahtjeva, u 2011. zasnovano ukupno 29 usvojenja.

⁶⁶ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječije zaštite 2013, str. 20.

⁶⁷ UN Konvencija o pravima djeteta, član 21.

⁶⁸Strategija za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja sa planom akcije za period 2009-2014.

⁶⁹ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječije zaštite 2013, str. 20.

Usvojenje, kao poseban oblik porodično - pravnog zbrinjavanja djeteta i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske brige, uređeno je Porodičnim zakonom⁷⁰ i postavljeno je vrlo zahtjevno. S jedne strane zahtjevna procedura je razumljiva ako se ima u vidu ozbiljnost odnosa koji se usvojenjem uspostavlja. Međutim, primjena zakona u praksi otežana je postojećim normativnim rješenjima iz više razloga, između ostalog:

- nemogućnost usvojenja od strane lica koja žive sami ili su vanbračni partneri, s obzirom na zakonsku odredbu da bračni supružnici mogu zajednički usvojiti dijete, te da dijete može usvojiti samo jedan od njih, uz pristanak drugog bračnog druga (član 153. Porodičnog zakona),
- niska gornja dobna granica djeteta za potpuno usvojenje,⁷¹ Zakonom je utvrđena gornja starosna granica djeteta za usvojenje od 5 godina, što onemogućava usvajanje djece starije od 5 godina,
- nedefinisana donja uzrasna granica djeteta za usvojenje djeteta, Zakonom nije utvrđena donja uzrasna granica djeteta za usvojenje, tako da je centrima za socijalni rad prepuštena ocjena o mogućnosti usvojenja djece dok su još bebe, s tim da, prema Uputstvu o postupku usvojenja djece, na usvojenje ne mogu dati dijete iz porodilišta,
- nedefinisana priprema i edukacija lica potencijalnih usvojitelja, Zakon uopšte ne sadrži odredbe o pripremama potencijalnih usvojitelja, ali ni pripremama djeteta za tako važan odnos koji se usvajanjem djeteta uspostavlja. Program pripreme za usvojenje mora biti jedinstveno definisan i kao takav obavezivati i potencijalne usvojitelje i nadležne centre za socijalni rad.

Zakon utvrđuje samo kao mogućnost probnog smještaja, u okviru kojeg roka bi se procjenjivala uspješnost obavljenog usvojenja, i taj rok iznosi samo tri mjeseca, s tim da isti, ni takav nije predviđen kod usvajanja djeteta od strane stranih državljanina.

Zakon ne utvrđuje kriterije po kojima strani državljanin može biti usvojilac, utvrđuje samo da izuzetno, usvojilac može biti i strani državljanin ako za to postoje naročito opravdani razlozi.⁷² Šta su naročito opravdani razlozi Zakon ne utvrđuje, ali prema Uputstvu, tačka 12. nadležni centar za socijalni rad, u tim postupcima je dužan zatražiti odobrenje o dozvoli usvojenja od Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite.

Ono što u praksi svakako čini problem je i nepostojanje jedinstvene evidencije - baze podataka o licima potencijalnim usvojiocima, ali i djeci, koja u skladu sa Zakonom mogu biti usvojena.

Komitet za prava djeteta⁷³ razmatrajući Izveštaj Bosne i Hercegovine 2012. godine, između ostalog, ponavlja svoju raniju preporuku iz 2005. godine i apel državi da ubrza neophodne zakonodavne, administrativne i druge mjere kako bi se osiguralo da su procedure usvajanja u potpunosti u skladu sa članom 21. Konvencije, te preporučuje da se:

- a) olakša proces usvajanja tako što će pojednostaviti i racionalizovati postupke za usvajanje i uspostaviti jedinstvenu integriranu bazu podataka za ustanove socijalne zaštite sa informacijama o potencijalnim usvojenicima kao i usvojiocima,
- b) razmotri povećanje gornje starosne granice za usvajanje u Republici Srpskoj,
- c) odgovori na prethodnu preporuku Komiteta (CRC/C/15/Add/tačka 260, stav 39) za 2005. godinu - ekspeditivnog prikupljanja podataka o djeci koja su uključena u domaća i međunarodna usvajanja.

⁷⁰ Porodični zakon Republike Srpske, član 145-174.

⁷¹ Porodični zakon, član 157: Potpuno usvojiti se može samo dijete uzrasta do 5 godina.

⁷² Porodični zakon, član 147.

⁷³ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 51.

Međutim, prepreke u primjeni usvojenja ne odnose se samo na postojeći normativni okvir već i praksi uspostavljenu u ovoj oblasti koja nema isti pristup. Bračni supružnici (jedan od njih je strani državljanin) obratili su se Centru za socijalni rad⁷⁴ sa zahtjevom za potpuno usvojenje maloljetnog djeteta koje je, prema rješenju Centra za socijalni rad u ovoj porodici u hraniteljstvu.⁷⁵

Sa ciljem regulisanja usvojenja djeteta, koje je po ocjeni Centra u konkretnom slučaju najbolje rješenje za dijete, Centar za socijalni rad je pred nadležnim sudom pokrenuo postupak za oduzimanje roditeljskog prava biološkim roditeljima djeteta iz razloga što su ispunjeni svi uslovi koji se odnose na zanemarivanje, nebrigu i napuštanje djeteta.

Osnovni sud je, uvažavajući razloge kojima se rukovodio Centar za socijalni rad, nakon provedenog postupka donio odluku kojom se roditeljima djeteta oduzima roditeljsko pravo.⁷⁶

Po dobijanju rješenja suda o oduzimanju roditeljskog prava roditeljima, uz paralelno pribavljanje druge potrebne dokumentacije definisane zakonom, Centar za socijalni rad je uputio zahtjev Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite kojim traže odobrenje za usvojenje djeteta od strane bračnih supružnika od kojih je jedan strani državljanin.

Na zahtjev Centra za socijalni rad, Ministarstvo je utvrdilo da u predmetnom postupku nisu utvrđene sve pravno relevantne činjenice, te da nisu u potpunosti poštovana pravila upravnog postupka. Centru za socijalni rad ostavljen je rok od 10 dana da otkloni izložene nedostatke postupka, da omogući strankama da učestvuju u ispitnom postupku u skladu sa članom 131. Zakona o opštem upravnom postupku, te da pribavljenе dokaze i ostale spise predmeta dostave Ministarstvu.

Postupajući u ostavljenom roku po navedenom zahtjevu Ministarstva, smatrajući da je utvrdio sve pravno relevantne činjenice i otklonio nedostatke postupka na koje mu je ukazano, Centar za socijalni rad se ponovo obratio resornom Ministarstvu i zatražio odobrenje o dozvoli usvojenja.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, postupajući ponovo po zahtjevu Centra za socijalni rad u svom odgovoru konstatuje:

- da nisu pribavljeni dokazi da je mjesto boravka roditelja maloljetnog djeteta nepoznato više od jedne godine,
- da nije pribavljena saglasnost roditelja da njihovo dijete bude potpuno usvojeno, i da iz tih razloga ne može udovoljiti zahtjevu Centra za socijalni rad kojim traži odobrenje Ministarstva za usvojenje maloljetnog djeteta.

Podnosioci zahtjeva za usvojenje u žalbi Ombudsmanu za djecu⁷⁷ navode da je pred Centrom za socijalni rad proveden postupak u kojem su od samog početka aktivno učestvovali, da su, postupajući po nalogu Centra, dostavili sve potrebne dokaze koji su se od njih zahtjevali, ali da se od njih stalno traže novi, dodatni dokazi, jednom po zahtjevu Centra, drugi put po zahtjevu Ministarstva.

Prisutan problem podnosioca zahtjeva za usvojenje ukazuje, s jedne strane, na nedorečenost postojećih zakonskih rješenja i njihovu neuskladenost sa osnovnim zahtjevima i principima Konvencije o pravima djeteta, a s druge strane, na neujednačen pristup u primjeni zakona u praksi i postupak koji se s tim u vezi vodi zavisno od toga da li je usvojilac državljanin Republike Srbije ili strani državljanin.

⁷⁴ Zahtjev Centru za socijalni rad za ostvarivanje prava na usvojenje od 9.04.2014.godine

⁷⁵ Rješenje Centra za socijalni rad broj 02-UP/I-60142-1/12/IM od 24.02.2012.godine

⁷⁶ Rješenje Osnovnog suda broj 71 O V 140698 12 V od 9.04.2014.godine

⁷⁷ Predmet broj: 591-53-PŽ/14

Prethodno odobrenje o dozvoli usvojenja,⁷⁸ kako ga definiše Uputstvo, znači da organ starateljstva i prije započetog postupka usvojenja treba dobiti saglasnost da strani državljanin može biti usvojilac, da postupak usvojenja u skladu sa odredbama zakona vodi organ starateljstva, koji zapisnik i rješenje o zasnovanom usvojenju dostavlja resornom ministarstvu.

U konkretnom slučaju, Centar za socijalni rad proveo je postupak usvojenja i tek onda se obratio resornom Ministarstvu, sa zahtjevom za odobrenje usvojenja. U toj fazi postupka, dolazi do izražaja različit pristup u primjeni zakona i drugih propisa u postupku usvojenja, kada se pravi razlika o ispunjenosti uslova za usvojenje djece zavisno od toga da li je usvojilac domaći ili strani državljanin.

Porodični zakon ni jednim dijelom ne pravi razliku u pogledu ispunjenosti uslova za usvojenje koji se odnose na dijete, bez obzira da li su usvojenci državljeni Republike Srpske ili strani državljeni. Međutim, praksa ukazuje na različit pristup u vođenju postupka usvojenja - posebno u dijelu oduzimanja roditeljskog prava roditeljima djeteta za koje je podnesen zahtjev za usvojenje.

U konkretnom slučaju, iako je u odgovarajućem postupku utvrđeno da je usvojenje u najboljem interesu djeteta i da nema smetnji na strani usvojilaca da potpuno usvoje maloljetno dijete, do potpunog usvojenja nije došlo zbog različitog pristupa nadležnih organa u istom resoru. (Dijete je u međuvremenu napunilo 5 godina života čime je isključena mogućnost potpunog usvojenja.) Navedeno je **dodata potvrda potrebe za izmjenama i dopunama Porodičnog zakona u dijelu koji se odnosi na usvojenje djeteta⁷⁹** i njegovo usklađivanje sa osnovnim principima i zahtjevima Konvencije o pravima djeteta i praksom Evropskog suda za ljudska prava.⁸⁰

3. Djeca smještene u instituciju

Pravo djeteta na život u porodici, kao osnovo pravo svakog djeteta, garantuje se svim međunarodnim dokumentima.

Polazeći od uloge i važnosti porodice u odrastanju svakog djeteta, institucionalna briga o djetetu primjenjuje se samo kao posljednja alternativa, onda kad su iscrpljene sve druge mogućnosti i onda kada je nadležni organ utvrdio da odrastanje djeteta u porodici nije u njegovom najboljem interesu.

Prema Konvenciji o pravima djeteta⁸¹, u svakom postupku kada nadležne vlasti, u skladu sa važećim zakonom i postupkom, odrede da je izdvajanje djeteta iz porodice neophodno u najboljem interesu djeteta, sve zainteresovane strane imajuće mogućnost da učestvuju u postupku i da iznesu svoje mišljenje.

U postupku koji se vodi pred Centrom za socijalni rad o smještaju djeteta u dom nema učešća zainteresovanih strana niti njihovog mišljenja o postupku koji se vodi, što dovodi u pitanje ostvarivanje prava djeteta i njegovu zaštitu:

⁷⁸ Uputstvo o postupku usvojenja, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 27/04, tačka 12) Ako postoje izričito opravdani razlozi da usvojenci budu strani državljeni, organ starateljstva je dužan prethodno zatražiti odobrenje o dozvoli usvojenja od nadležnog ministarstva.

⁷⁹ Preporuka Ministarstvu pravde, broj: 591-53-PŽ/14

⁸⁰ Evropski sud za ljudska prava, 8.januara 2013.godine donio je presudu protiv Hrvatske zbog povrede prava na porodični život radi usvojenja djeteta zbog načina na koji je proveden postupak oduzimanja roditeljskog prava i činjenice da centar za socijalni rad, koji je vodio postupak usvojenja djeteta, o tome nije obavijestio roditelja djeteta, čime ga je onemogućio da traži vraćanje roditeljskog prava, na šta po zakonu ima pravo (zahtjev broj 37956/11)

⁸¹ UN Konvencija o pravima djeteta, član 9.

1. Zakonom o socijalnoj zaštiti⁸² utvrđeno je da pravo na smještaj u ustanovu ima dijete bez roditeljskog staranja, dijete čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, dijete sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, dijete žrtva nasilja...

Zakonom je jasno utvrđeno da se smještaj djeteta u dom vrši na osnovu rješenja nadležnog centra za socijalni rad.⁸³ Centar, prema zakonu, rješenje donosi na osnovu **sprovedenog postupka**, ukupne procjene uslova života i stanja korisnika i njegovog okruženja, sagledavanja mogućnosti drugih oblika zbrinjavanja i mišljenja da je zbrinjavanje u ustanovu najcjelishodniji oblik zaštite.

Centar za socijalni rad, u postupku koji vodi, ne donosi rješenje o zbrinjavanju djeteta, već upućuje pismo Domu, kojim od Doma traži odobrenje za smještaj djeteta u Dom. Dom nije nadzorni organ Centra, nije mu ni drugostepeni organ, niti zakon poznaje takvu proceduru. Zakonom je jasno utvrđeno da se smještaj djeteta u dom vrši na osnovu rješenja centra, a da je ustanova socijalne zaštite, čiji je osnivač Vlada, prije prijema korisnika dužna pribaviti stručno mišljenje ministarstva.⁸⁴

Centar za socijalni rad preduzima sve potrebne mjere da zaštiti dijete na osnovu provjere, procjene i prijedloga koji je sačinio stručni tim, na osnovu kojeg donosi odgovarajući upravni akt. Ovakvim pristupom, kojim se od Doma traži odobrenje za odluku koju nije ni donio, Centar svoju obavezu i odgovornost za postupanje prebacuje na druge službe i institucije.

2. Ono što je osnovni problem je činjenica da smještaju djeteta u ustanovu ne prethodi obrazložen stav stručnog tima da je i zašto zbrinjavanje djeteta u ustanovu u njegovom najboljem interesu.

Rješenje o smještaju djeteta u Dom ne sadrži obrazloženje iz kojeg je vidljivo da je Centar blagovremeno preduzeo sve druge mjere porodično pravne zaštite (nadzor, pojačani nadzor i sl.) i da ove mjere, primjenom u određenom vremenskom periodu nisu doprinijele zaštiti djeteta u porodici (rješenje o smještaju djeteta koje ima roditelje koji nisu ni lišeni ni ograničeni u vršenju roditeljskog prava).

Iz rješenja se ne vidi da je Centar blagovremeno ispitao sve druge mogućnosti da se obezbijedi vaninstitucionalni oblik smještaja djeteta (srodnička porodica, hraniteljstvo, usvojenje) i da se ova mjera koristi kao krajnje rješenje.

Rješenje o smještaju djeteta u ustanovu ne sadrži ni obrazloženje iz kojeg je vidljivo šta su to problemi u porodici, koliko dugo su trajali, da li su i kakve posljedice ostavile na dijete. Problemi u porodici, kako se rješenjem navodi, mogu biti vrlo različiti, bolest, alkohol, nasilje i sl. i svaki od njih narušava nesmetan razvoj djeteta u porodici, ali za odgovarajući individualni tretman u instituciji, razlozi koji su do toga doveli moraju biti jasno i utvrđeni i obrazloženi.

3. Pri smještaju djeteta u ustanovu nije obezbjeđen nalaz ljekara o zdravstvenom stanju djeteta koji bi morao biti dio ukupne dokumentacije svaki put kada se dijete zbrinjava u novu porodicu ili ustanovu.

Najveći broj djece u institucionalnom smještaju su djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama. Pri tome se mora imati u vidu da su u domu smještena i djeca sa poremećajima u ponašanju sa kojima se mora dodatno raditi po posebnom, individualnom programu ili angažovati rad stručnih lica izvan doma, te djeca sa smetnjama u razvoju čije potrebe zahtijevaju takođe poseban individualan program, zavisno od uzrasta djeteta i njegovih potreba.

⁸² Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 37/12, član 40.

⁸³ Zakon o socijalnoj zaštiti, član 38.

⁸⁴ Zakon o socijalnoj zaštiti, član 84.

Posebno zabrinjava činjenica da su u domu i dalje zbrinuta djeca do tri godine života, iako je ta mogućnost, Zakonom o socijalnoj zaštiti ostavljena samo izuzetno, privremeno i uz saglasnost resornog ministarstva.⁸⁵

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, djeca u domu mogu biti zbrinuta do završetka redovnog školovanja, najduže do 26. godine života. Na žalost, za mnoge od njih problem nastaje izlaskom iz doma. Bez porodice, bez adrese na koju idu, prepušteni su vrlo često sami sebi. Sve zemlje u okruženju suočene su sa ovim problemom, kako sistemskim rješenjima obezbijediti društvenu brigu za ovu kategoriju djece kad napuste ustanovu. U Republici Srpskoj, godišnje, u prosjeku dom napusti petero ili šestero djece po osnovu završenog srednjeg školovanja. Imajući u vidu da su djeца u dom smještена iz različitih lokalnih zajednica, u koje bi se po izlasku iz doma trebali i vratiti, te broj djece, samo sistemskim rješenjem, bez obzira na ekonomsku situaciju, dugoročno bi se riješilo pitanje ove kategorije.

Radi ostvarivanja osnovnog prava djeteta na život u porodici i roditeljsko staranje, u zadnjih nekoliko godina sve su glasnija upozorenja da alternativna briga za dijete treba biti obezbijeđena izvan institucionalnog smještaja.

Kampanja koja se, s tim u vezi, vodi usmjerena je na smanjenje broja djece smještene u instituciju, a samim tim i broja ustanova za zbrinjavanje djece. S obzirom na zahtjeve koji se, s tim u vezi, postavljaju, a upoređujući ovu oblast sa zemljama okruženja, Republika Srpska nema problem te vrste, iz prostog razloga što ima samo jednu ustanovu za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja Dom „Rada Vranješević,” koji sa svojim prostornim kapacitetima i sadržajima koji taj prostor pruža, zadovoljava potrebe za ovaj vid zbrinjavanja djece.

Pored toga, broj djece smještene u ustanovu, prema pokazateljima u zadnjih nekoliko godina ne prelazi 15% u odnosu na ukupan broj djece bez roditeljskog staranja. U decembru 2013. godine u Domu je bilo zbrinuto 65 djece, a u istom periodu 2014. godine 85 djece.

Ono na čemu se u Domu mora stalno raditi, bez obzira na broj djece zbrinute u njemu, je kvalitet usluga i sadržaja koji su djeci na raspolaganju, kako bi njihov boravak u domu, po svom kvalitetu bio adekvatan obavezi društva u zbrinjavanju djece smještene u instituciji. Da bi smještaj djeteta u ustanovu odgovorio na potrebe djeteta, neophodno je da su sve aktivnosti centra koje su prethodile smještaju djeteta u dom provedene u skladu sa važećim propisima i u najboljem interesu djeteta.

Smještajem u ustanovu, dijete ne smije izgubiti kontakt sa porodicom i srodnicima. Naprotiv, i onda kad su smještena u ustanovu, njihova veza sa porodicom mora se održavati i jačati. Za vrijeme boravka djeteta u ustanovi, nadležni centar bi morao raditi sa porodicom u cilju stvaranja uslova za povratak djeteta u porodicu, a onda kad to nije moguće, alternativa je opet porodica - hraniteljska ili usvojenje. U isto vrijeme u ustanovi moraju raditi sa djecom u cilju njihovog osposobljavanja, da što prije mogu nastaviti svoje odrastanje u svojoj porodici.

⁸⁵ Zakon o socijalnoj zaštiti, član 40.

IV PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA, ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA

UN Konvencija o pravima djeteta⁸⁶ obavezuje države članice da preduzmu sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i **obrazovne** mjere radi zaštite djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploracije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brzi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je povjerena briga o djetetu.

Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja,⁸⁷ obavezuje države članice na preduzimanje svih neophodnih zakonodavnih i drugih mjera kako bi obezbijedila da djeca, tokom osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, dobiju informacije o opasnostima od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, kao i o sredstvima da se sama zaštite, u skladu sa sopstvenim moćima koje se vremenom razvijaju.

Prema Konvenciji, pristupanje rješavanju i eliminisanju široke rasprostranjenosti nasilja nad djecom je obaveza države ugovornice, koja mora preuzeti svoju odgovornost prema djeci, ne samo na nacionalnom već i lokalnom nivou, a što uključuje obavezu da se zaštite djeca žrtve i svjedoci, da se kazne odgovorni i da se obezbijedi pravna zaštita.⁸⁸

Obaveza je države „preduzeti sve odgovarajuće mjere,” što ne ostavlja slobodan prostor za procjenu da li će i koje mjere preduzeti, već obavezuje na sve mjere, koje će u potpunosti omogućiti ostvarivanje prava djece na zaštitu. Sve odgovarajuće mjere odnose se na cijeli niz mjera u različitim sektorima, koje pri tom moraju biti povezane i koordinisane.

Razmatrajući Prvi izvještaj Bosne i Hercegovine o implementaciji Konvencije o pravima djeteta, Komitet za prava djeteta⁸⁹ izrazio je svoju zabrinutost i u vezi sa nasiljem nad djecom. Na žalost, novim Izvještajem, UN Komitet za prava djeteta, svojim zaključnim razmatranjima, ponavlja istu preporuku iz 2005. godine i ponovo poziva državu da „*preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se izričito zabranilo fizičko kažnjavanje u svim sredinama, uključujući i porodično okruženje, na cijeloj teritoriji. Nadalje, Komitet predlaže da država članica ojača i proširi podizanje svijesti i obrazovne programe, uključujući kampanje, u cilju promovisanja pozitivnih i alternativnih oblika discipline i poštivanja dječjih prava, uz učešće djece, ujedno podizajući svijest o štetnim posljedicama koje uzrokuje fizičko kažnjavanje.*”⁹⁰

1. Nasilje nad djecom

Nasilje nad djecom je ozbiljan društveni problem i danas je jedan od najčešćih oblika kršenja osnovnih prava i interesa djece. Nasilje nad djecom prisutno je u različitim oblicima: zanemarivanje djeteta, fizičko i psihičko nasilje, seksualno zlostavljanje, nasilje putem interneta i mobilnog telefona. Osnovni problem je što se različiti oblici nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta ne prepoznaju na vrijeme, uslijed čega izostaje odgovarajuća pomoć i podrška djetetu, ali i adekvatna reakcija prema počiniocima nasilja

⁸⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 19.

⁸⁷ Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i zloupotrebe, član 6

⁸⁸ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 13 - Pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja

⁸⁹ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2005, tačka 43.

⁹⁰ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 40.

nad djecom. Ali i kada se takvo ponašanje i prepozna, vrlo često se očekuje da to neko drugi riješi, da se samo riješi ili da vremenom takvo ponašanje prema djetetu prestane.

To su, između ostalog, bili razlozi zbog kojih je Ombudsman za djecu insistirao na potpisivanju Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece.⁹¹ Protokol uspostavlja obavezujuće standarde postupanja nadležnih službi, utvrđuje procedure postupanja, obavezuje na stalnu saradnju različitih resora po prijavi ili saznanju da je dijete izloženo nekom obliku nasilja, obavezuje na vođenje odgovarajuće evidencije i izradu godišnjeg izvještaja o nasilju nad djecom u Republici Srpskoj.

Upravo Prvi izvještaj o nasilju nad djecom u Republici Srpskoj, koji je rezultat primjene Protokola, pored statističkih pokazatelja – broj djece žrtava nasilja, njihov uzrast, pol, ko su počinioi, gdje se nasilje dešava i u kojem obliku, ukazuje i na odnos prema ovom evidentnom problemu i postupanju nadležnih u svakom pojedinačnom slučaju, ukazuje i koje dijelove sistema i u kojem pravcu treba jačati da bi sistem zaštite funkcisao, ukazuje da društvo još uvijek nije u dovoljnoj mjeri ni upoznato, ni osjetljivo na ovaj problem, i da se u tom dijelu moraju preduzimati dodatne mjere.

U 2013. godini, u Republici Srpskoj evidentirano je **650** djece žrtava različitih oblika nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja,⁹² pri čemu je, jedan broj djece istovremeno bio žrtva različitih oblika nasilja:

Oblik nasilja	ukupno
Emocionalno nasilje	322 (33,7%)
Zanemarivanje i nemarno postupanje	294 (30,8%)
Fizičko nasilje	208 (21,8%)
Socijalno nasilje	45 (4,7%)
Seksualno nasilje i zloupotreba	31 (3,2%)
Zloupotreba djece	28 (2,9 %)
Eksploracija djece	15 (1,6%)
Elektronsko nasilje	13 (1,3%)

Djeca žrtve nasilja

- Najveći broj djece žrtava je u dobi od 15 - 18 godina, **246**,
- u dobi od 10 - 14 godina evidentirano je **207** djece žrtava,
- u dobi od 5 - 9 godina evidentirano je **131** dijete žrtva nasilja,
- dok je u uzrastu od 0 - 4 godine evidentirano **66** djece žrtava.

Prema podacima iz Izvještaja, u odnosu na pol djece, jednak je broj dječaka žrtava nasilja 326 ili 50,2% i djevojčica 324 ili 49,8%.

Ono što posebno zabrinjava je činjenica da su kao žrtve nasilja evidentirana i djeca u uzrastu do 4 godine života i to 36 dječaka i 30 djevojčica, sa različitim oblicima nasilja:

⁹¹ Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, na inicijativu Ombudsmana za djecu, 20. novembra 2012. godine potpisali su Ministarstvo prosvjete kulture, Ministarstvo zdravljia i socijalne zaštite, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo porodice, omladine i sporta

⁹² Podaci Ministarstva porodice, omladine i sporta iz Prvog izvještaja o nasilju nad djecom

- Zanemarivanje i nemarno postupanje - 37 slučajeva, 52,1%
- Emocionalno/psihičko nasilje - 27 slučajeva, 38%
- Zloupotreba djece - pet slučajeva, 7,1%
- Fizičko nasilje - dva slučaja, 2,8%

Dodatni problem je i što djeca uglavnom čute o nasilju koje im se dešava. Boje se da će osramotiti porodicu, da im se neće vjerovati, da će im se smijati u školi, da su oni krivi za to. Plaše se počinilaca koji ih različitim prijetnjama i ucjenama drže u strahu od posljedica koje će im se desiti ako progovore. Zato je vrlo važno prepoznati da dijete ima problem, i da djeca kada o tome i ne govore, svojim ponašanjem šalju poruku da imaju problem. To mogu biti vrlo različite reakcije, nekada i više njih istovremeno, kao što su česte promjene raspoloženja, noćne more, strahovi, izolovanost, poremećaji u ishrani, problemi u učenju, problemi u komunikaciji i sa vršnjacima i odraslima. Ni jedan pokazatelj nije siguran znak da je dijete žrtva nasilja, ali je siguran pokazatelj da dijete ima problem i da treba podršku.

Svako nasilje nad djetetom vrijeđa i ponižava, svako boli i svako, upozoravaju stručnjaci, ugrožava razvoj i odrastanje djeteta. Psihičko nasilje ne ostavlja posljedice koje se vide kao kod fizičkog nasilja, teže se prepozna i prijavljuje, ali posljedice na razvoj djeteta, i psihičkog kao i drugih oblika nasilja, mogu biti vrlo teške i dugotrajne, za fizički i emocionalni razvoj djeteta.

Odrastanje djeteta je proces koji određuje njegovu budućnost. Ako u tom procesu odrastanja djeteta, odrasli koji imaju i obavezu i odgovornost brinuti za zdravo odrastanje djeteta, ne prepoznaju djetetove potrebe i njegovo pravo na zaštitu od bilo kojeg oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, posljedice po dijete i njegov razvoj mogu biti: manjak samopouzdanja, odrastanje sa osjećanjem da ne vrijede dovoljno, nesigurnost, povlačenje u sebe ili pretjerana agresivnost, neprihvatljivo ponašanje kada svojim ponašanjem ugrožavaju sami sebe ali i druge, usvajanje modela nasilnog ponašanja. Zbog nedostatka brige i pažnje djece izlaz vrlo često vide u agresivnom i destruktivnom ponašanju, alkoholu, bježanju od kuće i iz škole i sl.

Obezbjedenje i podsticanje osnovnih prava djeteta na poštovanje njegovog ljudskog dostojanstva i fizičkog i psihološkog integriteta, sprečavanjem svih oblika nasilja, od ključnog je značaja za unapređenje svih prava djeteta iz Konvencije.

U tome obrazovni sistem ima posebno važnu ulogu, jer je obrazovanje ne samo jedno od osnovnih ljudskih prava, već i ključni faktor za ostvarivanje prava djeteta uopšte. Djeca u obrazovnom sistemu ostvaruju prava koja imaju u obrazovanju, ali i uče o pravima koja imaju u porodici, u zdravstvenom i socijalnom sektoru, u lokalnoj zajednici.

Imajući u vidu važnost preventivnih programa u zaštiti djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, Ombudsman za djecu⁹³ predložio je Ministarstvu prosvjete i kulture, preduzimanje potrebnih mjera i aktivnosti kojima će programi prevencije različitih oblika nasilja biti sastavni dio školskog programa, na način da:

- Do nove školske godine definiše program prevencije nasilja koji bi bio dio obrazovnog sistema i koji bi se realizovao u odjeljenskoj zajednici.
- Program treba da obuhvati različite oblike nasilja među djecom - vršnjačko nasilje i različite oblike nasilja nad djecom - fizičko, psihičko, seksualno, nasilje putem interneta, kako prepoznati sve njegove oblike, koje su posljedice na odrastanje djeteta, kome i kako se obratiti za pomoć, šta je obaveza nadležnih institucija prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece.

⁹³ Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture, broj 1847-16-UP/13 od 11.12.2013.

- O prijedlogu programa obavi potrebne konsultacije sa stručnjacima iz ove oblasti, posebno sa zaposlenim u vaspitno-obrazovnim ustanovama, te
- Utvrdi plan i program obuke zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama u cilju realizacije definisanog programa.

Početkom nove školske godine Ministarstvo prosvjete i kulture i Republički pedagoški zavod promovisali su modernizovan Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje i vaspitanje⁹⁴ u kojem su, u programu vaspitno obrazovnog rada odjeljenske zajednice, prilagođeno uzrastu djeteta, uvedeni i programi prevencije nasilja. Cilj programa je upoznavanje učenika sa oblicima nasilja, posljedicama na razvoj i odrastanje djeteta, razvijanje sposobnosti nenasilne komunikacije. Istovremeno u programima su data i didaktička uputstva i preporuke za korištenje savremenih metoda rada, uključivanje stručnih lica u realizaciju ponuđenih programskih sadržaja i obavezno učešće djece u kreiranju sadržaja.

Povodom Međunarodnog dana prevencije nasilja i zlostavljanja, 19. novembra 2014. godine, Ombudsman za djecu je organizovao okrugli sto na temu „Zaštita djece od različitih oblika nasilja od ključnog je značaja za unapređenje svih prava djeteta“ sa ciljem da se na osnovu iskustava iz prakse, a imajući u vidu sistemske mjere koje su u ovoj oblasti preduzete unazad dvije godine,⁹⁵ ukaže u kojem pravcu usmjeriti dalje aktivnosti kako bi sistem zaštite djece, u svim slučajevima nasilja nad djecom, odgovorio na potrebe djece.

Zajednički stav svih učesnika – predstavnici Ministarstva prosvjete i kulture, Ministarstva porodice, omladine i sporta, Republičkog pedagoškog zavoda, Gender centra i nevladinih organizacija koje imaju dugogodišnje iskustvo u zaštiti djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, je:

- u zaštiti djece od različitih oblika nasilja u Republici Srpskoj u zadnje dvije godine učinjeni su značajni napretci: potpisani je Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, urađen je Prvi godišnji izvještaj o nasilju nad djecom u Republici Srpskoj, Programi prevencije nasilja su sastavni dio školskog programa.
- Primjena Protokola u praksi pokazala je njegovu opravdanost.

Da bi se sistem zaštite djece u ovoj oblasti dodatno jačao, učesnici ukazuju:

- da je prisutna različita praksa postupanja u školama po prijavi i saznanju o nasilju nad djecom; neke škole još uvjek ne postupaju po prijavi nasilja nad djecom, jedan broj škola ne dostavlja odgovore o mjerama koje su preduzeli po zaprimljenoj prijavi, a jedan broj škola ne dostavlja podatke iz svoje evidencije nadležnom ministarstvu, na šta su po Protokolu obavezni,
- da je prisutna različita praksa postupanja i u centrima za socijalni rad, a osnovni problem je da nema povratne informacije od centra da su, po prijavi nasilja nad djetetom, i koje mjeru preduzeli u zaštiti djeteta,
- da je za realizaciju programa prevencije nasilja, neophodna stalna edukacija zaposlenih u obrazovnom sistemu i zaposlenih u centrima za socijalni rad,

⁹⁴ Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje i vaspitanje, „Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 74/14

⁹⁵ Potpisani je Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, Urađen je Prvi godišnji izvještaj o nasilju nad djecom u Republici Srpskoj, Programi prevencije nasilja su sastavni dio školskog programa.

- da Protokol još uvijek nije u svim školama objavljen na odgovarajući način i da sa njegovim sadržajem nisu upoznati i roditelji i učenici i zaposleni u ustanovi,
- da bi šematski prikaz sadržaja Protokola doprinio njegovom boljem razumijevanju, a time bi i reakcija na prijavu nasilja nad djecom bila efikasnija,
- vodič za djecu i roditelje, ali i zaposlene u obrazovnom sistemu, o različitim oblicima nasilja, njihovom prepoznavanju, uticaju na odrastanje djeteta i njegovu zaštitu, doprinio bi jačanju sistema i u praksi.⁹⁶

Iako svako dijete ima pravo na odrastanje u sredini koja mu pruža poštovanje i podršku i u kojoj nema nasilja, jer samo takva sredina podstiče razvoj ličnosti djeteta i stvara odgovorne građane i prema sebi i prema drugima,

Iako ne postoji ni jedan razlog zbog kojeg bi dijete trpjelo nasilno ponašanje bilo koga, niti i jedan razlog kojim se može pravdati izostanak reakcije nadležnih službi u zaštiti djeteta, na žalost, prijave o nasilju nad djecom po kojima je Institucija postupala pokazuju da nadležne službe, ne koriste zakonom utvrđena ovlaštenja radi zaštite djeteta izloženog različitim oblicima nasilja.

1. Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je prijavu-žalbu⁹⁷ XX na postupanje Centra za socijalni rad, kojom se navodi da je 4. februara 2014. godine telefonom obavijestio Centar o svojim saznanjima o nasilju nad djetetom, a da je 6. februara 2014. godine o tome i pismeno obavijestio Centar.

Na zahtjev Ombudsmana za djecu, Centar za socijalni rad u svom odgovoru Instituciji, između osalog navodi:

- da je XX dana 4. februara 2014. godine telefonom nazvao Centar za socijalni rad i saopštio da je kod djeteta primijetio ožiljke na licu;
- ocu maloljetnog djeteta je saopšteno da odmah ode ljekaru, a nakon toga, ukoliko bude indicija da se radilo o nasilju, sa nalazom ode u CJB i isto prijavi;
- nakon obavljenog pregleda 4.02.2014. godine imenovani je ponovo telefonom nazvao Centar za socijalni rad i pročitao nalaz ljekara, a potom mu je sugerisano da odmah produži u CJB i prijavi okolnosti nasilja nad djetetom;
- dana 14. februara 2014. godine obavljen je dogovoren razgovor stručnog tima sa podnosiocem prijave i od istog je uzeta izjava na okolnosti koje su Centru već poznate;
- dana 5.03.2014. godine stručni tim je telefonom kontaktirao CJB i dobio informaciju da CJB nije zaprimio prijavu vezano za nasilje nad dječakom;
- isti dan, 5.03. 2014. godine stručni tim je nazvao podnosioca prijave koji je došao u Centar za socijalni rad 6.03.2014.godine i rekao da nije išao u CJB već u instituciju Ombudsmana za djecu;
- 6.03.2014. godine stručni tim za poslove mirenja, povjeravanja maloljetne djece i određivanja ličnog kontakta uputio je dopis CJB sa prijedlogom pokretanja postupka, a pismenim podneskom pokrenut je postupak u Centru za socijalni rad-sektor za poslove zaštite od zanemarivanja i zlostavljanja maloljetne djece, sa naglaskom hitnog postupanja.

⁹⁶ Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture broj 1805-25-PŽS/14

⁹⁷ Predmet broj 157-15-PŽ/14

Kako iz zaprimljenog odgovora proizilazi da je tek 6.03.2014. godine pokrenut postupak pred Centrom za socijalni rad, sa naglaskom na hitno postupanje, Ombudsman za djecu je dana petak, 14.03.2014. godine u Centru sa socijalni rad ostvario uvid u predmet. Tom prikom su potvrđeni navodi iz dostavljenog odgovora, a na posebno pitanje koje mjere su preduzete poslije pokretanja postupka pred Centrom koji je označen kao hitan - odgovor je da su za dan utorak **18.03.2014. godine** u Centar za socijalni rad pozvana oba roditelja.

Iz zaprimljenog odgovora Centra i uvida u spis predmeta, nesumnjivo je da Centar za socijalni rad nije preuzeo mjere u skladu sa svojim ovlaštenjima utvrđenim Zakonom i Protokolom o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece čime je načinio propuste u radu na štetu prava djeteta.⁹⁸

Centar za socijalni rad je javna ustanova kojoj sve nadležne institucije, organizacije i pojedinci prijavljuju i sumnju da je dijete žrtva bilo kojeg oblika nasilja, a centar je dužan da preduzme sve potrebne mjere radi zaštite ličnih i imovinskih prava i interesa djeteta.⁹⁹ Centar za socijalni rad ima i obavezu i odgovornost da izvrši provjeru svake takve prijave, stanje djeteta, procjenu potreba i eventualne rizike, te da na osnovu provjere i procjene planira i sprovodi mjere zaštite.

Zakon o socijalnoj zaštiti obavezuje centar za socijalni rad na pojačanu pažnju ovog organa u svim slučajevima zaštite djece i njihovih interesa i obavezuje da u postupku u kome se odlučuje o pravima djeteta omogući djetetu da izrazi svoje mišljenje.¹⁰⁰

Po navedenoj prijavi, koju je zaprimio telefonom 4.februara 2014.godine, a o čemu je zapisnik sačinjen tek 14. februara 2014.godine, Centar za socijalni rad nije sproveo ni jednu aktivnost usmjerenu na provjeru navoda iz prijave, nije izvršio procjenu stanja ni potreba djeteta, niti je ostvario potrebnu saradnju sa nadležnim institucijama.

Umjesto preduzimanja definisanih mera koje su obaveza centra za socijalni rad, Centar je podnosioca prijave upućivao da se obrati ljekaru i policiji. Takvim postupanjem, Centar je svoju obavezu i odgovornost za postupanje prenio na roditelja i njemu prepustio da cijeni da „*ukoliko bude indicija da se radilo o nasilju, sa nalazom ode u CJB i isto prijavi*“.

Posebno zabrinjava stav Centra da je „*Prijedlog i savjet stručnog tima dat oцу djeteta je polazio od toga da CJB Odsjek za maloljetničku delikvenciju provede istražni postupak u punom kapacitetu i dozvoljenim radnjama, kao efikasnija instanca u tom dijelu...*

Istražne radnje CJB u punom kapacitetu, kako se navodi u odgovoru Centra, nisu niti mogu biti zamjena za postupanje Centra. Centar preduzima sve potrebne mjeru da zaštiti dijete na osnovu provjere i procjene koju je sačinio stručni tim, ne čekajući ishode postupka koji se vode,(ako se vode), pred drugim institucijama i službama. Ovakvim pristupom, Centar je svoje obaveze za preduzimanje mera u zaštiti djeteta prebacio na druge službe i institucije.

Jedina preduzeta aktivnost Centra je poziv za oba roditelja da 18. marta dođu u Centar za socijalni rad (mjesec i 14 dana poslije zaprimljene prijave o nasilju nad djetetom). Propuštanje Centra za socijalni rad da preduzme mjeru u skladu sa zakonom utvrđenom obavezom: nije ostvario kontakt sa djetetom i nema uvid o događajima koji se prijavom navode, nije ostvario kontakt sa drugim ustanovama koje bi mogle imati informacije o okolnostima koje se prijavom navode, nije napravio procjenu potreba djeteta niti preuzeo mjeru zaštite za dijete, protivno je interesu djeteta i njegovom pravu na zaštitu od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

⁹⁸ Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka, broj: 157-15-PŽ/14 od 15.03.2014.

⁹⁹ Porodični zakon, član 94.

¹⁰⁰ Zakon o socijalnoj zaštiti, član 66.

2. Po prijavi nasilja nad djetetom,¹⁰¹ Centar za socijalni rad, između ostalog, navodi da je prijava djeteta i majke za navodno psihološko nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje od strane oca prema kćerki u potpunosti neosnovana... „*Nakon provedenih aktivnosti zaključeno je da majka vrši psihološko nasilje nad mlljt. djetetom, konstantnu indukciju djeteta protiv oca, manipuliše sa mlljt. djetetom i nastoji da manipuliše i sa institucijom.*“

Kod tako utvrđenog stanja, Centar ne preduzima potrebne mjere radi zaštite djeteta.

3. Prijavom Instituciji¹⁰² navodi se da je dijete u školi „*izloženo ismijavanju pred drugarima, podsticanju drugara da ga izbace iz razreda, zahtijevanje od učenika da ga po svaku cijenu izbace iz razreda, a sve je počelo od momenta kada je mama djeteta pokušala razgovarati sa učiteljicom i molila da mu se posveti malo više pažnje.*“

4. Institucija je i u 2014. godini primila i prijave kojima se ukazuje na nasilje nad djecom od strane trećih lica. U obraćanju Instituciji majka moli za pomoć¹⁰³ zbog ugroženosti njene djece i psihičkog maltretiranja od strane komšinice koja „*upućuje prijetnje, psovke i kletve i govori da će mu sasuti esenc u oči i da za to neće odgovarati, jer ona ima, kako kaže „šifru“.*“

Prema podacima MUP-a,¹⁰⁴ u 2014. godini evidentirano je 427 krivičnih djela nasilja u porodici, a broj prijavljenih lica je 442. Od ukupnog broja prijavljenih - 156 su povratnici, 2 lica su maloljetnici, a 28 je ženskog pola. Prema istim podacima, ukupan broj žrtava nasilja je 493, a u 32 slučaja žrtve nasilja su djeca i to 17 dječaka i 15 djevojčica u uzrastu: do 7 godina 4 djece, u uzrastu od 7-14 godina 11 djece, 5 djece u uzrastu od 14-16 godina i 12 djece u uzrastu od 16-18 godina.

Istovremeno broj prekršaja prema Zakonu o zaštiti nasilja u porodici je 1133 za koje je podnesena prijava protiv 1110 lica, a kao žrtve nasilja evidentirano ukupno 1259 lica, od kojih je 101 dijete, 45 dječaka i 56 djevojčica.

Na žalost, statistički podaci još uvijek ne odražavaju stvarno stanje na terenu iz više razloga. Jedan od razloga je i da se još uvijek kao žrtve nasilja evidentiraju samo ona djeca koja su direktne žrtve nasilja i to najčešće fizičkog nasilja, tako da se djeca koja su godinama svjedoci različitih oblika nasilja u porodici ne evidentiraju kao žrtve, što znači da za tu djecu nije obezbijeđena ni odgovarajuća stručna pomoć i podrška.

Prijave Instituciji o nasilju nad djecom u porodici podnose najčešće bliski srodnici, a o nasilju nad djecom u obrazovnom sistemu roditelji.

Škola još uvijek problem nasilja nad djecom, koje se dešava izvan škole, ne doživljava i kao problem u čijem bi prepoznavanju i sprečavanju trebala biti uključena.

Prema zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju, odgovornost je na direktorima škole, koji „obezbjeduju zaštitu prava učenika, zaštitu zdravlja učenika i njihovu sigurnost u školi, te preduzimaju mjere u zaštiti prava učenika,“¹⁰⁵ da u svim slučajevima kada imaju saznanje da je nasilje nad djetetom počinjeno od strane zaposlenog u školi pokrenu postupak radi utvrđivanja njegove odgovornosti. To se, na žalost, najčešće ne dešava, tako da su se u jednom broju slučajeva roditelji obratili

¹⁰¹ Predmet broj: 570-51-PŽ/14,

¹⁰² Predmet broj: 1388-128-PŽ/14

¹⁰³ Predmet broj: 852-79-PŽ/14

¹⁰⁴ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Izvod iz evidencije za 2014.godinu broj D/P-052-62/15 od 5.02.2015.

¹⁰⁵ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 74/08, 71/09, 104/11, 33/14 član 129.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 74/08, 106/09, 104/11, 33/14 član 99.

direktno Instituciji, a da prethodno i nisu podnijeli prijavu školi, očekujući da će na ovaj način, obezbijediti zaštitu svog djeteta.

Nevladin sektor, angažovan u ovoj oblasti, dao je veliki doprinos ne samo u jačanju društvene svijesti o prisutnosti problema i sistemskom uređivanju ove problematike, već i radom na terenu u podršci žrtvama svih oblika nasilja i stalnim ukazivanjem na potrebu jačanja sistemskih rješenja.

2. Vršnjačko nasilje

Najveći problem u rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja je njegovo ignorisanje, a i takve situacije su prisutne.

Jedan broj škola zbog nerazumijevanja problema ili politike nezamjeranja ne vidi problem, ističući da su djeca uvijek to radila i da je to sastavni dio njihovog odrastanja. Takav odnos prema problemu vršnjačkog nasilja pokušavaju pravdati i negativnim uticajem na ugled škole svakog prijavljenog slučaja.

Jedan broj škola krajnje odgovorno pristupa rješavanju svakog pojedinačnog slučaja, ima dobru saradnju sa roditeljima, doslovno primjenje Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske.¹⁰⁶

Nasilje među djecom javlja se u vrlo različitim oblicima agresivnog ponašanja, od rješavanja međusobnih konflikata nasilnim putem, vrijeđanja, ponižavanja i omalovažavanja do ozbiljnih sukoba.

Problem nasilja među djecom nije problem samo škole, bez obzira što se najčešće dešava u školi. Roditelji u tome naravno imaju izuzetno važnu ulogu. Posebno je važna saradnja roditelja i škole, koja na žalost vrlo često izostaje. Roditelji pokušavaju naći opravdanje za svako ponašanje svoga djeteta i problem uglavnom vide u neadekvatnoj reakciji škole.

Škola osnovni problem vidi u roditeljima i u njihovoj nespremnosti na saradnju. Prebacivanje odgovornosti sa jednih na druge ne doprinosi rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja, naprotiv, dodatno ga komplikuje i poraz je i jednih i drugih jer nisu osigurali potreban nadzor u odrastanju djeteta.

Prijave po kojima je Institucija postupala u izvještajnom periodu podnosili su uglavnom roditelji djece koja su žrtve nasilja ili mediji. „Učenicu osnovne škole je na malom odmoru, u školskom dvorištu pretukla vršnjakinja, udarala je, čupala za kosu.“¹⁰⁷

Teško je odrediti iz kojih porodica i sredina dolaze počinaci, ali stručnjaci upozoravaju da ta djeca imaju problem. Uzroci takvom njihovom ponašanju mogu biti vrlo različiti, ali oni imaju problem nesigurnosti u vlastite vrijednosti, oni ne tolerišu druge i drugačije, oni zavode red i disciplinuju druge i to rade na način da drugu djecu omalovažavaju, ponižavaju, maltretiraju, vrijeđaju. Problem je da se u takvom ponašanju ne vidi problem. Ignorisanje problema od strane odraslih je, u stvari, podsticaj za dalje takvo ponašanje djece, i oni nastavljaju takvo ponašanje, zato što odrasli to tolerišu. Osnovni problem je da su odrasli (roditelji, škola) reagovali i kad nisu reagovali, jer djeca iz njihovih reakcija (koje su izostale) na određena ponašanja određuju granice do kojih mogu ići.

¹⁰⁶ Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske potpisana je 19. novembra 2008. godine od strane ministra prosvjete i kulture, ministra zdravlja i socijalne zaštite i ministra unutrašnjih poslova

¹⁰⁷ Predmet broj: 693-5-PŽS/14

Djeca žrtve rijetko prijavljuju nasilje koje im se dešava, kažu da se boje da će dodatno „iskomplikovati“ problem pa se jedni povlače i očekuju da će to vremenom prestati, a drugi odgovaraju na isti način. Ne prijavljuju nasilje i zato što misle, ako to prijave u kući ili školi, da neće dobiti potrebnu podršku i da neće biti ozbiljno shvaćeni. Dodatni problem je, što je, prema izjavi djece, sve prisutnije psihičko nasilje i među vršnjacima. Ovaj oblik nasilja ne ostavlja posljedice koje se vide kao kod fizičkog nasilja, teže se prepoznaće i prijavljuje.

Prema podacima MUP-a,¹⁰⁸ u 2014. godini evidentirana su 22 krivična djela sa obilježjem vršnjačkog nasilja (u 2013. godini - 20), a broj maloljetnika nad kojima je izvršeno nasilje je 90 (u 2013. godini - 120) i 51 djevojčica i 39 dječaka. Na žalost, i u ovoj evidenciji, od ukupnog broja maloljetnika nad kojima je izvršeno nasilje najčešće su djeca do 14 godina starosti – 38 (u 2013. godini - 59).

Istraživanje koje je Institucija Ombudsmana za djecu izvršila 2010. godine o primjeni Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu, i 2012. godine, zajedno sa Mrežom mladih savjetnika o prisutnosti vršnjačkog nasilja među djecom, onako kako to djeca vide, ukazali su na potrebu da programi prevencije nasilja uopšte, pa i vršnjačkog nasilja, budu dio školskog programa, kako bi djeca od najranijeg uzrasta, prilagođeno njihovom uzrastu i njihovim potrebama, u školi dobili potrebne informacije o različitim oblicima nasilja, njihovom prepoznavanju, posljedicama na njihov razvoj i sl. S obzirom da su programi prevencije nasilja nad djecom i među djecom uvedeni u Nastavni plan i program u školskoj 2014/2015. godini, još uvijek je rano govoriti da li su i u kojoj mjeri doprinijeli zaštiti djece u ovoj oblasti.

Istraživanje je ukazalo i na potrebu da resorno ministarstvo, na osnovu godišnjih pokazatelja svih škola u Republici Srpskoj, svake godine uradi izvještaj o vršnjačkom nasilju u obrazovnom sistemu, kojim bi se ukazalo ne samo na prisutnost pojave i postupanje nadležnih, već i dobre prakse koje škole imaju, pozitivna iskustva i škole koje nisu evidentirale slučajeve vršnjačkog nasilja, kako bi se na osnovu dobijenih pokazatelja moglo planirati nove mjere i aktivnosti radi jačanja onih dijelova u sistemu na koje se ukazuje kao nedovoljno efikasne. Na žalost, izvještaj o vršnjačkom nasilju u obrazovnom sistemu nije urađen.

Zaštita djece od različitih oblika nasilja zahtijeva, između ostalog, i jasno definisana pravila ponašanja u školi koja pod istim uslovima važe za sve: pitanje izostanaka sa nastave i pravdanje časova, ulogu psihologa i socijalnih radnika u školama, saradnju škole i roditelja koja na žalost vrlo često izostaje, ulogu savjeta roditelja i posebno savjeta učenika. Roditelji moraju biti dio obrazovnog sistema i pratiti napredovanje svog djeteta ali i probleme sa kojima se u školi susreće. Sistem mora naći adekvatno rješenje da se ta saradnja uspostavi i da bude stalna i stvarna i u najboljem interesu djeteta.

3. Nasilje na internetu

Istraživanje „Eksploracija djece na internetu“, koje je Ombudsman za djecu proveo u periodu od kraja 2012. godine do sredine 2013. godine, imalo je za cilj prikupljanje podataka i saznanja o stavovima i iskustvima djece o rizicima korišćenja informaciono komunikacionih tehnologija, i podataka relevantnih aktera društva (roditelja, profesionalaca, nevladinog sektora i kompanija iz ove oblasti, te medija) kao i senzibilizaciju kako odgovornih institucija i organa, tako i najšire javnosti o različitim oblicima nasilja među djecom i nad djecom na internetu, te mogućim rizicima kojima mogu biti izloženi.

¹⁰⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Izvod iz evidencije za 2014.godinu broj D/P-052-62/15 od 5.02.2015.

Istraživanje je obuhvatilo pored djece i roditelja i stručnjake iz škola, centara za socijalni rad, policije, osnovnih i okružnih sudova i tužilaštava i nevladinih organizacija koji su istakli da u praksi nisu imali veća iskustva sa eksploatacijom djece putem informacionih tehnologija, niti su upoznati sa načinima na koji se rješavaju ovi problemi, te da je neophodno definisati problem i raditi na edukaciji svih.

Pri tome ni internet provajderi nemaju adekvatan odgovor na zakonsku obavezu u smislu zaštite svojih klijenata, naročito djece, od neprimjerenih i štetnih sadržaja.

Rezultati istraživanja ukazali su, između ostalog, na potrebu da programi prevencije za zaštitu djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, uključujući i nasilje putem informaciono komunikacionih tehnologija, budu sastavni dio školskog programa, kako bi djeca, od najranijeg uzrasta, prilagođeno njihovim potrebama i uzrastu, u školi dobili informacije o različitim oblicima nasilja kojima djeca mogu biti izložena u ovoj komunikaciji.

Jedina sigurna zaštita za djecu je učenje djece o prednostima i rizicima kojima mogu biti izloženi. Samo djeca koja to znaju i djeca koja imaju dovoljno informacija o tome mogu prepoznati situacije koje ih povređuju i ugrožavaju. Zato roditelji od najranijeg uzrasta paralelno sa učenjem djece kako da rukuju mobilnim telefonima, računarima, internetom, treba da rade i na razvijanju svijesti djece da na internetu mogu biti izloženi neprijatnim situacijama, ali da ih s punim povjerenjem mogu prenijeti roditeljima kako bi ih zaštitili.

Rezultati istraživanja ukazali su i na potrebu da se osigura dosljedna primjena i stalni nadzor u primjeni Protokola o postupanju u slučajevima nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, jer Protokol obavezuje na postupanje nadležnih i u slučaju nasilja korišćenjem informacionih tehnologija.¹⁰⁹

Roditelji vrlo često nisu ni svjesni opasnosti kojima njihova djeca mogu biti izložena, nemaju dovoljno ni informacija ni znanja kako kontrolisati dijete na internetu, kako prepoznati da ono ima problem, kako ga zaštитiti; zbunjeni su zbog sve glasnijih upozorenja koja govore o opasnostima na internetu pa pribjegavaju zabrani korišćenja kompjutera i interneta, a to je upravo jedan od razloga zbog kojeg djeca ove slučajeve ne prijavljuju roditeljima.

Pored brojnih prednosti, internet nosi i rizike koji se odnose na izloženost djece različitim oblicima nasilja ali i ugrožavanju prava djeteta na njegovu privatnost, kao što je vrijedanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, podsticanje na mržnju i nasilje, iznošenje ličnih podataka, otkrivanje porodičnih prilika, pristupanje raznim grupama koje imaju različite ciljeve, a koji mogu biti štetni po dijete.

Nasilje odraslih nad djecom putem interneta najčešće se odnosi na dječiju pornografiju. Lažno se predstavljajući na internetu, lako zadobijaju povjerenje djece i postaju njihovi „prijatelji“. Onda kad su postali prijatelji svi njihovi razgovori i dogovori su „samo njihova tajna“.

Pored različitih oblika nasilja kojima djeca na internetu mogu biti izložena, sve veći problem je i razvijanje zavisnosti od ovog oblika komunikacije kod djece što ugrožava i njihovo zdravlje. U periodu dok još uviјek rastu i razvijaju se, njihovo nekontrolisano sjedenje ispred računara i po nekoliko sati dnevno, ugrožava njihovu kičmu i njihov vid, stvara loše prehrambene navike i dodatno ugrožava kvalitet socijalnih kontakata djece. Djeca se sve manje druže, razgovaraju i igraju na način da to čine u direktnom kontaktu, njihova druženja i igre odvijaju se u virtuelnom svijetu jer u slobodno vrijeme, na žalost,

¹⁰⁹ Prema podacima iz Prvog izvještaja o nasilju nad djecom, u 2013.godini evidentirano je 13 slučajeva elektronskog nasilja

sve više sjede ispred računara. I ne samo slobodno vrijeme, uzimaju od sna, od učenja, od odmora za svoje aktivnosti u ovoj komunikaciji. „Ja previše vremena provodim na kompjuteru tj. na internetu. Kada odem na kompjuter prvo što radim palim fejsbuk, budem jedno dva-tri sata, vikendom i po 6 sati, dogovaramo se nešto, trošimo vrijeme. Koristim internet za razonodu, slušanje muzike, gledanje filmova. Za školu rjeđe.“¹¹⁰

Institucija je tokom proteklog perioda promovisala internet stranicu www.djecanainternetu.org i štampala prigodan vodič s namjerom da ukaže na sve veću prisutnost i sve veći uticaj ovih tehnologija u odrastanju djeteta, te obavezu odraslih u zaštiti djece u tom svijetu komunikacije. Pored navedenog, Institucija je tokom 2013. i 2014. godine u 56 škola održala radionice sa djecom na temu „Da li znamo šta je nasilje“, a što uključuje i nasilje na internetu, te pokrenula inicijativu za obilježavanje Međunarodnog dana sigurnog interneta, koji se već 5. godinu obilježava u Republici Srpskoj, sa ciljem, između ostalog, da se ova tema među djecom drži stalno aktuelnom, jer ovo nije lekcija koja se uči danas za ocjenu, uči se za život.

Ombudsman za djecu svoj doprinos u promociji zaštite djece na internetu dao je i aktivnim učešćem u radu Komiteta Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu. Ovu kampanju Institucija je promovisala i među mladim savjetnicima kako bi podigla svijest djece o potrebi nenasilne komunikacije na internetu.

4. Pravo na privatnost

Ni jedno dijete ne smije biti izloženo samovoljnem ili nezakonitom miješanju u njegov privatni i porodični život, dom ili ličnu prepisku, kao ni nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled. Dijete ima pravo na zaštitu **zakona** od takvog miješanja ili napada.¹¹¹

Iz navedenog, ali i ostalih članova Konvencije, proizlazi obaveza države da preduzme sve neophodne zakonodavne, administrativne i druge mjere za ostvarivanje prava priznatih Konvencijom, polazeći pri tome od osnovnih principa Konvencije (pravo na život i razvoj, nediskriminacija, najbolji interes djeteta, pravo djeteta na izražavanje mišljenja) koji su uslov za ostvarivanje svakog prava iz Konvencije, pa i prava djeteta na zaštitu privatnosti.¹¹²

Na povrede prava djeteta na zaštitu privatnosti, Instituciji su i u izvještajnom periodu ukazivali roditelji, ali i nastavnici i zaposleni u centrima za socijalni rad. Roditelji najčešće ukazuju na problem izloženosti djece različitim medijskim sadržajima koji nisu primjereni uzrastu i potrebama djece, a zaposleni u institucijama koji rade sa djecom ukazuju na povredu prava djeteta na privatnost i nepoštovanje dostojanstva djeteta.

Kada se govori o privatnosti djeteta, misli se prije svega na njegov privatni život, njegov identitet i duševni integritet. Identitet djeteta se otkriva objavom fotografije, imena i prezimena djeteta, inicijala, podataka o porodičnim prilikama, razvoju djeteta i sl, bilo da se to čini direktno ili indirektno. U svim ovim situacijama postavlja se pitanje pristanka djeteta i njegovih roditelja, stvarne potrebe djeteta i opravdanosti interesa javnosti.

¹¹⁰ Učesnik fokus grupne diskusije - 16 godina, za potrebe istraživanja 2012.godine

¹¹¹ UN Konvencija o pravima djeteta, član 16.

¹¹² UN Komitet za prava djeteta, razmatrajući 2005. godine Prvi inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine o stanju prava djeteta, svojim zaključnim razmatranjem izrazio je svoju zabrinutost i činjenicom da se pravo djeteta na privatnost ne poštuje, te je preporučio preduzimanje potrebnih mjera kako bi se obezbijedili uslovi za poštovanje prava djeteta na privatnost.

UN Komitet za prava djeteta 2012. godine, novim preporukama, nakon razmatranja drugog, trećeg i četvrtog kombinovanog izvještaja BiH, izražava svoju zabrinutost zbog učestalih slučajeva neetičkog i neprofesionalnog izvještavanja, te preporučuje donošenje zakona kojim se zabranjuje objavljivanje ličnih podataka djece i obezbjeđuje srazmerna kazna za takvo ponašanje.

Na žalost, još uvijek je prisutan senzacionalistički pristup u izvještavanju o događajima koji djecu dovode na naslovne strane. Najčešće su to djeca u sukobu sa zakonom, žrtve nasilja, djeca koja žive u teškim životnim uslovima, iznose se podaci o porodici, razgovara se sa djetetom bez saglasnosti roditelja, odnosno staratelja, iznose se dijagnoze o zdravstvenom stanju djeteta, izvještava se o školi i razredu u koji dijete ide, objavljaju se fotografije. Takav pristup, prioritet daje pravu javnosti na informaciju, zanemarujući pri tome pravo djeteta na zaštitu.

Zakon o zaštiti ličnih podataka¹¹³ svim licima na teritoriji Bosne i Hercegovine osigurava poštovanje prava na privatnost u pogledu obrade ličnih podataka koji se na njih odnose. Zakon uspostavlja osnovne principe u obradi ličnih podataka, govori o posebno osjetljivim podacima, a odnosi se pored ostalog i na prikupljanje, obradu i dalje korištenje video snimka koji po svom sadržaju predstavlja lične podatke fizičkih lica i obavezuje sve ustanove da preduzmu sve potrebne mjere protiv neovlaštenog pristupa, neovlaštenog prenosa, nezakonite obrade kao i mjere protiv zloupotrebe ličnih podataka. Neovlašten pristup i prenos mogu dovesti do različitih zloupotreba, koje ugrožavaju ne samo pravo djeteta na zaštitu privatnosti već i njegovu bezbjednost. Video nadzor u obrazovnim i drugim ustanovama u kojima borave djeca postavlja se prije svega radi zaštite bezbjednosti djece. Ali da bi se bezbjednost osigurala, za korištenje video nadzora neophodno je da se odgovarajućim aktima ustanove, reguliše upoteba istog- prije svega svrha video nadzora, način upotrebe i čuvanje snimljenih podataka, davanje zapisa video nadzora treći licima, zaštita prava po tom osnovu, kako bi se izbjegla mogućnost zloupotrebe. Sa činjenicom da je video nadzor postavljen, i koji prostor pokriva blagovremeno bi trebali biti upoznati i roditelji i djeca i zaposleni u ustanovi.

Institucija je primila žalbe kojima se ukazuje i na nemogućnost pristupa informacijama u ustanovama koje odlučuju o pravima djeteta. Ustanove takav odnos prema podnesenim zahtjevima pravdaju pravom djeteta na zaštitu privatnosti. Iako Zakon o slobodi pristupa informacijama¹¹⁴ obavezuje sve javne ustanove da pristup informacijama obezbjede u skladu zakonom, ta pitanja još uvijek nisu na odgovarajući način uređena kako to zahtijeva Zakon o slobodi pristupa informacijama, pa izostaje i postupanje u skladu sa istim.

Zakon o javnom informisanju¹¹⁵, na žalost, nije prepoznao djecu kao posebno osjetljivu kategoriju, pa je njihova zaštita moguća pod uslovima utvrđenim zakonom, koji se odnose na sva fizička lica (ako se narušava ugled, vrijeda čast ili integritet, iznose ili prenose neistiniti navodi ili na drugi način vrijeda njegovo dostojanstvo). U primjeni Zakona o javnom informisanju nije obezbijeden potreban nadzor.

Svako izvještavanje o djeci, djecu izlaže na različite načine pažnji javnosti, zato je vrlo važno interes javnosti usmjeriti na pojavu i problem, a ne na dijete i njegovu privatnost (ako je djevojčica žrtva nasilja, da li je interes javnosti da zna njeno ime, inicijale, školu u koju ide), odnosno, mora se u svakoj situaciji imati procjena da li će objavljena informacija i kako uticati na dijete i njegov razvoj.

¹¹³ Zakon o zaštiti ličnih podataka, „Službenik glasnik BiH“ broj 49/06, 76/11, 89/11

¹¹⁴ Zakon o slobodi pristupa informacijama, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 20/01

¹¹⁵ Zakon o javnom informisanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 10/97“ prečišćen tekst

V PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU

1. *Pristup zdravstvenoj zaštiti*

Pravo na zdravlje i zdravstvenu zaštitu kao osnovno ljudsko pravo garantovano je Ustavom Republike Srpske¹¹⁶, a njegovo ostvarivanje uređeno je brojnim zakonima i ne samo u zdravstvenom sektoru.

Konvencija o pravima djeteta, ostvarivanje prava djeteta na zdravstvenu zaštitu postavlja vrlo široko:

- Strane ugovornice će obezbijediti, u najvećoj mogućoj mjeri, opstanak i razvoj djeteta (član 6. Konvencije),
- Strane ugovornice priznaju pravo djeteta na uživanje najvišeg ostvarivog zdravstvenog standarda i na kapacitete za liječenje i zdravstvenu rehabilitaciju. Države će nastojati da obezbijede da nijedno dijete ne bude lišeno prava pristupa takvim uslugama zdravstvene zaštite.(član 24. Konvencije)

Jedan od osnovnih zahtjeva Konvencije je obaveza države da obezbijedi da ni jedno dijete ne bude lišeno prava pristupa uslugama zdravstvene zaštite. Prema važećim zakonima ¹¹⁷ pravo na pristup zdravstvenoj zaštiti u Republici Srpskoj osiguran je djeci do 15 godina života i djeci koja se nalaze na redovnom školovanju do 26. godine, što znači da su ove kategorije obavezno osigurana lica bez obzira na status osiguranja njihovih roditelja, da li rade i da li su uplaćeni doprinosi. Prema informacijama iz Fonda zdravstvenog osiguranja, ni jednom djetetu nije uskraćen pristup zdravstvenoj zaštiti, zbog postojećeg zakonskog okvira, ali da će prve izmjene Zakona, pored ostalog, osigurati pristup zdravstvenoj zaštiti za svu djecu, na način da su djeca sva lica koja nisu navršila 18 godina života.

Institucija nije primila prijave kojima se ukazuje na povrede prava djeteta po osnovu pristupa uslugama zdravstvene zaštite i ovjerom zdravstvene knjižice.

Prijavama Instituciji ukazuje se najčešće na teška oboljenja djece zbog čega su neophodna duga liječenja i operacije i izvan Republike Srpske, ukazuje se na rijetke bolesti djece koje ne prati odgovarajuća podrška, ukazuje se i na problem statusa ovih roditelja, koji su godinama na bolovanju zbog teškog zdravstvenog stanja njihove djece, ukazuje se na problem odrastanja druge djece u porodici, koji rastu pored njih, ili su i sami preuzeli brigu i odgovornost za svoju braću ili sestre, ukazuje se na finansijske probleme i administrativne procedure.

„Dijete je rješenjem centra za socijalni rad razvrstano u grupu lica sa kombinovanim smetnjama. Za kupovinu aparata Fond zdravstvenog osiguranja Republike Srpske je odobrio roditeljima refundaciju troškova, međutim, osporena im je refundacija troškova za nabavku rezervnih dijelova koji služe za servisiranje aparata. Na doneseno rješenje, po žalbi nije odgovoren u zakonskom roku od 60 dana, ni u narednom roku od 15 dana po urgenciji.” ¹¹⁸

¹¹⁶ Ustav Republike Srpske, član 37.

¹¹⁷ Zakon o zdravstvenom osiguranju, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 106/09, član 16.

¹¹⁸ Predmet broj: 751-71-PZ/14

„Molim Vas da utvrdite ispravnost postupanja prvostepenog i drugostepenog organa, s obzirom da je jedan slučaj, na bazi iste dokumentacije pozitivno rješen, a drugi odbačen.“¹¹⁹

„Pošto mi nije odgovoreno na posljednju žalbu obraćam se Ombudsmanu za djecu da mi pomogne da dođem do odgovora (zahtjev za odobrenje nabavke pomagala).“¹²⁰

Pored primljenih prijava roditelja djece, i udruženja roditelja djece sa teškim i rijetkim bolestima obraćala su se Instituciji sa pitanjem da li su i koja sistemska rješenja moguća, kako bi se pomoglo porodicama koje, zbog prirode bolesti djeteta, moraju dežurati pored djeteta 24 sata.

Djeca sa teškim oboljenjima i rijetkim bolestima vode teške borbe sa bolešću, dugotrajnim liječnjima i teškim terapijama, vrlo često su u situaciji da pozivima za pomoć pokušavaju obezbijediti sredstva potrebna za liječenje i u inostranstvu. **Osnivanjem fonda** za teško bolesnu djecu, u okviru postojećih institucija, po uzoru na zemlje u okruženju, omogućila bi se po istim uslovima podrška i pomoć za svako dijete i u situacijama kada je za kratko vrijeme neophodno obezbijediti značajna sredstva.

Humanitarna akcija „S ljubavlju hrabrim srcima“, koja se godinama realizuje pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Srpske značajna je podrška i pomoć za djecu sa smetnjama u razvoju i sa teškim oboljenjima, a prva roditeljska kuća podrška je djeci koja se liječe od malignih bolesti.

UN Komitet za prava djeteta¹²¹ konstatuje da strane ugovornice nisu poklonile dovoljno pažnje posebnim potrebama adolescenata kao imaočima prava i unapređivanju njihovog zdravlja i razvoja, ističući da „zdravlje i razvoj“ na koji obavezuju navedeni članovi Konvencije, zahtijeva mnogo više i nikako nije ograničeno na odredbe člana 6. i 24.

S tim u vezi, Institucija je i u izveštajnom periodu ukazivala na nedostatak sistemskih preventivnih mjera i programa zdravstvene zaštite djece - zaštita od upotrebe alkohola, duvana, droga, reproduktivno zdravlje. Izostankom odgovarajućih preventivnih programa, prilagođenih potrebama djece od njihovog najranijeg uzrasta, sistem se bavi posljedicama i liječenjem djece u pojedinačnim slučajevima. Koncept zdravlja i razvoja djece zahtijeva da se zdravlje djece unapređuje i čuva ne samo u zdravstvenom sektoru, već i u porodici, školi, sportskim klubovima...

2. Zaštita djece od upotrebe droga

Normativni okvir i praksa postupanja u zaštiti djece od zloupotreba droga - praćenje pojave, sistemska rješenja u različitim sektorima, međuinstitucionalna i međusektorska saradnja, vođenje evidencije, je samo jedan segment zaštite koji bi morao biti prepoznat u zaštiti djece od upotrebe droga.

Na žalost, praksa pokazuje da su na tržištu stalno prisutni novi proizvodi, kao nove droge, i ta pojava zahtijeva aktivniju ulogu nadležnih prije svega u prepoznavanju takvih proizvoda na tržištu i adekvatnom reagovanju. Nove droge koje se pojavljuju kao različite biljne prerađevine prskane nepoznatim hemijskim sadržajima, prodaju se kao osvježivači prostora, soli za kupanje i sl, jeftine su i djeci lako dostupne. Problem je da policija nema mogućnosti djelovanja ni u situaciji kad pronađe takve proizvode, ne može ih oduzeti, niti može pokrenuti pitanje odgovornosti onih kod kojih je iste pronašla, iz razloga što se pronađeni sadržaji ne nalaze na listi zabranjenih droga i psihotropnih

¹¹⁹ Predmet broj: 1366-125-PŽ/14

¹²⁰ Predmet broj: 558-48-PŽ/14

¹²¹ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 4. Zdravlje adolescenata

supstanci. Prema Zakonu¹²² psihotropna supstanca je svaka supstanca prirodnog ili vještačkog porijekla koja je uvrštena u listu psihotropnih supstanci u skladu sa međunarodnim konvencijama o kontroli opojnih droga ili na osnovu odluke nadležnog organa u Bosni i Hercegovini. Listu opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga donosi Savjet ministara (član 16). Ako se pri tome ima u vidu da se aktivnosti u vezi sa ažuriranjem liste zabranjenih droga i psihotropnih supstanci odvijaju vrlo sporo,¹²³ onda je jasno da su različiti proizvodi, kao nove droge, uvjek nekoliko godina ispred aktivnosti nadležnih u tom dijelu.

U Republici Srpskoj provode se određene mjere i aktivnosti, u različitim sektorima, prije svega preventivne, radi unapređenja borbe protiv zloupotreba opojnih droga. Imenovana Komisija od 13 članova putem zdravstvenog, socijalnog, vaspitno-obrazovnog i represivnog sistema, i u saradnji sa organizacijama civilnog društva, provodi različite programe koji su usmjereni na sprečavanje zloupotrebe droga među djecom i mladima i smanjenju zdravstvenih i socijalnih rizika vezanih za zloupotrebu droga. Između ostalog, izvršene su i promjene u nastavnom predmetu biologija za 6. i 7. razred koje se odnose na prevenciju zloupotrebe opojnih droga, čime je zaštita djece od zloupotrebe opojnih droga postala dio redovnog obrazovnog sistema za ovaj uzrast djece. U sklopu brojnih aktivnosti u realizaciji programa, izrađen je i uspostavljen program za prikupljanje i obradu podataka o korisnicima opojnih droga, nabavljena potrebna oprema i zadužene osobe za njihovu realizaciju.

Zaštita djece u ovoj oblasti, zahtijeva da programi prevencije pored djece budu usmjereni i prema roditeljima, kako bi roditelji imali potrebne informacije i znanja o izazovima dječjeg odrastanja.

Evropsko istraživanje zastupljenosti upotrebe alkohola i droga među djecom srednjoškolskog uzrasta- ESPAD¹²⁴ usmjereni na istraživanje trendova i navika upotrebe alkohola i droga među djecom 15 godina starosti, realizovano je u Republici Srpskoj 2011. godine.

3. Zaštita djece od upotrebe duvana

Institucija je primila žalbe i od djece i od roditelja kojima se ukazuje na nepoštovanje odredbi Zakona o zabrani pušenja duvanskih proizvoda na javnim mjestima.¹²⁵ Na žalost, u primjeni zakona izostao je adekvatan nadzor nadležnih inspekcijskih službi.

Problem u zaštiti djece od upotrebe duvanskih proizvoda, između ostalog je i u njegovoj lakoj dostupnosti, u neadekvatnom nadzoru u primjeni propisa u ovoj oblasti i izostanak reakcije prema onima koji djecu izlažu rizicima duvanskih proizvoda.

Zaštita djece od upotrebe duvana pored mjera i aktivnosti usmjerenih na edukaciju djece o štetnim posljedicama duvanskog dima i adekvatnih sankcija prema onima koji djeci to

¹²²Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga, „Službeni glasnik BiH”, broj 8/2006, član 2.

¹²³ Lista je prema dostupnim informacijama ažurirana 2011.g. „Službeni glasnik BiH” broj 51/2011

¹²⁴ ESPAD-Evropski istraživački projekat upotrebe duvana, alkohola i droga među djecom srednjoškolskog uzrasta, realizovalo je Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite i Institut za javno zdravstvo. Projekat se provodi u 36 zemalja Europe u saradnji sa Evropskim centrom za praćenje droga i zavisnosti od droga.

¹²⁵ Zakon o zabrani pušenja duvanskih proizvoda na javnim mjestima, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 46/04, 74/04 i 92/09, u članu 2. pod javnim mjestima podrazumijeva ustanove gdje se pružaju usluge za javnost i mesta gdje se okuplja više ljudi, uključujući:

- a) vaspitno-obrazovne ustanove, kao što su: jaslice, vrtići, osnovne i srednje škole, fakulteti i univerziteti i druge obrazovne ustanove, te
- b) ustanove za smještaj i boravak učenika i studenata kao što su: studentski domovi, hosteli za mlade i druge ustanove gdje se primaju ili smještaju maloljetna lica.

dozvoljavaju, odnosno u tome ih ne sprečavaju, mora biti usmjerena i na dosljednu primjenu Zakona o zabrani pušenja duvanskih proizvoda na javnim mjestima.

Dosljedna primjena Zakona, na žalost, nije obezbijeđena ni u javnim ustanovama u kojima borave djeca, a pri tome nadležni kontrolni organi, nadzoru u ovoj oblasti nisu posvetili dužnu pažnju. Kontrola u ovim ustanovama mora biti stalna i kontinuirana, kako bi bila, prije svega u funkciji prevencije.

Istovremeno, Zakonom o zabrani prodaje duvanskih proizvoda licima mlađim od 18 godina,¹²⁶ utvrđene su, između ostalog, obaveze obrazovnih ustanova, koje su prema ovom zakonu, obavezne u svoje programe za osnovno i srednje obrazovanje uključiti temu - rizici upotrebe duvana za zdravlje, o kojoj treba da se predaje i razgovara najmanje jednom mjesечно u toku redovne nastave. Međutim, Zakonom nije utvrđeno ko donosi program niti obavezu da su programi prilagođeni uzrastu djeteta, sve je prepusteno školama, tako da je izostala i ocjena uticaja takvog zakonskog rješenja u zaštiti djece u ovoj oblasti - da li se programi u školi provode, da li su prilagođeni uzrastu djeteta, da li su dali očekivane rezultate.

4. Zaštita djece od upotrebe alkohola

UN Komitet za prava djeteta zabrinut je da je konzumacija alkohola, duvana i drugih ilegalnih droga i dalje rasprostranjena među adolescentima u državi potpisnici, te preporučuje državi da sistematski prikupi informacije o potrošnji alkohola, duvana i drugih ilegalnih droga među adolescentima i da preduzme mjere neophodne za efektivno sprovodenje zabrane prodaje takvih proizvoda djeci.¹²⁷

Bez obzira na postojeća zakonska rješenja koja jasno zabranjuju prodaju alkohola licima mlađim od 18 godina, Zakon o izmjenama i dopunama zakona o trgovini,¹²⁸ praksa pokazuje da na žalost nema efikasne primjene zakona u praksi. Posebno zabrinjava stav nadležne inspekcije da nema načina za adekvatno postupanje.

Problemi u zaštiti djece od upotrebe alkohola prisutni su po više osnova:

- posebno zabrinjava laka dostupnost alkohola djeci,
- neadekvatan nadzor nadležnih inspekcija u primjeni zakona,
- nedostatak programa prevencije o zaštiti zdravlja djece i štetnosti alkohola,
- izostanak reakcije prema odraslima koji djeci omogućavaju i dozvoljavaju ili ih ne sprečavaju u upotrebi alkohola.

Najčešća reakcija za situacije u kojima se djeca nađu, kao i kod ostvarivanja prava djeteta po drugim osnovama, je prebacivanje odgovornosti sa jedne na drugu instituciju, na stanje u društvu, na uticaj sredine i sl. Posljedice takve reakcije snose samo djeca.

U službi Hitne pomoći potvrđuju da posebno u dane praznika, ali i vikendom primaju i djecu u stanju alkoholisanosti.

¹²⁶ Zakon o zabrani prodaje duvanskih prizvoda licima mlađim od 18 godina, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 46/04, 74/04, 96/05, 92/09

¹²⁷ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 58-59.

¹²⁸ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o trgovini, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 52/11, član 15. a propisuje zabranu trgovcima da prodaju alkoholna pića osobama mlađim od 18 godina i obavezu isticanja zabrane prodaje alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o ugostiteljstvu, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 57/12, u članu 27. i 32, izriče zabranu prodaje, upotrebe i posluživanja alkoholnih pića licima mlađim od 18 godina i obavezuje ugostitelja da vidno istakne zabranu prodaje, upotrebe i posluživanja alkoholnih pića djeci.

U jednom broju srednjih škola potvrđuju da učenik dođe u školu u alkoholisanom stanju, da o tome odmah obavijeste roditelje učenika, međutim, vrlo često, roditelj ne reaguje na takve pozive.

Posebno zabrinjava činjenica da se smanjuje dobna granica kada djeca stiču prva iskustva sa alkoholom, te činjenica da djevojčice samo u malom procentu u tome zaostaju za svojim kolegama. Uzroci koji dovode do alkoholizma mladih su brojni, ali se najčešće dovode u vezu sa njihovim periodom odrastanja-period adolescencije, uticaj porodice i posebno uticaj vršnjačke grupe.

Stručnjaci upozoravaju da promjene navika u ponašanju djeteta, povećana agresivnost, problemi u koncentraciji, zanemarivanje obaveza u školi i sl. mogu ukazivati da dijete ima problem sa alkoholom. Za zaštitu djece od upotrebe alkohola prevencija je najvažnija, a to znači da učenje djece o zaštiti njihovog zdravlja i svim štetnim posljedicama koje uzimanje alkohola ima na njihovo odrastanje, mora započeti u njihovom najranijem uzrastu, prilagođeno njihovim potrebama i mora biti dio obrazovnog sistema.

Prisutnost alkohola kod djece i mladih samo potvrđuje da ozbiljan problem prisutnosti alkohola kod djece još uvijek nije ozbiljno shvaćen, čemu u prilog ide i činjenica da nema definisanih programa prevencije, niti sankcija za one koji djecu izlažu štetnom djelovanju alkohola.

5. Djeca i igre na sreću

Zakonom o igrama na sreću¹²⁹ u članu 11. utvrđeno je:

- da je licu mlađem od 18 godina zabranjeno učestvovanje u igrama na sreću,
- licu mlađem od 18 godina zabranjen je ulaz u kazina, igračnice, prostore u kojima se priređuje klasična tombola, kladionice i automat klubove,
- priređivač igara na sreću dužan je na vidnom mjestu istaknuti odredbe iz stava 1 i 2 ovog člana u svim poslovnim jedinicama.

Uprkos postojanju jasnih zakonskih odredbi¹³⁰ koji djeci onemogućavaju učešće u igrama na sreću, i u ovoj oblasti prisutno je nepoštovanje zakona, odnosno dopuštanje djeci pristupa prostorima i učešće u igrama na sreću.

Na žalost, i u ovoj oblasti, prisutan problem ukazuje da nije obezbijeđen adekvatan nadzor nadležnih inspekcijskih službi u primjeni propisa, da izostaje reakcija prema onima koji djeci dozvoljavaju i omogućavaju igre na sreću, ali i da nedostaju preventivni programi o štetnom uticaju koji igre na sreću imaju na djecu i njihovo odrastanje čije posljedice mogu biti i teške i dugotrajne, prije svega jer u najranijem uzrastu stvaraju loše navike - provode vrijeme u prostorima koji nisu njima namijenjeni, troše novac i od užine za igre, pozajmjuju za te svrhe, i posebno što stvaraju zavisnost.

Zaštita djece i u ovoj oblasti pored programa prevencije mora osigurati i stalni inspekcijski nadzor koji će redovnom kontrolom, prije svega biti u funkciji prevencije.

¹²⁹ Zakon o igrama na sreću, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 111/12

¹³⁰ Mišljenje Ombudsmana za djecu na Prijedlog zakona o igrama na sreću, broj: 1554-UP/12

6. Težina školske torbe

Prema stavu Svjetske zdravstvene organizacije zdravlje nije samo odsustvo bolesti i onesposobljenosti, već mnogo više od toga, stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja.

Zdravstveni i socijalni sektor danas su suočeni sa brojnim pitanjima zaštite zdravlja djece, koji su dobrom dijelom posljedica izostanka adekvatnih preventivnih programa i mjera zdravstvene zaštite djece. Jedan od njih je i težina školske torbe.

Na problem teške školske torbe godinama ukazuju ljekari koji upozoravaju da rezultati sistematskih pregleda učenika u osnovnim školama najčešće upozoravaju na probleme u vezi sa deformitetom kičme i stopala kod djece koji su, dobrom dijelom, uz nedovoljnu fizičku aktivnost djece i nepravilno držanje, te nekontrolisano sjedenje ispred računara, prouzrokovani i težinom školske torbe.

Danas su gotovo svi saglasni da težina koju djeca nose svakodnevno i godinama na leđima, nije rezultat potreba ni djece ni obrazovnog sistema, već izostanak osjetljivosti za ovaj problem i posebno posljedica koje ono ima na razvoj djeteta. Preporuke koje je Ombudsman za djecu uputio nadležnim institucijama, radi preuzimanja potrebnih mjera radi zaštite zdravlja djeteta, i mjere koje je s tim u vezi preuzeo Republički pedagoški zavod, realizovane su u jednom broju škola, a u jednom broju škola aktivnosti su u toku.

7. Ishrana djece

Pitanje ishrane djece veoma je važno za njihov pravilan rast i razvoj i zahtijeva angažovanje prije svega roditelja, ali i škole, s obzirom da najveći dio vremena dijete provodi u kući i školi. Kako bi se omogućila pravilna i zdrava ishrana djece tokom dana, evidentno je da bi minimalno jedan obrok, dijete moralo imati u školi, s obzirom da upravo u školi provodi vrijeme u kojem bi trebalo imati doručak ili užinu.

Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju¹³¹ utvrđeno je u članu 47:

- (3) škola može da organizuje rad školske kuhinje,
- (4) ministar donosi Pravilnik o uslovima rada školske kuhinje.

Škole smatraju neophodnim donošenje Pravilnika koji bi odredio moguće načine i uslove ishrane djece u školi i s tim u vezi predlažu:

- potrebu uvažavanja različitosti uslova u kojima škole rade,
- preciziranje vrste hrane koja se može pripremati ili prodavati u školskoj kuhinji,
- precizno određivanje nadležnih za vršenje nadzora nad radom školskih kuhinja,
- razvijanje svijesti kod djece o zdravoj ishrani,
- uključivanje savjeta roditelja i savjeta učenika u rješavanje ovog pitanja,
- neophodnost finansijske podrške školama u rješavanju ovog pitanja .

U jednom broju škola Instituciji su potvrdili da su odustali od iznajmljivanja školskog prostora trećim licima koja su prodavala različita peciva, slatkise, grickalice, sokove i sl. Istoču da zbog odgovornosti koju škola ima prema učenicima, bez jasno definisanih uslova, ne mogu preuzeti taj rizik, jer nisu u situaciji svaki dan kontrolisati šta se učenicima prodaje, je li proizvodima istekao rok i sl, a snose odgovornost za sve eventualne štetne posljedice za učenike.

¹³¹ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 74/08, 71/09, 104/11, 33/14

Predstavnici Institucije prilikom posjete jednoj osnovnoj školi bili su svjedoci jednog od načina ishrane djece u školi. Treća lica, za vrijeme velikog odmora, sa sendvičima koje su donijeli u korpi, stajala su na samom ulazu u školu. Prema izjavi direktora, škola već duže vrijeme vodi borbu da riješi ovaj problem, međutim, nema razumijevanja ni od nadležne inspekcije.

Pitanje ishrane djece dok su u školi višestruko je važno. Pored barem jednog obroka ili užine koja bi im bila obezbjedena, vrlo je važno da djeca, u školi od najranijeg uzrasta stiču navike i uče o zdravoj ishrani, o broju obroka, o posljedicama koje po njihovo zdravlje ima nepravilna ishrana...

8. Zaštita djece sa problemima u ponašanju

Prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite¹³² u 2013. godini u centrima za socijalni rad evidentirano je 829 maloljetnika sa asocijalnim ponašanjem, što je znatno manje u odnosu na 2011. godinu, kada je prema istim podacima u centrima za socijalni rad evidentirano 1333 djece sa asocijalnim ponašanjem.

Poremećaji u ponašanju djece odnose se na brojna i vrlo različita odstupanja od uobičajenog i društveno prihvaćenog ponašanja. Mogu se odnositi na neopravdano izostajanje sa nastave, bježanje od kuće, korištenje alkohola, krađe i druga ponašanja koja ukazuju na mogući nepovoljan razvoj djeteta ako se takvo ponašanje ne prepozna na vrijeme i ako izostane adekvatna reakcija.

Na žalost, djeca sa problemima u ponašanju vrlo često se ne prepoznaju na način da im je potrebna pomoć i podrška, već na način da su nevaspitan i da su budući delikventi.

Ono što karakteriše razvoj ovakvog ponašanja kod djece je, prema ocjeni stručnjaka, da se ono u većini slučajeva razvija postupno, od onih manje teških, do krajnje ozbiljnih.

Neprepoznavanje problema u ponašanju djece na vrijeme i izostanak adekvatne reakcije onda kad se problem u ponašanju pojavi, vodi do novih i težih problema u ponašanju, kakvi su i primjeri da se učeniku u nekoliko mjeseci, svaki mjesec izriče nova disciplinska mjera zbog novih izostanka iz škole, a da se i nisu tražili uzroci takvog ponašanja djeteta, da se nisu tražili načini da se djetetu pomogne, jer mu je pomoć potrebna, da roditelji djeteta nisu učestvovali u tim postupcima, umjesto pomoći dobio je kaznu koja neće riješiti ni njegov problem, ni problem njegove porodice, naprotiv.

9. Zaštita reproduktivnog zdravlja djece

Komitet izražava zabrinutost što rano sklapanje braka i rađanje predstavljaju značajne faktore u zdravstvenim problemima vezanim za seksualno i reproduktivno zdravlje, što djeца koja stupaju u brak često napuštaju školovanje i društveno su marginalizovana.¹³³

Neobaviještenost djece i mlađih, neznanje, nedostatak stručne pomoći i podrške, osnovni je problem na koji ukazuju i zdravstveni radnici i roditelji i sve češće i sama djeça koja, obraćajući se Instituciji, ukazuju na potrebu da o pitanjima zaštite njihovog zdravlja, znanja stiču u školi, te da zaštita reproduktivnog zdravlja mlađih mora biti prepoznata kao potreba društva i na odgovarajući način sistemski riješena.¹³⁴

¹³² Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječje zaštite 2013.

¹³³ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 4. Zdravlje adolescenata, tačka 21.

¹³⁴ U istraživanju Institucije u kojem je učestvovalo 523 srednjoškolca, na pitanje - Da li bi želio da u školi učiš o reproduktivnom zdravlju, 82% učenika je potvrđno odgovorilo

Ćutanje porodice i škole o temama koje djecu interesuju i koje su sastavni dio njihovog odrastanja, dovodi do toga da djeca o pitanjima i problemima o odnosima u vezama, informacije najčešće dobijaju od njihovih vršnjaka, putem raznih časopisa ili interneta. Neinformisanost ili pogrešna informisanost, nedostatak podrške u porodici i školi, djecu dovodi u situacije koje ostavljaju dugotrajne posljedice po njihovo zdravlje.

Rađajući djecu dok su i sami još djeca, postaju roditelji dok i sami trebaju roditeljsku brigu, dovedeni su u situacije koje nisu njihov izbor, već posljedica našeg odnosa prema djeci i njihovom zdravlju i neprepoznavanju uzroka koji su ih doveli u te situacije i, posebno, neprepoznavanju posljedica koje su i teške i dugotrajne, ne samo za to dijete i njegovu porodicu već i za društvo u cijelini.

Rađajući djecu dok su i sami još djeca, oni se u startu suočavaju sa onim životnim situacijama za koje nisu pripremljeni, a vrlo često djeca iz tih brakova odrastaju u uslovima koji ne osiguravaju pravilan rast i razvoj.

Imajući u vidu uzroke i, posebno, posljedice rizičnog seksualnog ponašanja mladih, neophodno je da obrazovni sistem prepozna potrebu i utvrdi program učenja mladih o seksualnosti i reprodukciji kojim će se, između ostalog, djeca i mlađi podsticati na razmišljanje o svome zdravlju, posebno reproduktivnom, o odnosima između polova, rizičnom ponašanju, polno prenosivim bolestima, prekidima trudnoće...i koji će prije svega biti u funkciji prevencije.

Ostvarivanje ciljeva obrazovanja kako su definisani zakonom, zahtijeva između ostalog da nastavni plan i program uključi i teme koje se odnose na promociju zdravlja, zdravih stilova života i usvajanja zdravih životnih navika kod djece.¹³⁵ Tako bi djeca, u obrazovnom sistemu, od najranijeg uzrasta, prilagođeno njihovom uzrastu i potrebama, u školi dobili potrebne informacije i znanja o štetnosti alkohola, droga, duvana, o zdravoj ishrani, o važnosti fizičke aktivnosti.¹³⁶

¹³⁵ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 52: Pravo na brigu o fizičkom i mentalnom zdravlju i bezbjednosti učenika u školi ima prvenstvo nad drugim pravima.

¹³⁶ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 4. Zdravlje adolescenata, tačka 18: Komitet poziva strane ugovornice da pokrenu i podrže mjere, stavove i aktivnosti usmjerene ka zdravom ponašanju tako što bi uključile odgovarajuće predmete u nastavni plan i program

VI ZAŠTITA PRAVA DJECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Zahtjev Konvencije u zaštiti prava djeteta sa smetnjama u razvoju, poziv je, prije svega za njegovo ravnopravno učešće u društvu, u kojem treba da uživa pun i dostojan život, u uslovima u kojima se obezbjeđuje njegovo dostojanstvo, postiže samostalnost i olakšava aktivno učešće u zajednici.¹³⁷

UN Komitet za prava djeteta,¹³⁸ Preporukama iz 2012. godine izražava svoju zabrinutost između ostalog i za:

- a) inkluzivno obrazovanje koje je i dalje vrlo ograničeno, jer većina djece ostaje kod kuće ili se šalju u posebne ustanove/škole,
- b) nedovoljnu i neadekvatnu zaštitu i podršku pružaoca usluga, posebno centara za socijalni rad i zdravstvenih centara koji nisu adekvatno opremljeni i pripremljeni da pružaju usluge i podršku neophodnu za zadovoljenje potreba ove kategorije djece,
- c) nedovoljnu primjenu zakonskih odredbi o izgradnji, što dovodi do postojanja arhitektonskih i fizičkih barijera na javnim mjestima, uključujući i škole.

Na žalost, za razliku od brojnih drugih oblasti, gotovo sve opštine u Republici Srpskoj evidentirale su djecu sa različitim smetnjama u razvoju. Prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite¹³⁹ u Republici Srpskoj evidentirano je 2013.godine ukupno 3007 maloljetnika koji imaju rješenje o razvrstavanju i to 1723 dječaka i 1284 djevojčice, a u 2014.godine ukupno 2984 maloljetnika i to 1685 dječaka i 1299 djevojčica

Prema istim podacima najveći broj djece kod kojih je izvršeno razvrstavanje su djeca sa višestrukim smjetnjama 1074 (u 2013.godini 787), psihičkim 661 (u 2013.godini 798) zatim djeca sa tjelesnim oštećenjem 405 (u 2013.godini 355), sa oštećenjem sluha 72 (u 2013.godini 142), sa smetnjama u glasu, govoru i jeziku 78 (u 2013.godini 113).

Bez obzira na vrstu smetnje koju imaju i bez obzira koliko njihovih vršnjaka ima isti problem, oni su samo djeca koja imaju potrebe kao i njihovi vršnjaci.

Po ocjeni stručnjaka, rana identifikacija djece - prepoznavanje znakova smetnji koju imaju u najranijem uzrastu i sposobnost sistema da adekvatno interveniše, preduslov su za ostvarivanje njihovih punih potencijala. Sve to zahtijeva multidisciplinarni pristup, kako u prepoznavanju smetnji kod djece tako i u intervenciji.

Na žalost, praksa pokazuje da izostaje rana dijagnostika, ali i da je nedovoljan broj stručnjaka za rad sa djecom poseban problem koji je prisutan u brojnim lokalnim zajednicama. Ova djeca ako nisu u mogućnosti imati podršku logopeda ili defektologa, npr. u mjeri u kojoj im je s obzirom na smetnju koju imaju prema nalazu ljekara potrebno, njihove šanse za uključivanje i postizanje maksimalno mogućih potencijala su sve manje.

Najčešći problem na koji ukazuju roditelji djece je upravo problem nedovoljnog broja stručnjaka za rad sa djecom, te nemogućnost zbrinjavanja djece na određeno vrijeme u toku dana.

¹³⁷ UN Konvencija o pravima djeteta, član 23.

¹³⁸ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 52.

¹³⁹ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječje zaštite 2013.

Zbog toga su i angažovanje Predsjednika Republike, u organizovanju donatorske večeri namijenjene djeci sa smetnjama u razvoju, te odziv brojnih institucija i pojedinaca za podršku njima, shvatili prije svega kao dodatnu brigu i potrebu, a tek onda i finansijsku pomoć koja će sigurno doprinijeti unapređenju njihovog položaja.

1. Pravo na dnevno zbrinjavanje

Roditelji djece sa smetnjama u razvoju prijavama Instituciji, između ostalog, ukazuju na nemogućnost odgovarajućeg dnevnog zbrinjavanja djece.

Novo pravo djece u socijalnoj zaštiti¹⁴⁰ – pravo na dnevno zbrinjavanje novi je kvalitet u zaštiti interesa ove kategorije djece, jer obuhvata različite vrste organizovanih dnevnih usluga i boravaka izvan vlastite porodice kroz koje se obezbjeđuje ishrana, njega, čuvanje, briga o zdravlju, vaspitanju i obrazovanju, psihosocijalna rehabilitacija, radna okupacija i druge usluge, a može se obavljati i u zasebnim centrima ili dnevnim boravcima.

Dnevni centri obezbjeđuju aktivnosti usmjerene na razvoj praktičnih vještina za svakodnevni život, koje u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju samostalnost, razvoj i održavanje socijalnih, kognitivnih i fizičkih funkcija. Zbrinjavanje u dnevnom centru, kroz odgovarajuće usluge zdravstvene njegе, fizikalne terapije, individualnog tretmana zavisno od smetnji u razvoju, te savjetodavnog rada sa roditeljima u funkciji je i prevencije institucionalnog zbrinjavanja djece.

Dnevni centri, kao vid podrške ovim porodicama, uspostavljeni su u jednom broju lokalnih zajedница. U jednom broju opština, realizacija najavljenih projekata je odložena zbog nedostatka finansijskih sredstava.

2. Asistenti u školama

Prijavama Instituciji roditelji ukazuju i na izostanak podrške djetetu u nastavi i nemogućnost angažovanja asistenta.

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju i Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju ne utvrđuje ni pravo djeteta na asistenta u nastavi, ni obavezu škole na angažovanje lica za asistenta u nastavi.

Ni jedan normativni akt ne utvrđuje šta su ovlaštenja asistenta, je li on personalni ili pedagoški asistent ili pomoćnik u nastavi, šta su njegove obaveze i odgovornosti, je li on u radnom odnosu i po kojem osnovu i pod kojim uslovima.

S obzirom da pitanje angažovanja asistenata u nastavi za djecu sa smetnjama u razvoju nije normativno uređeno, iako je ono za određenu kategoriju djece po pojedinačno podnesenim zahtjevima obezbijeđeno, neophodno je da se pitanje angažovanja asistenata u nastavi normativno uredi, tako da se definije koja djeca i pod kojim uslovima mogu ostvariti pomoć i podršku asistenta u obrazovnom sistemu, te koja lica i pod kojim uslovima i sa kakvim ovlaštenjima mogu pružati tu pomoć i podršku, ko vrši nadzor nad njihovim radom, te moguće načine finansiranja.

Asistent u nastavi treba da olakša integraciju učenika, da pruži potrebnu pomoć djetetu sa smetnjama u razvoju, ali i nastavniku i čitavom razredu, kako bi njegovo obrazovanje u redovnom razredu bilo što manje stresno prije svega za tog učenika, ali i za druge

¹⁴⁰ Zakon o socijalnoj zaštiti, član 51.

učenike, nastavnike i roditelje. Uvođenje asistenta u nastavu doprinosi kvalitetnijem inkluzivnom obrazovanju i ostvarivanju prava djece uključene u taj proces.

O nedovoljnoj podršci u nastavi djeci sa smetnjama u razvoju saglasni su i zaposleni u vaspitno obrazovnim ustanovama, navodeći da bez obzira na napore koje ulažu ne znaju da li je to zaista u interesu svakog djeteta pojedinačno. Asistenti u nastavi moraju biti stručno osposobljeni kadrovi koji mogu i znaju pružiti podršku djetetu u različitim situacijama.

U iznalaženju najboljeg mogućeg rješenja za ovaj vid podrške djeci neophodno je angažovanje stručnjaka različitih profila ali i više resora koji brinu o zaštiti prava i interesa djece.

3. Organizacija i finansiranje specijalnih škola

Jedan broj žalbi primljenih u Instituciji ukazuje na povredu prava djece sa smetnjama u razvoju u ostvarivanju njihovog prava na obrazovanje u specijalnim školama.

Obrazovanje djece u specijalnim školama, kako im i sam naziv kaže - specijalne, zahtijeva i dodatni normativni okvir kojim će se jasno definisati način funkcionisanja i organizovanja ovih ustanova. Uslovi i način organizovanja ovih ustanova, odgovor je na pitanje koja kategorija djece i sa kojim smetnjama u razvoju imaju mogućnost ostvariti pravo na obrazovanje u ovoj ustanovi, odnosno, za koju kategoriju djece ustanova ima odgovarajuće uslove za njihovo obrazovanje jer to, između ostalog, zahtijeva i odgovarajući program obrazovanja za rad sa djecom sa različitim smetnjama i adekvatan, profesionalni kadar za njegovu realizaciju.

U skladu sa članom 88. Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, neophodno je donijeti pravilnik o načinu organizacije i finansiranju specijalnih škola.

4. Ostvarivanje prava djece sa smetnjama u razvoju prema Pravilniku o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju

Izveštajem za 2012. godinu, Institucija je ukazala na prijave kojima se ukazuje na povrede prava djeteta u vezi sa primjenom Pravilnika o vaspitanju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama¹⁴¹ i Pravilnika o razvrstavanju lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju.¹⁴²

Ministar zdravlja i socijalne zaštite donio je novi Pravilnik o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju,¹⁴³ po kome se nalaz i mišljenje prvostepene stručne komisije dostavlja centru za socijalni rad, koji ih dostavlja institucijama nadležnim za pružanje podrške. Centar pri tome, na osnovu nalaza i mišljenja, donosi rješenje o ostvarivanju prava i usluga propisanih Zakonom ili odlukom jedinice lokalne samouprave. Na taj način roditelji neće imati potrebu da obilaze institucije i službe koje će realizovati donešeno rješenje, jer se obaveza i odgovornost sada prenose na institucije i službe, što je poseban kvalitet novog Pravilnika.

¹⁴¹ Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 85/04, član 8.

¹⁴² Pravilnik o razvrstavanju lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 115/03

¹⁴³ Pravilnik o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 117/12

Međutim, Pravilnik još uvijek nije našao svoju punu primjenu u praksi, zbog čega su se građani i u izvještajnom periodu obraćali Instituciji.

Jedan od prisutnih problema u primjeni Pravilnika je činjenica da jedan broj prvostepenih stručnih komisija za procjenu potreba i usmjeravanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju, svojim nalazom i mišljenjem, kao pomoć i podršku djetetu, između ostalog predlaže „*nastavak redovnog školovanja uz individualno prilagođavanje programa uz asistenta*”¹⁴⁴ dok u brojnim lokalnim zajednicama, nalazi to ne uključuju uz obrazloženje da pitanje asistenta u nastavi zakonom nije uređeno. U lokalnim zajednicama u kojima se nalazom predlaže angažovanje asistenta u nastavi roditelji na tome insistiraju i pitaju da li djeca treba uopšte da idu na ocjenu stručne komisije, ako za rezultat neće imati podršku kako je to svojim nalazom stručni tim utvrdio.

Roditelji navode da nedostatak jasno definisanih pravila i procedura, prava i obaveza svih učesnika, za posljedicu vrlo često ima izostanak jednakog pristupa djeci u obrazovanju, kao što su situacije da dvoje djece imaju istu smetnju u razvoju,(prema nalazu prvostepene stručne komisije), za jedno dijete je obezbijeđen asistent u nastavi, a za drugo nije.

¹⁴⁴Predmet broj:1275-116-PŽ/14, Nalaz i mišljenje prvostepene stručne komisije od 15.08.2014.

VII PRAVO NA OBRAZOVANJE

I u izvještajnom periodu Institucija je postupala po prijavama kojima se ukazuje na povrede prava djece u obrazovnom sistemu po različitim osnovama.

Prijavama se ukazuje na broj nastavnih predmeta, na preopširne nastavne planove i programe i gradivo koje nije prilagođeno uzrastu i potrebama djece, a da istovremeno nastavni proces nije uključio one teme koje su djeci važne za njihovo odrastanje, na probleme školske discipline i posebno vođenje disciplinskih postupaka, ocjenjivanja učenika, školske ekskurzije, izbora učenika generacije, vannastavnih aktivnosti u školi. Iz gotovo svih prijava proizlazi da saradnja roditelja i škole nije na potrebnom nivou.

U skladu sa zahtjevima i osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta, posebno na postupanje u najboljem interesu djeteta, član 29, ističe poruku obrazovanju u čijem središtu je dijete: „da je ključni cilj obrazovanja razvijanje djetetove individualne ličnosti, talenata i sposobnosti, u svjetlu činjenice da svako dijete ima jedinstvene karakteristike, interesovanja, sposobnosti i potrebu u učenju“ te da je od ključne važnosti da „škole budu prilagođene djetetu u punom smislu...učešće djece u školskom životu, stvaranje školskih zajednica i savjeta učenika, vršnjačkog obrazovanja i vršnjačkog savjetovanja, uključivanje djece u školske disciplinske postupke treba da se unapređuje kao dio procesa učenja i sticanja iskustva u ostvarivanju prava“. ¹⁴⁵

Navodeći kao pozitivno to što škole u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu pružaju obrazovanje o ljudskim pravima, UN Komitet za prava djeteta apeluje na državu potpisnicu da razvije Nacionalni plan aktivnosti za obrazovanje o ljudskim pravima. ¹⁴⁶

1. Nastavni plan i program

Ciljevi obrazovanja definisani Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju¹⁴⁷ zahtijevaju vaspitno obrazovni rad u osnovnoj školi usmjeren na cijelovit razvoj učenika, koji podrazumijeva uravnoteženo i povezano vaspitno i obrazovno djelovanje.

S obzirom da je preopterećeno nastavno gradivo stalni pritisak i na djecu i na nastavnike i roditelje, da djeca uče previše, a izostaje očekivani rezultat, da pri tome nemaju dovoljno prostora za slobodno vrijeme, da nastavnicima ne ostavlja prostor za provjeru usvojenih znanja niti za vaspitni rad sa djecom, očito je da nastavni plan i program zahtijeva korjenite promjene.

Promjene moraju biti usmjerene na smanjenje nastavnog gradiva, na razvijanje kreativnog učenja, na kvalitetniji rad sa talentovanom djecom, na bolju međusobnu saradnju učenika, roditelja i škole i na uključivanje u obrazovni proces onih tema koje su izuzetno važne za razvoj i odrastanje djeteta (zaštita zdravlja i zdravi stilovi života, bolesti zavisnosti, zaštita od nasilja). Ključno je da je nastavni plan i program prilagođen uzrastu djeteta i njegovim mogućnostima, da dijete razumije gradivo koje usvaja, jer djeca treba da uče za život, a ne za ocjenu.

Dakle, s jedne strane imamo opterećen nastavni plan program, puno predmeta i puno nastavnih sadržaja, a istovremeno nemamo zastupljene one teme i probleme koji su

¹⁴⁵ UN Komitet za prava djeteta, Opšti komentar broj 1. Ciljevi obrazovanja, tačka 8 i 9.

¹⁴⁶ UN Komitet za prava djeteta Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 64.

¹⁴⁷Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 74/08, 71/09, 104/11, 33/14, član 7.

životni, sa kojima djeca odrastaju, i za koje informacije moraju dobiti u školi, od najranijeg uzrasta, prilagođeno njihovim mogućnostima i potrebama.

U stalnom smo kontaktu sa djecom, razgovaramo na različite teme, od njih dobijamo informacije i svi su stava, i u osnovnim i srednjim školama, da im trebaju informacije o njihovom zdravlju, zdravoj ishrani, reproduktivnom zdravlju, različitim oblicima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, zaštitu od alkohola, droga i duvana, o izražavanju njihovog mišljenja i učestvovanje u svim pitanjima koja se njih tiču.

Prigovorima koji se odnose na nastavni plan i program, najčešće se navodi:

- Previše predmeta. Da je nastavno gradivo preobimno saglasni su i nastavnici i uprave škola, koji potvrđuju da nastavnici u trci za realizacijom programa, nemaju dovoljno vremena za provjeru koliko su djeca trajno usvojila znanja. Da bi održali kontinuitet, za ponavljanje gradiva koje su već predavali nemaju planirano vrijeme. To za posljedicu ima da djeca uče sve više, a da očekivani rezultat izostaje.
- Predmeti su opterećeni nastavnim sadržajem, previše je nastavnih jedinica u svakom predmetu, preduge i često nerazumljive lekcije, naporan raspored, malo vremena za objašnjenja i vježbe, najčešći su problemi na koje ukazuju učenici. Pri tome ističu i da je mnogo apstraktnih pojmova koje moraju usvojiti, mnogo podataka koji se svode na kratkoročno pamćenje brojeva, datuma, imena, formula, definicija. Ovo su posebno isticali kod učenja geografije, istorije, biologije i hemije. Učenici ističu da u mnoštvu podataka teško mogu da izdvoje ono što je najvažnije i bitno za pamćenje, pitaju – „*Šta nam vrijede napamet naučene lekcije, ako mi to ne razumijemo?*“ Predlažu da neke predmete imaju mjesечно ili jednom u dvije sedmice, za razliku od sedmičnog rasporeda časova, čime bi bili rasterećeni preobimnog gradiva, a ti predmeti ne bi izgubili na važnosti.

Pored toga učenici navode da su udžbenici¹⁴⁸ za pojedine predmete pisani nerazumljivim jezikom, da su rečenice preduge i komplikovane i da je mnogo riječi kojima ne znaju značenje. Neki udžbenici sadrže prevelik broj nepotrebnih informacija, primjer je udžbenik geografije, a neki su opterećeni onim podacima koji su za učenike davno naučena lekcija, kao npr. udžbenici iz informatike.

Da je nastavni plan i program preopterećen saglasni su i roditelji, koji između ostalog navode da zbog toga moraju uzeti instrukcije iz pojedinih predmeta, ali i da djeca, zbog obaveza, nemaju slobodnog vremena.

Iako je početkom školske 2014-2015. godine donesen novi Nastavni plan i program, on nije donio promjene kojima bi se na adekvatan način omogućilo ostvarivanje ciljeva vaspitno obrazovnog rada u školi.

Škola je uvijek bila i po definiciji je i vaspitna i obrazovna ustanova. Danas, pod pritiskom nastavnog plana i programa za vaspitni rad sa djecom nije ostavila dovoljno prostora.

2. Saradnja škole i roditelja

Vaspitno obrazovni sistem danas zahtjeva partnerski odnos roditelja i škole koji se zasniva na stalnoj saradnji i komunikaciji, međusobnom uvažavanju i zajedničkom doprinisu uspjehu svakog djeteta.

¹⁴⁸ Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 38 stav 1. utvrđeno je da udžbenik mora ispunjavati naučne, pedagoške, psihološke, didaktičko-metodičke, etičke, jezičke, likovno-grafičke i tehničke zahtjeve utvrđene standardima za izradu udžbenika.

Međutim, u jednom broju slučajeva, roditelji su se zbog povrede prava djece u obrazovnom sistemu obraćali direktno instituciji Ombudsmana za djecu, navodeći da od škole ne očekuju razumijevanje za postojeći problem i adekvatnu reakciju te očekuju da će škola reagovati tek na zahtjev Institucije.

U jednom broju slučajeva, škola se obraćala direktno Instituciji zbog nemogućnosti da za problem koji imaju uspostave potrebnu komunikaciju sa roditeljima učenika. I jedna i druga situacija samo potvrđuje da između roditelja i škole nije uspostavljena potrebna saradnja i partnerski odnos, koji je izuzetno važan za kvalitetno obrazovanje i vaspitanje djece. Bez te saradnje dovodi se u pitanje ostvarivanje ciljeva obrazovanja kako su oni definisani zakonom te ostvarivanje prava djece u obrazovnom sistemu i njihov najbolji interes.

Prema Zakonu, roditelji imaju i pravo i obavezu redovno se informisati o uspjehu svoje djece, ali isto tako, putem svojih predstavnika učestvovati u odlučivanju o brojnim pitanjima u radu škole. U praksi se ta saradnja uglavnom svodi na roditeljske sastanke i inofrmacije, na kojima roditelji dobijaju informacije o ocjenama svoga djeteta u učenju i vladanju, dok o ostalim aktivnostima škole vrlo malo znaju i u iste nisu uključeni.

Prema zakonu Savjet roditelja, kao savjetodavno tijelo, ima značajnu ulogu u životu škole, međutim roditelji uglavnom nemaju ni informacije o tome ko su članovi savjeta niti koja su im ovlašćenja, ima li Savjet godišnji program rada, šta su njihove inicijative, da li su i kako u te aktivnosti uključeni roditelji. Da bi Savjet roditelja bio stvarni predstavnik roditelja koji su ih izabrali, što bi doprinijelo i većem učešću roditelja u životu škole, neophodno je obezbijediti potrebnu komunikaciju između predstavnika roditelja u Savjetu i ostalih roditelja.

Očigledno je da roditelji postojeće zakonske mogućnosti ne koriste u potrebnoj mjeri, ali i da škola na tome ne insistira, a pri tome je izostalo praćenje efekata ovakvog zakonskog rješenja.

Škole, uglavnom, problem vide u nesaradnji roditelja i njihovoj nezainteresovanosti da budu uključeni u aktivnosti škole. Međutim, to isto navode i roditelji, nezainteresovanost škole, jer izostaje adekvatno angažovanje da se ta saradnja uspostavi na početku školske godine, da se definišu pravila, da normativni akti škole budu dostupni. Pojedinačni predmeti na kojima je Institucija radila ukazuju da, kada dijete ima problem bilo koje vrste, ako do tada nije bio potrebne saradnje roditelja i škole, tada nastaje prebacivanje odgovornosti s jednih na druge, a dijete ostaje po strani sa onim što je njegov stvarni problem. Prebacivanje odgovornosti s jedne na drugu stranu ne doprinosi rješavanju problema, već ga na žalost dodatno usložnjava.

Da bi se uspostavio i jačao partnerski odnos škole i roditelja, roditelji bi na početku školske godine morali biti upoznati ne samo sa njihovim pravima i obavezama u obrazovnom sistemu, već i o tome zašto je njihovo učešće u aktivnostima škole važno, koje su informacije važne za roditelje i kako ih učiniti dostupnim, omogućiti im po potrebi stručnu pomoć radnika škole ili drugih nadležnih službi, šta su prioritetni zadaci škole i kako ih ostvariti, vannastavne aktivnosti u školi, saradnja škole sa lokalnom zajednicom, ostvarivanje prava djeteta u školi i kako ih zaštiti.

U jednom broju škola ističu da imaju jako dobru saradnju sa roditeljima smatrajući da je upravo ta saradnja doprinijela i uspjehu škole ali i učenika pojedinačno, posebno u dijelu da u školi nisu imali slučajeva vršnjačkog nasilja, niti nasilja nad djecom. Partnerstvo škole i roditelja ne može se zasnovati na izolovanim primjerima dobre prakse, već se moraju iskoristiti sve mogućnosti da partnerstvo bude dio školske prakse - radom sa roditeljima ali i edukacijom nastavnika o potrebi i važnosti te saradnje, kao dio stalnog profesionalnog usavršavanja.

3. Disciplinska odgovornost učenika

Imajući u vidu da pitanje disciplinske odgovornosti učenika zbog povrede njihovih obaveza u školi, ili nije uređeno normativnim aktom škole ili nije na odgovarajući način uređeno, te da škole imaju vrlo različit pristup u izricanju vaspitno-disciplinske mjere zbog povrede obaveza učenika, a što dovodi do povrede prava učenika utvrđenih zakonom, Ombudsman za djecu je u Izvještaju za 2012. godinu ukazao na probleme u zaštiti prava djeteta po ovom osnovu. **Institucija je resornom ministarstvu dostavila Preporuku za preduzimanje potrebnih mjera radi sprečavanja postupanja koja dovode do povrede prava djece u obrazovnom sistemu, na način da se pitanje disciplinske odgovornosti učenika u obrazovnom sistemu uredi pravilnikom na jedinstven način.**

S obzirom da to pitanje još uvijek nije adekvatno uređeno, Institucija je i u izvještajnom periodu postupala po prijavama kojima se ukazuje na povrede prava djeteta, a vezano za vođenje disciplinskog postupka i izricanje vaspitno-disciplinskih mjera.

Činjenica je da Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju i Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju nisu propisana pravila vaspitno-disciplinskog postupka. Međutim, Zakonom o opštem upravnom postupku propisano je da su po ovom Zakonu dužni da postupaju državni organi, kad u upravnim stvarima, neposredno primjenjujući propise rješavaju o pravima, obavezama ili pravnim interesima pojedinaca.¹⁴⁹ Odlukom kojom se učeniku izriče vaspitno-disciplinska mjera mora se nedvosmisleno utvrditi kada je učenik i na koji način izvršio povredu obaveze, a ne kao što se u praksi dešava da se mjera izriče zato što se „ranije”, „u prvom polugodištu” i sl. neprimjereno ponašao.

1. Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je žalbu roditelja učenika zbog izrečene vaspitno-disciplinske mjere isključenje iz škole, zbog učinjene teže povrede učenika 1. razreda srednje škole, a zbog neopravdanih izostanaka sa nastave.

Na zahtjev Institucije, da joj škola dostavi dokaz o tome da li je u školi vođen disciplinski postupak radi utvrđivanja odgovornosti učenika zbog učinjene teže povrede obaveze učenika, Instituciji su dostavljene kopije:

- Rješenje o izricanju vaspitno-disciplinske mjere Ukor nastavničkog vijeća,
- Rješenje o izricanju vaspitno-disciplinske mjere isključenje iz škole,
- Povratnica o obaviještenosti roditelja o izrečenoj mjeri,
- Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika.

Iz dostavljene dokumentacije nesporno je da:

1. Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika nije usklađen sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju:

- od Savjeta učenika nije zatražen stav prilikom njegovog donošenja (odluka Ustavnog suda broj U-26/11 od 26.09.2012. godine, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 117/12), kako je to utvrđeno članom 7. Zakona,
- Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika, donesen je između ostalog na osnovu Pravilnika o ocjenjivanju učenika u nastavi i polaganju ispita u

¹⁴⁹ Zakon o opštem upravnom postupku, po ovom zakonu dužni su da postupaju državni organi kad u upravnim stvarima, rješavaju o pravima, obavezama ili pravnim interesima pojedinaca (član 1). Po odredbama ovog zakona postupa se u svim onim pitanjima koja nisu uređena posebnim zakonom (član 3), Pod organom koji vodi postupak podrazumijeva se organ uprave, drugi državni organ, upravna organizacija, kao i preduzeće, ustanova ili druga organizacija kojima je zakonom povjereno vršenje javnih ovlaštenja (član 4).

srednjoj školi, („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 28/01 i 22/02) koji je donošenjem novog Pravilnika prestao da važi („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 73/13)

2. Rješenjem o izricanju vaspitno-disciplinske mjere broj 466/14 od 5.05.2014.godine ne navodi se da je odgovornost učenika zbog učinjene teže povrede obaveze utvrđena u odgovarajućem postupku, nema izjave učenika o učinjenoj povredi.

Ciljevi obrazovanja definisani Zakonom u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta u direktnoj su vezi sa ostvarivanjem prava djeteta uopšte, a ne samo prava na obrazovanje, i kao takvi usmjereni su na zaštitu osnovnih vrijednosti garantovanih Konvencijom, a to je prije svega ljudsko dostojanstvo djeteta.

Pitanje školske discipline izuzetno je važno za obrazovni sistem i prepostavka je za samostalan rad, rad odjeljenske zajednice i škole u cijelini. Pri tome je posebno važno jasno definisati pitanje disciplinske odgovornosti učenika, koja se odnosi na odgovornost za povodu njihovih obaveza u vezi sa školovanjem.

U svim slučajevima povrede obaveza učenika škola mora da ima u vidu, prije svega, osnovnu svrhu izricanja vaspitno-disciplinske mjere učeniku. Izrečena mјera mora biti prije svega vaspitna, a onda i disciplinska i dovoljno efikasna da na učenika djeluje preventivno i da ga sprijeчи u novim povredama njegovih obaveza i da kod učenika razvija svijest o potrebi da se pravila školske discipline poštuju. Izrečena mјera, istovremeno, treba da preventivno djeluje i prema svim drugim učenicima.

U konkretnom slučaju škola je učinila propust na štetu prava učenika. Svojim propustom škola je povrijedila Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, ali i Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika, a time i pravo učenika da se o njegovim pravima, obavezama i odgovornostima odlučuje u skladu sa Zakonom i najboljim interesom djeteta.¹⁵⁰

Propusti škole odnose se na činjenicu da škola nije pokrenula ni vodila disciplinski postupak radi utvrđivanja odgovornosti učenika. Zakonom je utvrđeno da učenik može odgovarati samo za povodu obaveze koja je dokazana. Pravilnikom škole utvrđen je postupak pokretanja i vođenja disciplinskog postupka radi utvrđivanja odgovornosti učenika. I Zakon i Pravilnik obavezuju školu da u svakom pojedinačnom slučaju u odgovarajućem postupku utvrdi sve činjenice i okolnosti u vezi sa povredom obaveze učenika imajući pri tome u vidu i izjavu učenika o navedenoj povredi, te da na osnovu toga izrekne vaspitno-disciplinsku mjeru srazmјernu učinjenoj povredi. Teže povrede obaveze učenika definisane su Zakonom, Pravilnikom škole definisan je postupak utvrđivanja odgovornosti učenika, u kom postupku je neophodno utvrditi sve činjenice koje su od značaja za donošenje odluke o odgovornosti učenika.

Da bi mјera bila opravdana, njoj treba da prethode aktivnosti usmjerene na korekcije ponašanja učenika kao i blaži stepen sankcionisanja, a izrečena mјera mora biti srazmјerna učinjenoj povredi.

Pravilnikom škole, odredbe 17-22 jasno propisuju disciplinski postupak - disciplinski postupak pokreće se zahtjevom čiji je sadržaj Pravilnikom određen, postupak za utvrđivanje odgovornosti vodi komisija, komisija je dužna da sasluša učenika uz prisustvo roditelja ako je maloljetan, te da pribavi pismenu izjavu pedagoga škole o ličnosti učenika.

¹⁵⁰ Preporuka Ombudsmana za djecu broj: 707-64-PŽ/14 od 10.06.2014; Odgovor škole na Preporuku od 7.07.2014: Obavještavamo Vas da prihvatamo preporuku vezano za uskladivanje Pravilnika, a što se tiče rješenja o isključenju učenika iz škole, o njemu ćemo se odrediti nakon okončanja sudskog postupka koji je pokrenut.

2. Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je prijavu-žalbu roditelja učenika 7. razreda osnovne škole, zbog izrečene vaspitno-disciplinske mjere premještaj učenika u drugo odjeljenje, a zbog povrede obaveza učenika.

Na zahtjev Institucije, škola je dostavila pismeni izvještaj o mjerama koje je preduzela prema učeniku u toku ove školske godine, te kopiju dokumentacije vezane za postupak utvrđivanja odgovornosti i izricanje vaspitno-disciplinskih mjer učeniku. Iz dostavljenе dokumentacije proizilazi da je Nastavničko vijeće donijelo odluku o premještaju učenika u drugo odjeljenje škole zato što je u toku školovanja, a posebno u toku prošle školske godine, napravio više laksih i težih povreda obaveza učenika, te je početkom ove školske godine učenik i pored svih obavljenih razgovora i opomena nastavio sa istim ponašanjem.

Međutim, Odlukom se ne navodi da je pokrenut i vođen disciplinski postupak, nema izjave, nedostaje mišljenje učenika o učinjenoj povredi. Dalje proizilazi da je učenik i ranije disciplinski odgovarao ali se ne navodi po kojem osnovu. U izricanju svih navedenih mjer nema učešća roditelja učenika, kako bi se zajednički otklonili uzroci neprimjerenog ponašanja i predložile one vaspitno-disciplinske mjeru koje će pozitivno uticati na učenika. Zapisnikom se konstataže da se „*očekuje da će ova mjeru pozitivno uticati na njegovo ponašanje*“ ali se ne navodi šta je osnov za takvo očekivanje.

Zakonom je utvrđeno da učenik može odgovarati samo za povredu obaveze koja je **dokazana**. Ova odredba obavezuje školu da u svakom pojedinačnom slučaju, u odgovarajućem postupku utvrdi sve činjenice i okolnosti uz mišljenje i stav učenika o navedenom događaju, te da na osnovu toga izrekne vaspitno-disciplinsku mjeru srazmernu učinjenoj povredi.

Pokretanje i vođenje disciplinskog postupka radi utvrđivanja odgovornosti učenika te izricanje odgovarajuće vaspitno-disciplinske mjere zbog povrede obaveza učenika koja je u odgovarajućem postupku utvrđena, provodi se na osnovu Pravilnika o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika, koji u svim njegovim dijelovima mora biti usklađen sa Zakonom.

Pravilnik škole koji je dostavljen Instituciji nije usklađen sa Zakonom jer se istim, između ostalog, utvrđuju i teže povrede obaveza učenika koje Zakon ne poznaje:

- Pravilnikom se u članu 15 utvrđuje da se učeniku, pored izrečene vaspitno-disciplinske mjeru i izriču i odgovarajuće mjeru zabrane koje zakon ne poznaje,
- Pravilnik nema odredbe o pokretanju i vođenju disciplinskog postupka niti učešće učenika u postupku koji se njega tiče,
- Pravilnikom je u članu 5 ispuštena ključna zakonom utvrđena odredba - učenik odgovara za povredu obaveze koja je dokazana.

Imajući u vidu da Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika nije usklađen sa Zakonom, učeniku su izrečene vaspitno-disciplinske mjeru teže povrede obaveza bez pokretanja i vođenja disciplinskog postupka, nema pisanih odluka o izrečenim vaspitno-disciplinskim mjerama, nema učešća učenika i roditelja u postupku izricanja mjeru, odluke o izrečenim mjerama nisu dostavljene učeniku i njegovom roditelju, Ombudsman za djecu je naložio školi¹⁵¹ preuzimanje određenih mjer radi otklanjanja propusta koji dovode do povrede prava učenika.

¹⁵¹ Preporuka školi broj 1502-136-PŽ/14 od 16.12.2014; Odgovor škole na preporuku od 5.1.2015: U skladu sa preporukom obavještavamo Vas da je odluka o izrečenoj vaspitno- disciplinskoj mjeri učenika stavljena van snage, u toku je postupak usklađivanja Pravilnika o disciplinskoj odgovornosti učenika sa Zakonom

4. Organizacija i izvođenje ekskurzije u osnovnoj školi

Ekskurzija je vannastavni oblik vaspitno-obrazovnog rada koji se ostvaruje van škole s ciljem savladavanja dijela nastavnog programa neposrednim upoznavanjem sadržaja predmeta, pojava i odnosa u prirodnoj i društvenoj sredini, upoznavanjem kulturnog nasljeđa i privrednih dostignuća koja su u vezi sa djelatnošću škole, a planirana je godišnjim programom rada škole.¹⁵²

Sadržaji ekskurzije baziraju se na Nastavnom planu i programu i sastavni su dio godišnjeg programa rada škole.¹⁵³ Godišnji program rada škole usvaja Školski odbor, a škola ga najkasnije do 20. septembra tekuće godine dostavlja Ministarstvu, Republičkom pedagoškom zavodu, osnivaču, ako je privatna škola i skupštini grada, odnosno skupštini opštine, a Ministarstvo za svaku školsku godinu utvrđuje obrazac godišnjeg programa rada.¹⁵⁴

Pitanje organizovanja đačkih ekskurzija je mnogo više od određivanja same destinacije. Izbor destinacije jeste veoma važan, ali je samo jedan od brojnih elemenata koji određuju kvalitet ekskurzije i ostvarivanje ciljeva zbog kojih je ona i organizovana.

Članom 1. Pravilnika o izvođenju izleta, ekskurzija i škole u prirodi utvrđeno je da se Pravilnikom uređuje planiranje, pripremanje, izvođenje, evaluacija i izvještavanje.

Planiranje i pripremu ekskurzije vrše odjeljenska vijeća škole u saradnji sa učenicima i njihovim roditeljima i stručnim institucijama.

Nosioci planiranja, pripreme, organizacije i izvođenja plana i programa ekskurzije su direktor škole, stručni vođa i odjelenjski starješina.

Organizovanje i izvođenje đačkih ekskurzija je izuzetno odgovoran posao koji zahtijeva jasan normativni okvir i odgovarajuću pripremu svih učesnika, od izbora agencije, izbora destinacije, mjere bezbjednosti, prava i obaveze i davaoca usluga (agencija) i korisnika usluga (učenici, roditelji, direktor škole, nastavnici), čime bi se izbjegle situacije da, zbog propusta u organizaciji i izvođenju ekskurzija, posljedice snose samo djeca i njihovi roditelji i ne samo u finansijskom smislu.

Pravilnik ne utvrđuje koliko ranije se, prije datuma za realizaciju ekskurzije, objavljuje javni poziv niti šta javni poziv sadrži.¹⁵⁵ Skolama je prepusteno da određuju kad će te aktivnosti pokrenuti i šta se ponudom za izvođenje ekskurzije zahtijeva. Prvdajući se najpovoljnijom ponudom (a pod tim se najčešće podrazumijeva najjeftinija), ne traže se garancije za kvalitet usluga niti bezbjednost djece.

Ekskurzija ne može imati troškove koji su ponudom skriveni, što znači da sve aktivnosti moraju biti uračunate u cijenu, a iz ponude i djeca i roditelji moraju jasno vidjeti i znati šta ponuđena cijena obuhvata (koliko noćenja i u kakvom objektu, na bazi polupansiona ili dodatne izlete, troškove vodiča eventualno i dr.) čime će se izbjegći situacije da se dijete na ekskurziji loše osjeća jer nema novac za to dodatno. S druge strane, sa svim elementima u ponuđenoj cijeni, jasno će se vidjeti šta je od uključenog u cijenu i realizovano i kako, odnosno, šta nije realizovano i na koji dio sredstava djeca imaju pravo na povrat (ako su platili uslugu koja nije realizovana).

¹⁵² Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i škole u prirodi, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 67/09

¹⁵³ Isto, član 9.

¹⁵⁴ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 41.

¹⁵⁵ Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i škole u prirodi, član 18: Obavještenje o javnoj nabavci koje se objavljuje treba da sadrži kratku informaciju u skladu sa relevantnim informacijama iz tenderske dokumentacije, a naročito program i opšte uslove putovanja, kao i planirane sadržaje koje treba realizovati, sa ciljem oslobođanja učenika od dodatnih plaćanja.

Pravilnik ne utvrđuje šta su prava i obaveze davalaca usluga, a šta korisnika usluga pojedinačno. Puno je učesnika u organizaciji i izvođenju đačke ekskurzije, a kako Pravilnik ne utvrđuje šta su njihova prava i obaveze, to se pitanje odgovornosti zbog propusta u organizaciji i izvođenju đačkih ekskurzija, najčešće prebacuje na nekog drugog, očekujući, u jednom broju slučajeva, i odluku suda o tome.¹⁵⁶

Posebno je pitanje bezbjednosti svih učesnika na đačkim ekskurzijama koje mora biti prioritet. To zahtijeva da Pravilnik jasno odredi i obaveze i odgovornosti u organizovanju i izvođenju ekskurzija i u ovom dijelu i da ne ostavlja prostor za prebacivanje odgovornosti na drugog onda kad je problem već nastao.

Da bi se otklonile dileme i umanjili rizici po različitim osnovama, Ombudsman za djecu u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim članom 9. Zakona o Ombudsmanu za djecu, predložio je Ministarstvu prosvjete i kulture preduzimanje mjera radi otklanjanja propusta u organizaciji i izvođenju đačkih ekskurzija koji dovode do povrede prava i interesa djece, na način da:

1. Izmjenama i dopunama Pravilnika o izvođenju izleta, ekskurzija i škole u prirodi, jasno definiše pravila i procedure i pripreme i izvođenja ekskurzije,
2. Da se kod izmjena i dopuna Pravilnika ima u vidu dugogodišnja praksa i različita iskustva osnovnih škola u Republici Srbiji,
3. Da se u postupku izmjena i dopuna Pravilnika uključe i roditelji i djeca i da se njihovom mišljenju posveti dužna pažnja,
4. Da izmjene i dopune Pravilnika uključe i jedinstven obrazac poziva-ponude za izvođenje đačkih ekskurzija, čime bi se osiguralo da se ponudom zaista zahtijevaju svi oni elementi koji su važni za usješno izvođenje đačke ekskurzije.

5. Izbor učenika generacije

Jednim brojem prijava zaprimljenim u instituciji Ombudsmana za djecu ukazuje se na povrede prava djece u osnovnim i srednjim školama u postupku izbora učenika generacije.

Prijavama se ukazuje da postojeći normativni okvir u praksi stvara brojne probleme: u tumačenju zakona i pojedinih odredbi Pravilnika i njihovo primjeni, u različitom pristupu škola u provođenju ovih aktivnosti, o neadekvatnom učeštu učenika u ovim aktivnostima škole, što za posljedicu ima nezadovoljstvo i izabranih učenika generacije i njihovih vršnjaka.

Nezadovoljstvo izborom učenika generacije posebno je došlo do izražaja u srednjim školama u školskoj 2013/2014. godini, kada je zbog izmjene Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, pristup izboru učenika generacije definisan potpuno drugačije u odnosu na osnovne škole i praksu koja je uspostavljena u srednjim školama.

Prema Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju,¹⁵⁷ škola na kraju devetogodišnjeg obrazovanja proglašava učenika generacije u osnovnoj školi, a ministar donosi Pravilnik o izboru i proglašenju učenika generacije u osnovnoj školi.

Pravilnikom o izboru i proglašenju učenika generacije u osnovnoj školi¹⁵⁸ utvrđeno je da Komisija utvrđuje rang listu i dostavlja je direktoru škole, direktor škole donosi odluku o

¹⁵⁶ Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i škole u prirodi, član 5.) 6.) Potpunu odgovornost za organizaciju i realizaciju snosi stručni tim škole i to a) za organizaciju i ugovaranje direktori i b) za druge vidove zaštite djece i realizaciju predviđenih programa sva punoljetna lica koja prate učenike.

¹⁵⁷ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 72.

¹⁵⁸ Pravilnik o izboru i proglašenju učenika generacije u osnovnoj školi, „Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 45/12, 38/13

izboru učenika generacije na osnovu utvrđene rang liste. Odluka o izboru učenika generacije i rang lista kandidata, objavljuju se na oglasnoj tabli škole, najkasnije do 25. maja tekuće školske godine. Kandidat koji je nezadovoljan odlukom direktora škole, može u roku od 2 dana od dana objavljivanja odluke na oglasnoj tabli škole uložiti prigovor školskom odboru. Školski odbor donosi odluku u roku od pet dana od dana prijema prigovora. Pravilnikom je utvrđeno da predlagač dostavlja prijedlog za učenika generacije najkasnije do 15. maja tekuće školske godine, a da se odluka o izboru i rang lista objavljuju najkasnije do 25. maja tekuće školske godine.

Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju¹⁵⁹ utvrđeno je da se za učenika generacije bira učenik koji je u toku školovanja imao odličan uspjeh i primjerno vladanje u svim razredima. Ministar donosi Pravilnik o izboru učenika generacije.

Izmjenama Zakona koji je stupio na snagu u maju 2014. godine, uspostavlja se potpuno novi i drugačiji pristup u izboru učenika generacije u odnosu na osnovne škole i praksi koja je u skladu sa do sada važećim zakonskim propisima bila uspostavljena u srednjim školama.¹⁶⁰ Izmijenjen Zakon praktično eliminiše Pravilnik i njegovu primjenu jer ne utvrđuje mogućnost rangiranja, s obzirom da se vrednuje samo uspjeh u učenju i vladanju. Ovako postavljen normativni okvir doveo je do situacija da su neke škole primjenjivale samo Zakon, druge Pravilnik, a neke su istovremeno primjenjivale i jedno i drugo. Bez obzira šta je u konkretnim situacijama bio normativni osnov školi za postupanje, u praksi je izazvalo nezadovoljstvo i učenika i roditelja, ali i zaposlenih u obrazovnim ustanovama.

Pravilnikom o izboru učenika generacije u srednjoj školi¹⁶¹ utvrđeno je da **izbor** učenika generacije u školi vrši komisija za izbor učenika generacije (član 10). Istovremeno, Pravilnikom je utvrđeno da Komisija sastavlja rang listu i dostavlja je nastavničkom vijeću (član 12), koje utvrđuje i usvaja rang listu i objavljuje je na oglasnoj tabli škole (član 13). Kandidat koji je nezadovoljan odlukom nastavničkog vijeća može uložiti žalbu školskom odboru u roku od tri dana od dana objavljivanja liste na oglasnoj tabli škole. Školski odbor dužan je donijeti odluku po žalbi u roku od sedam dana od dana podnošenja žalbe (član 14).

Pravilnik o izboru učenika generacije u srednjoj školi ne utvrđuje kad počinje procedura izbora, ali utvrđuje da je rok za proglašenje učenika generacije kraj nastavne godine. Pravilnik ne utvrđuje ko donosi odluku o izboru učenika na osnovu utvrđene rang liste, i da li se i na odluku o izboru može uložiti žalba. Prema članu 14. žalba se ulaže na utvrđenu rang listu kada još uvijek nije donesena odluka o izboru.

Da bi se ostvario cilj zbog kojeg se ova aktivnost u školi i realizuje, i obezbijedila veća transparentnost i jednak pristup škola uz adekvatno učešće učenika, Ombudsman za djecu je 3. decembra 2014. godine organizovao okrugli sto na temu „Ko i kako bira učenika generacije”, kojem su prisustvovali predstavnici Ministarstva prosvjete i kulture, Republičkog pedagoškog zavoda, Prosvjetne inspekcije, Gender Centra, predstavnici osnovnih i srednjih škola te predstavnici Mreže mladih savjetnika ombudsmana za djecu i Mreže savjeta učenika Republike srpske.

¹⁵⁹ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 33/14, član 8: U članu 64, stav 7 mijenja se i glas: „Za učenika generacije bira se učenik koji je u toku školovanja imao odličan uspjeh i primjerno vladanje u svim razredima.“

¹⁶⁰ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 74/08, 106/09, 104/11, član 64: „Za učenika generacije bira se učenik koji je tokom cijelokupnog srednjeg obrazovanja u svojoj generaciji imao sve najviše ocjene i postignuća u učenju, vladanju, te u vannastavnim i vanškolskim aktivnostima. Ministar donosi Pravilnik o izboru učenika generacije u srednjoj školi.“

¹⁶¹ Pravilnik o izboru učenika generacije u srednjoj školi, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 71/09

Predstavnici Mreže savjeta učenika su prezentovali istraživanje koje su izvršili na uzorku od 1928 učenika da bi došli do mišljenja učenika, prije svega, o tome da li je potreban izbor učenika generacije i šta treba bodovati prilikom izbora učenika generacije. Rezultati koje su prezentovali ukazuju da srednjoškolci u 92% slučajeva smatraju da je potreban izbor učenika generacije.

Vezano za kriterije koje treba vrednovati rezultati pokazuju da 57% učenika podržava bodovanje uspjeha u učenju, 15% bodovanje uspjeha u vannastavnim aktivnostima, 15% rad u savjetu učenika, 12% rezultate s takmičenja koja organizuje RPZ i 11% sportske i druge aktivnosti. 73% srednjoškolaca se izjasnilo da u njihovoј školi savjet učenika učestvuje u izboru učenika generacije, dok 27% tvrdi da savjet učenika u toj aktivnosti ne učestvuje.

Predstavnici osnovnih škola nisu imali primjedbe na samu proceduru izbora učenika generacije kako je to definisano Pravilnikom.

Primjedbe su se odnosile na kriterije utvrđene za izbor učenika generacije, posebno u dijelu koji se odnosi na sportska takmičenja i potrebu da se razdvoje nastavne i vannastavne aktivnosti, čime bi se prednost dala aktivnostima škole. Sadašnji sistem bodovanja, prema iskustvu nekih osnovnih škola, dovodi do iznenađenja koja su za sve neprijatna, jer se za učenika generacije u pojedinim školama ne proglašava onaj za koga su svi znali da je najbolji, već onaj koji se posebno istakao u određenim sportskim disciplinama, iako u školskim aktivnostima nije bio prepoznat ni kod vršnjaka ni kod nastavnog osoblja. S obzirom na važnost sporta i njegov značaj u odrastanju djece i potrebu njegove stalne promocije i prepoznavanja onih koji u tim oblastima postižu posebne rezultate, prijedlozi prisutnih ukazivali su i na mogućnost da se, zbog postignutih posebnih rezultata u oblasti sporta učenici nagrađuju posebnim priznanjem.

Kada je u pitanju izbor učenika generacije u srednjim školama primjedbe su se odnosile na veći broj pitanja, između ostalog:

- Da li se Pravilnik uopšte primjenjuje, ako se, prema Zakonu, vrednuje samo uspjeh u učenju i vladanju (ako pet učenika ima odlično učenje i vladanje, Zakon ne utvrđuje na osnovu kojih kriterija se može vršiti njihovo rangiranje),
- Pravilnikom definisana procedura je nedorečena i nije dovoljno jasna,
- Kriteriji za izbor učenika generacije nisu adekvatno postavljeni:
 - a) učešće u savjetu učenika nije vrednovano kao kriterij (u osnovnim školama jeste),
 - b) rukovođenje odjeljenskom zajednicom nije vrednovano kao kriterij (u osnovnim školama jeste),
 - c) Pravilnikom je utvrđeno da se u postupku izbora, za neka takmičenja koja nisu na spisku takmičenja na osnovu kojih se vrši vrednovanje, konačnu odluku po zahtjevu o tom takmičenju donosi Republički pedagoški zavod, (član 6), što u praksi stvara problem,
 - d) sportska takmičenja i njihovo vrednovanje u praksi stvara poseban problem,
 - e) da se u vrednovanju različitih aktivnosti prednost daje aktivnostima u školi.

Zajednički stav svih učesnika je:

- da aktivnosti o izboru učenika generacije treba i dalje provoditi u školi,
- dobro je, da je ovo pitanje regulisano Pravilnikom koji je donijelo ministarstvo i da nije prepusteno školama da one to uređuju svojim normativnim aktom,

- da Pravilnike koje donosi ministarstvo treba mijenjati i uskladiti ih sa zahtjevima i u onim dijelovima, koji u primjeni izazivaju nezadovoljstvo svih učesnika,
- da je o izmjenama Pravilnika neophodno organizovati i stručnu i javnu raspravu,
- da je za izmjene Pravilnika u srednjoj školi neophodno stvoriti zakonski uslov za to, na način da se izmjenama člana 64. Zakona kao kriteriji u izboru učenika generacije pored uspjeha u učenju i vladanju vrednuju i druge aktivnosti, nastavne i vannastavne,
- da proceduru izbora učenika generacije u srednjoj školi treba precizirati, na način kako je to urađeno Pravilnikom za osnovne škole,
- da kriterij koji se vrednuje u srednjim školama treba biti i učešće u savjetu učenika, rukovođenje odjeljenskom zajednicom, kao što je to slučaj u Pravilniku za osnovne škole,
- da vrednovanje različitih sportskih aktivnosti u praksi stvara najveći problem,
- da u vrednovanju različitih aktivnosti prednost treba dati aktivnostima u školi.

Školski uspjeh je rezultat savladavanja nastavnog gradiva ali i cijeli niz sposobnosti učenika da se prilagodi pravilima života u školi i bude prihvaćen u svojoj sredini. Zato je vrlo važno da se kod izbora učenika generacije, pored uspjeha u učenju i vladanju vrednuju i različite nastavne i vannastavne aktivnosti, da su pravila i kriteriji izbora jasno postavljeni, da su učenici sa njima upoznati i da u samom postupku izbora učenici imaju aktivnu ulogu.

Da bi se u aktivnostima u izboru učenika generacije u osnovnim i srednjim školama otklonile situacije koje dovode do povrede prava učenika, Ombudsman za djecu, u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim članom 9. Zakona o Ombudsmanu za djecu, Ministarstvu prosvjete i kulture, predlažio je preduzimanje sljedećih mjera:

- Izmjenama Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 64, utvrditi da se za učenika generacije bira učenik koji je pored uspjeha u učenju i vladanju ostvario i zapažene rezultate u drugim aktivnostima, nastavnim i vannastavnim;
- Izmjenama Pravilnika o izboru učenika generacije u osnovnoj školi otkloniti nedostatke na koje se ukazuje ovom Preporukom (u vrednovanju različitih aktivnosti prednost dati aktivnostima u školi);
- Izmjenama Pravilnika o izboru učenika generacije u srednjoj školi otkloniti nedostatke na koje se Preporukom ukazuje (i u dijelu procedure izbora, i kriterija koje treba vrednovati - učešće u savjetu učenika i rukovođenje odjeljenskom zajednicom, eliminisati saglasnost koja se daje u samom postupku za neka takmičenja, u vrednovanju različitih aktivnosti prednost dati aktivnostima škole, da li se i pod kojim uslovima po različitim programima u školi bira učenik generacije);
- Kod izmjena i dopuna Pravilnika organizovati stručnu i javnu raspravu kako bi se došlo do najboljih normativnih rješenja i kako bi i zaposleni u obrazovnom sistemu, ali i učenici i roditelji tome dali svoj doprinos.

6. Osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja u školi

Konvencija o pravima djeteta obavezuje države potpisnice da djetetu obezbijede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, te da u svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta bude od prvenstvenog značaja.¹⁶²

Osiguranje učenika kod odgovarajuće osiguravajućeg društva za osiguranje samo je jedna u nizu aktivnosti usmjerenih na zaštitu djece i njihovih interesa. Prijavom zaprimljenom u Instituciju,¹⁶³ roditelj pita da li je osiguranje po zakonu obavezno, ko odlučuje o izboru osiguravajuće kuće, što je dokaz da dijete nije uplatilo 3 KM za osiguranje, a dijete tvrdi da jeste itd, što ukazuje da pitanje osiguranja djece od posljedica nesretnog slučaja nije u dovoljnoj mjeri približeno onima na koje se osiguranje odnosi, prije svega djeci i roditeljima, a što dovodi u pitanje najbolji interes djeteta u ovim aktivnostima.

Zakonom je, između ostalog, utvrđeno da direktor škole obezbeđuje zaštitu prava učenika, zaštitu zdravlja učenika i njihove sigurnosti u školi, te preduzima mjere zaštite prava učenika.¹⁶⁴

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju nema odredbe o osiguranju učenika od posljedica nesretnog slučaja. Osiguranje učenika se godinama provodi na način da škola na početku školske godine pribavi ponude društva za osiguranje i zaključi ugovor o osiguranju sa onim društvom koje je najpovoljnije. Sastavni dio ugovora je i spisak osiguranih učenika - učenici koji su uplatili iznos premije.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju utvrđuje u članu 129. da „škola može na početku školske godine od učenika naplatiti participaciju, a prikupljena sredstva će koristiti za osiguranje učenika, kupovinu svjedočanstava, diploma, svesaka i sl.“ U srednjim školama se, iskustva iz prakse potvrđuju, ne prikupljaju sredstva za osiguranje učenika, već se iz sredstava za participaciju, koju škola može naplatiti, obezbeđuje i osiguranje učenika. Ostala procedura javnog poziva i izbora osiguravajuće kuće, kao i zaključenja ugovora o osiguranju, je ista kao u osnovnim školama.

Bez obzira što osiguranje od posljedica nesretnog slučaja po zakonu nije obavezno, činjenica je da se ono realizuje u velikom procentu i u osnovnim i srednjim školama, pitanje je, da li je uspostavljena praksa zaista u najboljem interesu djeteta.

Prema Opštim pravilima osiguranja osigurati se mogu osobe od navršene 14 do navršene 75 godine života. Osobe mlađe od 14 godina i starije od 75 godina mogu biti osigurane samo ako je to Posebnim ili dopunskim pravilima predviđeno.

Osiguran slučaj je, prema Opštim pravilima, događaj za koji se zaključuje ugovor o osiguranju, a koji mora biti budući, neizvjestan i nezavisan od isključive volje ugovarača. Rizici pokriveni osiguranjem mogu biti: potpuni invaliditet, smrt uslijed nezgode, narušeno zdravlje koje zahtijeva ljekarsku pomoć što uključuje: troškove liječenja i bolnički dan.

Osnovni problem je da roditelji i ne znaju da je dijete osigurano, a kada znaju, bez obzira na rizike pokrivene osiguranjem, roditelji vjeruju da su djeca osigurana 24 sata, svaki dan i cijele godine i onda kada nisu u školi, da je zaštita potpuna, bez obzira kada i

¹⁶² Konvencija o pravima djeteta, član 3.

¹⁶³ Predmet broj: 972-90-PŽ/14

¹⁶⁴ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 129.

gdje se dogodila nezgoda. Problem nastaje onda kada se nezgodni slučaj desi u školi i kada ne mogu ostvariti prava po tom osnovu, tada se postavljaju pitanja - od kojih rizika su djeca osigurana, ko odlučuje o izboru osiguravajućeg društva i po kojim kriterijima, ko odlučuje o rizicima pokrivenim osiguranjem, da li dijete koje nije uplatilo iznos osiguranja ostaje izvan osiguranja, zašto roditelji i ne znaju da njihovo dijete nije osigurano do momenta kada se desi nesretni slučaj i sl.

Da bi se došlo do odgovora na brojna pitanja, Institucija je zajedno sa Agencijom za osiguranje Republike Srpske 12. novembra 2014. godine organizovala okrugli sto na temu - Osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja u obrazovanju, kome su prisustvovali predstavnici osnovnih i srednjih škola.

Zajednički stav svih učesnika je da djeca u obrazovnom sistemu trebaju biti osigurana, ali je, **neophodno da resorno ministarstvo preduzme potrebne mjere i aktivnosti radi osiguranja jednakog pristupa škola ovim aktivnostima i stvaranja uslova da sva djeca i pod istim uslovima imaju pravo na osiguranje od posljedica nesretnog slučaja.**¹⁶⁵

Time bi se izbjegle situacije da, u jednom broju škola, za djecu koja ne uplate osiguranje to uradi škola tako da su sva djeca pod istim uslovima osigurana. U školama u kojima to nije praksa, dijete nije osigurano jer nije uplatilo potrebna sredstva, škola ne zna da li do uplate nije došlo zato što dijete nema ta sredstva, ili zato što je već osigurano ili ne želi osiguranje, s tim u vezi je i pitanje da li dijete treba ostati izvan osiguranja ako roditelji o tome nisu dali svoj stav, ko je ovlašteni ugovarač osiguranja i šta znači procedura koja se provodi po Zakonu o javnim nabavkama.

7. Dječiji časopisi u školama

Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju¹⁶⁶ utvrđeno je da nevladine organizacije, druge ustanove i organizacije mogu realizovati vlastite programe ili aktivnosti u školama u skladu sa uputstvom o realizaciji programa i aktivnosti nevladinih organizacija, drugih ustanova i organizacija u školama.

Uputstvom o realizaciji programa aktivnosti nevladinih organizacija, drugih ustanova i organizacija u školama¹⁶⁷ utvrđeno je da nevladine organizacije, druge ustanove i organizacije koje žele sarađivati sa školama, sa ciljem realizacije njihovih projekata ili programa, u koje bi bili uključeni učenici, nastavnici i stručni saradnici, dužni su, najmanje 30 dana prije planiranog početka saradnje sa školom, podnijeti pisani zahtjev Ministarstvu prosvjete i kulture radi davanja saglasnosti.

Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 129, utvrđeno je da direktor škole sarađuje sa vladinim, nevladinim i drugim organizacijama uz saglasnost resornog ministarstva.

Iako školski časopisi nisu obavezni za nastavni proces, oni pružaju mogućnost djeci različitog uzrasta da proširuju znanja stečena u školi iz različitih oblasti, da razvijaju maštu, komunikacijske vještine, kritičko mišljenje. Zbog toga je vrlo važno da ocjenu o kvaliteti časopisa, u smislu da oni zadovoljavaju potrebne standarde i da mogu biti predmet distribucije u školama, daje stručni organ, ali i da se svima onima, čiji časopisi zadovoljavaju potrebne standarde, prema uslovima koji jednakovaleže za sve, omogući pod istim uslovima realizacija tih aktivnosti u školi.

¹⁶⁵ Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture broj 1789-24-PŽS/14

¹⁶⁶ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 35.

¹⁶⁷ Uputstvo o realizaciji programa i aktivnosti nevladinih organizacija, drugih ustanova i organizacija u školama, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 88/09

Istovremeno, izuzetno je važno da se djeci omogući izbor, da se sami i zajedno sa svojim roditeljima izjasne da li će i koji časopis kupovati, naravno, između onih koji su prošli stručnu ocjenu - da li dvoje i više djece iz iste porodice treba da kupuju isti časopis, ili drugovi iz školske klupe, sa istim sredstvima mogu imati dva časopisa koja će zajedno koristiti.

Postojeće zakonsko rješenje i uspostavljena praksa potvrđuju da svakom angažovanju trećih lica, radi realizacije vlastitih programa i aktivnosti u školi mora da prethodi saglasnost ministarstva. Problem je, kako se prijavama ukazuje, nastao zbog novog „tumačenja“ Zakona i Uputstva u dijelu da li je i pod kojim uslovima potrebna saglasnost ministarstva i za aktivnost distribucije dječijih časopisa u školi. Ministarstvo rješenje vidi u izmjenama Uputstva. Za izmjene Uputstva kao i drugih propisa vrlo je važno čuti stav struke i njihovom mišljenju posvetiti dužnu pažnju te omogućiti aktivno učešće svih u obrazovnom sistemu kako bi se osigurala najbolja normativna rješenja i u ovoj oblasti.

8. Postupanje Republičke prosvjetne inspekcije

Inspeksijski nadzor, prema Zakonu o inspekcijama u Republici Srpskoj, ima za cilj ostvarivanje i zaštitu javnog interesa, a vrši se preduzimanjem inspeksijskih mjera i radnji kako bi se utvrđeno stanje i poslovanje uskladilo sa propisima.¹⁶⁸

Zakonom utvrđene nadležnosti i ovlaštenja prosvjetnog inspektora, obavezuju inspektora da u svakom pojedinačnom slučaju, u granicama utvrđenih ovlaštenja, potpuno profesionalno i nezavisno utvrdi sve činjenice i okolnosti – prvo, analizom propisa koji uređuju rad kontrolisanog organa, zatim utvrđenog činjeničnog stanja i postupanje kontrolisanog organa i, u konačnom, jasnom ocjenom inspektora o odnosu utvrđenog činjeničnog stanja i propisa koji uređuju pitanje koje je predmet nadzora.

Inspeksijski pregled, inspektor vrši neposrednim uvidom u opšte i pojedinačne akte, uslove i način rada i postupanja subjekta nadzora u pogledu pridržavanja propisa i predstavlja osnovni metod utvrđivanja činjeničnog stanja u postupku inspeksijskog nadzora.¹⁶⁹

U slučaju kada rezultati nadzora ukazuju na propuste u postupanju kontrolisanog organa, prosvjetni inspektor je obavezan naložiti mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, a te mjere moraju biti određene na način kako je to zakonom definisano. Na taj način prosvjetni inspektor će svojim inspeksijskim nadzorom, ne samo doprinijeti zaštiti prava pojedinaca u konkretnim situacijama, već će djelovati preventivno, ne samo prema kontrolisanom organu, već i prema drugim kontrolisanim organima po tom osnovu.

Prosvjetna inspekcija, prema zakonu, ima posebnu odgovornost da postupanje u vaspitno-obrazovnom procesu bude uskladeno sa važećim propisima, jer joj je zakonom povjereno da vrši nadzor u primjeni propisa u vaspitno-obrazovnim ustanovama. Zato i jesu ovlaštenja prosvjetnog inspektora zakonom definisana tako da, vršeći nadzor u primjeni propisa u obrazovnom sistemu, on, prije svega, preventivno djeluje i time sprečava ponavljanje istih nepravilnosti.

Ombudsman za djecu Republike Srpske je u više navrata, postupajući po prijavama kojima se ukazuje na povrede prava učenika u obrazovnom sistemu, zatražio od Republičke prosvjetne inspekcije da u konkretnim situacijama izvrši inspeksijski nadzor, odnosno, da neposrednim uvidom u opšte i pojedinačne akte, i način rada subjekta

¹⁶⁸ Zakon o inspekcijama u Republici Srpskoj, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 74/10, 109/12, 117/12, član 2, stav 3.

¹⁶⁹ Zakon o inspekcijama u Republici Srpskoj, član 48.

nadzora, utvrди da li je postupanje nadležnog organa škole i odluke koje su s tim u vezi donesene, u skladu sa važećim propisima, i u najboljem interesu djeteta.¹⁷⁰

U odnosu na prethodne godine, na šta je posebno ukazano Godišnjim izvještajem za 2013. godinu, u izvještajnom periodu, inspekcijski nadzor je značajno unaprijeđen.

Međutim, i u izvještajnom periodu, prisutne su situacije da prosvjetni inspektor u obavljanju inspekcijskog nadzora u postupanju škole zbog izrečene disciplinske mjere učeniku ne vrši uvid u opšti akt škole - Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti učenika, već samo pojedinačne akte, čime se zaštita prava učenika dovodi u pitanje.

Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju¹⁷¹ i Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju¹⁷² utvrđene su teže povrede dužnosti učenika. Zakonom nije ostavljena mogućnost da se Pravilnikom škole utvrđuju nove, teže povrede dužnosti učenika.

Zakonom su jasno utvrđene i vaspitno-disciplinske mjere koje se izriču učenicima zbog povrede njihovih dužnosti. Zakon nije ostavio mogućnost, da se pravilnikom škole utvrđuju i druge vaspitno-disciplinske mjere, osim onih utvrđenih zakonom.

Na zahtjev Ombudsmana za djecu izvršen je inspekcijski nadzor u osnovnoj školi, a u vezi sa prijavom kojom se ukazuje na povredu prava učenika u izricanju vaspitno-disciplinske mjere zbog povrede obaveze učenika.

Obavještenjem¹⁷³ o izvršenoj inspekcijskoj kontroli, između ostalog, se konstatiše: „*Zbog utvrđenih nepravilnosti u postupku izricanja vaspitno-disciplinske mjere, direktoru Škole Rješenjem je naloženo da stavi van snage Odluku o premještanju učenika u drugo odjeljenje i ponovi postupak utvrđivanja vaspitno-disciplinske odgovornosti i u odjeljenskoj knjizi razreda upiše podatke o održanim sjednicama odjeljenskog vijeća, roditeljskih sastanaka i druge predviđene podatke*“.

Postupanjem prosvjetnog inspektora na način da ne koristi zakonom utvrđena ovlaštenja u vršenju inspekcijskog nadzora, učinjen je propust u radu na štetu prava učenika, jer je školi naloženo da ponovi postupak utvrđivanja odgovornosti, a da pri tom nije konstatovano da Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika Škole nije usklađen sa Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, tako da svako ponavljanje postupka na osnovu navedenog Pravilnika neće doprinijeti otklanjanju utvrđenih nepravilnosti, odnosno, provođenja zakonitog postupka u najboljem interesu djeteta, niti u konkretnom slučaju niti u budućim sličnim situacijama kod kontrolisanog organa.

Inspekcijskim nadzorom konstatuju se nepravilnosti u donošenju pojedinačnih akata-odluka nadležnih organa u izricanju vaspitno-disciplinskih mjera.

Međutim, izvršenim nadzorom se ne konstatiše da opšti akt - Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika navedene Škole nije usklađen sa Zakonom i da su pojedinačni akti rezultat primjene opšteg akta, koji nije definisao procedure postupanja u slučaju izricanja vaspitno-disciplinske mjere učeniku: da li se vodi disciplinski postupak, učešće učenika i roditelja u tom postupku, donošenje odluke o izrečenoj mjeri i njeno dostavljanje, praćenje primjene izrečene mjeri, preuzimanje potrebnih mjera radi otklanjanja uzroka koji dovode do neprimjerenog ponašanja učenika i dr. Pored toga, Pravilnik definiše teže povrede obaveze učenika koje zakon ne poznaje i što po zakonu

¹⁷⁰ U izvještajnom periodu Institucija se obraćala i drugim inspekциjama: Tržišna inspekcija, Zdravstvena inspekcija...

¹⁷¹ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, član 82, stav 5.

¹⁷² Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 65, stav 9.

¹⁷³ Prosvjetna inspekcija, Obavještenje o izvršenoj inspekcijskoj kontroli broj 24.120/616-227-77-4/14 od 10.12.2014.

nije moguće, Pravilnik definiše i mjere zabrane koje se izriču učeniku pored vaspitno-disciplinske mjere, a što zakon ne poznaje.

Radi otklanjanja situacija koje dovode do povrede prava djeteta, Ombudsman za djecu je Prosvjetnoj inspekciji predložio ponovni inspekcijski pregled.¹⁷⁴

9. Zaštita prava djece u vanrednim situacijama

Elementarne nepogode i druge nesreće koje se dešavaju sa velikim intenzitetom ne biraju ni mjesto ni vrijeme, ne biraju ko će i u kojoj mjeri njima biti izložen. Radi smanjenja rizika od elementarnih nepogoda, kojima su naročito izložena djeca kao najranjivija kategorija stanovništva, i u ovoj oblasti neophodno je uspostaviti odgovarajuću komunikaciju sa djecom i njihovu edukaciju, kako u dijelu poznavanja rizika i opasnosti kojima mogu biti izloženi, tako i u dijelu kako se ponašati u nastalim uslovima. Zato je vrlo važno, da u cilju postizanja što većeg stepena bezbjednosti učenika u tim situacijama, obrazovni sistem, u saradnji sa drugim institucijama i službama, uspostavi mehanizme djelovanja za adekvatno reagovanje.

Zakonom o zaštiti i spasavanju u vanrednim situacijama¹⁷⁵ uređuje se sistem zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama na sprovođenju preventivnih i operativnih mjera i izvršavanju zadataka zaštite i spašavanja ljudi i dobara.

Zakonom je između ostalog utvrđeno:¹⁷⁶

1. Radi sticanja potrebnih znanja iz oblasti lične, uzajamne i kolektivne zaštite, građani se obučavaju i ospozobljavaju za zaštitu i spasavanje,
2. Obučavanje se vrši u okviru osnovnog i srednjeg obrazovanja radi sticanja znanja o opasnostima od elementarne nepogode i druge nesreće i zaštiti od njih, u skladu sa posebnim zakonom i odgovarajućim programima.
3. Propis o obučavanju iz stava 2. ovog člana donosi ministar nadležan za poslove prosvjete i kulture u saradnji sa ministrom.

Zakon je stupio na snagu 1.01.2013.godine, a ministar je, Pravilnik o obučavanju lica u okviru osnovnog i srednjeg obrazovanja o opasnostima i zaštiti od elementarne nepogode i druge nesreće, donio 31. jula 2014.¹⁷⁷

Pravilnikom se propisuje način obučavanja i ospozobljanja lica u okviru osnovnog i srednjeg obrazovanja radi sticanja znanja o opasnostima od elementarne nepogode i druge nesreće i znanja iz oblasti zaštite i spašavanja. (član 1.)

Prema Pravilniku, osnovne i srednje škole prilikom izrade godišnjeg programa rada planiraju i obuku učenika (član 5.), a učenici se kroz program odjeljenske zajednice obučavaju i stiču znanja o bezbjednosnim rizicima i posljedicama po ljude, njihovu imovinu i životnu sredinu i stiču vještine za optimalno reagovanje u slučaju elementarnih nepogoda i drugih nesreća (član 8).

Iako postojeće zakonsko rješenje obavezuje na propis o obučavanju učenika i njihovom ospozobljavanju za adekvatno reagovanje, Pravilnikom je ta obaveza proslijeđena na osnovne i srednje škole, iz čega proizilazi da su škole obavezne ne samo planirati i realizovati te aktivnosti, već i definisati sadržaj tih aktivnosti.

¹⁷⁴ Preporuka Ombudsmana za djecu Prosvjetnoj inspekciji broj: 1719-19-PŽS/14 od 16.12.2014.

¹⁷⁵ Zakon o zaštiti i spasavanju u vanrednim situacijama, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 121/12

¹⁷⁶ Zakon o zaštiti i spasavanju u vanrednim situacijama, član 136.

¹⁷⁷ Pravilnik je objavljen u „Službenom glasniku Republike Srpske” broj 74/14, i stupio je na snagu 30.augusta 2014.godine

S obzirom da je zaštita i spasavanje u vanrednim situacijama, prema Zakonu (član 3.), djelatnost od posebnog interesa, veoma je važno da program obuke koje će provoditi osnovne i srednje škole bude definisan na način da sve škole imaju jednaku obavezu i pristup u obavljanju ove vrste obučavanja, da svi učenici dobiju ona znanja i informacije na koje zakon obavezuje, da program bude prilagođen uzrastu djeteta, njegovim potrebama i mogućnostima, da se u provođenju ovih aktivnosti osigura kontinuirani nadzor kako u dijelu obučavanja učenika tako i u dijelu ispunjenosti uslova za djelovanje u vanrednim situacijama (protivpožarni aparati, njihovo servisiranje i održavanje, izlazi...), a sve sa ciljem podizanja svijesti kod učenika o postojanju rizika od različitih elementarnih nepogoda, te sticanju znanja i potrebnih vještina za adekvatnim reagovanjem i smanjenjem rizika.¹⁷⁸

Za vrijeme majske poplava, Institucija je u skladu sa mogućnostima djelovanja u takvim situacijama, preduzela potrebne mjere, kako bi svojim raspoloživim kapacitetima djelovala na način i pod uslovima definisanim zakonom (uspostavila dežurstvo i telefonsku liniju, zajedno sa nadležnim službama radila na prikupljanju pomoći i njenoj distribuciji) a kancelarija u Doboju je odmah, kad su se za to stekli uslovi, ostvarila saradnju sa rukovodstvom osnovnih škola „Sveti Sava“, „Vuk Karadžić“ i „Dositej Obradović“, dok su u školama bili organizovani poslovi izbacivanja uništenog inventara i opreme, ispumpavanje vode i čišćenje mulja, te ostao u stalnoj komunikaciji sve do početka školske godine. Početkom školske godine, direktori škola su pozvani na dosljednu primjenu zakona, posebno u dijelu, da bezbjednost djece ne smije biti dovedena u pitanje i da su direktori škola, po zakonu, obavezni preuzeti sve potrebne mjere radi zaštite zdravlja učenika i njihove bezbjednosti.

¹⁷⁸ Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture broj: 1376-15-PŽS/14

VIII PRAVO NA IGRU I SLOBODNO VRIJEME

1. Zaštita prava djece koja se bave sportom

Institucija Ombudsmana za djecu zaprimila je žalbu roditelja kojom se ukazuje na povrede prava djeteta iz razloga što se, za prelazak djeteta iz jednog u drugi sportski klub (dijete trenira košarku) traži „obeštećenje“. Dijete ima 14 godina i nema zaključen ugovor sa klubom.¹⁷⁹

Prema važećim propisima,¹⁸⁰ sportski klubovi pitanje članstva, kao i prava i obaveze članova, regulišu svojim statutom. Statut je osnovni opšti akt sportskog udruženja i drugi opšti i sprovedbeni akti moraju biti u saglasnosti sa istim.¹⁸¹

Zakonom je istovremeno utvrđeno i da:

- učlanjenje i istup iz sportskog udruženja vrši se u skladu sa pravilima nadležnog granskog sportskog saveza ili statuta sportskog udruženja, član 69.
- granski sportski savez obavezan je da donese sportska pravila u odgovarajućoj grani sporta u skladu sa pravilima međunarodnih sportskih organizacija. Sportskim pravilima, granski sportski savezi utvrđuju između ostalog: uslove prelaska sportista iz jedne sportske organizacije u drugu i sankcije za nepoštovanje propisa, naknadu koja pripada sportskoj organizaciji iz koje dolazi sportista kao i naknadu od strane sportske organizacije u koju prelazi, član 94.
- granski sportski savezi su obavezni u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona donijeti sportska pravila iz člana 94. i 95. Zakona, član 161.
- granski sportski savez dužan je u roku od 15 dana dostaviti ministarstvu nadležnom za sport usvojena sportska pravila, član 94. Zakona,
- **postojeće sportske i druge organizacije dužne su uskladiti svoja unutrašnja akta sa odredbama Zakona u roku od jedne godine od dana stupanja zakona na snagu**, član 158. Zakona

Uz prijavu, Instituciji je dostavljen i odgovor Ministarstva od 9.09.2014. godine kojim se, između ostalog, navodi: „*Članom 42. stav 2. propisano je da su sportisti obavezni da se pridržavaju opštih i posebnih pravila propisanih zakonima i pravilima svojih organizacija i međunarodnim sportskim pravilima.*“

Navedenim odgovorom navodi se obaveza sportista na poštovanje Zakona i propisanih pravila što nije sporno, međutim, potpuno je zanemarena obaveza poštovanja Zakona i donošenje pravila u skladu sa Zakonom od samih sportskih organizacija.

U konkretnom slučaju, Odluka o visini obeštećenja (naknade) za prelazak igrača iz kluba u klub od 28.03.2013. godine, kao opšti akt donesena je na osnovu Statuta Saveza, koji nije usklađen sa Zakonom o sportu. Odluka stupa na snagu danom donošenja i nije učinjena dostupnom djeci i roditeljima.

Na osnovu navedene Odluke, od 28.03.2013.godine i u skladu sa odredbama Registracionog pravilnika Košarkaškog saveza Republike Srpske, donesena je dana 8.09.2014. godine Odluka o prelasku igrača iz kluba u klub kojom se navodi da se prelazak može ostvariti kada se klubu uplati iznos od 500,00 KM na osnovu obeštećenja.

¹⁷⁹ Predmet broj: 1061-99-PŽ/14

¹⁸⁰ Zakon o sportu, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 4/02, 66/03, 73/08, 102/08

¹⁸¹ Zakon o sportu, član 84.

Prema dostavljenoj dokumentaciji, Pravilnik KSRS¹⁸² donesen je 1999. godine i nikada nije usklađen sa Zakonom o sportu. Navedeni Pravilnik služi kao osnov za donošenje drugih opštih akata i pojedinačnih odluka o ostvarivanju prava igrača i isti spada u red onih pravila koje je Savez obavezan donijeti (član 94 Zakona).

Pored navedenog, postavlja se pitanje da li djeca treba da budu onemogućena bavljenjem sportom, ako njihovi roditelji ne plate „obeštećenje“ (ne mogu se registrovati u novi klub dok iz prethodnog kluba ne dobiju ispisnicu, a ispisnica je uslovljena uplatom „obeštećenja“).

Sport je djelatnost od opštег interesa,¹⁸³ a u cilju ostvarivanja opštег interesa sredstva se izdvajaju iz budžeta.¹⁸⁴ Ako je riječ o djeci koja još uvijek nisu vrhunski sportisti, koji nemaju zaključen ugovor sa klubom, koji uredno plaćaju članarinu za bavljenje sportskim aktivnostima, onda, svako uslovljavanje djece „obeštećenjem“ ili „otkupnim“ dovodi u pitanje slobodno bavljenje sportskim aktivnostima i ostvarivanje najboljeg interesa djeteta u ovim aktivnostima.

Imajući u vidu važnost sporta na psihofizički razvoj djece, te ulogu koju sport ima u prevenciji i zaštiti djece od različitih oblika nasilja, zaštiti od zavisnosti, zaštiti zdravlja djece, vrlo je važno, različite sportske aktivnosti učiniti dostupnim djeci, i omogućiti im da u odgovarajućim uslovima ostvaruju svoje pravo da se u slobodno vrijeme bave različitim sportskim aktivnostima, ali i odgovarajuću zaštitu u skladu sa zakonom u svim tim aktivnostima.

Postupajući po zaprimljenoj žalbi, Ombudsman za djecu je dostavio Preporuku Košarkaškom savezu Republike Srpske.¹⁸⁵ Preporuka je ispoštovana, dječak je registrovan u drugi klub bez plaćanja obeštećenja, o čemu je Instituciju obavijestio i Košarkaški savez i roditelj djeteta. Prema obavještenju Saveza, u toku je donošenje novih pravila koja su isključila bilo koji oblik uslovljavanja djece.

Imajući u vidu naprijed navedeno, a u cilju zaštite prava i interesa svakog djeteta koje se bavi sportom, Ombudsman za djecu, u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim članom 9. Zakona o Ombudsmanu za djecu,

predložio je Ministarstvu porodice, omladine i sporta¹⁸⁶ da, u okviru ovlaštenja utvrđenih zakonom, preduzme potrebne mjere i aktivnosti radi zaštite prava i interesa djece koja se bave sportom, na način da:

1. U skladu sa članom 146. Zakona o sportu¹⁸⁷ izvrši nadzor u primjeni propisa u sportu na način da u svim registrovanim sportskim savezima preispita:

- da li su savezi donijeli opšta akta koja su po zakonu obavezni donijeti,
- da li su doneseni opšti akti usklađeni sa Zakonom o sportu,
- da li su opšta akta učinili dostupnim roditeljima i djeci,
- da li su ministarstvu dostavili akte na koje ih zakon obavezuje,

¹⁸² Pravilnik kojim se regulišu registracije, licenciranja, prelasci igrača iz kluba u klub, igranje igrača koji imaju košarkaško državljanstvo Republike Srpske u inostranstvu, igranje igrača koji nemaju košarkaško državljanstvo Republike Srpske za klubove iz KSRS, status košarkašica i košarkaša u vezi sa zaključivanjem ugovora sa klubom i pravo nastupa iz nadležnosti KSRS.

¹⁸³ Zakon o sportu, član 8.

¹⁸⁴ Zakon o sportu, član 135.

¹⁸⁵ Preporuka broj: 1061-99-PŽ/14 od 7.10.2014.

¹⁸⁶ Preporuka Ministarstvu porodice, omladine i sporta broj: 1730-21-PŽS/14 od 17.12.2014.

¹⁸⁷ Zakon o sportu, član 146: Nadzor nad primjenom ovog Zakona i drugih propisa u sportu i nadzor nad stručnim radom u oblasti sporta obavlja Ministarstvo nadležno za poslove sporta, preko republičkog sportskog inspektora i sportskih stručnjaka.

- da li su donesenim opštim aktima definisali obavezu plaćanja „obeštećenja,” „otkupnine” i slično za djecu koja nisu vrhunski sportisti i koji nemaju zaključen ugovor sa klubom, a redovno plaćaju članarinu.

2. Pravo na odmor i slobodno vrijeme

Konvencija o pravima djeteta, član 31. utvrđujući pravo djeteta na odmor i slobodno vrijeme, učešće u igri i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju njegovoj dobi, mogućnostima i sposobnostima, istovremeno obavezuje državu da osigura svakom djetetu njegovo ostvarivanje bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao i svako pravo iz Konvencije.

Pri tome, najbolji interes djeteta mora biti prioritet u ostvarivanju ovog prava djeteta i svim aktivnostima djeteta u njegovom slobodnom vremenu. Posebno je važno da pravo djeteta na izražavanje mišljenja i učestvovanje u svim postupcima koji se njega tiču bude u punoj mjeri osigurano i u ostvarivanju prava djeteta na njegovo slobodno vrijeme.

U današnjim uslovima pravo djece na odmor i slobodno vrijeme vrlo često je zanemareno, jer se ne realizuje u skladu sa potrebama djeteta. Prema izjavi djece, slobodno vrijeme ili im nije organizovano i iskorišteno za odmor i razonodu pa ga koriste kao „prazan prostor” ili je organizovano na način da nemaju slobodnog vremena.

U odrastanju djeteta, kvalitetno organizovano slobodno vrijeme, koje treba djetetu da osigura odmor i razonodu, doprinosi ne samo razvijanju dodatnih kompetencija kod djece, već i u poboljšanju njihovog ponašanja i uspjeha u školi i razvoju ličnosti djeteta.

Aktivnosti djeteta u njegovom slobodnom vremenu trebaju biti one u kojima se dijete pronalazi, koje ga ispunjavaju i pričinjavaju zadovoljstvo, a ne teret i obaveza u kojoj će „trošiti” vrijeme kad nema drugih obaveza.

Ostvarivanje prava djeteta na odmor i slobodno vrijeme, uz brojne prednosti koje doprinose razvoju i odrastanju djeteta, istovremeno ima i preventivno djelovanje u smanjenju rizika kojima su djeca izložena u vremenu kada ne znaju šta bi radili. Uskraćivanje djetetu ostvarivanja ovog prava, kao i drugih iz Konvencije, jedan je od oblika zanemarivanja djeteta i njegovih interesa.

Djeca školskog uzrasta ističu da, na žalost, nemaju dovoljno slobodnog vremena zbog oprećenosti nastavnim gradivom, a i da ono koje imaju i nije organizovano. Od škole očekuju da kroz ponudu sekcija dobiju mogućnost da u slobodnom vremenu razvijaju svoje sportske, kulturne i umjetničke potencijale. Većina škola zaista nudi veliki broj sekcija i rad tih sekcija vidi se u prostorima škola koje krase dječiji radovi, ali i plakete, pohvale i pehari za posebno nadarene učenike.

Srednjoškolci upozoravaju da su im u slobodno vrijeme dostupni i sadržaji kao što su noćni klubovi, prostori igara na sreću. Gledanje televizije je jedna od aktivnosti djece, koja dnevno zaokuplja njihovu pažnju i po nekoliko sati, kafići i druženja u ugostiteljskim objektima, su sadržaji koji im se nude i koji oni koriste, što opet, po izjavi djece, nije njihov izbor, već u nekim sredinama nemogućnost izbora.

Zabrinjava podatak da su u svim radionicama kao najčešći način korišćenja slobodnog vremena, djeca navodila internet i Fejsbuk. Korišćenje slobodnog vremena samo na ovaj način (satima sjedeći ispred računara) sigurno nije najbolji interes djeteta, i zbog njihovog zdravlja, ali i brojnih rizika kojima mogu biti izložena.

Na pitanja o slobodnom vremenu i aktivnostima koje bi u njemu trebali realizovati, djeca su najčešće navodila sport. O važnosti sporta u razvoju djece danas postoji opšta saglasnost, i struke i roditelja, nastavnika i djece, međutim, sve je izraženiji nesklad

između potreba djece za bavljenje sportom i mogućnostima da to u praksi realizuju, jer je ta njihova aktivnost uglavnom zavisna od finansijskih mogućnosti roditelja. Zbog važnosti sporta i fizičke aktivnosti u odrastanju djece, to nikako ne bi trebala biti briga samo roditelja, zato je neophodno planirati sistemske mjere i aktivnosti, kojima će se ove aktivnosti učiniti dostupne za svako dijete, nezavisno o mogućnosti roditelja da te aktivnosti finansiraju.

Jedna od prioritetnih aktivnosti Ministarstva porodice, omladine i sporta na uključivanju što većeg broja učenika u školske sportske aktivnosti je organizovanje Malih olimpijskih igara Republike Srpske koje se uspješno realizuju već nekoliko godina. One imaju za cilj stvaranje pozitivnog stava o fizičkim aktivnostima, a svake godine na MOI RS učestvuje sve veći broj učenika osnovnih i srednjih škola, koji zajedno sa svojim nastavnicima-trenerima dobijaju podršku ne samo djece, nego i roditelja i škole i lokalne zajednice.

Da djeca imaju pravo na slobodno vrijeme i igru, danas su saglasni i roditelji i prosvjetni i zdravstveni radnici, međutim problem se postavlja kod načina i mogućnosti njegovog ostvarivanja. Taj problem je dodatno izražen kod djece sa smetnjama u razvoju koja su vrlo često uskraćena u ostvarivanju ovog prava. Ova djeca nemaju mogućnost pristupa sadržajima koji su dostupni njihovim vršnjacima, niti imaju mogućnost izbora.

Vrlo je važno da u izboru aktivnosti u slobodno vrijeme djece, roditelji prepoznaju stvarnu sklonost kod svog djeteta, uvažavajući pri tome individualne potrebe i mogućnosti djeteta. Prevelika opterećenost djeteta u njegovo slobodno vrijeme, pogotovo izborom onih aktivnosti u kojima se dijete ne pronalazi, može se negativno odraziti na razvoj djeteta. Jedan broj osnovaca u razgovoru na temu njihovog slobodnog vremena potvrdio je da uopšte nemaju slobodnog vremena, s obzirom da su poslije škole i školskih obaveza uključeni u različite aktivnosti učenja stranih jezika, sportskih aktivnosti i sl, koje doživljavaju kao obavezu a ne kao aktivnost u svoje slobodno vrijeme.

Lokalne zajednice imaju izuzetno važnu ulogu u organizovanju različitih sadržaja za djecu i mlade. Odnos lokalne zajednice prema ovom pravu djeteta različit je od opštine do opštine, pri čemu su prisutne velike razlike u ponudi sadržaja za slobodno vrijeme djece.

Pravo na slobodno vrijeme zahtijeva da se ono ostvaruje u uslovima u kojima će djeca biti sigurna i zaštićena i u kojem će njihov najbolji interes biti prioritet. U prethodnim izvještajima Institucija je ukazala na probleme u funkcionisanju dječijih igraonica. Iako je pitanje njihovog organizovanja i rada normativno uređeno, na žalost, izostaje potreban stalni nadzor njihovog rada koji bi prije svega bio u funkciji prevencije.

IX SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

1. Socijalna zaštita

Zakonom o socijalnoj zaštiti¹⁸⁸ znatno je proširen krug lica - djece, korisnika prava iz socijalne zaštite (djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa smetnjama u razvoju, čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, djeca žrtve nasilja i trgovine, djeca sa društveno neprihvatljivim ponašanjem i dijete kome je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita). Zakonom su jasno utvrđena i prava za korisnike socijalne zaštite, međutim, u ostvarivanju pojedinih prava, u praksi su prisutni problemi po različitim osnovama, a na šta se ukazuje prijavama po kojima je Institucija postupala i u izvještajnom periodu.

Za adekvatnu zaštitu djece ključno je blagovremeno prepoznavanje nepovoljnih okolnosti u kojima dijete odrasta, a koje mogu biti vrlo različite - alimentacija se ne plaća godinama, dijete ne ide u školu, djetetu nije omogućen kontakt sa roditeljem sa kojim ne živi i sl - i blagovremeno preduzimanje potrebnih mjera kako bi se jačali kapaciteti roditelja da odgovore svojoj roditeljskoj obavezi i spriječile teže posljedice za dijete i njegov razvoj.

Na žalost, mjere porodično pravne zaštite¹⁸⁹ - nadzor, pojačani nadzor, kojima centri za socijalni rad prema Porodičnom zakonu, jačaju kapacitete roditelja i njihovu odgovornost za brigu o djeci, u praksi se ne primjenjuju u mjeri u kojoj to situacije nalažu.

To potvrđuju i podaci Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite¹⁹⁰ prema kojima je broj izrečenih mjera pojačanog nadzora u 2013. godini 60, a broj izrečenih mjera pojačanog nadzora organa starateljstva je 69, iako je, prema istim podacima, broj maloljetnika sa asocijalnim ponašanjem koji su evidentirani u centrima za socijalni rad 829, broj podnesenih zahtjeva za uređenje održavanja ličnih odnosa sa djecom 482.

I u izvještajnom periodu Institucija je postupala po prijavama kojima se ukazuje na povrede pojedinih socijalnih prava djeteta, ali i prava roditelja koja se ostvaruju po osnovu statusa djeteta, a tiču se prava na jednokratnu novčanu pomoć, dječiji dodatak.

U prijavi Instituciji navodi se: „*Iskreno zahvaljujem na Vašem angažovanju i pomoći u rješavanju problema porodice... Ohrabruje da je došlo do pomaka u poboljšanju rješavanja materijalnih uslova maloljetne djece, jer je i drugo dijete počelo da prima dječiji dodatak. Međutim, ostaje neriješen mnogo složeniji problem, a to je neplaćanje alimentacije po presudi.*”¹⁹¹

Socijalna zaštita je djelatnost od opšteg interesa, kojom se u skladu sa zakonom osiguravaju mjere i programi namijenjeni licima u stanju socijalne potrebe, ali i onima koji su u riziku da zavise od socijalnih davanja. Ove mjere uključuju ne samo pomoći u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, već prije svega imaju preventivnu ulogu, da umanje ili otklone zavisnost pojedinca i porodice od socijalnih službi. Osnovni problem na koji ukazuju centri za socijalni rad je nedovoljan broj stručnih radnika koji mogu odgovoriti na potrebe, prije svega vezano za usluge socijalne zaštite.

¹⁸⁸ Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 37/12

¹⁸⁹ Porodični zakon, član 96: Ako opravdani interesи djece zahtijevaju, organ starateljstva može odrediti stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava u pogledu pojedinog djeteta.

¹⁹⁰ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Bilten socijalne, porodične i dječje zaštite 2013.

¹⁹¹ Predmet broj: 931-88-PŽ/14

UN Komitet za prava djeteta¹⁹² upravo naglašava nedovoljnu stručnu podršku djeci koja su u socijalnoj zaštiti i u riziku da to postanu, na šta najčešće prijavama ukazuju roditelji djece sa različitim smetnjama u razvoju.

Ekonomski situacija u kojoj se danas nalazi porodica i siromaštvo koje je višedimenzionalan problem, direktno se odražava na djecu i ostvarivanje njihovih potreba i uzrokuje probleme koji nose i rizike koji su u vezi sa zadovoljavanjem osnovnih potreba djeteta, zadovoljavanjem razvojnih potreba djeteta i potrebama djeteta za socijalnom integracijom.

Konvencija o pravima djeteta utvrđuje da „strane ugovornice će obezbijediti u najvećoj mogućoj mjeri opstanak i razvoj djeteta,”¹⁹³ te će „u skladu sa nacionalnim uslovima i u okviru svojih mogućnosti, preuzeti potrebne mjere da pomognu roditeljima i drugim odgovornim za dijete da ostvare ovo pravo, i ako je potrebno, obezbijediće materijalnu pomoć i programe, naročito u pogledu ishrane, odijevanja i stanovanja.”¹⁹⁴

Prijavama Instituciji ukazuje se, između ostalog, i na nemogućnost nabavke udžbenika i školskog pribora za djecu, što samo potvrđuje da je izostala neophodna saradnja nadležnih institucija, koje bi zajedničkim aktivnostima doprinijele smanjenju pritiska i na djecu i njihove roditelje kojima je takva podrška potrebna. Ništa ne može i ne smije biti razlog da dijete ne upiše osnovnu školu ili da je napusti, ali isto tako, teški materijalni uslovi u kojima dijete odrasta u porodici, ne smije biti razlog za izdvajanje djeteta iz porodice.

Roditelji prijavama ukazuju i na nemogućnost ostvarivanja prava na dnevno zbrinjavanje djece koje je Zakonom o socijalnoj zaštiti utvrđeno za one koji zbog svojih psihosocijalnih teškoća i drugih nepovoljnih životnih okolnosti imaju potrebu za ovim oblikom zaštite.

Prijavama se ukazuje i na neadekvatno zbrinjavanje punoljetnih lica, koja zbog svojih zdravstvenih problema predstavljaju prijetnju bezbjednom odrastanju djece.

Roditelji se žale da zbog teške materijalne situacije nisu u mogućnosti da redovno izmiruju obaveze po zahtjevima javnih preduzeća (obaveze po osnovu isporučene električne energije, vode, grijanja...) i da to direktno utiče na uslove života njihove djece. Pojedine opštine različitim vidovima pomoći pokušavaju sanirati socijalne potrebe svojih građana - subvencije za grijanje, struju, higijenski paketi i sl, a svaki vid pomoći porodici je istovremeno i pomoći za djecu.

Žalbama građani ukazuju da se od njih traže razne potvrde i uvjerenja i uvijek nešto novo, za koje se ispostavi ili da i nisu bili potrebni ili su već bili u službi, s obzirom da su kao korisnici već evidentirani u centru. Prijavama se ukazuje i na neodgovaranje po zahtjevu građana u zakonom utvrđenom roku, kao i na odgovaranje na zahtjev građana dopisom ili obavještenjem, a ne odgovarajućim upravnim aktom. Prijavama građani ukazuju i da ih u centrima ne upućuju na adrese nadležnih organa, u situaciji kada su oni nenadležni, niti njihove zahtjeve prosljeđuju nadležnim na dalje postupanje.

Za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, država je preuzeila obavezu da preuzme sve potrebne mjere, u skladu sa maksimumom raspoloživih sredstava, sopstvenim naporima, ali i uz međunarodnu pomoći i saradnju u cilju postepenog obezbjeđenja punog ostvarivanja ovih prava, uz uslov da je njihovo ostvarivanje dostupno svim građanima bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

¹⁹² UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 52. b

¹⁹³ UN Konvencija o pravima djeteta, član 6.

¹⁹⁴ UN Konvencija o pravima djeteta, član 27.

Države članice uvažavaju pravo svakog djeteta da koristi socijalnu zaštitu, uključujući socijalno osiguranje, i preduzimaju sve mjere neophodne za puno ostvarivanje tog prava u skladu sa nacionalnim zakonima.¹⁹⁵

2. Ekonomsko iskorištavanje djece i obavljanje štetnih poslova

Pravo djeteta na zaštitu od ekonomске eksplotacije istovremeno je i u funkciji zaštite njegovog prava na obrazovanje, na zaštitu zdravlja, zaštitu od različitih oblika nasilja i zlostavljanja, prava na odmor i slobodne aktivnosti.

Konvencija o pravima djeteta obavezuje države na preduzimanje svih potrebnih zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera za zaštitu djeteta od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zanemarivanja i iskorišćavanja.

U vezi sa dječijim radom, Konvencija¹⁹⁶ utvrđuje obavezu država da priznaju pravo djeteta na zaštitu od ekonomске eksplotacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta ili štetiti zdravlju djeteta, odnosno, njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.

a) Radno angažovanje djece

Zakon o radu, Porodični zakon i Krivični zakon Republike Srbije prepoznali su međunarodne standarde u zaštiti djece od ekonomskog iskorištavanja i eksplotacije, u dijelu određivanja dobne granice kada dijete može biti radno angažovano, uslove pod kojima može biti angažovano i posebnu zaštitu od obavljanja poslova na kojima postoji povećana opasnost.

Pored toga, Porodični zakon sankcioniše roditelja koji zloupotrebljava roditeljsko pravo prisiljavajući dijete da pretjerano radi ili da obavlja rad neprimjeren njegovom uzrastu, na način da će mu sud u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo, a Krivični zakon utvrđuje i krivičnu odgovornost za lice koje prisiljava dijete na pretjeran rad i na poslovima koji ne odgovara uzrastu djeteta.

Danas ne postoje pouzdani podaci o tome da li su i pod kojim uslovima djeca radno angažovana i na kojim poslovima.

Iako Institucija nije primila prijave kojima se ukazuje na povrede prava djeteta po ovom osnovu, istraživanje problema prosjačenja djece pokazalo je i „radno angažovanje“ djece pred tržnim centrima i drugim objektima. U razgovoru sa djecom, ispostavilo se da jedan broj njih to radi bez znanja roditelja, jedan broj uz saglasnost roditelja, a među njima ima i onih koji se primoravaju na takav rad.

Radno angažovanje djece, bez obzira da li je iz potrebe ili pod prisilom, može imati vrlo različite posljedice, prije svega na zdravlje djeteta, njegovo obrazovanje i bezbjednost, zato je neophodno u svakom pojedinačnom slučaju aktivnosti usmjeriti na otklanjanju uzroka koji do toga dovode.

S obzirom da se po ovom osnovu uglavnom ne podnose prijave nadležnim institucijama, rješenje je u pojačanom nadzoru i redovnoj inspekcijskoj kontroli u otkrivanju svakog nezakonitog rada i zapošljavanja djece i sankcionisanju svih onih koji ih angažuju protivno postojećim zakonskim propisima i njihovim interesima.

¹⁹⁵ UN Konvencija o pravima djeteta, član 26.

¹⁹⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 32.

b) Trgovina djecom

Trgovina djecom je najgori oblik zloupotrebe i eksploatacije djece, nasilje je nad djecom, i podrazumijeva potpuno preuzimanje kontrole nad djetetom radi eksploatacije djeteta - pribavljanje materijalne koristi i/ili zadovoljavanja drugih potreba i interesa.

Trgovci ljudima biraju djecu zbog njihove ranjivosti i naivnosti i pri tome koriste različite metode, od otmice, posredovanjem drugih osoba do ponuda za posao i dobru zaradu i sl, a sve u cilju njihove eksploatacije - seksualne i radne eksploatacije, ali i prosjačenja djece i prisilnih brakova djece.

Djeca žrtve trgovine žive u stalnom i intenzivnom strahu od počinjoca, impulsivno i agresivno reaguju, imaju problem u komunikaciji, nesanice, noćne more, osjećaj sigurnosti im je narušen, kao i povjerenje u druge ljudе i kontrola nad vlastitim ponašanjem.

Prosjačenje djece, koje za razliku od drugih oblika iskorištavanja djece najlakše primjećujemo, najprisutniji je oblik iskorištavanja djece. Prosjačenje djece uvijek je eksploatacija djece, zlostavljanje i zanemarivanje djece. Djeca u prosjačenju svakodnevno su izložena situacijama koje ugrožavaju i njihov život, isključeni iz redovnog školovanja, bez adekvatne zdravstvene zaštite u riziku su da postanu žrtve trgovine djecom.

Svaki oblik eksploatacije djece ima za posljedicu ugrožavanje fizičkog i mentalnog zdravlja djeteta, ugrožavanje prava na obrazovanje, kao i moralnog, socijalnog i emocionalnog razvoja djeteta. Svaki oblik eksploatacije djeteta je nasilje nad djetetom, zbog toga se i svaka sumnja da je dijete žrtva trgovine i eksploatacije mora prijaviti nadležnim organima, koji u skladu sa Protokolom o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece imaju obavezu preuzeti sve potrebne mjere u cilju podrške i pomoći djetetu i pokretanja postupka utvrđivanja odgovornosti počinilaca.

Trgovina ljudima prema važećem Krivičnom zakonu obuhvata i krivična djela trgovine radi vršenja prostitucije, iskorištavanje djece za pornografske sadržaje, proizvodnju i prikazivanje dječje pornografije, navođenje na prostituciju.

Prema objavljenim podacima u BiH je 2012. godine identifikovano ukupno 39 žrtava trgovine ljudima, od kojih su 19 djeца, a sve odrasle osobe су žene. Statistički pokazatelji ne odražavaju stvarno stanje, jer i ovdje, kao i kod drugih oblika kriminaliteta postoji problem neotkrivenih i neregistrovanih slučajeva, zbog toga sistem zaštite djece i pomoći djeci žrtvama trgovine mora uključiti kako prepoznavanje djece žrtava trgovine, tako i mehanizme za njihovo zbrinjavanje, imenovanje staratelja, mjere pomoći u reintegraciji i mjere za zaštitu djece svjedoka i žrtava trgovine, ali i krivično gonjenje i adekvatno sankcionisanje počinilaca, te programe prevencije.

UN Komitet za prava djeteta¹⁹⁷ izrazio je svoju zabrinutost zbog:

- postojanja značajnih razlika između broja slučajeva prijavljenih od policije i broja procesuiranih slučajeva,
- činjenice da izrečene sankcije nisu srazmjerne počinjenom djelu,
- slučajeva gdje se svjedočenje djeteta žrtve smatralo neadekvatnim u određivanju krivice počinjoca,
- prisutnih izvještaja o djevojčicama koje su bile žrtve trgovine radi prinudnog braka.

¹⁹⁷ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke, 2012, tačka 72.

c) Djeca na ulici – prosjačenje

Iako Institucija nije imala prijave kojima se ukazuje na povrede prava djece koja žive i rade na ulici, na problem prosjačenja djece ukazivala je i u izvještajnom periodu, prije svega zbog potrebe da ukaže na brojne rizike i probleme kojima ova posebno osjetljiva kategorija djece može biti izložena, ali i na zahtjev medija. Istraživanje koje je Ombudsman za djecu uradio o prisutnosti prosjačenja djece u Republici Srpskoj¹⁹⁸ ukazalo je na potrebu adekvatnih sistemskih rješenja radi zaštite ove kategorije djece.

Uslovi u kojima odrastaju djeca „radeći“ na ulici ne samo da povređuju, već ozbiljno ugrožavaju njihova osnovna prava, prije svega pravo na zaštitu zdravlja, na adekvatnu roditeljsku brigu, pravo na obrazovanje i pravo na zaštitu od svakog oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Prosjačenje djece je jedan od najprisutnijih oblika eksploatacije djece, koji za razliku od drugih oblika iskorištavanja djece najlakše primjećujemo.

Prosjačenje djece najčešće je posljedica povrede većeg broja prava djece, na prvom mjestu neadekvatne roditeljske brige i nepravovremene reakcije na takve uslove odrastanja. Ova djeca su vrlo često potpuno zapuštena, promrzla i gladna, u svim vremenskim prilikama sa ispruženom rukom traže milostinju, bez odgovarajućeg obrazovanja i zdravstvene zaštite, vrlo često ostaju na marginama društva zauvijek.

Živeći na ulici djeca postaju dio nje, prilagođavaju se njenim uslovima i zahtjevima i postaju lak plijen za one koji u njihovom angažovanju vide mogućnost zarade. Zbog posljedica koje život i rad na ulici imaju na njihovo odrastanje, oni vrlo često nisu u mogućnosti nastaviti normalan život.

Centri javne bezbjednosti najčešće su prva adresa kojoj se prijavljuju djeca zatečena u prosjačenju. Bez obzira što preduzimaju sve potrebne mjere po svakoj prijavi, rješenje ovog problema jedino vide u prevenciji, odnosno mjerama porodično pravne zaštite osigurati adekvatnu roditeljsku brigu, te pooštiti sankcije prema licima koja djecu navode na prosjačenje, i jačati saradnju i bolju koordinaciju institucija koje rade na rješavanju ovog pitanja (granična policija, komunalna policija, inspekcijske službe). Podnošenje prijava protiv roditelja i njihovo kažnjavanje nije se pokazalo kao efikasan način rješavanja ovog problema.

Centri za socijalni rad u cilju zaštite ove kategorije djece, najčešće ističu potrebu jačanja preventivnih programa i aktivnosti.

Prema izjavama predstavnika udruženja Roma, u zadnjih nekoliko godina, napravljeni su značajni pomaci vezano za romsku populaciju, prije svega za upis djece u matične knjige, upis u školu, obezbjeđenje zdravstvene zaštite i ličnih dokumenata, kao i uključivanje u programe pripreme za polazak u školu. U jednom broju škola prisutan je

¹⁹⁸ Prema podacima dobijenim od svih centara za socijalni rad, policije, nevladinih organizacija u 2010. godini registrovano je 131 dijete u prosjačenju. Od 58 opština koje su dostavile svoje evidencije, 12 centara za socijalni rad je imalo evidentiranu djecu u prosjačenju.

U poređenju sa zemljama u regionu podaci, statistički posmatrano, nisu zabrinjavajući, jer samo Slovenija nije imala registrovanu djecu u prosjačenju dok podaci govore da je taj broj u Crnoj Gori npr. 3 puta veći, u Makedoniji još izraženiji, a prema nekim pokazateljima u Federaciji BiH broj djece u prosjačenju je višestruko veći.

Prema podacima nadležnih službi u prosjačenju su zatečena djeca svih uzrasta, najčešće od 6-9 godina – 37% i 10-14 godina - 37%, zatim od 15-18 godina - 19% i ispod 3 godine - 4%. Prema podacima o polnoj strukturi djece zatečene u prosjačenju veći je procenat djevojčica 52%, nego dječaka 48%.

Prema dobijenim podacima, djeca povratnici u prosjačenju nisu evidentirani u Prijedoru i Banjaluci, što potvrđuje da se u ove opštine djeca najčešće organizovano dovode, dok su u Bijeljini evidentirani višestruki povratnici, odnosno da su djeca evidentirana u prosjačenu na stalnom „poslu“.

problem napuštanja škole, a onda zahtjev za vraćanje u istu školu poslije nekoliko mjeseci (roditelji sa djecom odlaze u druge opštine, a poslije nekoliko mjeseci se vrate).

Siromaštvo porodice, kojim se vrlo često pravdaju roditelji djece zatečene u prosjačenju, nikako ne znači da djeca treba da „zarađuju“ na ulici. Iako siromaštvo spada u rizične faktore, ono nikako ne opravdava odnos roditelja prema problemu prosjačenja njihove djece.

Zato je neophodno aktivnosti usmjeriti na otklanjanje uzroka koji dovode djecu na ulicu. Uzroci mogu biti različiti, ali svako dijete zahtijeva da se u odgovarajućem postupku utvrdi šta je najbolji interes za njega u konkretnoj situaciji. Baveći se samo posljedicom, problem djece na ulici, dugoročno neće biti riješen. Podnošenje prekršajnih prijava protiv roditelja, do sada nije dalo rezultate, a rijetki prekršajni postupci najčešće se pravdaju lošim materijalnim stanjem u porodici i time da bi svaka kazna izrečena u ovom postupku porodici dodatno ugrozila budžet.

Potpisivanje Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece koji, između ostalog, treba da osigura i potrebnu koordinaciju nadležnih službi i institucija u zaštiti prava i interesa djece, treba da doprinese i zaštiti ove kategorije djece od zanemarivanja i nasilja kojem su izloženi.

Uvođenje programa prevencije različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece u školski program između ostalog treba da doprinese i zaštiti ove kategorije djece, jer djeca u prosjačenju su uvijek žrtve nekog od oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, a na žalost, vrlo često su istovremeno žrtve više različitih oblika i nasilja i zanemarivanja.

Djeci koja prose ne treba milostinja, i oni su samo djeca i njima trebaju uslovi za pravilan rast i razvoj, za odrastanje u sredini u kojoj se poštuje njihovo dostojanstvo i u kojoj se pripremaju za svijet odraslih. Dajući im marku na ulici, ne pomažemo njima, samo ih i dalje održavamo u tom „poslu“ koji ih odvodi na margine društva zauvijek.

X PRAVOSUDNO – ZAŠTITNA PRAVA

1. Djeca u sukobu sa zakonom – maloljetnička delikvencija

Podaci MUP-a¹⁹⁹ o maloljetnicima u sukobu sa zakonom pokazuju da je broj prijava protiv maloljetnih počinilaca krivičnih djela u odnosu na 2010. godinu kada je iznosio 705 smanjen za 50%, tako da je u 2014. godini broj prijavljenih maloljetnika 359.

Prema istim podacima u 2013. godini podnesene su 533 prijave protiv maloljetnika u sukobu sa zakonom (2012. godine podneseno je 556 prijava, u 2011. godinu 488 prijava).

Svakako da podaci kojima se ukazuje na manji broj prijava protiv maloljetnika u sukobu sa zakonom, ohrabruju, međutim, bez obzira na broj prijava podnesenih protiv maloljetnika u sukobu sa zakonom, one uvijek svjedoče o neuspjehu društva da obezbijedi potrebnu brigu i nadzor u odrastanju djece. To se posebno odnosi na djecu koja nemaju 14 godina i koja nisu ni krivično odgovorna, a takvih je evidentirano 23, što je značajno manje u odnosu na 2013.godinu kada ih je evidentirano 36. (2012-37, 2011-38). Protiv njih se ne pokreće postupak, već se postupa u okviru nadležnosti centra za socijalni rad, kako bi se mjerama porodično-pravne zaštite jačala odgovornost roditelja.

Iako je broj prijava protiv malojetnika značajno smanjen, prema istim podacima, ne mijenja se struktura krivičnih djela,²⁰⁰ tako da maloljetnici i dalje najčešće čine krivična djela protiv imovine. Od ukupnog broja prijavljenih maloljetnika u 2014.godini, 284 prijave se odnose na krivična djela protiv imovine, 36 na krivična djela protiv života i tijela, 7 su u vezi sa opojnim drogama.

Prema starosnoj strukturi, od ukupnog broja prijavljenih maloljetnika 259 njih je starosti od 16-18 godina, 77 je starosti od 14-16 godina i 23 su do 14. godina.

Od ukupnog broja evidentiranih maloljetnika 26 su djevojčice, što je gotovo duplo više u odnosu na 2013. godinu kada je evidentirano 14 djevojčica.

U grupi krivično odgovorne djece najčešće su djeca od 16 i 17 godina. Ovakom ponašanju često prethodi ili ga prati, zanemarivanje djeteta unutar porodice i prekidanje redovnog školovanja. Krivična djela su izvršena najčešće zajedno sa drugim maloljetnicima ili mlađim punoljetnim licima. Djeca izvršioci krivičnih djela dolaze iz svih socijalnih statusa.

Konvencija o pravima djeteta obavezuje države da donesu i sprovode sveobuhvatnu politiku maloljetničkog pravosuđa koja mora da sadrži: prevenciju maloljetničke delikvencije, intervenciju bez pribjegavanja sudskim postupcima, minimalni uzrast za krivičnu odgovornost i gornju starosnu granicu u maloljetničkom pravosuđu, garancije za pošteno suđenje i lišavanje slobode, uključujući pritvor u istražnom postupku i izricanje zatvorske kazne.²⁰¹

Osnovni pristup prema svim međunarodnim standardima, kada su u pitanju djeca u sukobu sa zakonom jeste pomoći i podrška djetetu. To znači da svaka reakcija društva prema djeci koja su u sukobu sa zakonom mora biti u srazmjeri sa okolnostima koje se tiču maloljetnika i sa okolnostima izvršenog djela u svakom konkretnom slučaju, pri

¹⁹⁹ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Izvod iz evidencije za 2014.godinu broj D/P-052-62/15 od 5.02.2015.

²⁰⁰ U 2013.godini, 387 prijava se odnosilo na krivična djela protiv imovine, 50 prijava za krivična djela protiv života i tijela, 8 u vezi sa opojnim drogama, 7 protiv opšte sigurnosti.

²⁰¹ UN Komitet za prava djeteta: Opšti komentar broj 10, Prava djece u maloljetničkom pravosuđu, tačka 15.

čemu se pored težine prestupa, mora uzeti u obzir i ličnost i lične karakteristike maloljetnika. Jedan od osnovnih principa reakcije društva, pri tome mora biti postupnost, što znači da se zakonom utvrđene najteže sankcije koriste kao posljednje sredstvo.

Prava djeteta u sukobu sa zakonom, definisana brojnim međunarodnim instrumentima, između ostalog, pozivaju i na poštovanje prava maloljetnika na privatnost u svim fazama postupka, te da se ne smiju objaviti nikakve informacije koje mogu otkriti njegov identitet, s obzirom da su mlade osobe posebno podložne stigmatizaciji, te štetnom djelovanju na njegovu ličnost kvalifikacija „delikvent”, „kriminalac”.

Osnovni cilj ovog pristupa maloljetnicima u sukobu sa zakonom je da reakcija društva na nedopušteno ponašanje maloljetnika mora biti, prije svega, usmjerena na ličnost maloljetnika i njegovu rehabilitaciju i reintegraciju u društvo, te da se u svim slučajevima u kojima su djeca u sukobu sa zakonom, adekvatna alternativna rješenja traže izvan okvira formalne krivične procedure.

Takov pristup zahtijeva da se krivično pravna zaštita maloljetnika usmjerava na vaspitanje, a ne kažnjavanje maloljetnika. Praktična primjena vaspitnih mjera i preporuka, na kojima je naglasak, treba da omogući pomoć i podršku maloljetniku, vršenje nadzora, vaspitanje i pravilan razvoj ličnosti maloljetnika, a sve sa ciljem razvijanja njegove lične odgovornosti.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku²⁰² upravo u prvi plan stavlja vaspitne mjere i preporuke, jer imaju za cilj preusmjeravanje maloljetnog počinjoca krivičnog djela od redovnog krivičnog postupka kako bi se izbjegli negativni efekti na ličnost maloljetnika i njegov razvoj, da maloljetnik sagleda posljedice svoga djela i preuzme odgovornost za ono što je učinio, da se maloljetnika spriječi u ponovnom izvršenju krivičnih djela.²⁰³

Veoma je važno da maloljetnik u tom dijelu postupka shvati posljedice učinjenog i preuzme odgovornost. Isto tako je važno da maloljetnik da svoj pristanak na preporučene mjere, da pristanak ne bude neopoziv, jer ga maloljetnik može dati iz čistog očaja, da se umanji svaka mogućnost iznude ili zastrašivanja maloljetnika u svim fazama postupka. Maloljetnik ne smije osjećati pritisak, niti se na njega smije vršiti pritisak da pristane na program preusmjeravanja.²⁰⁴

Ako se ima u vidu da maloljetnička delikvencija, u užem smislu, predstavlja izvršenje djela od strane maloljetnika koja su propisana kao krivična djela ili kao prekršaji, dok u širem smislu ona uključuje i narušavanje moralnih normi, kao i razna asocijalna ponašanja od strane maloljetnika, to je za prevenciju maloljetničke delikvencije najvažnije prepoznati početak neprihvatljivog ponašanja kod djece i odmah reagovati.

Da su u ovoj oblasti učinjeni značajni pomaci, ne samo u normativnom dijelu već i u većoj osjetljivosti u postupanju nadležnih institucija, potvrđuje i činjenica da se, prijavama Instituciji nije ukazivalo na povredu prava i interesa djece koja su u sukobu sa zakonom.

²⁰² Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 13/10

²⁰³ Uredba o primjeni vaspitnih preporuka prema maloljetnicima, „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 10/10, član 4.

²⁰⁴ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe iz 1985. - Pekinška pravila

2. Pravo djeteta na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja

UN Konvencija o pravima djeteta obavezuje države na preduzimanje svih zakonodavnih, administrativnih, obrazovnih i socijalnih mjera kako bi dijete zaštitila od bilo kojeg oblika nasilja, što uključuje i seksualno zlostavljanje, iskorištavanje i zloupotrebu dok je na brizi roditelja, zakonitih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.²⁰⁵

Konvencija Savjeta Evrope²⁰⁶ obavezuje na cijeli niz mjera i aktivnosti, koje se u različitim sektorima moraju preduzeti, kako bi se smanjili rizici od različitih oblika seksualnog nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja djece dok su na brizi roditelja, zakonitih staratelja, ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.²⁰⁷

Potpisivanje Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, na inicijativu Ombudsmana za djecu, ima za cilj da se nadležne službe i institucije učine odgovornijim za preduzimanje svih potrebnih mjera iz njihove nadležnosti radi zaštite djeteta i njegovih interesa, ali i da se uspostavi stalna i stvarna saradnja među njima, a time i da se obezbijedi multidisciplinarni pristup u zaštiti djeteta, kako u dijelu prevencije, tako i u dijelu intervencije.

Uvođenje programa prevencije različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece, koji je od školske 2014/2015. godine, na inicijativu Ombudsmana za djecu sastavni dio školskog programa, treba da obezbijedi djeci potrebne informacije i znanja o različitim oblicima nasilja i zlostavljanja, kako ih prepoznati, kome prijaviti, kakve su posljedice na njihov razvoj, obavezu nadležnih da im pruže potrebnu podršku i zaštitu.

Porodica kao osnovna i nezamjenljiva sredina za razvoj i odrastanje svakog djeteta, na žalost, je i sredina u kojoj su djeca najčešće izložena nekom obliku seksualnog nasilja i zlostavljanja. Uloga centra za socijalni rad, kao ključne institucije u zaštiti prava i interesa svih njenih članova, je ključna i u dijelu psihosocijalne podrške djetetu. Na žalost, takva podrška djetetu u praksi izostaje, što dovodi u pitanje ostvarivanje prava djeteta na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

U svom odgovoru Instituciji, a u vezi sumnje na počinjeno polno nasilje nad sedmogodišnjom djevojčicom, Centar za socijalni rad navodi: „*Prilikom posjete porodici ukazano je da je Centar otvoren za pružanje savjetodavne i psihosocijalne podrške, kao i u pružanju materijalne podrške ukoliko za to bude potrebe.*“²⁰⁸

U svom odgovoru Instituciji u vezi sa prijavom o počinjenom polnom nasilju nad sedamnaestogodišnjim djetetom, Centar za socijalni rad navodi: „*Porodica je podrška maloljetnoj djevojčici i kako se saznaje, ista je uključena u tretman psihologa.*“²⁰⁹

U vezi sa prijavom o sumnji na seksualno zlostavljanje osmogodišnje djevojčice,²¹⁰ centar za socijalni rad se tri mjeseca dopisivao sa institucijama, pravio službene

²⁰⁵ UN Konvencija o pravima djeteta, član 19. i 34.

²⁰⁶ Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe 27.09.2012.god, „Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, broj 11/12

²⁰⁷ Konvencija između ostalog obavezuje na: obrazovanje djece o rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (član 6.), ostvarivanje pristupa programima i mjerama intervencije (član 7.), usvajanje nacionalnih mjera koordinacije i saradnje (član 10.), uspostavljanje mjera zaštite i pomoći žrtvama (član 11-14.)...

²⁰⁸ Predmet broj: 1052-8-PŽ/14

²⁰⁹ Predmet broj: 1053-9-PŽS/14

²¹⁰ Predmet broj: 1756-161-PŽ/14

zabilješke, a da nije preuzeo ni jednu radnju na koju je bio obavezan prema zakonu i Protokolu.²¹¹

Nedostatak definisanih mjera psihosocijalne podrške djeci žrtvama seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, ima za posljedicu da je pristup centara za socijalni rad u zaštiti djece po ovom osnovu vrlo različit, od onih koji su maksimalno angažovani i koriste sve kapacitete ne samo centra već i lokalne zajednice, do onih koji odgovornost prebacuju na druge službe, najčešće centre za zaštitu mentalnog zdravlja. Da bi se u svakom pojedinačnom slučaju osigurala adekvatna pomoć i podrška djetetu neophodno je definisati mjere psihosocijalne podrške koje se obavezno primjenjuju, uključujući i vrstu mjera, načine i rokove njihove primjene, vodeći pri tome računa da procjena stručnog tima o potrebi određene mjeru, ili više njih, zavisi isključivo od potreba djeteta, a ne od mogućnosti centra.²¹²

Osnovni cilj psihosocijalne podrške i pomoći i djeci žrtvama nasilja i članovima njihovih porodica je osnaživanje djeteta i fizički i psihički da se, koliko je to moguće, ublaže posljedice učinjenog kako bi dijete moglo nastaviti sa svojim redovnim aktivnostima.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece postavio je obavezujuće standarde rada nadležnih službi u zaštiti djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja - propisuje procedure postupanja nadležnih u cilju zaštite djeteta.

Centar za socijalni rad kao organ starateljstva ima ključnu ulogu, s obzirom da su ovom organu, sve nadležne institucije, ustanove i organizacije dužne prijaviti i svaku sumnju da je dijete izloženo nekom obliku nasilja, a centar je po zakonu dužan preuzeti sve potrebne mjeru radi zaštite prava i interesa djeteta.

Svaka sumnja na seksualno zlostavljanje djeteta zahtijeva od centra neodložne mjeru usmjerene na zaštitu djeteta i njegov najbolji interes. Mjere zaštite koje je centar obavezan preuzeti moraju odgovarati posebnim zahtjevima koji se prije svega odnose na naročito osjetljiv položaj djeteta, moraju u najvećoj mogućoj mjeri osigurati pomoć i podršku djetetu, ali i onima koji se brinu o djetetu, ali i spriječiti djetetovu sekundarnu traumatizaciju i viktimizaciju.

Centar je obavezan preuzeti sve potrebne mjeru da zaštiti dijete na osnovu provjere i procjene koju je sačinio stručni tim, ne čekajući ishode postupaka koji se vode (ako se vode) pred drugim institucijama i službama. Umjesto preuzimanja definisanih mjeru, centar svoje postupanje podređuje mjerama i aktivnostima drugih institucija i službi. Ovakvim pristupom, svoju obavezu za preuzimanje mjeru u zaštiti djeteta centar prebacuje na druge službe i institucije. Čak i u situacijama, kada ih druge nadležne službe pozivaju da preuzmu potrebne mjeru u zaštiti djeteta izostaje adekvatna reakcija. Okružno tužilaštvo u predmetu koji vodi, poziva Centar za socijalni rad „da preuzmete sva ovlaštenja koja imate u smislu odredbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, ili eventualno nekog drugog zakonskog propisa...“

Iako pravo djeteta na zaštitu od različitih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja zahtijeva neodložnu reakciju centra za socijalni rad, nažalost praksa pokazuje, a na osnovu prijava po kojima je institucija postupala da centar:

²¹¹ Preporuka Centru za socijalni rad broj 1756-161-PŽ/14

²¹² Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, član 11: „Svaka strana uspostaviće djelotvorne socijalne programe i osnovati multidisciplinarne strukture kako bi se obezbjedila neophodna podrška žrtvama, njihovim bliskim rođacima i svakom licu koje je odgovorno za staranje o njima.“

- nije omogućio djetetu da nesmetano i bez straha iznese sve činjenice i oklnosti o počinjenom nasilju,
- nije radi potpunog utvrđivanja svih činjenica i okolnosti kojima se prijavom ukazuje, ako je to potrebno i na drugi primjer način utvrdio relevantne činjenice-razgovor sa nadležnim u školi djeteta, porodičnim ljekarom,
- nije sačinio socioanamnističke podatke o uslovima u kojima dijete odrasta, uradio nalaz psihologa, te utvrdio plan psihosocijalnog tretmana za dijete,
- nije proveo ni pokrenuo postupak radi ostvarivanja prava djeteta žrtve nasilja u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, niti primjenom odgovarajućih mjera porodično pravne zaštite prema Porodičnom zakonu, osigurao podršku djetetu,
- nije omogućio djetetu da o aktivnostima koje se vode i u kojima se odlučuje o njegovim pravima izrazi svoje mišljenje.

Izostankom adekvatne reakcije dovedeno je u pitanje ne samo pravo djeteta na zaštitu od različitih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja već i drugih prava djeteta. Izostankom mjera radi adekvatnog zbrinjavanja djeteta, dovedeno je u pitanje i pravo djeteta na obrazovanje, jer za svo vrijeme „trajanja postupka“ dijete nije pohađalo nastavu.

Praksa potvrđuje da je nekoliko načina koji razotkrivaju tajnu sa kojom je dijete godinama živjelo: ili dijete to kaže slučajno bez namjere da otkrije tajnu sa kojom odrasta, ili to nekome povjeri sa namjerom da se nasilje zaustavi (povjerila se drugarici koja je o tom razgovarala sa svojim roditeljima, koji su prijavili slučaj) ili ljekari prilikom prijema djeteta na odjel zbog zdravstvenih problema izražavaju i sumnju da je dijete žrtva nasilja i zlostavljanja.

Svaki oblik nasilja nad djecom je trauma za cijeli život, posebno ako se radi o različitim oblicima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece i, dodatno, kad to nasilje traje godinama u najmlađem uzrastu djece i kad dolazi od najbližih članova porodice.

Kada se govorи o zaštiti djece od ovog oblika nasilja, obično se misli na ulogu pravosudnih institucija i krivično procesuiranje počinilaca takvih dijela. Naravno da je izuzetno važno da Krivični zakon prepozna sve oblike ove vrste nasilja nad djecom i da adekvatnim sankcijama djeluje i prema počiniocu, ali i preventivno.

Međutim, zaštita djece od različitih oblika nasilja, pa i od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja zahtjeva mnogo više. To zahtjeva da i resor porodično pravne zaštite, socijalne zaštite, obrazovanje djece, svako u okviru svojih nadležnosti i ovlaštenja, adekvatnim mjerama i definisanim programima odgovori na potrebe djece i njihovo pravo na odgovarajuću zaštitu.

Ombudsman za djecu je u više navrata resornim ministarstvima upućivala prijedloge i inicijative za preduzimanje potrebnih sistemskih mjera, kako bi se u svakom pojedinačnom slučaju obezbijedila adekvatna reakcija nadležnih službi i institucija, imajući pri tome u vidu da se između svih subjekata zaštite mora obezbijediti i stalna i koordinira saradnja.

Preporuke Ombudsmana za djecu odnosile su se na izmjene i dopune Krivičnog zakona, kako bi u cilju zaštite djece i njihovih interesa ukazala na:

- svu težinu i sve posljedice različitih oblika seksualnog nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja djece na njihov razvoj i odrastanje,
- obaveze preuzete Konvencijom o pravima djeteta koja zahtjeva preduzimanje odgovarajućih zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera radi zaštite

djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploracije, uključujući i seksualnu zloupotrebu,

- obaveze preuzete Konvencijom Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, koja zahtijeva cijeli niz mjera različitih sektora, radi zaštite djece od bilo kojeg oblika seksualnog nasilja, zlostavljanja i zloupotrebe, između ostalog i „starosni uzrast ispod koga je zabranjeno bavljenje seksualnim aktivnostima sa djetetom”,
- Rezoluciju 1099 (1996) Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope o seksualnom iskorištavanju djece koja, između ostalog, poziva da se u nacionalno zakonodavstvo ugradi princip da maloljetnik mlađi od 15 godina ne može dati svoj pristanak na seksualne odnose sa odraslim licem.

Prijedlozi i inicijative za jačanje sistema zaštite djece od različitih oblika seksualnog nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja, pored navedenih odnosili su se i na druge subjekte zaštite radi:

- obezbjeđenja određenih mjeri psihosocijalne pomoći i podrške djeci žrtvama seksualnog zlostavljanja, ali i porodici žrtve, uključujući vrste mjera, načine i rokove njihove primjene od strane nadležnih službi, kako bi se, u najvećoj mogućoj mjeri, ublažile posljedice učinjenog i omogućio oporavak i reintegracija djeteta. Problemi sa kojima svakodnevno živi dijete žrtva ovih oblika nasilja vremenom ne prolaze, zato je posebno važno, da se djetetu i njegovoj porodici osigura odgovarajuća psihosocijalna pomoći i podrška stručnjaka,
- obezbjeđenja odgovarajućih programa informisanja i edukacije djece o nasilju uopšte i posebno seksualnom nasilju i zlostavljanju, o mogućim rizicima, o načinu prepoznavanja, o posljedicama na razvoj i odrastanje djeteta, o pravu djeteta na pomoći i podršku, sve to od najranijeg uzrasta djeteta, prilagođeno njegovom uzrastu, i njegovim potrebama,
- obezbjeđenja odgovarajućih programa informisanja i edukacije profesionalaca koji rade sa djecom, posebno onih koji rade u obrazovnom sistemu o načinu prepoznavanja različitih oblika seksualnog nasilja nad djecom, o posljedicama na razvoj djeteta, o mjerama koje se moraju preuzeti i načinima pomoći i podrške djetetu, kako bi u okviru svojih ovlaštenja mogli odgovoriti svojim obavezama i u dijelu prevencije, ali i u dijelu intervencije u svim slučajevima iskazane sumnje da je dijete žrtva nasilja.

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona nije prihvaćena Preporuka Ombudsmana za djecu²¹³ koja se odnosi na zabranu rada koja nije vezana za zloupotrebu položaja i zabranu približavanja objektima i prostorima na kojima borave djeca, te povećanje dobne granice za dobrovoljni pristanak na polni odnos.

Zakonom je utvrđena mjera bezbjednosti zabrane potpunog ili djelimičnog obavljanja poziva, dužnosti ili djelatnosti, ali samo za učinioca koji je zloupotrebio svoj položaj.

Ovakvo zakonsko definisanje zabrane rada nije pošlo od počinioca, ko god on bio, i zabrane takvom licu da po bilo kojem osnovu radi sa djecom, ako je pravosnažno osuđeno za djela seksualnog nasilja i zlostavljanja djece. Ovom zakonskom odredbom,

²¹³ Preporuke Ombudsmana za djecu koje su prihvaćene: 1) zastarijevanje za krivična djela protiv polnog integriteta, braka i porodice učinjena na štetu lica mlađih od 18 godina počinje teći od dana punoljetstva oštećenog, 2) obavezan psihosocijalni tretman počinioca, pored kazne zatvora, 3) uspostavljanje registra, baze podataka počinilaca krivičnih djela na štetu djece, 4) zabrana obavljanja poziva, dužnosti ili djelatnosti, ali samo za učinioca koji je zloupotrijebio svoj poziv.

sužen je krug lica kojima se može izreći zabrana rada samo na one koji su zloupotrijebili položaj. To znači, da počiniocima takvog djela, koji pri tome nisu zloupotrijebili položaj ne može biti izrečena mjera zabrane, i oni mogu raditi sa djecom.²¹⁴

Izmjenama zakona **nije prihvaćena** ni preporuka da se postojeća dobna granica (14 godina) za dobrovoljni pristanak na polni odnos poveća, tako da dijete sa 14 godina i nekoliko dana koje kaže da je u odnosu bilo dobrovoljno, počinioča takvog djela praktično „oslobađa“ od odgovornosti. Stručnjaci upozoravaju da se djeca u tom periodu nalaze u specifičnoj fazi svoga razvoja i da nisu u mogućnosti u potpunosti shvatiti ozbiljnost i sve rizike i sve posljedice svojih odluka. S druge strane, djeca su pod stalnim pritiskom da promijene svoju odluku i onda kad su skupili hrabrost i progovorili o tome. Problem je šta će reći okolina, ko će hraniti porodicu, ko će se nositi sa tom sramotom i slično, čime se praktično teret odgovornosti zbog počinjenog djela prebacuje na dijete.

Izmjenama Krivičnog zakona **nije došlo ni do povećanja sankcija** za počinioce krivičnih djela seksualnog zlostavljanje djece uz obrazloženje, da će se nove izmjene zakona baviti sankcijama za utvrđena krivična djela, što uključuje i sancije za ovu vrstu nasilja. Međutim, kaznenom politikom unazad tri godine pokazuje se sve veća osjetljivost za zaštitu djece u ovoj oblasti, tako da su u jednom broju slučajeva izrečene maksimalne zakonom utvrđene kazne.

Prihvaćena je Preporuka Ombudsmana za djecu o potrebi uspostavljanja registra, baze podataka počinilaca ovih krivičnih djela, ali na žalost još uvjek nije došlo do njene realizacije. Registar je jedna od mjer koja može doprinijeti boljom zaštitu djece od lica koja su već počinila ova krivična djela, odnosno, zaštiti djece i njihove sigurnosti kroz smanjenje povratnika među počiniocima ovih djela. Cilj registra je da ova lica budu pod stalnim nadzorom nadležnih institucija te da se izbjegne svaka mogućnost da ova lica, poslije izdržane kazne, protekom određenog vremena, budu u situaciji da rade sa djecom po bilo kom osnovu.

Preporuke Ombudsmana za djecu resornim ministarstvima proizašle su ne samo iz rada na pojedinačnim predmetima na osnovu prijava kojima se ukazuje na povredu prava djeteta, već i na osnovu istraživanja koje je Institucija uradila,²¹⁵ a kojim je obuhvaćeno prikupljanje relevantnih podataka o prisutnosti pojave, identifikacija i analiza pravnog okvira, fokus grupni intervju sa predstvincima institucija i nevladinim organizacijama, pojedinačan intervju sa djecom žrtvama nasilja, identifikacija mjera prevencije i zaštite, te kvantitet i kvalitet procesa resocijalizacije djece, povezanost socijalnih faktora sa rizikom od seksualne eksploracije djece.

Svaki segment izvršenog istraživanja potvrda je koliko su važne sistemske mjere i ne samo u jednom resoru, koliko je važno da mjere i aktivnosti budu koordinisane, da se prati njihova primjena i vrši stalna analiza njihovih efekata, kako bi se na osnovu stalnih analiza preduzimale dodatne mjere i aktivnosti u onim dijelovima sistema koji se nisu pokazali dovoljno efikasnim.

Kvalitativna analiza prikupljenih podataka nesporno pokazuje da određeni faktori vezani za porodični status, socijalno-ekonomski status i zdravstveno stanje djeteta – žrtve i njegove porodice mogu biti od uticaja na povećanje rizika od seksualne eksploracije.

²¹⁴ Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskoriščavanja i seksualnog zlostavljanja, član 5: Svaka strana preuzeće neophodne zakonodavne ili druge mjeru, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom, kako bi obezbijedila da uslovi za bavljenje svim onim profesijama čije obavljanje podrazumijeva redovne kontakte sa djecom budu takvi da se osigura da kandidati za stupanje u redove onih koji se bave tim profesijama nisu nikada bili osuđeni za djela seksualnog iskoriščavanja ili seksualnog zlostavljanja djece.

²¹⁵ Istraživanje Ombudsmana za djecu: Prevencija eksploracije djece u Jugoistočnoj Evropi, Seksualna eksploracija djece u Republici Srpskoj, 2012.godine, www.djeca.rs.ba

Kada je u pitanju porodični status djece žrtava seksualne eksploatacije, analiza pokazuje da najveći broj djece - žrtava potiče iz disfunkcionalnih porodica, kao i iz nepotpunih porodica. Analiza takođe pokazuje da slučajevi seksualnog nasilja nad djecom prati i nasilje u porodici, te da su djeca kod kojih je neko od roditelja sklon konzumiranju alkohola i koji su zanemareni u porodici su u većem riziku da postanu žrtve i seksualne eksploatacije.

Socijalno-ekonomski status porodica djece - žrtava je na veoma niskom nivou. Većina djece - žrtava je iz porodica u kojima najčešće nijedan od roditelja nema zasnovan stalni radni odnos, uglavnom su angažovani na privremenim i povremenim fizičkim poslovima.

Analiza podatka koji se odnose na zdravstveno stanje djeteta - žrtve pokazuje na žalost da su i djeca sa smetnjama u razvoju žrtve seksualne eksploatacije.

Analiza izvještaja sa fokus grupnih intervjuva profesionalaca koji rade sa djecom pokazala je njihovu saglasnost u jednom - uglavnom se radi o djeci koja nemaju dovoljno ljubavi i pažnje u okviru svoje porodice, počinilac nasilja ih lako prepoznaće i lako pridobija za zadovoljenje svojih potreba.

Sve veća osviještenost o problemu seksualnog nasilja i zlostavljanja djece ima za posljedicu i sve više prijava ovih djela. Međutim, statistički pokazatelji seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece ne pokazuju realno stanje na terenu. Prvo, zato što djeca o tome ne govore. Djeca čute jer se boje da im se neće vjerovati, da će tata ići u zatvor, da će se porodica raspasti, da će ih drugovi ogovarati, da će ih izbjegavati, da će ih poslati u dom, krive sebe što odmah nisu rekli, predugo su šutjeli, nisu ga zaustavili, zaprijetio im je, rekao da nema nikakvih dokaza da je to učinjeno, svi će im se smijati... Međutim, problem je i što o tome ne govore ni odrasli koji imaju saznanja o tome, jer ova djela nikada nisu izolovan slučaj, naprotiv, planirana su i kada budu (ako budu) otkrivena to je poslije nekoliko godina nasilja nad djetetom.

Prema podacima MUP-a²¹⁶, u 2014. godini evidentirano je 27 krivičnih djela i to 15-polno nasilje nad djetetom, 3-obljuba nad nemoćnim licem, 1-silovanje, 1-proizvodnja i prikazivanje dječje pornografije, 2-iskorištavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju, 1-trgovina maloljetnim licima, 4-ostala krivična djela protiv polnog integriteta.

Opasnost od seksualnog zlostavljanja prijeti svakom djetetu. Počinjenici ovih djela mogu prevariti, a to i čine, i one odrasle koji misle da jako dobro poznaju ovaj problem. Počinjenici su lica za koje niko i nikada ne bi rekao da bi to uradili, ljubazni su, znaju sa djecom, znaju zadobiti njihovo povjerenje, obmanjuju ih i manipulišu njima, a onda ih ucjenjuju. Držeći ih u stalnom strahu i ucjenama, smanjuju mogućnost da dijete o tome progovori. U preko 90% slučajeva dijete poznaje počinjoca i vjeruje mu, zbog toga vaspitavanje djece da nepoznatima ne otključavaju vrata, da sa nepoznatima ne uspostavljaju kontakte i sl, sigurno neće zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja.

Posljedice po dijete su i teške i dugotrajne. S obzirom da su godinama zarobljeni u svom strahu, odrastaju potpuno sami, poniženi i povrijeđeni. U svom odrastanju mogu pokazivati različite simptome koje odrasli trebaju prepoznati: stalno prisutan strah, promjene raspoloženja, izolovanost, povučenost ili hiperaktivnost, problemi u komunikaciji sa vršnjacima, u porodici, poremećaji u spavanju, u ishrani, u učenju, noćne more, bježanje iz škole i od kuće, samopovređivanje. Simptomi kojima djeca svojim ponašanjem pokazuju da imaju problem mogu biti brojni i vrlo različiti, pri tome kod neke djece je prisutno istovremeno više pokazatelja. Međutim, ni jedan od pokazatelja nije potvrda da je dijete žrtva seksualnog zlostavljanja, ali je siguran znak da dijete ima problem, i da treba doći do uzroka tog problema i da djetetu treba pomoći.

²¹⁶ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Izvod iz evidencije za 2014.godinu broj D/P-052-62/15 od 5.02.2015.

Djecu, koja su žrtve nasilja, treba ohrabriti da o problemu govore. Koliko je važno da djeca ne trpe nasilje i da o problemu govore, jednako je važno da reakcija nadležnih institucija i službi bude i brza i adekvatna i istovremeno usmjerena prvo na zaštitu djeteta i njegovo adekvatno zbrinjavanje, ali i procesuiranje i adekvatno kažnjavanje počinioca.

Izostanak reakcije nadležnih institucija ili neadekvatna reakcija, bilo u dijelu odgovarajuće podrške djetetu ili u procesuiranju počinioca, kod djeteta mogu izazvati dodatno teške posljedice. Istovremeno kod djece koja o problemu još uvijek nisu progovorila, neadekvatna reakcija nadležnih službi samo ih učvršćuje u njihovom vjerovanju da i dalje o problemu trebaju šutjeti.

Počinioci seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, prema dobijenim prijavama najčešće su lica iz najbližeg okruženja kojima djeca bez rezerve vjeruju: otac, očuh, komšija, a žrtve su djevojčice od 7-17 godina.

Nema ni jednog razloga zbog kojeg bi i jedno dijete trpjelo nasilje i zlostavljanje bilo koga, kao što nema ni jednog razloga koji opravdava nepreduzimanje potrebnih mjera od strane nadležnih službi u cilju podrške djetetu i njegovoj zaštiti.

3. Djeca u saobraćaju

Zaštita prava djece učesnika u saobraćaju, kao i ostvarivanje mnogih drugih prava djece, zahtijeva angažovanje brojnih subjekata zaštite. Konvencija o pravima djeteta obavezuje državu na preduzimanje svih potrebnih mjera u različitim resorima za ostvarivanje prava priznatih Konvencijom.

Roditelji, prije svih, imaju i obavezu i odgovornost brinuti za zdravo odrastanje djece, što uključuje, između ostalog, i preduzimanje potrebnih mjera radi zaštite djeteta u saobraćaju, prije svega učenje djeteta od najranijeg uzrasta osnovnim saobraćajnim pravilima i obavezi njihovog poštovanja, ali i dodatnu odgovornost roditelja, ali i drugih lica, kada su učesnici u saobraćaju zajedno sa djetetom da se djeca ne voze na mjestu suvozača ili bez dječjih sjedalica ili bez pojasa, i posebno vožnja pod uticajem alkohola ili tehnički neispravnim vozilima.

Svake godine, statistika na žalost upozorava da na cestama, u saobraćajnim nesrećama stradaju i djeca, a prema podacima MUP-a u 2014.godini u saobraćajnim nezgodama smrtno je stradalo sedam maloljetnika.²¹⁷

Svake godine, prema podacima MUP-a, jedan broj maloljetnika bude isključen iz saobraćaja, jer su vozili bez vozačke dozvole.

U jednom broju predmeta, u prijavi Instituciji, navodi se da je bezbjednost djece ugrožena zbog nedostatka odgovarajuće signalizacije u blizini škole. Ista situacija je i na određenim lokacijama, koje djeca moraju proći na putu do škole, a koje nisu na odgovarajući način obezbijeđene. Zbog situacije, da nadležnost za bezbjednost djece na ovim lokacijama imaju različite institucije zavisno od kategorije puta, aktivnosti se ne odvijaju u skladu sa potrebama djece, ali i drugih učesnika u saobraćaju.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo saobraćaja i veza, Auto-moto savez i Agencija za bezbjednost saobraćaja, u cilju prevencije i zaštite djece u saobraćaju, svake godine, na početku školske godine, širom Republike Srpske provode akciju „Zaštitimo djecu u saobraćaju“ kojom, pored pojačanog prisustva policijskih patrola u blizini škole, apeluju na vozače na dodatni oprez u saobraćaju, te u školama organizuju radionice za djecu o bezbjednosti u saobraćaju.

²¹⁷ Ministarstvo unutrašnjih poslova, Izvod iz evidencije za 2014.godinu broj D/P-052-62/15 od 5.02.2015.

Podaci MUP-a o broju isključenih vozača iz saobraćaja zbog vožnje pod uticajem alkohola²¹⁸ svake godine dodatno upozoravaju da postojeće novčane kazne propisane Zakonom nisu adekvatne za počinjeno djelo i nisu u službi prevencije.

Stručnjaci upozoravaju da su djeca u saobraćaju samo djeca i da ne mogu lako procijeniti brzinu i udaljenost vozila, imaju drugačiji doživljaj opasnosti, ne mogu brzo odrediti iz kojeg pravca dolazi zvuk, oponašaju ponašanje odraslih u saobraćaju, i da je posebno važno pravilno ih pripremiti za učešće u saobraćaju. Imajući u vidu potrebu stalnih i, prije svega, preventivnih aktivnosti radi zaštite bezbjednosti djece u saobraćaju i djeca pozivaju „svjetske lidere, da u nove ciljeve za globalni razvoj uključite i akcije na suzbijanju žrtava na putevima. Gdje god da živimo, želimo i očekujemo bezbjedan saobraćaj za naše prijatelje, porodice i nas same.“²¹⁹

²¹⁸ Prema podacima MUP-a Republike Srpske u 2013. godini iz saobraćaja je isključeno 24073 vozača, od čega 79,8% zbog vožnje pod uticajem alkohola, www.mup.vladars.net

²¹⁹ Dječja deklaracija za bezbjednost saobraćaja - Spasimo živote djece bezbjednošću u saobraćaju. U martu 2010.godine Generalna skupština UN je rezolucijom proglašila Dekadu akcije za bezbjednost na putevima 2011-2020 (A/64/255)2 sa ciljem stabilizacije, a zatim smanjenja broja smrtnih slučajeva u drumskom saobraćaju širom svijeta sproveđenjem različitih akcija na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou.

XI RAD PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI

1. Posebni izvještaji

Kada ocijeni da je to potrebno radi preuzimanja mjera od značaja za zaštitu prava i interesa djece, Ombudsman za djecu, u skladu sa Zakonom,²²⁰ ovlašten je podnijeti i poseban izvještaj.

Posebni izvještaji treba da doprinesu sistemskom rješavanju problema kako bi se zaštitila djeca čija su prava ugrožena ili bi mogla biti ugrožena po istom osnovu koji je predmet izvještaja.

Institucija je u proteklom periodu Posebnim izvještajima ukazivala na propuste koji mogu biti vrlo različiti, a dovode do povrede prava djeteta. Ti propusti mogu biti vezani za postojeća zakonska rješenja koja nisu dovoljna garancija za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta u skladu sa zahtjevima i principima UN Konvencije i drugim međunarodnim dokumentima u oblasti prava djeteta, ili nadležni organi nepravilnom primjenom važećih zakona dovode do povrede prava djeteta ili u proceduri koja nije u skladu sa zakonom rješavaju po zahtjevu za ostvarivanje prava djeteta.

U izvještajnom periodu, Ombudsman za djecu uradio je posebne izvještaje:

1. Poseban izvještaj o stanju nakon poplava u objektu OŠ „Sveti Sava”, „Vuk Karadžić” i „Dositej Obradović” u Doboju i organizovanju početka školske godine
2. Poseban izvještaj - Postupanje Centra za socijalni rad Banja Luka
3. O tvojim pravima u tvojoj školi – Pravo na zaštitu od nasilja

2. Preporuke

U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti, Ombudsman za djecu je ovlašten da organima državne uprave, organima, odnosno službama jedinica lokalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim licima koja obavljaju poslove u vezi sa djetetom, predlaže preuzimanje mjera za sprečavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju njihova prava i interes, da upozori na nepravilnosti, te da zahtijeva da dobije izvještaje o preuzetim mjerama.²²¹

Preporuke date u izvještajnom periodu odnose se i na pojedinačne slučajeve, kojima je nadležnom organu naloženo preuzimanje određenih mjera radi zaštite prava djeteta u konkretnim situacijama, ali i resornim ministarstvima radi preuzimanja potrebnih mjera u određenim oblastima, kako bi se odgovarajućim sistemskim rješenjima otklonile situacije koje dovode do povrede prava i interesa djece.

Preporuke date nadležnim organima radi zaštite prava i interesa djece u pojedinačnim slučajevima, mjera je koju Ombudsman koristi u situacijama kada u postupku medijacije sa odgovornom stranom nije našao kompromisno rješenje.

1. Preporuka JU Dječije obdanište „Majke Jugović”, Doboј – Prijem i upis djece u predškolsku ustanovu
2. Preporuka Centru za socijalni rad Doboј – Zaštita djeteta od zanemarivanja

²²⁰ Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 17.

²²¹ Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 9.

3. Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka - Postupanje po prijavi nasilja nad djetetom
4. Preporuka Centru za socijalni rad Zvornik – Uređenje održavanja ličnih odnosa oca i djeteta
5. Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka - Nepostupanje po zahtjevu u zakonskom roku
6. Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture - Izvođenje ekskurzije u osnovnoj školi
7. Preporuka Centru za socijalni rad Pelagićevo – Preduzimanje mjera radi zaštite prava i interesa djeteta
8. Preporuka Centru za socijalni rad Zvornik - Postupanje po nalogu drugostepenog organa
9. Preporuka Centru za socijalni rad Prijedor - Postupanje po nalogu drugostepenog organa
10. Preporuka Ministarstvu pravde – Usvojenje djece
11. Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture - Djecijski časopisi u školama
12. Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka - Odlučivanje po zahtjevu roditelja za regulisanje ličnog kontakta sa maloljetnim djetetom
13. Preporuka JU Srednjoškolskom centru „Nikola Tesla”, Kotor Varoš – Izricanje vaspitno-disciplinske mjere
14. Preporuka Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite - Pravilnik o hraniteljstvu
15. Preporuka Centru za socijalni rad Pale – Postupanje Centra za socijalni rad u predmetu uređenje viđanja djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi
16. Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka - Postupanje Centra po prijavi nasilja nad djecom
17. Preporuka Centru za socijalni rad Banja Luka - Zbrinjavanje djeteta bez roditeljskog staranja
18. Preporuka Košarkaškom savezu RS - Zaštita prava i interesa djece koja se bave sportom
19. Preporuka Centru za socijalni rad Bijeljina – Zaštita prava i interesa djece
20. Preporuka Prosvjetnoj inspekciji - Nadzor nad primjenom propisa u sportu
21. Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture – Djeca u vanrednim situacijama
22. Preporuka Gradu Banja Luka - Zaštita prava djece pred Centrom za socijalni rad Banja Luka
23. Preporuka Centru za socijalni rad Prijedor – Regulisanje ličnog kontakta roditelja sa maloljetnom djecom
24. Preporuka OŠ „Mladen Stojanović“ – Premještaj učenika u drugo odjeljenje
25. Preporuka prosvjetnoj inspekciji – Ponovni inspekcijski nadzor
26. Preporuka Ministarstvu porodice, omladine i sporta - Zaštita prava i interesa djece koja se bave sportom
27. Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture – Izbor učenika generacije
28. Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture - Osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja u školama
29. Preporuka Ministarstvu prosvjete i kulture – Jačanje sistema zaštite djece od različitih oblika nasilja

3. Mišljenja

Zakonom o Ombudsmanu za djecu (član 7.), Institucija je ovlašćena da u postupku pripreme propisa daje mišljenje na prijedloge zakona i drugih propisa, ako se njima uređuju pitanja koja su od značaja za zaštitu prava djeteta. U skladu sa zakonom utvrđenim ovlaštenjima Institucija je dostavila:

1. Ministarstvu prosvjete i kulture – Mišljenje na Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

Postupanje u skladu sa članom 7. Zakona, za Instituciju je posebno važno, ali je vrlo često, zbog kratkog vremenskog perioda u kome treba dati mišljenje, ograničeno. U dosadašnjem radu Institucije samo je Ministarstvo porodice, omladine i sporta dostavilo Instituciji predložena zakonska rješenja i to u formi prednacrta, tako da su već u toj fazi izrade zakona uzeti u obzir stavovi i mišljenje Institucije na pojedine dijelove predloženih zakonskih rješenja.

XII SARADNJA SA DJECOM

Ombudsman za djecu u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu za djecu²²² upoznaje djecu sa načinom ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa i savjetuje ih kako da ostvare i zaštite svoja prava i interes. Ombudsman za djecu kontinuirano sarađuje sa djecom i podstiče ih na iznošenje njihovih mišljenja i nerijetko upravo tokom saradnje s djecom dolazi do informacija na osnovu kojih inicira javne aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja djeteta i učestvuje u tim aktivnostima, te predlaže mјere za povećanje uticaja djeteta u društvu.

Time Institucija daje puni doprinos ostvarivanju jedne od preporuka UN Komiteta za prava djeteta „da se povećaju napor u oblasti informisanja javnosti o Konvenciji i da se poveća svijest o njezinim načelima i odredbama, naročito među djecom i roditeljima.“²²³

Preporukama UN Komiteta za 2012. godinu preporučeno je državi da radi na „podizanju svijesti o Konvenciji na način prilagođen djeci, posebno kroz veću upotrebu štampe, radja, televizije, interneta i drugih medija, kao i aktivno učešće djece u javnim terenskim aktivnostima.“²²⁴ Ombudsman za djecu je i u izvještajnom periodu nastavio saradnju s djecom, ne samo u aktivnostima koje Institucija provodi, nego i uključivanjem i podsticanjem drugih institucija i organizacija, a posebno djece da rade na edukaciji djece o njihovim pravima. Tokom 2014. godine djeca su pokazala veliku zainteresovanost za pitanja iz nadležnosti Institucije, te su se obraćala Ombudsmanu za djecu tražeći različite informacije o brojnim temama koje su sastavni dio njihovog odrastanja. To je svakako pokazatelj rada Institucije na terenu i njene direktnе saradnje s djecom u kojoj oni prepoznaju mogućnost da aktivno učestvuju u otvaranju tema koje su za njih važne, ali i u iznalaženju rješenja za pitanja koja su prisutna u svim oblastima njihovog odrastanja.

1. Radionice za djecu

Redovne radionice Ombudsmana za djecu

Ombudsman za djecu već pet godina realizuje radionice za djecu koje provodi po unaprijed utvrđenom planu pod nazivom „O tvojim pravima u tvojoj školi“ tokom kojih su predstavnici Institucije realizovali 133 radionice u osnovnim i srednjim školama širom Republike Srpske. Svake godine Ombudsman za djecu organizovao je i dodatne radionice po pozivu zainteresovanih škola, institucija ili grupa djece koje su realizovali predstavnici Institucije, ali i mladi savjetnici Ombudsmana za djecu.

Teme radionica bile su različite a cilj im je bio upoznavanje djece s pravima, obavezama i odgovornostima, UN Konvencijom i njenim principima, vrstama nasilja i njegovom prevencijom, rodnom ravnopravošću, pravom na zaštitu zdravlja, participacijom, prednostima i rizicima interneta a sve su bile prilagođene djeci i njihovim potrebama.

Kako je 2012. godine potpisana Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece koji obavezuje na provođenje edukacije i prevencije nasilja, Institucija je radionice „O tvojim pravima u tvojoj školi“ 2013. i 2014. godine posvetila upravo temi nasilja.

Radionice „O tvojim pravima u tvojoj školi“ koje je Ombudsman za djecu provodio u periodu od septembra do novembra 2014. godine, pod nazivom „Da li znamo šta je

²²² Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 6.

²²³ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 23.

²²⁴ UN Komitet za prava djeteta, Zaključna razmatranja i preporuke 2012, tačka 22.

nasilje" imale su za cilj upoznavanje djece sa vrstama nasilja i njegovom prepoznavanju, posljedicama na razvoj djeteta, i načinima zaštite u ovoj oblasti.

Radionice su realizovane u 27 škola, od čega 18 osnovnih i 9 srednjih, u 22 opštine, tako da su edukacijom obuhvaćena djeca iz svih dijelova Republike Srpske.

1.	OŠ „Petar Kočić“	Kola
2.	OŠ „Sveti Sava“	Bileća
3.	OŠ „Sveti Sava“	Brod
4.	OŠ „Vuk Karadžić“	Jezero
5.	OŠ „Risto Proroković“	Nevesinje
6.	„Ekonomска škola“	Bijeljina
7.	SŠ „Kneževo“	Kneževo
8.	OŠ „Ljutica Bogdan“	Kalinovik
9.	OŠ „Sveti Sava“	Modriča
10.	OŠ „Dragan Vučanović“	Svodna
11.	Tehnička škola	Trebinje
12.	SŠC „Nikola Tesla“	Vukosavlje
13.	Gimnazija „Sveti Sava“	Prijedor
14.	SŠC „Pero Slijepčević“	Gacko
15.	OŠ „Vuk Karadžić“	Vitkovci
16.	Poljoprivredna škola	Banja Luka
17.	OŠ „Boško Buha“	Rudo
18.	OŠ „Liješće“	Brod
19.	OŠ „Holandija“	Slatina
20.	OŠ „Sokolac“	Sokolac
21.	OŠ „Dositej Obradović“	Doboj
22.	SŠ „Apeiron“	Banja Luka
23.	OŠ „Veselin Masleša“	PŠ Brod na Drini
24.	SŠC „Jovan Cvijić“	Modriča
25.	OŠ „Desanka Maksimović“	Banja Luka, Dragočaj
26.	OŠ „Sveti Sava“	PŠ Miljevina, Foča
27.	OŠ „Sveti Sava“	Doboj

Posjete školama unaprijed su dogovorene, a tokom njih je obavljen razgovor sa upravom škole (direktor, pedagog/ psiholog/ socijalni radnik) i radionice sa savjetom učenika ili odjeljenjem na prijedlog škole.

Tokom radionica se razgovaralo o pravu djece na zaštitu od nasilja s ciljem edukacije djece o vrstama nasilja, prepoznavanju nasilja i postupanju u slučaju kad su djeca žrtve nasilja ili njegovi svjedoci.

Na radionicama se nastojalo doći do stavova djece o:

- poznавању и остваривању права на заштиту од насилја, зlostavljanja и занемаривања,
- prisutnosti насилја у школи и породици,
- обавези одраслих да им обезбједе заштиту од насилја у породици, школи, локалној заједници,
- раду школе на превенцији и едукацији учионика о поузданју, спречавању и заштити од насилја.

Razgovori sa upravama škola

Teme koje se odnose na zaštitu djece od različitih oblika nasilja sve su prisutnije u školi, s obzirom da su škole do sada, uglavnom, obrađivale teme koje se odnose na vršnjačko nasilje.

One škole koje imaju dobru organizaciju i uspostavljena pravila postupanja provele su potrebne aktivnosti i upoznale su i nastavni kadar i učenike sa Protokolom o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, te su u takvim školama djeca kroz razne aktivnosti upoznata sa različitim oblicima nasilja. Rukovodstva škola se uglavnom trude da pokažu da su spremni da se suoče sa pojmom nasilja nad djecom i da u konkretnim slučajevima nasilja primjenjuju pravila iz Protokola.

Kada smo u školama čiji su predstavnici prošli seminar – edukaciju o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, razgovarali o primjeni Protokola, pedagozi i direktori nisu imali nikavih dilema vezano za potrebu postupanja u slučaju nasilja nad djetetom ma gdje se ono desi, imaju imenovane koordinatorice, dostavili su prve podatke resornom Ministarstvu za 2013. godinu i već su sa Protokolom upoznali nastavno osoblje, roditelje i učenike.

U školama čije osoblje nije imalo ovu vrstu edukacije o primjeni Protokola, njegovo poznavanje i primjena su različiti, a u zavisnosti od interesovanja uprave škole i angažovanja stručnih službi.

Stavovi djece o nasilju

Djeca su tokom radionica najprije definisala nasilje a zatim su iznosili svoje shvatanje nasilja i eventualna iskustva u vezi sa nekom vrstom nasilja.

Osnovci su u svojim školama češće primjećivali fizičko nasilje, a srednjoškolci psihičko.

Psihičko nasilje je djeci poznat pojam, s tim da ga osnovci uglavnom objašnjavaju kao namjeru da se žrtva ponizi, izloži ruganju i omalovažavanju. Srednjoškolci takođe definišu psihičko nasilje kao namjeru da se žrtva omalovažava, ponižava i ismijava, a nešto manji broj učenika prepoznaće prijetnje koje treba da izazovu strah kod žrtve kao oblik psihičkog nasilja. Psihičko nasilje po riječima djece često prelazi u fizičko nasilje i obratno.

Na svakoj radionici učenici su navodili primjere verbalnog nasilja, za koje smatraju da ga ima u porodici, na ulici, u školi, u međusobnoj vršnjačkoj komunikaciji, a neki učenici iz srednjih škola su isticali da je to postalo i neka vrsta „današnje kulture“ i da je takvo ponašanje, psovjanje i vrijedjanje, danas kod mnogih postalo potpuno prihvativljiv način komunikacije i da se psovke sve više koriste u svakodnevnom govoru ali ih ne prepoznaju kao nasilje. Nasilje putem interneta osnovci i srednjoškolci relativno dobro poznaju, ali još uvijek neke oblike ponašanja na internetu ne smatraju nasiljem.

Najveći broj djece smatra da se samo neki „blaži“ oblici nasilja mogu riješiti u školi i da je za rješavanje slučajeva nasilja najbolje obavijestiti policiju, a ponekad i centar za socijalni rad.

Stavovi i razmišljanja djece o nasilju često su samo deklarativni i pokazuju da djeca poznaju teoriju, ali u velikom broju djeca kažu da ne bi prijavila nasilje zbog toga što se plaše da bi time isprovocirali počinioča nasilja, a nisu sigurni da bi im neko mogao obezbijediti stvarnu zaštitu. Zbog straha, nesigurnosti i nepovjerenja, djeca uglavnom čute ili nerado govore o nasilju koje dožive, a i kada se odluče da progovore o nasilju onda to povjere nekom u koga imaju povjerenja ili traže savjete kako da riješe situaciju na način da ostanu anonimni.

Razgovori sa upravom škole, ali i radionice sa djecom potvrdili su opravdanost potpisivanja Protokola, ali i neophodnost stalne edukacije i djece i zaposlenih u vaspitno obrazovnim ustanovama, ali i jačanje međusobne saradnje svih institucija i službi u zaštiti djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Radionice po pozivu

Svake godine Institucija zaprimi jedan broj poziva od škola, institucija ili nevladinih organizacija da održi radionice za djecu s ciljem njihove edukacije o pravima djeteta uopšte, ili u vezi sa ostvarivanjem određenog prava djeteta.

Radionicama u jednom broju škola prisustvovali su i pedagozi, psiholozi ili neko od nastavnog osoblja, a u jednom broju škola, po završetku radionica, Instituciji su uputili poziv da se održe dodatne radionice, jer su škole procijenile da je ova tema učenicima interesantna, te da im nedostaje informacija iz ove oblasti.

Nakon redovne radionice održane u Općoj gimnaziji Katoličkog školskog centra u Banjaluci, škola je pozvala Instituciju da u 4 odjeljenja drugog razreda realizuje ovu radionicu početkom 2014. godine: „*S obzirom na važnost teme, a vodeći računa o prevenciji kad je riječ o nasilju, smatramo da bi od velikog značaja bilo provesti je u svim odjeljenjima kako prvog, tako i drugog razreda naše škole.*”²²⁵

Nevladina organizacija World Vision u okviru Projekta zaštite djece i njihovog učešća u donošenju odluka, u Čelincu je оформила grupu djece od 12 do 18 godina koja bi trebala da doprinesu neformalnom sistemu zaštite djece u svojoj opštini. Posredstvom World Vision djeca su uputila pismo Instituciji: „*Mi smo grupa učenika iz Čelinca koja zajedno sa World Vision-om i Omladinskim centrom Modi želi da predloži djeci njihova prava... Potrebna nam je Vaša pomoć u vidu predavanja o ovim i drugim dječijim pravima.*” Predstavnici Institucije pripremili su i realizovali radionicu za 12 učenika koji su veoma zainteresovano slušali o pravima djeteta i posebno iznosili primjere iz svoje sredine vezano za ostvarivanje pojedinih prava.

Dječiji dom „Rada Vranješević“ već nekoliko godina sarađuje sa Institucijom na način da za djecu u ustanovi organizuje radionice s ciljem njihove edukacije o pravima djeteta. Ove godine stručna služba doma uputila je poziv Instituciji da u „Dječijoj nedelji“ realizuje s djecom radionicu o prednostima i rizicima interneta. Za starije osnovce i srednjoškolce, predstavnica Institucije i mladi savjetnici ombudsmana za djecu prezentovali su video klipove o ovoj temi koje su izradili upravo mladi savjetnici, njihovi vršnjaci.

Vršnjačka edukacija

Vršnjačka edukacija omogućava da djeca i mladi ljudi informacije o temama koje su za njih važne upravo dobijaju od mlađih ljudi koji su posebno obučeni. Da bi sistem vršnjačke edukacije funkcionišao vršnjački edukator ima osnovnu i ključnu ulogu. Prava informacija, prenesena na pravi način, omogućava da se lakše usvoji i implementira u ponašanje a krajnji cilj je promjena ponašanja. Zbog toga vršnjački edukator mora da prođe posebnu obuku i trening kako bi mogao efikasno da obavlja svoju ulogu. U skladu s tim Ombudsman za djecu je organizovao trening seminare za mlade savjetnike koji su tako stekli znanja iz oblasti prava djeteta, a na teme pravo na obrazovanje, pravo na zaštitu od nasilja, pravo na izražavanje mišljenja i participaciju, pravo na zaštitu od nasilja, 4 principa UN Konvencije, rodna ravnopravnost i druge kao i usvojili vještine potrebne za izvođenje radionica i to po modelu vršnjačke edukacije.

²²⁵ Predmet broj: 96-1-EP/14, Iz pisma Opće gimnazije Katoličkog školskog centra u Banjaluci

Kako mladi savjetnici stiču znanja o pravima djeteta i vještine potrebne za održavanje radionica pohađajući trening seminare, oni se aktivno uključuju u edukaciju svojih vršnjaka u školama.

Najveći broj radionica po modelu vršnjačke edukacije realizovan je 2013.godine kada su mladi savjetnici u 16 škola u 6 opština (Doboj, Modriča, Prnjavor, Foča, Gradiška i Banja Luka) realizovali 43 radionice na teme „Da li znamo šta je nasilje“ i „Rodna ravnopravnost“ u kojima je učestvovalo oko 1000 osnovaca i srednjoškolaca širom Republike.

Tokom 2014. godine vršnjačke edukacije su manje rađene u školama, s izuzetkom Gimnazije u Prnjavoru gdje se već četiri godine njeguje praksa da mladi savjetnici rade na edukaciji svih prvih razreda i to o temama prava djeteta i rodna ravnopravnost. Radionice u školama ove godine mladi savjetnici su realizovali u Gradišci u Tehničkoj školi, a u Banjaluci u Katoličkoj gimnaziji i Medicinskoj školi. U Tehničkoj školi u Gradišći mladi savjetnik je realizovao radionicu za Savjet učenika „Da li znamo šta je nasilje“ gdje je direktor škole veoma zainteresovan za ovaj vid djelovanja u Savjetu učenika.

U Foči su mlade savjetnice iz Medicinske škole održale radionice u svojim odjeljenjima na časovima odjeljenjske zajednice i to o prevenciji nasilja.

U izvještajnom periodu mladi savjetnici iz Doboja radili su u specifičnim uslovima s obzirom na poplave i njihove posljedice. U cilju prevazilaženja postojećeg stanja World Vision i UNICEF u saradnji sa Udruženjem za pomoć djeci sa posebnim potrebama Doboju, organizovali su „Dječiji kutak“ koji djeci pruža podršku i pomoći radi lakšeg oporavka od posljedica preživjele traume. Ombudsman za djecu i mladi savjetnici pružili su podršku planiranim aktivnostima i u „Dječijem kutku“ realizovali 5 radionica o temama: UN Konvencija o pravima djeteta, Nadležnosti Ombudsmana za djecu, Mreža mladih savjetnika, Nasilje nad djecom, Razvoj IKT i prava djeteta, Pravo na izražavanje mišljenja djece u školi. Ove radionice posebno su važne jer im je cilj ne samo edukacija vršnjaka o njihovim pravima, nego i ravnopravno uključivanje djece s poteškoćama u razvoju u ovaj vid edukacije, ali i njihova socijalizacija, te razvijanje empatije.

U Američkom kutku u Doboju mladi savjetnici su održali radionicu za djecu na temu „Nasilje nad djecom“ za koje su djeca pokazala veliko interesovanje, ne samo za prepoznavanje različitih oblika nasilja nego i za realizaciju različitih programa prevencije.

U saradnji sa IN fondacijom i NVO „Lara“ iz Bijeljine, u Bijeljini je za učenike iz 4 osnovne škole koji su uključeni u projekat „Zaštita djece od nasilja“, održana cijelodnevna radionica „Vršnjačko nasilje“ koju su realizovale mlade savjetnice iz Modriče uz podršku kancelarije Ombudsmana za djecu iz Doboja.

Mladi savjetnici iz Banjaluke dali su svoj doprinos u edukaciji vršnjaka tokom Sajma za djecu i porodicu na kojem je dva dana 7 mladih savjetnika promovisalo video klipove o opasnostima na internetu koji su nastali tokom trening seminara u aprilu 2014.godine u saradnji sa Gender centrom. Mladi savjetnici su na sajmu za djecu predškolskog i nižeg školskog uzrasta, organizovali mali kviz o pravima djeteta, a za starije grupe osnovaca, posjetioce sajma organizovana je kratka edukacija o prepoznavanju različitih oblika nasilja. Procjena je, da je informacije o pravima djeteta na ovako neformalan i djeci pristupačan način dobitilo preko 200 djece posjetilaca Sajma.

2. Program socijalizacije djece

Javni fond dječije zaštite još od 2002. godine uspješno realizuje Projekat „Socijalizacija djece Republike Srpske“ u Republici Crnoj Gori, u Kumboru, s ciljem socijalizacije, integracije, afirmacije dječijih potencijala i razvoja osjećaja empatije.

Zahvaljujući različitim aktivnostima koje kreiraju sama djeca, prateće osoblje i stručni tim Fonda, kvalitetno se provodi vrijeme u kampu, a svaka aktivnost: savladavanje vještine plivanja, kreativne radionice, pripremanje večernjeg programa, doprinosi potpunoj i kvalitetnoj socijalizaciji djece.

Učesnici projekta: djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa smetnjama u razvoju, djeca iz socijalno ugroženih porodica, djeca u riziku, djeca žrtve nasilja, kao i posebno talentovana djeca uzrasta od 6 do 15 godina, zajedno sa vaspitačima, roditeljima i stručnim osobljem slažu se u ocjeni da je vrijeme provedeno u Kumboru nezaboravno iskustvo i nisu imali primjedbe ni na jedan segment boravka u kampu-smještaj, ishranu, osoblje i na odnos prema njima.

Za ovako pozitivne ocjene svih učesnika projekta zaslužni su stručni timovi koji brinu da boravak djece bude bezbjedan i ispunjen brojnim aktivnostima. O zdravlju djece brine medicinski tim, za sportske aktivnosti anagažovani su sportski stručnjaci, a vaspitači i studenti volonteri su se trudili da za djecu osmisle kreativne radionice kako bi djeca ispoljila sve svoje potencijale. Cijeli tim je uložio veliki napor i energiju da planirani program bude u cijelosti realizovan i da atmosfera u kampu bude odlična na zadovoljstvo svih njegovih učesnika, i uz angažovanje rukovodstva Fonda, direktora Momira Popića i mr Jovanke Vuković.

Ombudsman za djecu Republike Srpske posjećuje djecu u Kumboru već šest godina zaredom i s njima razgovara o brojnim temama koje se tiču njihovog odrastanja. Ove godine dr Nada Grahovac posjetila je djecu u XI smjeni, koja je realizovana od 18-27. avgusta 2014. godine, kada je u Kumboru boravilo 131 dijete iz opština Bileća, Osmaci, Kotor Varoš, Čelinac, Prijedor, Bijeljina, Drinić i Pale.

Ovaj vid saradnje sa djecom za Instituciju je posebno važan, jer su na jednom mjestu okupljena djeca iz različitih sredina, različitih škola, različitog uzrasta i socijalnog statusa, djeca sa smetnjama u razvoju i talentovana djeca. Na radionici o njihovim pravima djeca su rekla da vrlo malo znaju o svojim pravima i da o tome ne uče u školi. Uglavnom su odgovarali na pitanja u vezi sa obrazovanjem, a poslije radionice su postavljali pitanja i imali potrebu da neka svoja iskustva podijele sa ombudsmanom za djecu.

Zadovoljstvo svih učesnika Projekta dodatno obavezuje sve nadležne, da i u teškim ekonomskim uslovima održe nivo kvaliteta i rade na njegovom unapređenju u smislu povećanja kapaciteta i uključivanja u rad svih zainteresovanih institucija i organizacija.

Za vrijeme trajanja projekta, od 2002. godine, u Projekat je uključeno blizu 22.000 lica, od toga preko 18.000 djece najosjetljivijih kategorija iz svih opština Srpske.

3. Dječija nedjelja

„Dječija nedjelja“ u Republici Srpskoj obilježava se, već tradicionalno, s ciljem podsticanja i organizovanja različitih kulturno-obrazovnih, rekreativnih i drugih sadržaja posvećenih djeci i preuzimanjem drugih mjera za unapređenje razvoja društvene brige o djeci. Na realizaciji Programa, koji donosi ministar zdravlja i socijalne zaštite, zajednički radi sve veći broj institucija koje se bave brigom o djeci.

„Dječija nedjelja“ 2014. godine obilježena je brojnim aktivnostima, u periodu od 29. septembra do 5. oktobra sa zajedničkim sloganom „Imam pravo da kažem i budem saslušan.“ Pravo djeteta na izražavanje mišljenja i učestvovanje u svakom postupku koji se njega tiče, jedno je od osnovnih prava i istovremeno jedan od četiri osnovna principa Konvencije, što obavezuje da ovaj osnovni princip, bude uključen u ostvarivanje svakog prava, na način da se djetetu omogući da izrazi svoje mišljenje.

Ombudsman za djecu već petu godinu zaredom aktivnosti u Dječjoj nedjelji započinje druženjem s najmlađima. Ove godine Institutiju su posjetili predškolci iz banjalučkog vrtića „Pčelica“ kako bi prenijeli svoja znanja o pravima djeteta, a što su pokazali i u mini kvizu o poznavanju prava djeteta. Ombudsman za djecu, kancelarija u Foči, sa mlađim savjetnicima družila se sa predškolcima iz vrtića „Čika Jova Zmaj“ u Foči, kojima su mališani pokazali da imaju pravo da ih mama i tata vole, pravo na osmijeh i igru, pravo da pjevaju, da jedu zdravu hranu, a najviše im se svidjelo pravo „da se čuje njihovo mišljenje.“ Nakon posjete vrtiću, na poziv OŠ „Sveti Sava“ prisustvovali su prigodnom programu i lutkarskoj predstavi „Vrijeme je za bajku.“

Tokom Dječje nedjelje održane su i radionice o pravima djeteta s temom „Da li znamo šta je nasilje“ u Jezeru u OŠ „Vuk Karadžić,“ u Nevesinju u OŠ „Risto Proroković“ i u Bijeljini u Ekonomskoj školi.

Edukaciji djece povodom Dječje nedjelje, Institutiji su se pridružili i mlađi savjetnici koji su u Doboju u „Dječijem kutku“ održali radionicu „Prava djeteta“ kojoj su prisustvovala i djeca s poteškoćama u razvoju. Mlađi savjetnici iz Banjaluke održali su radionicu o prednostima i rizicima korištenja interneta za svoje vršnjake iz Doma „Rada Vranješević.“

Kako bi dali svoj doprinos temi „Imam pravo da kažem i budem saslušan,“ mlađi savjetnici ombudsmana za djecu izradili su prezentaciju „I naš glas da se čuje“ u kojoj su predstavili niz aktivnosti kojima su od formiranja Mreže mlađih savjetnika dali svoj doprinos brojnim pitanjima koja ih se tiču. Prezentacija je dostupna na sajtu Institucije www.djeca.rs.ba.

Svake godine za vrijeme trajanja Dječje nedjelje održavaju se i aktivnosti kojima institucije žele skrenuti pažnju javnosti na neka pitanja koja su od posebne važnosti za odrastanje djeteta.

Pedagoška služba Muzeja Republike Srpske već devetu godinu zaredom obilježava „Dječiju nedjelju“ pod motom „Pokaži šta znaš“ gdje osnovci u kreativnim radionicama vajaju, slikaju, plešu, pjevaju, glume i na taj način izražavaju svoj stav o temi. U ovoj manifestaciji učestvovala su i djeca s poteškoćama u razvoju koja su zajedno sa svojim vršnjacima slikala, vajala i recitovala.

Centralnu manifestaciju je organizovalo Ministarstvo porodice, omladine i sporta u saradnji sa ostalim nadležnim ministarstvima i Savjetom za djecu, na kojoj su posebnu pažnju privukla djeca iz vrtića „Larisa Šugić,“ Kotor Varoš. Već tradicionalno, nagrađeni su učenici za literarne radove na temu „Imam pravo da kažem i budem saslušan“ koji su na svoj način progovorili o tome kako doživljavaju i ostvaruju ovo pravo o kojem se, nažalost, najmanje zna i često mu se ne poklanja dužna pažnja.

4. Međunarodni dan prava djeteta

Međunarodni dan prava djeteta obilježava se 20. novembra, na dan kada je prije 25 godina donesena UN Konvencija o pravima djeteta kao univerzalni međunarodni dokument posvećen djeci.

Svake godine u Republici Srpskoj su sve brojnije institucije i organizacije koje obilježavaju ovaj dan. Na inicijativu Ombudsmana za djecu Centralna manifestacija povodom Međunarodnog dana prava djeteta realizovala se u školi koja, prema podacima Ministarstva prosvjete i kulture i Republičkog pedagoškog zavoda, ima najbolje rezultate u učenju i vladanju. Ove godine na poziv Institutije da nastavimo saradnju u organizaciji Dana prava djeteta, Ministarstvo prosvjete i kulture uputilo je dopis u kojem se kaže: „Ove godine se obilježava 25. godišnjica od donošenja UN Konvencije o pravima djeteta, te će se Ministarstvo prosvjete i kulture i Republički pedagoški zavod, kao i prethodnih godina, uključiti u realizovanje ove manifestacije... Predlažemo da se ove godine

manifestacija održi u JU Centar „Zaštiti me“ Banja Luka, kako bi se pažnja skrenula i na učenike sa smetnjama i njihova prava.”²²⁶

Učenici i uprava škole sa zadovoljstvom su prihvatili izbor i s radošću pripremili prigodan program u kojem su uživali mnogobrojni gosti iz cijele Republike. Program koji su pripremili korisnici Centra pokazao je da se uz ljubav i mnogo predanog rada u svakom djitetu može podstaći talenat, te su gosti uživali u njihovom programu, u nastupu hora i recitatora. I ove godine su dodijeljene nagrade za najbolje likovne radove povodom Dana prava djeteta a obezbijedili su ih Javni fond za dječiju zaštitu prvu nagradu, Ministarstvo prosvjete i kulture - drugu nagradu i Ministarstvo porodice, omladine i sporta-treću nagradu.

Povodom obilježavanja 25 godina UN Konvencije o pravima djeteta, Ombudsman za djecu u saradnji sa Agencijom za osiguranje realizovao je okrugli sto „Osiguranje djece od posljedica nesretnog slučaja u obrazovnom sistemu,” i okrugli sto „Zaštita djece od različitih oblika nasilja ključna je za unapređenje svih prava djeteta.“

Kancelarija Ombudsmansa za djecu u Doboju u saradnji sa Udruženjem za pomoć djeci sa teškoćama u razvoju iz Doboja, a uz podršku World Vision i UNICEF organizovali su, u sklopu Kutaka za djecu, Info pultove u Osnovnoj školi „Dositej Obradović“ Dobojo, OKI Centar u Doboju i područnoj školi „Sveti Sava“ u Ševarlijama. U saradnji sa Savjetom učenika Info pult je organizovan i u Osnovnoj školi „Vuk Karadžić“ u Doboju. Na info pultu djeci će se pružati informacije o UN Konvenciji o pravima djeteta, pravima i obavezama učenika u školi, odgovarati na njihova pitanja i dijeliti promotivni materijal.

U Osnovnoj školi „Sveti Sava“ u Doboju, nakon prigodnog svečanog programa koji organizuje Savjet učenika ove škole, predstavnik Ombudsmansa za djecu RS iz dobojske kancelarije odžao je sa učenicima radionicu „Da li znamo šta je nasilje?“

Muzej Republike Srpske već tradicionalno obilježava Međunarodni dan prava djeteta, a ove godine su organizovali druženje učenika osnovnih škola iz Doboja „Dositej Obradović,“ „Vuk S. Karadžić“ i „Sveti Sava“ i osnovnih škola iz Banja Luke „Dositej Obradović,“ „Jovan Cvijić“ i „Ivo Andrić,“ sa ciljem da se djeci ukaže na njihovo pravo na dostupnost kulturne baštine.

U povodu Međunarodnog dana prava djeteta i ove godine UNICEF je tradicionalno dodijelio nagrade i priznanja novinarima za njihov doprinos unapređenju društvene brige za djecu.

5. Međunarodni dan ljudskih prava

UN Konvencija o pravima djeteta uvodeći dijete kao subjekt međunarodnog prava i zaštite, uspostavlja temelje novog odnosa prema djeci i posebno insistira na četiri osnovna principa, pravo na život, opstanak i razvoj, pravo na najbolji interes, pravo na izražavanje mišljenja i učešće u svakom postupku koji se njega tiče i pravo na zaštitu od bilo kojeg oblika diskriminacije. Stoga je i Međunarodni dan ljudskih prava svake godine prilika da se još jednom ukaže da su i prava djeteta ljudska prava.

U povodu Međunarodnog dana ljudskih prava, Ombudsman za djecu je 3. decembra 2014. godine organizovao okrugli sto na temu „Ko i kako bira učenika generacije,“ na kojem su svoje stavove iznijeli predstavnici Ministarstva prosvjete i kulture, Republičkog pedagoškog zavoda, Prosvjetne inspekcije, Gender centra, predstavnici osnovnih i

²²⁶ Iz dopisa Ministarstva prosvjete i kulture broj:07.04/052-7198/14 od 21.10.2014. godine

srednjih škola, te predstavnici Mreže mlađih savjetnika ombudsmana za djecu i Mreže savjeta učenika srednjih škola Republike Srpske.

UN Konvencija o pravima djeteta je, promovišući ideju da i djeca imaju svoja ljudska prava, postavila temelje novog odnosa prema djeci. Ulažući u djecu danas, društvo zaista ulaže u svoju budućnost, u kojoj će današnja djeca preuzeti odgovornosti u onoj mjeri i na onaj način kako smo ih tome danas naučili.

6. Međunarodni dan bezbjednog interneta

Međunarodni dan bezbjednog interneta obilježava se od 2004. godine, svake godine sa novom temom, s ciljem da se djeci i odraslima skrene pažnja na značaj novih tehnologija u odrastanju djece. Ombudsman za djecu i Agencija za informaciono društvo, već četvrtu godinu organizuju obilježavanje Međunarodnog dana bezbjednog interneta, a ove godine tema je „Stvorimo bolji internet zajedno.“

Centralna manifestacija održana je u Administrativnom centru zgrade Vlade, a u duhu teme prisutnima su se obratili ministrica porodice omladine i sporta, prof. Nada Tešanović, ombudsman za djecu dr Nada Grahovac i direktor Agencije za informaciono društvo Republike Srpske, mr Srđan Rajčević, koji su istakli da je i njihova odgovornost da obezbijede uslove za stvaranje boljeg interneta. Pomoćnica u Ministarstvu porodice, omladine i sporta najavila je formiranje Komiteta Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu, a predstavnica MUP-a predstavila je rad ovog ministarstva na prevenciji, edukaciji i zaštiti djece na internetu.

U programu su učestvovali učenici osnovnih škola „Ivo Andrić,“ „Georgi Stojkov Rakovski,“ „Sveti Sava,“ Gimnazije i Muzičke škole „Vlado Milošević“ koji su pokazali kako koriste internet i koja prava i obaveze na internetu mogu ostvariti. Poseban doprinos dala je prof. dr Tatjana Tapavički-Duronjić koja je, u prigodnoj prezentaciji prilagođenoj djeci, predstavila internet kao prostor razvoja i prostor rizika.

Manifestaciju je pratilo preko 200 učenika iz banjalučkih osnovnih škola koji su i sami korisnici interneta i koji su danas mogli da nauče i od odraslih i od svojih vršnjaka, kako da razdvoje stvarni i virtualni svijet i kako da svojim ponašanjem doprinesu stvaranju boljeg i sigurnijeg interneta.

7. Ombudsman na manifestacijama dječijeg znanja i stvaralaštva

Razvijanje i motivisanje kreativnosti kod djece, podsticanje razvoja njihovih talenata u oblasti umjetnosti, kulture, sporta, istraživanja i pronalazaštva, prioritet je svakog društva koje treba na vrijeme da uoči i prepozna takvu djecu i da im pruži odgovarajuću podršku. Stoga, Ombudsman za djecu s posebnom pažnjom prati i podržava manifestacije dječijeg znanja i stvaralaštva a s ciljem iskazivanja dužne pažnje uspjesima djece.

Već tradicionalno Vlada Republike Srpske organizuje prijem za učenike osnovnih i srednjih škola koji su ostvarili najbolje rezultate na takmičenjima koje organizuje Republički pedagoški zavod, Malim olimpijskim igrama Republike Srpske i takmičenjima muzičkih škola. Ova manifestacija je okupila je 396 osnovaca i srednjoškolaca kojima je poslana poruka da njihov rad i postignuti rezultati moraju biti prepoznati i nagrađeni jer su oni budući naučnici, olimpijci, akademski građani.

Republički pedagoški zavod, već tradicionalno, organizuje manifestaciju u okviru koje učenici osnovnih i srednjih škola, svojim stvaralaštвом, likovnim i literarnim radovima, daruju svojoj Republici najljepše čestitke za rođendan. Završna svečanost se svake godine održava u drugom gradu/opštini. Ove godine domaćin završne manifestacije bio

je Mrkonjić Grad. Tim povodom u Kulturnom centru upriličena je izložba najboljih učeničkih radova i izведен kulturno- zabavni program u kome su učestvovali učenici osnovnih i srednjih škola.

Djeca, likovni i literarni stvaraoci u Republici Srpskoj imaju priliku da tokom godine okušaju svoje pero i kist na konkursima koje raspisuje Republički pedagoški zavod, često u saradnji ili na inicijativu drugih institucija, čime im se pruža mogućnost da njihov rad i talenat budu promovisani na pravi način.

Međunarodni festival dječije poezije „Dječije carstvo Mikrofin“ je značajna dječija kulturna manifestacija koja promoviše kulturno stvaralaštvo djece i na taj način doprinosi njihovom razvoju. Ove godine 8. „Dječije carstvo Mikrofin“ u Banjaluku je dovelo djecu pjesnike iz Federacije Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije i Makedonije koje već tradicionalno otvara predstavnik Ombudsmana za djecu. „Dječije carstvo“ treba da doprinese njegovanju književnog stvaralaštva djece i mladih, treba da promoviše najbolje, treba da oda priznanje pjesnicima i književnim stvaraocima koji su svojim djelima uvijek s djecom.

Festival jednominutnog filma „Imate minut“ dio je kampanje „Shvatite nas pozbiljno-govorimo o mogućnostima“ koju implementiraju Evropska unija, UNICEF i USAID. Tim „Genesis Project“ realizovao je niz radionica s djecom u koje su bila uključena i djeца s poteškoćama u razvoju tokom kojih je nastalo preko 100 autorskih radova djece, od kojih su 24 jednominutna filma prikazana u Banjaluci. Djeca su putem ovih filmova poslala snažne poruke o svojim potrebama, željama, ambicijama i posebno o velikoj energiji i optimizmu s kojim odrastaju.

Socijalizacija djece s poteškoćama u razvoju i njihova participacija u raznim aktivnostima, ove godine je bila posebno primjetna u Doboju kroz aktivnosti koje provodi „Udruženje za pomoć djeci sa posebnim potrebama“ a koje u te aktivnosti uključuje sve one koji mogu doprinijeti unapređenju društvene brige za ovu kategoriju djece.

Udruženja građana iz Banje Luke, koja rade s djecom s poteškoćama u razvoju, organizovala su manifestacije koje su bile prilika da se šira javnost senzibiliše za potrebe ove djece, za građenje novog pristupa djeci čije potrebe, ali i mašta i talenti, nisu ništa drugačiji od potreba i talenata njihovih vršnjaka. Institucija se vrlo rado odazvala pozivu Udruženja građana Centar za edukaciju „Tvoja riječ“ koji su organizovali nekoliko manifestacija povodom Međunarodnog dana svjesnosti o autizmu. Međunarodni dan osoba sa down sindromom obilježen je manifestacijom koju je organizovao Dječiji edukativni centar „Svjetlice“ a uz učešće brojnih predstavnika institucija i organizacija. Manifestaciju „Prijatelji djece“ vodila su i realizovala djeca korisnici usluga dnevnog centra, a Nova generacija je tokom manifestacije dodijelila zahvalnice svojim saradnicima.

Ove godine po prvi put je u Banjaluci održan „Kids-Fest Banja Luka 2014“ pod nazivom „Djeca djeci“ koji je imao humanitarni karakter, a okupio je veliki broj djece koja su učestvovala u zabavnom programu, radionicama i prezentaciji sportskih disciplina. Ovo masovno okupljanje djece i institucija, organizacija, klubova koji rade s djecom i za djecu organizovao je grad Banja Luka i Udruženje „Via kult“ iz Sarajeva, a uz podršku Ministarstva porodice, omladine i sporta i medijsko pokroviteljstvo RTRS-a.

Manifestacije imaju za cilj da djecu motivišu i nagrade za ostvarene rezultate, a nastavnike koji s njima rade podstaknu u daljem angažovanju na usmjeravanju i podršci djeći kojima je potrebna dodatna stručna pomoć u razvijanju njihovih talenata.

8. Ombudsman za djecu u gostima

Ombudsman za djecu se tokom 2014.godine odazvao pozivu da bude gost u ustanovama koje tokom raznih proslava otvore vrata brojnim saradnicima, zvanicama i prijateljima da pokažu kako djeца u tim ustanovama rade u nastavi, vannastavnim aktivnostima, kako učestvuju u radu lokalne zajednice, institucija i nevladinih organizacija.

Ova druženja protiču u svečanoj atmosferi i odišu ponosom i djece i odraslih koji zajedno uživaju u njihovim uspjesima. Već godinama predstavnici Institucije posjećuju: banjalučku Gimnaziju na Savindan, Dječji dom „Rada Vranješević“ i Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju „Miroslav Zotović“ na Nikoljdan.

OŠ „Sveti Sava“ iz Foče organizovala je priredbu „Dan učeničkih postignuća“ kojom se tradicionalno obilježava kraj školske godine. Na inicijativu savjeta učenika škole, priredba je imala humanitarni karakter, a prikupljena sredstva su planirana za nabavku udžbenika za učenike OŠ „Sveti Sava“ iz Doboja. Centar za mentalno zdravlje iz Foče povodom 8. marta i akcije „Osmijeh za majku“ organizovao je prodajnu izložbu dječjih radova i rukotvorina čime je skrenuta pažnju na kreativan rad i ravnopravno učešće u društvu i ove populacije djece.

„Zdravo da ste“ već nekoliko godina na obali Vrbasa za svu djecu koja ljetno provode u gradu realizuje aktivnost pod nazivom „Kreativni avgust,“ a cilj je ponuditi djeci kvalitetne sadržaje za provođenje slobodnog vremena. Ova manifestacija nudi likovne, plesne, muzičke, glumačke radionice, ali i radionice za najmlađi uzrast. Vrijedni mladi ljudi koji vode radionice svakom djetetu posvećuju jednaku pažnju, pa jedan broj djece već niz godina odrasta i razvija svoja interesovanja i talente kroz ove kreativne radionice.

Susreti s djecom za predstavnike Institucije uvijek su, ne samo izvor informacija o tome kako dječa različitog uzrasta razumiju i ostvaruju svoja prava, već uvijek i potvrda da ništa ne može zamijeniti ovaj način komunikacije sa djecom.

9. Mreža mladih savjetnika ombudsmana za djecu

Ombudsman za djecu je od svog osnivanja ostvario aktivnu saradnju s djecom i uključivao ih u brojne aktivnosti koje je organizovao, a u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu za djecu.²²⁷

Prvi kontakti zaposlenih u Instituciji s djecom su pokazali da postoji interesovanje djece da sarađuju sa Institucijom i da se uključe u rješavanje pitanja koja ih se tiču. Uvažavajući potrebe i sugestije djece, Ombudsman za djecu je 2011.godine osnovao Mrežu mladih savjetnika ombudsmana za djecu s ciljem:

- ostvarivanja participacije djece/mladih u svim pitanjima koja ih se tiču,
- njihovog slobodnog izražavanja mišljenja,
- omogućavanja pristupa informacijama,
- upoznavanja mladih s UN Konvencijom o pravima djeteta.

Kako bi se realizovali zadati ciljevi, Institucija podstiče djecu da izražavaju svoje mišljenje o brojnim pitanjima vezanim za prava koja im garantuje Konvencija tako što učestvuju u organizaciji i radu okruglih stolova, istraživanjima, edukaciji svojih vršnjaka i izboru i pripremi tema koje ih interesuju. Mladi savjetnici veoma brzo su prepoznati kao dobri i odgovorni saradnici za brojne teme i aktivnosti u koje ih u sve većem broju uključuju druge institucije, omladinske organizacije i NVO.

²²⁷ Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 6.

Kroz članstvo u Mreži mladih savjetnika djeca/mladi stiču mogućnost uključivanja u Evropsku mrežu mladih savjetnika ombudsmana za djecu (ENYA) i uzimanje učešća u aktivnostima izvan Republike Srpske.

Od konstituisanja Mreže mladih savjetnika pa do kraja 2014.godine kroz aktivnosti Mreže mladih savjetnika učestvovalo je preko 100 mladih savjetnika, a njih 92 je prošlo obuku o pravima djeteta i tako steklo znanja i vještine potrebne za vršnjačke edukatore. Mladi savjetnici su srednjoškolci iz 20 srednjih škola iz 17 opština u Republici.

Edukacija

Edukacija mladih savjetnika specifična je po tome što za cilj ima upoznati mlađe savjetnike s njihovim pravima i osnovnim principima Konvencije i istovremeno ih obučiti vještinama prenošenja stečenih znanja. Na ovaj način se podiže svijest djece o njihovim pravima, podstiče samopouzdanje i aktivan doprinos u rješavanju svih pitanja koja ih se tiču i u porodici, školi, lokalnoj zajednici.

S istim ciljem i u 2014.godini, Ombudsman za djecu je nastavio saradnju sa Gender centrom Vlade Republike Srpske i realizovao 2 trening seminara za mlađe savjetnike.

Trening seminar „UN Konvencija o pravima djeteta i IKT” održan je **od 3. do 5. aprila** na Borju, a djeca su stekla osnovna znanja o pravima djeteta koja se dovode u vezu sa korištenjem IKT.

Djeca su stekla i znanja o rodnoj ravnopravnosti i potrebi daljeg učenja o svemu što utiče na ostvarivanje njihovih prava pod jednakim uslovima i bez bilo kakve diskriminacije.

Tokom trening seminara mlađi savjetnici su snimili 5 video klipova o prednostima i rizicima korištenja interneta, za koje su sami napravili scenario, glumili, birali lokacije za snimanje, a potom snimali sliku i zvuk, montirali i obrađivali materijal a sve s ciljem da pošalju jasne poruke i izraze svoj stav o korištenju interneta. Video klipovi:

1. Pravo na zdravu životnu sredinu, igru i slobodno vrijeme
2. Ali, moglo je sve biti drugačije
3. Prednosti interneta
4. Istinita priča
5. Prednosti i opasnosti interneta

su postali dio materijala koji mlađi savjetnici i Institucija koriste u edukaciji djece, jer kao što su mlađi savjetnici rekli: „*To je konkretan rezultat našeg rada i ponosni smo na njega. Zato želimo da ga predstavimo svojim vršnjacima.*“

Trening seminar „Pravo na izražavanje mišljenja – moć medija”, 6-8. novembra 2014. godine, Banja Luka – Borja, odvijao se na dvije lokacije i po konceptu i sadržaju bio potpuno drugačiji od dosadašnjih trening seminara. Ovakav pristup imao je za cilj pružiti mlađim savjetnicima što veći broj informacija o pravu na izražavanje mišljenja i medijima koji danas imaju veoma važnu ulogu u razvoju djeteta od najranijeg uzrasta.

U Banjaluci su mlađi savjetnici nakon posjete Instituciji, obišli Muzej Republike Srpske i RTV dom gdje su domaćini bili služba marketinga i redakcija omladinskog programa. U multimedijalnoj sali RTRS djeca su se upoznala sa istorijatom RTRS-a i sadržajima dječijeg i omladinskog programa, te sa Tijanom Velić, urednicom, razgovarali o brojnim temama, između ostalog i o svom učešću u Mreži mlađih savjetnika i saradnji sa Institucijom *ombudsmana za djecu*. Kako bi i na djelu ostvarili pravo na izražavanje mišljenja i to putem medija mlađi savjetnici su dali i izjave za emisiju Zadruga koja je emitovana u novembru 2014.godine. Mlađi savjetnici su govorili o temama: prevencija

nasilja, djeca s poteškoćama u razvoju, o svojim aktivnosti u školi i lokalnoj zajednici, te potrebama mladih.

Mladi savjetnici su s posebnim oduševljenjem upoznali lica s televizijskog ekrana, obišli studijske prostore i saznali kako funkcioniše desk-srce programa, režija, montaža, realizacija s kojima su ih upoznali zaposleni.

Kako su trening seminari uticali na djecu najbolje svjedoče i njihova razmišljanja:

- Ove godine su trening seminari bili posebno interesantni jer smo imali mogućnost da pokažemo svoju kreativnost.
- Nadamo se da će naši video klipovi pomoći u edukaciji naših vršnjaka o internetu.
- Sve je bilo odlično i jedva čekamo da u svojim školama odradimo radionice.
- Nadam se da će mi u školi omogućiti da uradim radionicu o ravnopravnosti polova, jer tako nešto još nismo imali.
- Sada znam da imam mnogo prava, ali i da moram još raditi na sebi.
- Nemam nikakvih primjedbi, sve je bilo super i nadam se da ćemo moći ponovo da se sastanemo.

Edukaciju je tokom 2014.godine prošlo 30 mladih savjetnika iz 12 škola iz 7 opština širom Republike. Stečena znanja o pravima djeteta, rodnoj ravnopravnosti, prednostima i rizicima interneta, nasilju i pravu na izražavanje mišljenja mladi savjetnici – vršnjački edukatori prenijeli su svojim vršnjacima u osnovnim i srednjim školama širom Republike

Mreža mladih savjetnika ombudsmana za djecu je tokom posljednjih godina postala prepoznatljiva po svom aktivnom učeštu u radu Institucije, ali s obzirom da su prošli obuku o pravima djeteta i rodnoj ravnopravnosti i da su dobri sagovornici o mnogim temama, to su vrlo aktivno radili u brojnim i vladinim institucijama i nevladinim organizacijama.

Mladi savjetnici bili su i promotori kampanje „*Ne govoru mržnje na internetu*“ koju je provodio Komitet Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu.

18. Susreti mladih, u Trebinju, koje je organizovalo Ministarstvo porodice, omladine i sporta i Omladinski savjet bili su prilika da se 10 mladih savjetnika druže sa svojim vršnjacima iz cijele Republike i proširi svoja znanja u raznim oblastima kroz radionice koje su pohađali.

Mladi savjetnici, posebno u opštinama koje su pogodjene poplavama, uključili su se u aktivnosti u svojim lokalnim zajednicama, bili su u timovima za sakupljanje pomoći poplavljениma u svojim školama, Crvenom krstu i Omladinskom savjetu. Od posebnog značaja su aktivnosti mladih savjetnika iz Doboja, Modriće i Bijeljine koji su pomogali u čišćenju terena, a kasnije su u Dječijem kutku u Doboju realizovali vršnjačke radionice i time dali svoj doprinos u poboljšanju kvaliteta slobodnog vremena svojih vršnjaka, posebno djece s poteškoćama u razvoju.

ENOC/ENYA

ENYA-Evropska mreža mladih savjetnika, osnovana je na inicijativu ENOC-a, Evropska mreža ombudsmana za djecu, s ciljem da se djeci i mladima omogući da na evropskom nivou iznesu mišljenje o aktualnim pitanjima koja ih se tiču.

Uključivanje djece iz Republike Srpske u aktivnosti koje se odvijaju u okviru Evropske mreže mladih savjetnika omogućava im da sarađuju sa svojim vršnjacima i razmjenjuju iskustva u poznavanju, zaštiti, ostvarivanju i promociji prava djeteta na evropskom nivou.

Mladi savjetnici ombudsmana za djecu uključeni su u ENYA aktivnosti od 2010. godine kada je mladi savjetnik učestvovao na prvom sastanku mladih savjetnika u Strazburu. Predstavnici mladih savjetnika učestvovali su i na drugom i trećem sastanku ENOC/ENYA koji su održavani tokom 2011.godine u Belfastu, Sjeverna Irska i Varšavi, Poljska.

Mladi savjetnici iz Republike Srpske tokom 2012.godine učestvovali su na ENYA forumu o temama Maloljetnička delikvencija i Djeca u institucionalnoj brizi.

U 2013. godini tema Evropske mreže mladih savjetnika bila je „Djeca u pokretu,” a u 2014. godini „Djeca pogodjena mjerama štednje.” Mladi savjetnici bili su pozvani da se prijave za učešće u snimanju kratkih filmova na ove dvije teme, ali Institucija nije bila u mogućnosti da obezbijedi djeci podršku u ovakvoj vrsti angažmana.

XIII SARADNJA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

Nevladin sektor ima važnu ulogu u promociji i zaštiti prava djeteta, a njegovo djelovanje je usmjereni prvenstveno na podizanje svijesti građana o ljudskim pravima uopšte, a posebno pravima djeteta, njihovom ostvarivanju i njihovoj zaštiti.

Nevladin sektor svoje ciljeve ostvaruje na različite načine, između ostalog i prikupljanjem podataka na terenu u različitim oblastima ostvarivanja prava djece, posebno, vezano za različite oblike nasilja među djecom i nad djecom, rade na izradi izvještaja o stanju ljudskih prava u različitim oblastima, na edukaciji i djece i odraslih koji rade sa djecom i za djecu, lobiraju za donošenje određenih zakona, odnosno, za izmjene i dopune zakona radi kvalitetnijeg ostvarivanja prava djece u različitim oblastima, rade na istraživanjima u različitim oblastima kojima ukazuju na prisutnost problema i uzroke koji dovode do povrede prava djece.

Kroz aktivnosti koje provode na terenu, nevladine organizacije dolaze do saznanja o različitim problemima ne samo u pojedinačnim slučajevima već i određenih kategorija djece. Najveći broj nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava djece usmjerile su svoje aktivnosti u zaštiti djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, ali i na ostvarivanje prava djece sa smetnjama u razvoju.

Ombudsman za djecu je i u izvještajnom periodu od nevladinih organizacija zaprimio prijave o pojedinačnim slučajevima povrede prava djece, a partnerstvo sa nevladnim organizacijama, koje je uspostavljeno od samog početka rada Institucije, Ombudsman za djecu je koristio u svim slučajevima izmjena postojećih zakonskih rješenja, ali i pokretanja inicijativa za donošenje novih programa i mjera u zaštiti djece i njihovih interesa.

Institucija je u izvještajnom periodu primila inicijative brojnih nevladinih organizacija, a saradnja je ostvarena sa onima čije su aktivnosti u skladu sa planiranim aktivnostima Institucije, kako bi iskustvima koja imaju na najbolji način doprinijela adekvatnijoj zaštiti djece i njihovih prava.

Neke od realizovanih aktivnosti u saradnji sa nevladnim organizacijama u 2014.godini:

1. UNICEF

UNICEF u Republici Srpskoj sarađuje sa brojnim institucijama i nevladnim organizacijama i provodi aktivnosti vezano za unapređenje prava djeteta po raznim osnovama. U nekim od njih aktivno je učestvovala Institucija bilo u direktnoj saradnji ili putem saradnje s nevladnim organizacijama koje provode projekte pod okriljem UNICEF-a. Predstavnici Institucije tako su dali svoj doprinos u brojnim temama : o primjeni inkvizije u osnovnoj školi, o napuštanju srednjoškolskog obrazovanja, u istraživanju vezano za pristup djece pravdi, o vršnjačkom nasilju, o učešću djece s poteškoćama u razvoju i sl.

Posebno je važno istaći saradnju koju je Institucija ostvarila sa nevladnim organizacijama koje su nakon poplava uz podršku UNICEF-a radile s djecom a s ciljem njihovog kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena i lakšeg prevazilaženja preživljene traume.

U povodu 20. novembra Međunarodnog dana prava djeteta, UNICEF već tradicionalno dodjeljuje nagradu novinarima za njihov doprinos promociji i zaštiti prava djeteta.

2. UNDP – Razvojni program Ujedinjenih nacija

Ombudsman za djecu, kancelarija u Doboju, ostvarila je saradnju sa predstavnikom Razvojnog programa Ujedinjenih nacija-UNDP s ciljem da se pruži podrška aktivnostima na sanaciji objekata škola i vrtića nakon katastrofalnih poplava na području Doboja.

Institucija je organizovala sastanak predstavnika škola, vrtića, lokalne zajednice i UNDP kada su po prvi put razmijenjene informacije između pojedinih aktera o stanju na terenu i dogovorene konkretnе dalje aktivnosti vezano za sanaciju.

3. WORLD VISION

WORLD VISION je humanitarna organizacija koja u BiH djeluje od 1994. godine a posvećen je radu s djecom, porodicama i zajednicama. U izvještajnom periodu Institucija je ostvarila saradnju sa ovom organizacijom u aktivnostima vezanima za rad „Dječijeg kutka“ u Doboju i Čelincu. U Doboju su predstavnici Ombudsmana za djecu i mladi savjetnici u Dječijem kutku održali radionice o pravima djeteta, prednostima i rizicima interneta i prevenciji nasilja, a u njih su bili uključena i djeca s poteškoćama u razvoju.

U Banjaluci je saradnja ostvarena kroz edukaciju djece članova Koalicije za zaštitu djece u Čelincu i učešćem predstavnika World Visiona u edukaciji o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece.

4. GENESIS Project, Banja Luka

Predstavnici Genesis projecta prepoznali su u Ombudsmanu za djecu Republike Srpske instituciju čije nadležnosti mogu doprinijeti kvalitetnijem provođenju aktivnosti ove humanitarne organizacije, te bili inicijatori saradnje koja je počela 2013. godine učešćem Institucije u edukativnom projektu „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ u saradnji sa UNICEF-om. Kako bi se obezbijedio kvalitetan pristup problemu nasilja nad djecom predviđena su i urađena istraživanja o nasilju, pregled pravne regulative i edukacija djece i nastavnog osoblja, a aktivnosti je pratilo ekspertske tim u kojem je učestvovala i predstavnica Ombudsmana za djecu.

U 2014.godini nastavljena je saradnja na projektu, a uz učešće predstavnika Ministarstva prosvjete i kulture i Ministarstva porodice, omladine i sporta realizovana je edukacija predstavnika uprava škola, centara za socijalni rad, policije i nevladinih organizacija o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece. Seminaru je prisustvovalo preko 400 učesnika a dogovorene su i dalje zajedničke aktivnosti.

5. In fondacija

Već niz godina Ombudsman za djecu sarađuje sa In fondacijom po raznim pitanjima vezano za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta, pa je i u izvještajnom periodu na poziv In fondacije Institucija pratila aktivnosti „Zajednice za promjene“ u sklopu tematske oblasti „Nulta tolerancija na nasilje u životima djece u BiH“ u Doboju i Banjaluci.

6. Perpetuum Mobile- Institut za razvoj mladih i zajednice

Već 7 godina Perpetuum Mobile okuplja mlade ljudi koji kroz kontinuiranu edukaciju o brojnim temama stiču nova, vrijedna znanja i vještine. Na poziv Institucije Perpetuum Mobile učestvovao je u organizaciji okruglog stola „Zaštita djece od različitih oblika nasilja od ključnog je značaja za unapređenje svih prava djeteta,“ čime je dao svoj doprinos promociji zaštite djece od nasilja. Temom prevencije i zaštite od nasilja ova nevladina organizacija bavi se i na regionalnom nivou čime doprinosi boljem sagledavanju ovog problema, rezultat saradnje na regionalnom nivou bila je konferencija „Prevencija nasilja među mladima“ u saradnji sa Gender centrom.

7. „Zdravo da ste”, Banja Luka

Nevladina organizacija „Zdravo da ste“ je najveći dio svojih aktivnosti usmjerila na zaštitu djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i to edukacijom djece i onih koji rade sa djecom, kao i organizovanjem kreativnih aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena djece. Stoga je i u izvještajnom periodu Ombudsman za djecu nastavio saradnju sa ovom nevladinom organizacijom.

Pored toga, zajednički cilj je bio i izmjena Krivičnog zakona, posebno u dijelu zastare za krivična djela na štetu djece, podizanje dobne granice za dobrovoljni pristanak na polni odnos i zabranu bilo kakvog rada sa djecom licima koja su osuđena za različite oblike seksualnog nasilja i zlostavljanja djece.

8. Udruženje privatnih predškolskih ustanova

Udruženje privatnih predškolskih ustanova koje posluju na teritoriji Grada Banja Luka obratilo se Instituciji s ciljem uspostavljanja saradnje smatrajući da za uspjeh u radu treba da dobiju podršku svih relevantnih institucija i organizacija. Institucija je prihvatile saradnju i aktivno učestvovala u radu okruglog stola „Aktuelni problemi u predškolstvu“ na kojem su iskustva iz prakse razmijenili predstavnici privatnih vrtića i javnih vrtičkih ustanova, kao i predstavnici institucija. Udruženje radi na poboljšanju kvaliteteta života djece i stvara klimu za razvoj njihove kreativnosti, a roditeljima pruža podršku pri vaspitanju djece.

9. Omladinski komunikativni centar

Kroz saradnju Ombudsmana za djecu sa srednjoškolcima, koja je započela odmah nakon uspostavljanja Institucije, srednjoškolci su s posebnim uvažavanjem isticali ulogu Omladinskog komunikativnog centra u formiranju savjeta učenika u školama i kasnije u formiranju Mreže savjeta učenika srednjih škola Republike Srpske. Ombudsman za djecu je ostvario saradnju sa OKC i neki od prvih mladih savjetnika bili su upravo djeca koju su u OKC prepoznali kao aktivne, sposobne i zainteresovane mlade ljudi. Kako je Institucija razvijala rad sa djecom, tako se veliki broj djece koja su saradivala sa Institucijom izgrađivao i kao aktivan član savjeta učenika u svojim školama i aktivan član Mreže savjeta učenika srednjih škola. Ove godine ta saradnja realizovana je i kroz uključivanje Mreže savjeta učenika u istraživanje o izboru učenika generacije čime su srednjoškolci ostvarili istinsku participaciju u rješavanju pitanja koja ih se tiču.

Članovi Mreže mladih savjetnika ombudsmana za djecu svake godine, kao članovi mResursa učestvuju na godišnjoj konferenciji mResursa i razmjenjuju ideje, stavove i iskustva sa srednjoškolcima iz cijele Republike, a na završnoj svečanosti na pitanja djece odgovara i ombudsman za djecu, Nada Grahovac. Ombudsman za djecu je upravo na tim konferencijama ukazivala na značaj participacije djece u školi i lokalnoj zajednici što je, između ostalog, i cilj djelovanja OKC.

10. Ostvarivanje prava djece s poteškoćama u razvoju:

- **Udruženje za pomoć djeci sa teškoćama u razvoju, Doboj**
- **Udruženje djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Tračak nade“, Foča**
- **Udruženje građana za edukaciju „Tvoja riječ“, Banja Luka**
- **Dječiji edukativni centar „Svjetlice“, Banja Luka**
- **Udruženje „Djeca svjetlosti“, Banja Luka**

Razvijanjem svijesti o potrebi da se društvo senzibiliše za potrebe djece sa smetnjama u razvoju brojna su udruženja pokrenula aktivnosti u cilju zaštite i ostvarivanja jednakih

prava za svu djecu. Institucija je sa ovim udruženjima učestvovala u radionicama za djecu, javnim tribinama, okruglim stolovima i manifestacijama kojima se skrenula pažnja javnosti na probleme s kojima se susreću djeca oboljela od autizma, djeca s Daunovim sindromom, djeca sa invaliditetom i drugim poteškoćama.

11. Zaštita djece i žena od svih oblika nasilja - prioritet u aktivnostima:

- „Udružene žene”, Banja Luka
- Udruženje građana „Budućnost”, Modriča
- Organizacija žena „Lara”, Bijeljina
- Udruženje za pomoći djeci i ženama žrtvama porodičnog nasilja „Ženski centar”, Trebinje

Ova udruženja već godinama su usmjerena na zaštitu žena i djece od različitih oblika nasilja i zlostavljanja, a iz svog dugogodišnjeg iskustva, prije svega u radu sa žrtvama nasilja, ukazala su i na potrebu donošenja Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece u čijoj izradi su aktivno učestvovali i i dale svoj doprinos predstavnice udruženja.

Potpisivanjem Protokola u 2012. godini, u 2013. godini aktivnosti su usmjerene na njegovoj promociji, štampanju i distribuciji, kako bi se kod svih subjekata zaštite obezbijedila njegova potpuna primjena, a time i zaštita djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Institucija je saradnju sa navedenim organizacijama ostvarila i u jednom broju pojedinačnih predmeta. Radi se uglavnom o slučajevima nasilja nad djecom, kada su djeca izuzeta iz porodice i privremeno smještena u sigurnu kuću.

Institucija Ombudsmana za djecu uz podršku i razumijevanje „Lare” iz Bijeljine, u njihovim prostorijama, jednom mjesечно, ima uredovne dane u Bijeljini.

XIV SARADNJA SA INSTITUCIJAMA

Saradnju sa nadležnim institucijama, organizacijama i službama koje u okviru svojih ovlaštenja donose odluke koje se odnose na djecu, Ombudsman za djecu cjeni, prije svega, kroz njihov odnos prema zahtjevima Institucije – da li dostavljaju odgovore na zahtjev Institucije, da li odgovore dostavljaju u datim rokovima, da li i koje mjere preduzimaju prema preporukama Ombudsmana, stavljanje na uvid potrebne dokumentacije i slično. Odnos nadležnih institucija i službi prema Ombudsmanu za djecu, govori o njihovom odnosu prema pitanjima i problemima na koje građani ukazuju, a koji, prema prijavama Instituciji, dovode do povrede prava i interesa djeteta. Istovremeno, ta saradnja je ključna da bi Ombudsman mogao odgovoriti zakonom utvrđenim zahtjevima - zaštita prava i interesa svakog djeteta.

Obavljajući aktivnosti u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o Ombudsmanu za djecu, Institucija se svakodnevno obraća nadležnim institucijama.

Kao što je to navedeno i u prethodnim izvještajima, i u izvještajnom periodu Institucija je ostvarila posebno dobru saradnju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova po različitim pitanjima zaštite prava djece. Ministarstvo unutrašnjih poslova pokazalo je i najviše inicijative, što je u javnosti prepoznato u dijelu preventivnog rada sa djecom i onima koji rade sa djecom, o različitim pitanjima i izazovima sa kojima djeca odrastaju, a polazeći od činjenice da su preventivne aktivnosti najbolja zaštita djece, i da angažovanje u ovoj oblasti treba da umanji potrebu angažovanja policije onda kada je problem već nastao. U brojnim lokalnim zajednicama širom Republike Srpske, u osnovnim i srednjim školama održavali su radionice o temama vršnjačkog nasilja, nasilja nad djecom, nasilja putem interneta, o upotrebi pirotehničkih sredstava, učešća djece u saobraćaju.

U izvještajnom periodu, Institucija je nastavila i dobru saradnju sa Ministarstvom porodice, omladine i sporta. Saradnja u izvještajnom periodu bila je uglavnom usmjerena na zaštitu djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, a kroz aktivnosti promocije Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, njegovoj adekvatnoj primjeni od strane svih subjekata zaštite, te edukaciji zaposlenih u obrazovnom sistemu u zaštiti djece u ovoj oblasti. Saradnja je ostvarena i u izradu prvog godišnjeg izvještaja o nasilju nad djecom u Republici Srpskoj, koje je uradilo Ministarstvo porodice, omladine i sporta, posebno u dijelu prepoznavanja onih službi i institucija koje nisu adekvatno odgovorile svojoj obavezi definisanoj Protokolom. Pored navedenog, saradnja je ostvarena i u obilježavanju Dječije nedjelje i Međunarodnog dana prava djeteta, te Međunarodnog dana bezbjednog interneta.

Učešćem u aktivnostima Komiteta Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu, Institucija je ostvarila saradnju sa ostalim članovima Komiteta-predstavnicima institucija, medija i pojedincima koji su promovisali kampanju „Reci ne, govoru mržnje na internetu.“

S obzirom da najveći broj prijava u Instituciji ukazuje na povrede prava djeteta u postupcima koji se vode pred centrima za socijalni rad, to je saradnja Ombudsmana za djecu i Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite i u izvještajnom periodu ostvarena po više osnova. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite je kao drugostepeni organ u svim slučajevima po kojima je Institucija postupala, u zakonom zadatim rokovima donosilo drugostepeno rješenje. U jednom broju predmeta koji su zahtjevali hitno reagovanje, odlučivali su po žalbi i znatno prije od zakonom zadatog roka (kako bi se izbjegle ili umanjile teže posljedice za dijete u ostvarivanju prava djeteta u postupcima razvoda

braka, uređenja viđanja), a u jednom broju slučajeva izvršen je i nadzor u postupanju centra za socijalni rad.

Broj prijava po kojima je Institucija postupala u izvještajnom periodu, a kojima se ukazuje na povrede prava djeteta u obrazovnom sistemu, doveo je i do većeg broja obraćanja Institucije Ministarstvu prosvjete i kulture. I ne samo broj prijava. Najveći broj predmeta po kojima je Institucija postupala po službenoj dužnosti odnosi se na resor obrazovanja i potrebu donošenja jednog broja normativnih akata, kako bi se određena pitanja u interesu i djece i zaposlenih u obrazovanju uredila u skladu sa zakonom na jedinstven način, te na potrebu izmjena i dopuna pravilnika, čija primjena u praksi nije dala očekivane rezultate. Ministarstvo je Instituciji u 2013. godini dostavilo Plan aktivnosti sa rokovima za realizaciju istog, a koji na žalost ni u izvještajnom periodu nije realizovan.

U izvještajnom periodu nastavljena je saradnja sa Republičkim pedagoškim zavodom koji je na osnovu svog iskustva dao doprinos boljem sagledavanju stanja na terenu, a time i boljim rješenjima za brojne teme koje je Institucija pokrenula: izbor učenika generacije, programi prevencije u Nastavnom planu i programu, osiguranje djece, težina đačkih torbi i dr. Svake godine Republički pedagoški zavod za potrebe obilježavanja Međunarodnog dana djeteta u saradnji s Institucijom, realizuje literarni ili likovni konkurs koji prosljedi školama, a stručna komisija iz Zavoda izvrši izbor najuspješnijih radova.

Institucija je od samog početka svoga rada ostvarila saradnju sa Javnim fondom dječije zaštite, koji, prema iskustvu Ombudsmana za djecu ima urednu evidenciju o pitanjima ostvarivanja prava djece po različitim osnovama iz nadležnosti Fonda, koji godišnje pokazatelje analiziraju po različitim osnovama i koji su potpuno otvoreni za saradnju. Saradnja je između ostalog ostvarena i u realizaciji projekta socijalizacija djece, koji se godinama uspješno realizuje, na zadovoljstvo i djece i njihovih roditelja, zahvaljujući prije svega naporima fonda i resornog ministarstva.

U zaštiti prava i interesa djece, u skladu sa zakonom utvrđenim ovlaštenjima, inspekcija ima izuzetno važnu ulogu. Institucija se i u izvještajnom periodu u značajnom broju predmeta obraćala nadležnim inspekcijskim službama, najčešće Prosvjetnoj inspekciji. Posebnim izvještajem koji je Institucija dostavila inspektoratu 2013. ukazano je na propuste u postupanju Prosvjetne inspekcije u pojedinačnim predmetima i naloženo preduzimanje mjera radi efikasnijeg djelovanja u zaštiti prava i interesa djece. U izvještajnom periodu značajno je promijenjen pristup Prosvjetne inspekcije u zaštiti prava i interesa djece u vršenju nadzora, prije svega u obrazovnim ustanovama, i posebno u dijelu da su preuzezeli inicijativu da određena pitanja zahtijevaju nova normativna rješenja.

Gender centar je, u izvještajnom periodu, bio podrška Instituciji u realizaciji aktivnosti Mreže mladih savjetnika, koje se finansiraju iz sredstava FIGAP Programa, ali i drugim aktivnostima Institucije na edukaciji djece o njihovim pravima, posebno, ostvarivanja prava na izražavanje mišljenja i učešće u postupcima koji ih se tiču. Zaposleni u Gender centru, na organizovanim radionicama o pravima djeteta, manifestaciji povodom obilježavanja Dana djevojčica u IKT-u i konferenciji „Prevencija nasilja među mladima“ dali su svoj doprinos razumijevanju rodne ravnopravnosti među djecom i mladima. Jedan broj prijava, kojima se ukazuje na povrede prava djeteta, Institucija je primila iz Gender centra, a najčešće se odnose na ostvarivanje prava djece u postupcima razvoda braka, ostvarivanje prava djeteta na kontakte i druženja sa roditeljem sa kojim ne živi, te vezano za nasilje u porodici, u kojima su djeca uvijek žrtve, direktnе ili indirektnе.

Već petu godinu za redom Ombudsman za djecu u saradnji sa Agencijom za informaciono društvo Republike Srpske organizuje obilježavanje Međunarodnog dana bezbjednog interneta, kako bi se ukazalo na sve prednosti interneta ali i rizike kojima

djeca mogu biti izložena, te potrebu održavanja ovog pitanja stalno aktuelnim, jer ono to jeste, i ukazivanja na obaveze i odgovornosti drugih subjekata zaštite u zaštiti djece i njihovih interesa.

Ove godine Institucija je ostvarila i saradnju sa Agencijom za osiguranje kako bi pronašla odgovore na brojna pitanja koja se tiču osiguranja djece od posljedica nesretnog slučaja u školi.

Institucija je i u izvještajnom periodu nastavila saradnju sa Filozofskim fakultetom i Fakultetom političkih nauka u Banjaluci, prije svega organizovanjem rasprava o određenim pitanjima kojima su oni uvijek dali svoj stručni doprinos. Svojim stručnim i argumentovanim pristupom, stručnjaci doprinose boljem razumijevanju prava djeteta, a u konačnom adekvatnijoj zaštiti djece u različitim oblastima. O svim pitanjima vezano za zaštitu djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, stručnjaci su dali svoj doprinos i bili podrška Instituciji (izrada Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja, Preporuka - Program prevencije nasilja nad djecom je sastavni dio školskog programa, Inicijativa za izmjene i dopune Krivičnog zakona).

Institucija je, po različitim osnovama, ostvarila saradnju sa zaposlenima u zdravstvenim ustanovama. Brojna pitanja ostvarivanja prava djece i posebno njihova zaštita zahtijevaju posebna stručna znanja, za koja su zaposleni u zdravstvenim ustanovama bili podrška Instituciji. Sumnja na seksualno nasilje i zlostavljanje djeteta, djeца sa smetnjama u razvoju, zdravstveni problemi djeteta i njihova prava u postupku razvoda braka, su neka od pitanja, koja su zahtijevala i stručna znanja i profesionalno iskustvo, da bi se njihovim pravilnim razumijevanjem osigurao najbolji interes djeteta u konkretnim situacijama. Profesionalan odnos u postupanju u pojedinačnim predmetima i pristup u ostvarivanju prava djece imao je i Zavod „Dr Miroslav Zotović“ sa kojim je Institucija i u izvještajnom periodu ostvarila potrebnu saradnju, kao i Zavod za zaštitu mentalnog zdravlja u Banjaluci. Jedan broj prijava Instituciji su uputili zaposleni u zdravstvenim ustanovama ukazujući na povrede prava djeteta u konkretnim situacijama, ali i na potrebu sistemskih mjera radi zaštite djece i njihovih interesa.

I u izvještajnom periodu saradnja je nastavljena i sa Centrom besplatne pravne pomoći. Na inicijativu Ombudsmana za djecu, izmjenama i dopunama Porodičnog zakona utvrđeno je pravo djeteta na besplatnu pravnu pomoć u svim slučajevima izdržavanja. Kako se radi o pitanjima koja zahtijevaju pokretanje i vođenje odgovarajućih postupaka, a koja su u nadležnosti Centra, vrlo je važno da ova zakonska mogućnost bude prepoznata kod onih kojima je takva pomoć potrebna, i da isti dobiju potrebnu stručnu pomoć da bi dječa ostvarila pravo na izdržavanje.

Saradnja je ostvarena i sa jednim brojem osnovnih i srednjih škola kako u rješavanju pojedinačnih predmeta, tako i u redovnim radionicama koje Ombudsman za dječu svake godine organizuje u školama, ali i pozivu škola da se održi radionica na određenu temu. Saradnja sa školama ostvarena je o pitanjima koja je Ombudsman za dječu pokrenuo po službenoj dužnosti, kako bi na osnovu stručnih znanja i dugogodišnjeg profesionalnog iskustva koje zaposleni u školi imaju, došli do najboljih normativnih rješenja u datim uslovima. Saradnja sa školama za Instituciju je posebno važna jer doprinosi boljem razumijevanju Konvencije o pravima djeteta i obavezama koje po tom osnovu imaju različiti resori, boljoj komunikaciji Institucije sa dječem i školama, prepoznavanju dobroih praksi koje škole imaju – rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja, dežurstva učenika u školama, rad sa dječem sa smetnjama u razvoju, vannastavne aktivnosti u školi i sl.

Saradnja je ostvarena sa jednim brojem predškolskih ustanova, centara za socijalni rad, Muzejem Republike Srpske, Omladinskim savjetom, čime se kontinuirano povećava broj organizacija i institucija koje prepoznaju ulogu i značaj institucije Ombudsmana za dječu

i potrebu zajedničkog rada u cilju unapređenja položaja i zaštite djece u različitim oblastima.

Sve je veći broj i institucija koje se i prije preuzimanja potrebnih mjera u konkretnim situacijama obraćaju Instituciji za mišljenje i sugestije kako da postupe u konkretnim slučajevima. Iako, prema Zakonu o Ombudsmanu za djecu, Institucija nema ovlaštenje za davanje mišljenja u konkretnim situacijama, ni jedan zahtjev po ovom osnovu nije ostao bez odgovora.

Nesporno je da je sa svakom godinom odnos nadležnih institucija i službi prema instituciji Ombudsmana za djecu sve bolji i kvalitetniji, ali i dalje postoje razlike u suštinskom pristupu i razumijevanju koncepta zaštite prava i interesa djece uspostavljenog UN Konvencijom o pravima djeteta.

XV ODNOSI SA JAVNOŠĆU

Jačanje sistema dječije zaštite zahtijeva, između ostalog, i izvještavanje o svim pitanjima dječjeg odrastanja i ukazivanje na one situacije i pojave koje mogu dovesti do povrede ili ugrožavanja prava djece, naravno, na način koji djecu neće dodatno povrijediti. Izvještavanje o brojnim pitanjima dječjeg odrastanja (i pozitivnim primjerima i dobrim praksama) zahtijeva bolju saradnju sa medijima svih institucija i službi koje rade sa djecom, jer mediji često upozoravaju da vrlo teško dođu do sagovornika o pitanjima ostvarivanja prava djece u pojedinim ustanovama koje rade sa djecom.

U funkcionalanju institucije Ombudsmana za djecu, javnost ima izuzetno važnu ulogu iz više razloga: informiše je o pojedinačnim povredama prava djeteta, ukazuje na slabosti pojedinih dijelova sistema i potrebu uvođenja sistemskih mjera i aktivnosti u zaštiti prava i interesa djeteta, čini je vidljivijom i bližom potrebama građana. Zbog izuzetno važne uloge javnosti u funkcionalanju Institucije, kako u dijelu promocije prava djeteta tako i u dijelu obavještavanja javnosti o povredi prava djeteta u konkretnim situacijama, Institucija je koristila različite načine da bi svoje djelovanje učinila dostupnim javnosti.

Obavještavanje javnosti o povredi prava djeteta, istovremeno ima i preventivnu i edukativnu ulogu - sprečavanje budućih sličnih pojava i upoznavanje, ne samo djece, već i onih koji brinu o djeci, o načinu i mogućnostima ostvarivanja i zaštite prava djeteta.

Obavještavanje javnosti ima za cilj ne samo da doprinese rješavanju pojedinačnih slučajeva, već prije svega da ukaže na sistemske nedorečenosti u prepoznavanju osnovnih zahtjeva i principa Konvencije u ostvarivanju prava i interesa djeteta i njegovoj zaštiti, da ukaže na propuste u radu institucija i službi, ali i da pozove i djecu i njihove roditelje i sve one koji brinu o djeci da blagovremeno prepoznaju i prijave slučajeve ugrožavanja prava djeteta.

Veliko zanimanje medija za aktivnosti Institucije značajno je doprinijelo ne samo vidljivosti same Institucije, već i informisanju javnosti o pravima djeteta uopšte, posebno o povredi prava djeteta po različitim osnovama. Svojim angažovanjem, koje je sve izraženije u oblasti zaštite prava djeteta, mediji doprinose podizanju svijesti o važnosti prepoznavanja prava djeteta i neophodnosti adekvatnog reagovanja u datim situacijama. Uzakjujući na povrede prava djeteta u različitim oblastima, ukazuju istovremeno i na slabosti onih dijelova u sistemu koji nisu odgovorili na potrebe djece.

Svako medijsko izvještavanje o djeci izaziva reakciju u smislu većeg obraćanja Instituciji, bilo podnošenjem novih prijava za iste ili slične probleme, ili traženjem dodatnih informacija za situacije u kojima se dijete nalazi. Jedan broj građana, kao i u prethodnoj godini, kontaktirao je Instituciju da izrazi svoju podršku i temi i način na koji se o njoj govori ili da jednostavno izrazi svoj stav i svoje iskustvo u zaštiti prava djeteta.

I u izvještajnom periodu, gotovo sva područja dječjeg odrastanja i sva prava djeteta bila su predmet interesovanja medija. Najčešće, interes je bio usmjeren na probleme različitih oblika nasilja nad djecom, prosjačenje djece, neplaćanje alimentacije i probleme sa kojima se svakodnevno suočavaju višečlane porodice ali i samohrani roditelji, zaštita djece od različitih oblika nasilja na internetu, zanemarivanje djeteta.

Prema evidenciji, u 2014. godini broj zahtjeva novinara kojima se traži stav Institucije o različitim pitanjima dječjeg odrastanja, ostao je na nivou iz 2013.godine.

I u izvještajnom periodu, Institucija je ostvarila saradnju sa gotovo svim medijima i pisanim i elektronskim od lokalnog do državnog nivoa. Ali, za značajan broj medijskog

izvještavanja, upravo su izvještaji Institucije, preporuke i publikacije objavljene na sajtu, bili izvor za medijsko izvještavanje o ostvarivanju prava djece u različitim oblastima.

U izvještajnom periodu, Institucija je primila jedan broj prijava iz medija kojima se ukazuje na povredu prava djece. Prijave su se uglavnom odnosile na različite oblike nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece.

I u izvještajnom periodu, izvještavanje medija o povredi prava djeteta, bili su osnov za postupanje Institucije i traženje od odgovorne strane preuzimanje potrebnih mjera i aktivnosti u zaštiti djeteta i njegovih interesa. Najčešće se radi o različitim oblicima nasilja nad djecom, ali i neprimjerenum uslovima u kojima djeca odrastaju.

Institucija je, pored saradnje sa medijima, koristila i druge načine kako bi svoje djelovanje učinila dostupnim javnosti.

Jedan od načina je i saradnja Institucije sa nevladinim organizacijama koje imaju dugogodišnje iskustvo u zaštiti prava djece.

Štampanje Godišnjeg izvještaja, njegovo objavljivanje na internet stranici Institucije i dostavljanje na brojne adrese, ima za cilj da najšira javnost bude upoznata ne samo sa aktivnostima Institucije u vezi sa ostvarivanjem i zaštitom prava djeteta u različitim oblastima, već sa onim pitanjima i problemima kojima se najčešće ukazuje da dovode do povrede prava djeteta.

Pored Godišnjeg izvještaja i posebni izvještaji Ombudsmana za djecu su dostupni javnosti, ali i sve preporuke, mišljenja i inicijative Institucije se javno objavljuju. Praktično, sve dnevne aktivnosti Institucije su dostupne javnosti.

Za informisanje javnosti Institucija je koristila i lične kontakte sa različitim ciljnim grupama (savjeti učenika, posjete školama, vrtićima, roditeljski sastanci, saradnja sa Vladinim institucijama, saradnja sa nevladinim organizacijama...), što je za Instituciju posebno važno.

Internet stranica institucije Ombudsmana za djecu prepoznatljiva je po svom sadržaju i nije samo informativnog karaktera, već je i u funkciji edukacije njenih korisnika. Sadržaji na internet stranici www.djeca.rs.ba svakodnevno se ažuriraju i namijenjeni su prije svega djeci i svima koji brinu o djeci, ali i medijima i najširoj javnosti. Zbog toga se na stranici objavljaju i pravni propisi, zakoni i njihove izmjene i dopune, pravilnici, strateški dokumenti, ali i radovi stručnjaka iz različitih oblasti. Na stranici su i odgovori na često postavljena pitanja Instituciji. Stalno povećanje broja posjetilaca, Instituciju obavezuje i na dodatne sadržaje, ali i preuzimanje dodatnih mjera kako bi ona odgovorila na potrebe korisnika.

Institucija će i u narednom periodu nastaviti saradnju sa medijima ali i podsticati subjekte zaštite da svoj rad sa djecom učine transparentnijim, da svoje aktivnosti, programe, mjere i opšta akta učine dostupnim onima kojima su namijenjeni, da radi unapređenja sistema ostvare potrebnu saradnju sa medijima.

XVI OSTALE AKTIVNOSTI

Radi razmjene informacija i unapređenja rada, Ombudsman za djecu je ostvario saradnju sa gotovo svim institucijama ombudsmana u okruženju. Brojna pitanja i problemi na koje ukazuju institucije ombudsmana ali i organizacije i institucije koje se bave zaštitom prava djeteta gotovo su identični u zemljama okruženja.

Razmjena iskustava sa institucijama ombudsmana za djecu koja se odnosi na normativni okvir, sistemska rješenja u ostvarivanju prava djece u različitim oblastima, dobre prakse, ali i slabosti pojedinih dijelova sistema, za svaku od institucija je vrlo značajno iskustvo.

Institucija je po pozivu prisustvovala međunarodnim konferencijama:

Međunarodne konferencije

Danilovgrad	21-22.01.2014. Regionalni sastanak parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmima za djecu zemalja regiona, na temu „Prava djeteta-unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploracije”
Dubrovnik	26-28.03.2014. Međunarodna konferencija o provođenju Strategije Savjeta Evrope za prava djeteta 2012-2015.
Beograd	17-19.09.2014. Godišnja konferencija Mreže ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope na temu „Ekonomski kriza: Usluge za djecu (ni)su opstale. Šta činimo?”
Beograd	05.12.2014. Tematski sastanak Mreže ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope na temu „Internet prostor, izazovi i mogući rizici”

Na poziv organizatora Institucija je prisustvovala:

Banja Luka	27.01.2014. Grad Banja Luka - Dodjela nagrada najboljim učenicima osnovnih i srednjih škola
Sarajevo	12.02.2014. Radionica UNICEF „Procjena dječijeg prosjačenja i drugih oblika rada na ulici u BiH”
Banja Luka	19.02.2014. Okrugli sto: „Primjena inkluzije u osnovnim školama”
Bijeljina	01.03.2014. Seminar „Zaštita djece od nasilja”
Foča	04.03.2014. Izložba dječijih radova „Osmijeh za majku” - Centar za mentalno zdravlje
Banja Luka	05.03.2014. Stručna diskusija „Problemi u sistemskom djelovanju u postupcima regulisanja ličnog kontakta roditelja i djece”
Banja Luka	12-14.03.2014. Radionica „Nasilje u porodici”

Banja Luka	13.03.2014. Okrugli sto „Zdravlje i obrazovanje-uspjeh i jednakost za sve“ - Obilježavanje Međunarodnog dana osoba sa Daunovim sindromom
Banja Luka	29.03.2014. Radni sastanak „Inkluzija u obrazovanju“
Banja Luka	02.04.2014. Obilježavanje Svjetskog dana svjesnosti o autizmu
Banja Luka	07.04.2014. Prvi sastanak Komiteta Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu
Banja Luka	09.04.2014. Seminar povodom međunarodnog dana djece izložene eksploraciji na ulici
Banja Luka	24.04.2014. Konferencija „Djevojke i IKT“ povodom „Međunarodnog dana djevojčica u informaciono-komunikacionim tehnologijama“
Banja Luka	25.04.2014. Međunarodni festival dječje poezije „Dječje carstvo Mikrofin“
Foča	28.04.2014. Okrugli sto „Komunikacija sa osobama sa invaliditetom“
Banja Luka	12.05.2014. Okrugli sto „Porodica pred izazovima zavisnosti“
Banja Luka	04.06.2014. Konferencija „Niko ne smije da toleriše nasilje nad djecom“ povodom Međunarodnog dana djece žrtava nasilja
Banja Luka	07.06.2014. Okrugli sto „Aktuelna situacija u predškolstvu“
Banja Luka	11-12.06.2014. Seminar - Edukacija profesionalaca o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece
Banja Luka	13.06.2014. Kids Fest Banja Luka 2014. – „Djeca djeci“
Banja Luka	14-15.06.2014. Sajam za djecu i porodicu
Banja Luka	16-17.06.2014. Simpozijum „Multisektorski odgovor na bolesti zavisnosti“
Banja Luka	19.06.2014. Regionalna konferencija „Prevencija nasilja među mladima“
Banja Luka	02.07.2014. Izvještaj o projektu: „Monitoringom pravosuđa ka ostvarenju polne i rodne ravnopravnosti“
Čelinac	09.07.2014. Otvaranje „Dječijeg kutka“
Banja Luka	22.08.2014. Prezentacija Kampanje Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje
Doboj	01.09.2014. Otvaranje „Dječijeg kutka“
Banja Luka	18.09.2014. Okrugli sto „Stop nasilju na sportskim terenima“
Banja Luka	30.09.2014. Centralna manifestacija Dječije nedjelje „Imam pravo da kažem i budem saslušan“

Banja Luka	03.10.2014. Okrugli sto „Učešće mladih sa invaliditetom u omladinskoj politici 2016-2020“
Sarajevo	23.10.2014. Predstavljanje istraživanja „Procjena dječijeg prosjačenja i drugih oblika rada na ulici u BiH“
Banja Luka	24.10.2014.
Banja Luka	8. Konferencija Mreže savjeta učenika Republike Srpske
Banja Luka	27-29.10.2014. Seminar „Planiranje zasnovano na najboljem interesu djeteta“
Banja Luka	31.10.2014. Sastanak koordinatora za praćenje primjene Protokola za postupanje u slučajevima nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece
Banja Luka	19-20.11.2014. Radionica „Prevencija i borba protiv seksualnog iskorištavanja i dječije pornografije na internetu“
Banja Luka	20.11.2014. Obilježavanje Međunarodnog dana prava djeteta u Muzeju Republike Srpske
Banja Luka	25.11.2014. Festival jednominutnog filma „Imate minut“ dio kampanje „Shvatite nas ozbiljno-govorimo o mogućnostima“
Sarajevo	27.11.2014. Inicijativni sastanak o visokom obrazovanju i naučnim istraživanjima o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini, UNICEF
Banja Luka	02.12.2014. Konferencija „Društveni odgovor na rodno zasnovano nasilje“
Banja Luka	04.12.2014. Simpozijum „Demografska politika u Republici Srpskoj – stvarnost i potrebe“
Banja Luka	05.12.2014. Centralna manifestacija povodom Međunarodnog dana volontera
Sarajevo	04-05.12.2014. Seminar „Mediji i građani u službi sprečavanja mržnje i promociji pomirenja i stabilnosti“

Institucija je organizovala:

Banja Luka	11.02.2014. Obilježavanje Međunarodnog dana bezbjednog interneta „Stvorimo bolji internet zajedno“- u saradnji sa Agencijom za informaciono društvo i Ministarstvom porodice, omladine i sporta
Borja	03-05.04.2014. Trening seminar za mlade savjetnike ombudsmana za djecu „UN Konvencija o pravima djeteta i IKT“ u saradnji sa Gender centrom Vlade Republike Srpske
Borja	06-08.11.2014. Trening seminar za mlade savjetnike ombudsmana za djecu „Pravo na izražavanje mišljenja-moć medija“ u saradnji sa Gender centrom Vlade Republike Srpske

Banja Luka	12.11.2014. Okrugli sto „Osiguranje djece od posljedica nesrećnog slučaja u obrazovnom sistemu“ u saradnji sa Agencijom za osiguranje Republike Srpske
Banja Luka	19.11.2014. Okrugli sto „Zaštita djece od različitih oblika nasilja od ključnog je značaja za unapređenje svih prava djeteta“
Banja Luka	20.11.2014. Centralna manifestacija povodom Međunarodnog dana prava djeteta, Centar „Zaštiti me“ u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i kulture i Republičkim pedagoškim zavodom
Banja Luka	03.12.2014. Okrugli sto „Ko i kako bira učenika generacije?“ u saradnji sa Republičkim pedagoškim zavodom

Publikacije

U 2014. godini Institucija je štampala sljedeće publikacije:

1. Konvencija o pravima djeteta na jeziku prilagođenom djeci
2. Djeca na internetu
3. Mreža mladih savjetnika – letak
4. Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece

XVII IZVRŠENJE BUDŽETA

Red.br oj	Analitički konto	NAZIV KONTA	FOND 01
I	411111	Rashodi za bruto naknade troškova i ostalih ličnih primanja zaposlenih	628.837,16
	411100	Rashodi za bruto plate	625.672,26
1	4111-11	Rashodi za osnovnu platu	379.455,24
2	4111-21	Rashodi za naknade plata za porodiljska odsustva koja se refundiraju	10.977,66
3	4111-22	Rashodi za naknade plata za vrijeme bolovanja koja se refundiraju	3.984,47
3	4111-91	Rashodi za poreze na platu	24.782,63
4	4111-92	Rashodi za doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje	115.749,40
5	4111-95	Rashodi za doprinose zdravstveno osiguranje	75.080,95
6	4111-97	Rashodi za doprinose za osiguranje od nezaposlenosti	6.159,92
7	4111-98	Rashodi za doprinose za djecištu zaštitu	9.481,99
	411200	Rashodi za bruto naknade troškova i ostalih ličnih primanja zaposlenih	3.164,90
1	4112-11	Rashodi za naknade za prevoz na posao i s posla	2.334,90
2	4112-34	Rashodi za novčane pomoći prilikom rođenja djeteta	830,00
II	412111	Rashodi po osnovu zakupa	38.215,80
1	4121-12	Rashodi za zakup poslovnih objekata i prostora	38.215,80
III	412200	Rashodi po osnovu utroška energije, komunalnih, komunikacionih i transportnih usluga	25.415,37
1	4122-11	Rashodi po osnovu utroška električne energije	2.433,16
2	4122-12	Rashodi za centralno grijanje	7.645,59
3	4122-21	Rashodi za uslugu vodovoda i kanalizacije	696,57
4	4122-22	Rashodi za usluge odvoza smeća	649,54
5	4122-23	Rashodi za usluge deratizacije	71,80
6	4122-24	Rashodi za usluge održavanja čistoće	1.861,11
7	4122-31	Rashodi za usluge korišćenja usluga fiksнog telefona	4.501,24
8	4122-32	Rashodi za usluge korišćenja usluga mobilnog telefona	2.151,83
9	4122-33	Rashodi za usluge korišćenja interneta	1.528,70
10	4122-34	Rashodi za poštanske usluge	1.769,92
11	4122-39	Rashodi za ostale komunikacione usluge-iznajmljena linija	2.105,91
IV	412300	Rashodi za režijski materijal	4.271,60
1	4123-11	Rashodi za kompjuterski materijal	1.255,83
2	4123-12	Rashodi za obrazce i papir	62,57
3	4123-13-	Rashodi za registratore, fascikle i omote	275,08
4	4123-19	Rashodi za ostali kancelarijski materijal	226,64
7	4123-29	Rashodi za ostali materijal za održavanje čistoće	973,56
8	4123-31	Rashodi za dnevnu štampu	681,92
9	4123-32	Rashodi za službena glasila	501,00
10	4123-33	Rashodi za stručne časopise	295,00
V	412500	Rashodi za tekuće održavanje	3.881,82
		Rashodi za ostale usluge i materijal za tekuće popravke i održavanje zgrada	
1	4125-18		75,90
2	4125-31	Rashodi za tekuće održavanje prevoznih sredstava	2.540,57
3	4125-32	Rashodi za tekuće održavanje kancelarijske opreme	429,80
4	4125-33	Rashodi za tekuće održavanje komunikacione opreme	677,60
5	4125-34	Rashodi za tekuće održavanje grijne, rashladne i zaš.opreme	46,80
6	4125-91	Rashodi za ostalo tekuće održavanje	111,15

VI	412600	Rashodi po osnovu putovanja i smještaja	8.866,44
1	4126-11	Rashodi po osnovu dnevica za službena putovanja u zemlji	614,00
2	4126-12	Rashodi po osnovu smještaja i hrane za službena putovanja u zemlji	369,20
3	4126-13	Rashodi po osnovu javnog prevoza za službena putovanja u zemlji	0,00
4	4126-14	Rashodi po osnovu prevoza ličnim vozilima na službenim putov. u zemlji	79,20
5	4126-19	Ostali rashodi po osnovu službenih putovanja u zemlji	245,30
6	4126-21	Rashodi po osnovu dnevica za službena putovanja u inostranstvu	1.531,35
7	4126-22	Rashodi po osnovu smještaja i hrane za službena putovanja u inostranstvu	1.634,27
8	4126-23	Rashodi po osnovu javnog prevoza za službena putovanja u inostranstvu	185,80
9	4126-29	Ostali rashodi po osnovu službenih putovanja u inostranstvu	113,80
10	4126-31	Rashodi po osnovu utroška benzina	4.093,52
VII	412700	Rashodi za stručne usluge	3.940,77
1	4127-21	Rashodi za osiguranje vozila	882,51
2	4127-25	Rashodi za osiguranje zaposlenih	461,13
3	4127-31	Rashodi za usluge štampanja, grafičke obrade, kopiranja i sl.	1.261,26
4	4127-32	Rashodi za usluge objavljivanja tendera, oglasa i informativnih tekstova	468,00
5	4127-39	Rashodi za ostale usluge informisanja	221,13
6	4127-73	Rashodi za usluge održavanja licenci	646,74
VIII	412900	Ostali nepomenuti rashodi	11.114,75
1	4129-22	Rashodi po osnovu kotizacija za seminare, savjetovanja i simp. za zaposlene	280,00
2	4129-37	Rashodi za bruto naknane po ugovoru o djelu	272,66
3	4129-41	Rashodi po osnovu reprezentacije u zemlji	935,91
4	4129-43	Rashodi po osnovu organizacije prijema, manifestacija i sl.	1.427,31
5	4129-44	Rashodi za poklone-novogodišnji paketići	376,53
6	4129-72	Rashodi po osnovu doprinosa za profesionalnu rehabilitaciju invalida	1.251,34
7	4129-73	Rashodi za takse i naknade za registraciju vozila	575,56
8	4129-79	Rashodi po osnovu posebnog doprinosa za solidarnost na teret poslodavca	3.895,59
9	4129-92	Rashodi po osnovu članarina	421,16
10	4129-99	Ostali nepomenuti rashodi	1.678,69
	511000	Izdaci za nefinansijsku imovinu	844,04
	516100	Izdaci za zalihe materijala, robe sitnog inventara, ambalaže i sl.	844,04
1	ODOBREN REBALANS BUDŽETA ZA 2014.GODINU		725.600,00
2	UKUPNO REALIZOVANO U 2014.GODINI		725.387,75
3	OSTALO OD UKUPNO ODOBRENIH SREDSTAVA		212,25

SREDSTVA DOBIJENA OD DONATORA U 2014.GODINI

Transferi za tekuće grantove u zemlji(FIGAP program)	10057,87
UKUPNO SREDSTAVA OD DONACIJA-GRANTOVI	10057,87

XVIII PLANIRANE AKTIVNOSTI ZA 2015. GODINU

U skladu sa Zakonom utvrđenim ovlaštenjem da prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Srpskoj sa Ustavom Republike Srpske, te zahtjevima i principima UN Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta, Ombudsman za djecu će, u 2015. godini:

- Institucija će kao i u prethodnom periodu pratiti aktivnosti u pripremi zakona i drugih propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za zaštitu prava djeteta, te u skladu sa zakonom utvrđenim ovlašćenjima aktivno učestvovati u donošenju istih.
- Institucija će nastaviti aktivnosti na praćenju primjene Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, te
- realizaciju programa prevencije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja nad djecom koji je sastavni dio školskog programa od školske 2014/2015. godine
- Institucija će, pokrenuti inicijativu i da programi prevencije zaštite zdravlja učenika (alkohol, duvan, reproduktivno zdravlje, težina školske torbe, zdrava ishrana i zdravi stilovi života) budu dio obrazovnog sistema i obaveznog školskog programa.
- Institucija će, u cilju zaštite prava na obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju, od nadležnih službi i institucija prikupiti podatke o broju djece sa smetnjama u razvoju kojima je, prema ocjeni prvostepene stručne komisije, predložen asistent u nastavi, kako bi se odgovarajućim sistemskim rješenja osigurala podrška u nastavi za djecu kojima je to neophodno prema nalazu stručne komisije.
- Nastaviti istraživanje o organizaciji i funkcionalnosti đačkih domova, njihovih kapaciteta i uslova za ostvarivanje prava djece.
- Institucija će, radi oticanja postupanja koja dovode do povrede prava djece, a vezano za problem vaspitno disciplinske odgovornosti učenika u obrazovnom sistemu, u postojećem normativnom okviru i ulozi inspekcije, insistirati da se pitanje disciplinske odgovornosti učenika u obrazovnom sistemu uredi na jedinstven način.
- Institucija će, naravno, kontinuirano raditi po žalbama građana kojima se ukazuje na povredu prava i interesa djece, očekujući da se svakom godinom, u ukupnom broju žalbi prepozna interes djece kao podnositelja žalbe.
- Institucija će, kao i u prethodnim godinama, radi unapređenja položaja djece u određenim oblastima, postupati i na vlastitu inicijativu.
- Ombudsman za djecu će nastaviti saradnju sa djecom, tako što će, prema utvrđenom planu, ali i po pozivu, organizovati radionice u školama kako bi djecu upoznala sa njihovim pravima i mogućnostima zaštite tih prava, ali i njihovim obavezama i odgovornostima.
- Institucija će nastaviti saradnju sa savjetima učenika osnovnih škola, te Mrežom savjeta učenika srednjih škola, aktualizujući teme i probleme o pitanjima za koje sami smatraju da ih treba dodatno definisati, ili o kojima trebaju više znati, kako bi zajedničkim radom doprinijeli njihovom kvalitetnijem ostvarivanju.
- Mreži mladih savjetnika i djeci i mladima koji su zainteresovani da rade na onim pitanjima i problemima sa kojima se svakodnevno susreću, Institucija će omogućiti angažovanje u svojim aktivnostima kako bi mogli iznijeti svoje mišljenje i dati svoj doprinos u rješavanju brojnih tema i problema koje će i sami i zajedno sa Institucijom pokretati.

- Kao i u prethodnom periodu, Institucija će u okviru projekta socijalizacija djece preduzeti dodatne mjere kako bi njeno prisustvo sa djecom u ovom kampu bilo ostvareno po mogućnosti u više smjena sa ciljem edukacije djece o njihovim pravima i podsticanja na iznošenje vlastitog mišljenja, ali i dobijanja informacija o tome koliko se njihova prava ostvaruju u njihovim školama, u porodici i lokalnoj zajednici.
- I u narednoj godini Institucija će posvetiti dužnu pažnju obilježavanju Dječije nedjelje i Dana prava djeteta, Dana bezbjednog interneta, prije svega zbog promocije dječjih prava i aktivnije uloge svih i institucija i pojedinaca u zaštiti djece i njihovih interesa.
- Institucija će, u cilju obavljanja javnosti o stanju prava djeteta i aktivnostima Institucije, i u narednom periodu nastaviti saradnju sa medijima, ali i podsticati subjekte zaštite da takvu saradnju ostvare, te da svoj rad sa djecom učine transparentnijim, da svoje aktivnosti, programe i mjere i opšta akta učine dostupnim onima kojima su namijenjeni.
- Saradnja sa nevladinim organizacijama nastaviće se o svim pitanjima u kojima se zajedničkim angažovanjem može ostvariti bolji rezultat, posebno vezano za primjenu Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece.
- Kao punopravna članica ENOC-a i CRONSEE, Institucija će nastaviti saradnju sa institucijama ombudsmana zemalja okruženja i aktivno doprinositi unapređenju rada ovih asocijacija.